حکومەتی هەرێمی کوردستان- عێراق
وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی
زانکۆی سلێمانی /کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان
بەشی کۆمەڵناسی

بەهای خۆشەویستی و ڕەنگدانەوەی لە پەیوەندی هاوسەراندا

توێژینەوەیەکی مەیدانییە لە شاری سلێمانی

نامەیەکە خوێندکار
دیدار کمال رؤوف

پێشکەشی ئەنجومەنی کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکانی زانکۆی سلێمانی کردووە،
وەک بەشێک لە پێداویستییەکانی بەدەست هێنانی بڕوانامەی ماستەر لە کۆمەڵناسیدا

بەسەرپەرشتی
پرۆفیسۆر
د.نجاة محمد فرج

٢٧٢٣ کوردی ٢٠٢٣ زاینی

ڕەزامەندی سەرپەرشتیار

ئەم نـــــــامەیەی خوێندکار(دیـــــــدارکمال رؤوف) بە ناونیشـــــــانی(ـەهای خۆشەویستی وڕەنگدانەوەی لەپەیوەندی هاوسەراندا) بەسەرپەرشتی ئێمە لە کۆلێجی زانستە ڕۆڤایەتییەکان/ زانکۆی سلێمانی ئامادەکراوە، بەشێکە لە پێویستییەکانی بەدەستهێنانی بڕوانامەی ـاستەر لە (کۆمەڵناسی-گشتی)یدا، پێشنیاز دەکەین پێشکەش بە لیژنەی هەڵسەنگاندن بکرێت.

واژۆ:

سەرپەرشتیار: د. نجاة محمد فرج

پلەی زانستی: پرۆفیسۆری یاریدەدەر

ڕێکەوت: ٢١/ ٧/ ٢٠٢٣

بە پێی ئەم پێشنیازە، ئەم نامەیە پێشکەش بە لیژنەی هەڵسەنگاندن دەکەم.

واژۆ:

ناو: پ. ی . د. أمیر خداکرم محمد

سەرۆکی بەشی کۆمەڵناسی

ڕێکەوت: ١٧/ ٧ /٢٠٢٣

ڕەزامەندی لیژنەی گفتوگۆ

ئێمە وەک ئەندامانی لیژنەی گفتوگۆ، ئەم نامەی خوێندکار(دیدارکمال ڕؤوف) بە ناونیشانی (بەهای خۆشەویستی ورەنگدانەوەی لەپەیوەندی هاوسەراندا) خوێندەوە و گفتوگۆمان دەربارەی ناوەڕۆک و لایەنەکانی تری کردووە، بڕیارماندا بە پلەی (..........) بڕوانامەی ماستەر لە (کۆمەڵناسی) پێ بدرێت.

واژۆ:

ناو: د. واحیدە حمەویس نصرللە

پلەی زانستی: پرۆفیسۆری یاریدەدەر

سەرۆکی لیژنە

ڕێکەوت: ١٠/ ٥/ ٢٠٢٣

واژۆ:

ناو: د. میدیا أبراهیم فتاح

پلەی زانستی: پرۆفیسۆری یاریدەدەر

ئەندام

ڕێکەوت: ٢/ ٤/ ٢٠٢٣

واژۆ:

ناو: د. شەهلا ولی جبار

پلەی زانستی: پرۆ فیسۆری یاریدەدەر

ئەندام

ڕێکەوت: ٢/ ٤/ ٢٠٢٣

واژۆ:

ناو: د. نجاة محمد فرج

پلەی زانستی: پرۆفیسۆر

ئەندام و سەرپەرشتیار

ڕێکەوت: ٣/ ٤/ ٢٠٢٣

لە لایەن ئەنجومەنی کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان/ زانکۆی سلێمانی - پەسەند کرا.

واژۆ:

ناو: پ. ی. د. پاڤێ جمیل احمد

ڕاگری کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان

ڕێکەوت: ٢٢/ ٥/ ٢٠٢٣

پێشکەشە بە:

- ❖ دایک و باوکی خۆشەویستیم، هەمیشە بە پاڵپشتی و هاوکارییەکانیان گەورە بووم .
- ❖ هۆگر ، هاوسەری ئازیز و خۆشەویستم هاوڕێم و هاوسەفەری ژیانم .
- ❖ ڕۆزی و هەنی، کچە ئازیزەکانم .
- ❖ خوشک و براکانم ، گەنجینەکانی ئاسودەی ژیانم.

توێژەر

سوپاس وپێزانین

❖ سوپاس بۆخوای گەورە، کە توانای خۆڕاگری و دەرفەتی ژیانی پێبەخشیم بۆ تەواوکردنی نامەکە.
❖ سوپاس بۆ سەرپەرشتیاری ئازیزو خۆشەویستیم(پ.د .نجاة محمد فرەج)،کە ئەرکی سەرپەرشتیکردنی توێژینەوەکەمی لە ئەستۆ گرت، بەوپەڕی تواناو لێهاتووییەکانیەوە هاوکار و پاڵپشتم بوو ،بەسەرنج وتێبینییەکانی هەمیشە هەوڵی باشترکردنی نامەکەمی داوە، هیوادارم هەمیشە سەرکەوتوو بێت.
❖ سوپاسی خوشکی ئازیزم دەکەم (پشوو کمال ڕؤوف) ،پاشان برای گەورەم (دیار کمال ڕؤوف)بۆ هاوکارییەکانیان بەدرێژای ماوەی خوێندنم قەرزار باری باشییەکانیانم ،هیوادارم تەمەنی پڕ لە خۆشەویستی بەرێبکەن.
❖ سوپاسی مامۆستای ئازیز وخۆشەویستم(د. موراد حکیم) دەکەم بۆتەواوی هاوکارییەکانی هەر لەدەسپێکی خوێندنمدا تا کاتی تەواوبوون.
❖ بۆ سەرجەم مامۆستایانی بەشی کۆمەڵناسی وکاری کۆمەلایەتی ،هەموو ئەو مامۆستا بەڕێزانەی بە وشەیەک هاوکاریان کردووم پێزانینم بۆ یەکە بەیەکەیان هەیە.
❖ سوپاسی کتێبخانەی ناوەند و کتێبخانەی کۆلێژ و کتێبخانەی گشتی سلێمانی دەکەم بۆتەواوی هاوکارییەکانیان.

پوختەی توێژینەوەکە

خۆشەویستی هەستێکی جۆراوجۆرە، هەستێکی بەهێزی سۆز، ئینتیما، مەیل، پەیوەندی، نزیکی، هاوبەشی، وابەستەبوون، سەرسامی، سەرنجڕاکێشان و گەرمییە کە لە ڕۆحی مرۆڤدا هەیە، بەتایبەتیش بۆ ژیانێک کە ئەرک ومافی هەبێت وەکو هاوسەرگیری وپەیوەندی هاوسەرێتی .

بوونی خۆشەویستی ڕاستەقینە پێویستی بەکۆمەڵێک هاندان و پێداویستی وپاڵنەر هەیە، کە لەلای هەر تاکێک پەیوەستە بەخودی کەسایەتی وتێڕوانین و پێوەرە ناوەکییەکانیەوە ، کە ئەمەش تاک لەژینگەی خێزانی وکۆمەڵایەتییەوە وەریدەگرێت و دەیبەخشێت، هەربۆیە بۆبەخشینی خۆشەویستی پێویستی بە تێگەیشتنە لەو هاندەرو پاڵنەرانە، تاوەکو بەشێوەیەکی هاوسەنگ بەردەوامی بەو پەیوەندییە بدرێت کە لە سەرخۆشەویستی بونیاد دەنرێت.

زۆربەی کات وا باسدەکرێت خۆشەویستی تەنیا بۆ پێش هاوسەرگیرییە و، هاوسەرگیری خۆشەویستی دەکوژێت، بەڵام لەم توێژینەوەیەدا بەدوای ئەو پرسیارەوەین کە ئایا خۆشەویستی چ ڕەنگدانەوەیەکی هەیە لە پەیوەندی هاوسەراندا؟،ئایا خۆشەویستی ڕۆڵی هەیە لە پتەوکردنی پەیوەندییەکانی نێوان هاوسەران؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارانە لەڕێگەی ئامانجەکانی توێژینەوەکەوە کە بریتین لە دەرخستنی ماناکانی خۆشەویستی و، دەرخستنی بەهای خۆشەویستی لە ئاڕاستەکردنی پەیوەندی هاوسەرێتیدا دەرخستنی بەهای خۆشەویستی لە پتەوکردنی پەیوەندییە کۆمەڵایەتی ودەرونی وسێکسیەکانی نێوان هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکەوەهەوڵدراوە بگەین بە وەڵامێکی گونجاو بۆ پرسیارەکانی توێژینەوەکە، بۆئەوەی سوودێکی زانستی بگەیەنێت بە هاوسەران و شارەزایانی بواری خێزان.

بۆ ئەم مەبەستە توێژینەوەیەکی چۆنییەتی بە شێوازی وەسفی شیکاریمان ئەنجامدا ،بەپشت بەستن بە میتۆدی شیکردنەوەی بابەت و، بە وەرگرتنی نموونەیەکی مەبەستدار لە کۆمەڵگەی توێژینەوەکە کە شاری سلێمانییە و، پێکهاتووە لە (٢٣) هاوسەر لە ژن وپیاو بە پێی چەند تایبەتمەندییەکی وەکو ماوەی هاوسەرگیری کە (٣)ساڵ بەرەوژوور هاوسەرگیریان کردبێت و ، منداڵیان هەبێت و، ئامادەییان هەبووبێت چاوپێکەوتنمان لەگەڵدا ئەنجامبدەن. لەئەنجامدا گەیشتین بەوەی کە ماناکانی بەهای خۆشەویستی لە نێوان هاوسەراندا جیاوازی هەیە بەپێی ڕەگەز و،ماوەی هاوسەرگیری ،بوونی پیشە، ئاستی ڕۆشنبیری وشێوازی دەربڕینەوە ، دەرکەوت کە پەیوەندی هاوسەران لەسەر(ڕێزگرتن ، لەیەکتر تێگەیشتن ، متمانە ،گرنگیپێدان ،پشتگیریکردن ، بەئارامی مامەڵە کردن لەگەڵ یەکتر، قبوولکردنی جیاوازییەکان وتایبەتمەندییە کەسییەکان ، بوونی هاریکاریکردن لە پەروەردەکردنی منداڵ ، کاری سەربەخۆ ،بوونی داهات ، لە بیرنەکردنی ڕۆژە

گرنگەکانی ژیانی هاوسەری و ئەنجامدانی کاری هاوبەش) بونیاد دەنرێت، خۆشەویستی ڕۆڵی هەیە لە زیادکردن وکەمکردنی ئەم بنەمایانە بەپێی تێڕوانینی کەسێتی هاوسەران وچۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو بنەمایانە لەلای نموونەی توێژینەوەکە. هەروەها بۆمان دەرکەوت خۆشەویستی ڕۆڵی هەیە لە بەهێزکردن و پتەوکردنی پەیوەندییە کۆمەڵایەتی ودەرونی وسێکسییەکانی نێوان هاوسەران، ئەمەش بەپێی تێڕوانین وچۆنییەتی مامەڵەکردن لەگەڵ پڕکردنەوە و پەرەپێدانی پەیوەندییەکانیان.

پێڕستی بابەتەکان

بابەت	ژمارە
پشتگیری سەرپەرشتیار	I
ڕەزامەندنی لیژنەی گفتوگۆ	Ii
پێشکەشە	Iii
سوپاس وپێزانین	Iv
پوختەی توێژینەوە بە زمانی کوردی	V
پێڕستی بابەتەکان	Vii
پێڕستی پاشکۆکان	Ix
پێشەکی	١
دەروازەی یەکەم:لایەنی تیۆری	٥-٩٣
بەشی یەکەم:ڕەگەزە سەرەکیەکانی توێژینەوەکەو پێناسەی چەمکەکان	٥
باسی یەکەم:ڕەگەزە سەرەکیەکانی توێژینەوەکە	٦
١-کێشەی توێژینەوەکە	٦
٢-گرنگی توێژینەوەکە	٧
٣-ئامانجی توێژینەوەکە	٨
باسی دووەم: پێناسەی چەمکەکانی توێژینەوەکە	٩
١-بەها	٩
٢-خۆشەویستی	١٠
٣-ڕەنگدانەوە	١١
٤-هاوسەرگیری	١١
٥-پەیوەندی هاوسەری	١٣
باسی سێیەم: خستنەڕووی توێژینەوەکانی پێشوو	١٤-١٧
گفتوگۆی توێژینەوەکانی پێشوو	١٨
بەشی دووەم: چوارچێوەی تیۆری بەها کۆمەلایەتییەکان و بەهای خۆشەویستی	١٩-٦٣
باسی یەکەم: ناساندنی بەهاکۆمەلایەتییەکان و ڕوانگەی زاناکانی کۆمەڵناسی	٢٠
یەکەم :ناساندنی بەها کۆمەلایەتییەکان	٢٠-٢٦
دووەم: بەها کۆمەلایەتییەکان لەڕوانگەی زاناکانی کۆمەڵناسییەوە	٢٦-٣٠

باسی دووەم: چوارچێوەی تیۆری بەهای خۆشەویستی	٣٠-٦٢
دەستپێک	٣٠
یەکەم:گرنگی بەهای خۆشەویستی	٣١
دووەم: پێداویستی وپاڵنەرو شێوازەکانی وەرگرتن وبەخشینی خۆشەویستی	٣٣-٣٦
سێیەم: جۆرەکانی بەهای خۆشەویستی بەگشتی	٣٧-٤٠
چوارەم: بەهای خۆشەویستی لەڕوانگەی کۆمەڵناسییەوە	٤٠-٥٠
پێنجەم: بەهای خۆشەویستی لەڕوانگەی دەروونناسیەوە	٥١-٦٢
بەشی سێیەم: پرۆسەی هاوسەرگیری و بنەماکانی پەیوەندی هاوسەری	٦٣-٩٣
باسی یەکەم: بونیادی پرۆسەی هاوسەرگیری	٦٤
دەستپێک	٦٤
یەکەم: گرنگی هاوسەرگیری	٦٥
دووەم: ئامانجی هاوسەرگیری	٦٦
سێیەم: پاڵنەرەکانی هاوسەرگیری	٦٨
چوارەم: هەڵبژاردنی هاوسەر	٧٠-٧٥
باسی دووەم: بنەماکانی پەیوەندی هاوسەری	٧٦
دەستپێک	٧٦
یەکەم: لایەنەکانی پەیوەندی هاوسەری	٧٧-٨٧
دووەم: بەهێزترین ئەولایەنانەی کە پەیوەندی هاوسەری سەرکەوتوو دروست دەکەن	٨٧-٩٢
دەروازەی دووەم: لایەنی مەیدانی	٩٣-١٤٩
بەشی چوارەم: میتۆدی توێژینەوەکە و هەنگاوە مەیدانییەکان	٩٥
باسی یەکەم: جۆرو میتۆدی توێژینەوەکە	٩٥
باسی دووەم: هەنگاوە مەیدانییەکانی توێژینەوەکە	٩٧-١٠١
بەشی پێنجەم: خستنەڕووی زانیارییە مەیدانییەکان و ئەنجامەکانی توێژینەوەکە	١٠٣-١٤١
باسی یەکەم: شیکردنەوەی زانیارییەکان بە گوێرەی ئامانجەکانی توێژینەوەکە	١٤١
باسی دووەم : دەرئەنجام و ڕاسپاردەو پێشنیازەکانی توێژینەوەکە	١٤١-١٤٩
لیستی سەرچاوەکان	١٥٠-١٦٤
پاشکۆکانی توێژینەوە	١٦٥
١-پاشکۆی تایبەت بە پرسیارەکانی چاوپێکەوتن	١٦٦
٢- پاشکۆی تایبەت بە زانیارییەکانی نموونەی لێتوێژراوان	١٦٧

٣- پاشكۆی تایبەت بە شارەزایان و هەڵسەنگێنەران	١٦٨
٤-پاشكۆی تایبەت بەئاماری جیابونەوە	١٦٩
٥- پوختەی توێژینەوە بەزمانی عەرەبی	١٧٠
٦- پوختەی توێژینەوە بەزمانی ئینگلیزی	A

پێشەکی

خۆشەویستی قووڵترین پەیوەندی مرۆییە، هەستێکی کۆمەڵایەتی، دەرونی، مەعریفی، سۆزداری، وزەیی ژیانە، کە دەچێتە نێو قووڵایی پەیوەندییەکانی مرۆڤ و بەپێی کات ئەزموون دەکرێت. خۆشەویستی پەیوەندییەکە لەگەڵ دروستبوونی مرۆڤەوە هەیە و تایبەتمەندییەکی سەرەکییە لە ژیانی مرۆیی بە گشتی و کاریگەری لەسەر ڕەفتاری تاک هەیە. بابەتێکە مرۆڤ لە هەموو ئاستەکاندا بایەخێکی زۆری پێدەدات، بەتایبەت لە ژیانی هاوسەراندا ڕۆڵ و گرنگی لە بەهێزبوون و بەردەوامی پەیوەندییەکەدا دەردەکەوێت.

خۆشەویستی، وەکو بەهایەکی کۆمەڵایەتی، ڕۆڵی بەرچاو دەگێرێت لە پرۆسەی کارلێک و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و ڕێکخستنی ژیانی کۆمەڵایەتیدا، چونکە بەها کۆمەڵایەتییە کان سەرچاوەی ڕەفتاری مرۆڤن، خۆشەویستیش بەهایەکە لە خۆیدا ماناکانی، متمانە، گەشبینی، بەختەوەری، چاکە، هەستکردن بە بەرگریکردن، چالاکی، دڵنیاکردنەوە، ئاسایش و بیرکردنەوە لە ڕەفتارە پەسەندەکانی هەڵگرتووە، کەوا دەکات تاک هەست بە هاوسەنگی و گونجان بکات لە ژیانیدا، لە بەرامبەردا بە کەمبوونەوە و فەرامۆشکردنی بەهای خۆشەویستی پەیوەندییەکان بەرەو نەمان یان لاوازبوون دەبات، بەتایبەت لە نێو خێزان و پەیوەندی هاوسەراندا، لەبەر ئەوەی بەهای خۆشەویستی ڕەهەندێکی گرنگی ژیانی کۆمەڵایەتییە، لە پاڵ ڕەهەندەکانی دیکەی ئابووری، تەندروستی، ڕۆشنبیری و هونەری، لەهەمانکاتیشدا خۆشەویستی وەک هەریەک لەو ڕەهەندانە لە ژێر فشاری بارودۆخ و ژینگەی کۆمەڵایەتی و باری ئابوریدایە.

لە هەرێمی کوردستاندا بەهۆی گۆڕانکاری لە شێوازی ژیان و سەرهەڵدانی مۆدێرنیتە، بوونی تۆڕەکانی پەیوەندی، سۆشیاڵ میدیا، تەکنۆلۆژیا و دروستبوونی قەیران زۆرترین گۆڕانکاری بەرسستمی خێزان و پەیوەندی هاوسەران کەوتووە، لەم ساڵانەی دوایدا بەشێوەیەکی بەرچاو گۆڕانکاری بەهۆی خیانەت ودروست بوونی پەیوەندی نوێ و نهێنی لەلایەن هاوسەرانەوە زیادیانکردووە، لەپاڵ هۆکارە ئابووری و کۆمەڵایەتی ودەرونی و تەندروستییەکانەوە کە کاریگەرییان هەبووە لەسەرکەم بوون و لاوازبوونی پەیوەندی سۆزداری و بەهای خۆشەویستی لەنێوان هاوسەراندا، بەجۆرێک بەردەوام ڕێژەی جیابوونەوەی هاوسەران لە دادگاکاندا لەزیادبووندان و، هۆکارەکانیشی بەبڕی جیاواز کاریگەریان هەبووە لەسەرجیابونەوەکان* (أحمد،١٤٣:٢٠٢٠).

خێزان و پەیوەندی هاوسەران ،گرنگترین یەکەی کۆمەڵگەیە، بە هۆکاری ئەوەی سەرچاوەی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتی ئەندامان و بونیادنانی خێزانی نوێن ،هەروەها پەیوەندی هاوسەری ئەزموونێکی ژیانە کە هاوسەران پێکەوە کۆدەکاتەوە وەک هاوبەشێک لە هەموو لایەنێکی ژیانیاندا لە چوارچێوەی ماف و ئەرک و لێکچوون و جیاوازییەکانیاندا، ئەم پێکەوە بوونەشیان بەپێی گۆڕانی بارودۆخ و ژینگە و ئاستی ئابوری... هتد دەگۆڕێن ، لەبەرئەوە هەریەکەیان پێویستیان بە شارەزایی

---

* بە پشت بەستن بەو داتایانەی لە پاشکۆی ژمارە (٤) دا دانراون

وئەزمـوون ومـامەڵەی دروسـت هەیە لە پەیوەندییەکەیانـدا بـۆ ئەوەی بتـوانن بۆمـاوەیەکی درێـژ بەردەوام بـن، لەوتێـڕوانینەوە لە چوارچێـوەی خێزانـدا ئـاڵوگۆڕی سـۆز وخۆشەویسـتی لە نێـوان تاکەکاندا ،هۆکارە بۆ دروست بوونی پەیوەندییەکی تەندروست و سەرئەنجام دووبارەکردنەوەی لەگەڵ ئەندامانی تری کۆمەڵگە، ئەوەی تێبینی دەکرێت زۆرێک لە ڕووداوو توندوتیژییەکان کە ڕۆژانە بەرکەوتەی دەبـین ، یەکێـک لە هۆکارەکـان دەشـێ نەبـوونی لێبـوردەیی و بێبەشـکردنی بەهـای خۆشەویستی لەنێوان خێزان بێت یان هۆکارێ بێت لەو هۆکارانەی کەلەسەرەوە ئاماژەی پێکرا.

مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە ناتوانێت بەبێ چالاکی کۆمەڵایەتی بژی ،خۆشەویستی وەک بەهـایەکی کۆمەڵایەتی بنەمـایەکی بنەڕەتـی ژیـانی خێزانییە و مـایەی بەختەوەرییە، بەم پێیە گرنگە مـرۆڤ بەهـای خۆشەویستی لەلا هەبێت، چـونکە خۆشەویستی یارمەتیدەرە لە ئەنجامـدانی چالاکی بەسـوود و بونیـادنەر، لەوڕوانـگەیەوە تـوێژینەوە لەبـارەی پەیوەنـدییەکانی هاوسـەران و بەهـای خۆشەویستی گرنگە.

لەم تـوێژینەوەیەی بەردەسـتدا خۆشەویسـتی وەکـو بەهـایەکی کـۆمەڵایەتی لەچوارچێـوەی پرۆسەیەکی دانپێدانراودا لێیدەتوێژرێتەوە کە هاوسەرگیرییە .

ئەم توێژینەوەیە توێژینەوەیەکی چۆنایەتیە و، بەشێوازی وەسفی شیکاری ئەنجامـدراوە ، میتۆدی شیکردنەوەی بـابەت بۆ دەستخسـتنی ئامانجەکانی بەکارهـاتووە ، کۆمەڵگەی تـوێژینەوەکە بـریتییە لەشاری سلێمانی، کە نموونەیەکی مەبەستداری نا ئەگەری تێدا وەرگیراوە ،بەڕێگەی چاوپێکەوتنی نیمچەکراوە زانیارییەکانی کۆکراونەتەوە.

تـوێژینەوەکە لە دوو دەروازەی سـەرەکی پێکهـاتووە ئەوانـیش دەروازەی تیـۆری ومەیـدانی، دەروازەی یەکەم کە لایەنی تیۆرییە و لە سێ بەش پێکهاتووە، بەشی یەکەم ڕەگەزە سـەرەکییەکانی تـوێژینەوەکەو پێناسـەی چەمکەکـان لەسـێ بـاس پێکهـاتووە ،باسـی یەکەم تـایبەتە بە ڕەگەزە سەرەکییەکانی توێژینەوەکە، بەڵام باسی دووەم تێیدا هەوڵدراوە پێناسەی چەمکەکانی توێژینەوەکەی تێدا بخرێتەڕوو، هەرچی باسی سێیەمە تایبەتە بەتوێژینەوەکانی پێشوو.

بەشـی دووەم چوارچێـوەی تیـۆری بەهاکۆمەڵایەتییەکـان وبەهـای خۆشەویسـتییە و لە دووبـاس پێکهاتووە ،باسی یەکەم ناسـاندنی بەهـا کۆمەڵایەتییەکـان و ڕوانگەی زاناکانی کۆمەڵناسیە، هەروەهـا باسی دووەم چوارچێوەی تیۆری بەهای خۆشەویستی تێداخراوەتەڕوو.

بەشی سێیەم پرۆسەی هاوسەرگیری وبنەماکانی پەیوەندی هاوسەرییە و لە دووباس پێکهاتووە، باسی یەکەم بونیادی پرۆسەی هاوسـەرگیرییە و هەرچی باسـی دووەمە تـایبەت کـراوە بە بنەماکـانی پەیوەندی هاوسەری.

دەروازەی دووەم تـایبەتە بە لایەنـی مەیـدانی کە لە دووبەش پێکهـاتووە ،لە بەشـی چوارەمـدا میتـۆدی تـوێژینەوەکە و هەنگـاوە مەیـدانییەکانە، لە باسـی یەکەمـدا هەوڵـدراوە جـۆرو میتـۆدی

توێژینەوەکە بخرێتەڕوو ،هەروەها باسی دووەم تایبەت کراوە بە هەنگاوەمەیدانییەکانی توێژینەوەکە و خستنەڕووی زانیارییەکان کە لە نموونەی توێژینەوەکە وەرگیراون ، هەرچی بەشی پێنجەمە خستنەڕووی زانیارییە مەیدانییەکان و ئەنجامەکانی توێژینەوەکەیە کە لە دووباس پێکهاتووە، لە باسی یەکەمدا شیکردنەوەی زانیارییەکان بەگوێرەی ئامانجەکانی توێژینەوەکە و،باسی دووەم دەرئەنجام و ڕاسپاردە و پێشنیازەکانی توێژینەوەکە خراونەتەڕوو، لەکۆتایدا چەند پاشکۆیەک و پوختە بەزمانی عەرەبی وئینگلیزی ولیستی سەرچاوەکان دانراون.

دەروازەی یەکەم

لایەنی تیۆری

بەشی یەکەم

ڕەگەزە سەرەکییەکانی توێژینەوەکە و پێناسەی چەمکەکان

باسی یەکەم: ڕەگەزە سەرەکییەکانی توێژینەوەکە

باسی دووەم: پێناسەی چەمکەکانی توێژینەوەکە

باسی سێیەم: خستنەڕووی توێژینەوەکانی پێشوو

بەشی یەکەم
باسی یەکەم
ڕەگەزە سەرەکییەکانی توێژینەوەکە
١- کێشەی توێژینەوەکە

خۆشەویستی بەمانا کۆمەڵایەتییەکەی بابەتێکی زیندووە لە دێر زەمانەوە بوونی هەبووە و هەربەردەوامیش دەبێت چونکە بەهاییەکی مرۆییە، زۆرێک لە چالاکی و کردارو ڕەفتاری مرۆڤ لەسەر زەوی بەهۆی خۆشەویستییەوە یان دژەکەیەوە ڕوویداوە، چونکە خۆشەویستی وەکو هەستێکی پڕ لە جوڵە مانای بەخشیوەتە ژیانی کۆمەڵایەتی تاکەکانی کۆمەڵگە و، لەڕێگەیەوە بەشێوەیەکی مرۆڤ دۆستانە مامەڵە لەگەڵ یەکتریدا دەکەن، ئەگەر ئەو یەکترخۆشویستنە نەبووایە ئەوا کۆمەڵگەی مرۆیی هەمیشە لەپشێوی وئاژاوەدا دەبوو، هەروەکو بە درێژایی سەردەمەکان ئەوە ڕوون بووە کە چەندە خۆشەویستی کەم بووبێتەوە هێندەش ژیان قورس و ئاڵۆزبووە، هۆکاری ئەمەش بۆ پێویست بوونی خۆشەویستی و گرنگییەکەی گەڕاوەتەوە، کە بەشێوەیەک لەناخی هەریەک لەتاکەکان پێویستییەک هەیە بۆ پشتگیری و،خۆشەویستیش باشترین پشتگیرییە، زۆرێک لە تاکەکانی کۆمەڵگە بەهۆی نەبوونی خۆشویستراوی وخۆشەویستێکەوە کە پشتیان بگرێت ، بەبێ بوونی کێشەیەکی دیاریکراو هەست بە بۆشاییەکی دەرونی دەکەن و نائارامن، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی بەهای خۆشەویستی ڕاستەقینە کە پەیوەستە بە دەربڕین و جۆر و شێوازی دەربڕینەکەی لەلای تاک وئەندامانی تری کۆمەڵگە .

هاوسەرگیری ، بنچینەی بەردەوامبوونی ژیانی مرۆیی و پێکهێنانی خێزانە ،خێزانیش هۆکاری ڕێکخستن و بەردەوامی پەیوەندییەکانی نێوان تاکەکانی خێزان و کۆمەڵگەیە بەتایبەتی هاوسەران ،ڕەنگە مرۆڤ بتوانێت لە دەرەوەی پرۆسەی هاوسەرگیریدا سێکس بکات و پەیوەندی سۆزداری هەبێت ،بەڵام خۆشەویستی پاڵنەرێکی بەهێز و بنەڕەتییە بۆ مانەوەی دوو هاوسەر پێکەوە کە ئەمەش تەنیا لە هاوسەرگیریدا دابین دەکرێت و، خۆشەویستیش وەکو هەر پێداویستییەکی تری ژیان پێویستی بە پارێزگاری و پاراستن هەیە .

گۆڕان و پێشکەوتن هەموو لایەنەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی گرتۆتەوە، بە جۆرێک گۆڕان لە بونیاد و ئەرکی خێزان دا ڕوویداوە، کە وایکردوە پەیوەندییە سۆزداری و مەعنەوییەکان تا ڕادەیەک پشتگوێ بخرێن ، لایەنی ماددی زاڵ بێت بەسەر لایەنی مەعنەویدا، بە هۆکاری سەرقاڵ بوونی هاوسەرەکان بەکارەکانی ژیانی ڕۆژانەیان و زیاد بوونی پێویستییەکان لەم سەردەمەدا زیاتر بوونی کاتەکانی کارکردن ،وایکردووە ئەرکی نوێ زیاد بێت ، زیادبونی ئەرک و ڕۆڵی نوێ بۆ هاوسەران

وایکردووه کار بکاته سەرخۆشەویستی نێوانیان(فؤاد،٢٠١٧:٣)، لەبەر ئەو گرنگی و تێڕوانینە بۆ بابەتی خۆشەویستی پرسی توێژینەوەکە خۆی دەبینێتەوە لەو پرسیارەی کە:

ئایا بەهای خۆشەویستی چ ڕەنگدانەوەیەکی لەسەر پەیوەندی هاوسەران هەیە ؟

ئایا خۆشەویستی ڕۆڵی هەیە لە پتەوکردنی پەیوەندییە کۆمەڵایەتی و دەرونی وسێکسیەکانی نێوان هاوسەران لەشاری سلێمانی؟

٢-گرنگی توێژینەوەکە

گرنگی ئەم توێژینەوەیە لە دوولایەندا خۆی دەبینێتەوە:

أ- گرنگی تیۆری

یەکێک لە بابەتە زیندووەکانی کۆمەڵناسی هاوسەرگیری و بەهای کۆمەڵایەتیە،کە بەردەوام لە گۆڕان و وەرچەرخان و نوێگەریدان،ئەمەش وایکردووە بە پێی کات و سەردەم بەهاو ڕۆڵ و پێگەی کۆمەڵایەتی ئەم دامەزراوەیە بەردەوام بگۆڕێت بە جۆرێک کاریگەریشی لەسەر ئاست و شێوازی ژیان وتێگەیشتن لەکۆی پرۆسەکە هەبێت. بۆیە توێژەران بەردەوام توێژینەوە لەبارەی بەهاکان و ڕۆڵ و کاریگەری لەسەر شێوازی ژیان دەکەن.

بەها کۆمەڵایەتییەکان، ڕۆڵی گرنگ و بەرچاویان لە دروستکردنی بونیادی کۆمەڵگە و ڕەفتاری کۆمەڵایەتی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی نێوان تاکەکاندا هەیە، بە جۆرێک یارمەتییان دەدات لە ڕێکخستنی ژیانی کۆمەڵایەتییان و ئاراستەیان دەکات بۆ بەدەستهێنانی ئامانجەکانیان، بەمانایەکی دیکە گرنگی بەهاکان لە کۆمەڵگەدا وەکو کۆنترۆڵێکی کۆمەڵایەتی ڕەفتاری تاک و کۆمەڵ دەردەکەون، کۆمەڵگەش لەژێر کاریگەری بەهاکان کارلێک و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی تاکەکانی ڕێک دەخات ،ئەمەش گرنگی چوارچێوەی بەهاکان بەدیار دەخات کە هەمیشە بەپێی کات و سەردەم جێگەی سەرنج و توێژینەوە کردن بێت .

هەروەها گرنگی ئەم توێژینەوەیە لەوەدایە، هەوڵ دەدات توێژینەوە لەبارەی پەیوەندی خۆشەویستی نێوان هاوسەران بکات ،وەک بنەمایەک بۆ پتەوبوون و بەردەوامی پەیوەندی دوور لە کێشە کۆمەڵایەتیەکان و ئاڵۆزییەکانی ژیان ، بە پێی زانیارییەکانی توێژەر توێژینەوە لە بارەی خۆشەویستی و پەیوەندییەکانی هاوسەران لە کۆمەڵگەی کوردیدا تا نووسینی ئەم نامەیە نەکراوە.

خۆشەویستی هەمیشە پێداویستییەکی کۆمەڵایەتی بەردەست دەخات، جیاواز لە هەموو پەیوەندییەکانی تر چونکە هۆکاری گونجاندنی هاوسەریی و بونیادنانی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانە، کە هۆکاری ئارامی کۆمەڵگە و پەروەردەکردن و پێگەیاندنی کۆمەڵایەتییە کە سەرچاوەکەیان خێزانە هەربۆیە هێشتنەوەی پەیوەندی نێوان هاوسەران لە سەردەمی پڕ لە گۆڕانکاریدا و، ئەو بار گرانییانەی کە بەهۆی کاری ڕۆژانە دروست دەبێت بۆ هاوسەران، پێویستی بە زانیاری و شارەزایی

زیاتره بۆ دەربڕینی خۆشەویستی ،ئەمەش وادەکات گرنگی ئەم توێژینەوەیە لەوە دابێت کە ببێتە سەرچاوەیەکی باشی زانیاری لەبارەی خۆشەویستی هاوسەری.

ب-گرنگی پراکتیکی

توێژینەوەکە بە وردی توێژینەوە لەسەر چۆنیەتی دەربڕینی بەهای خۆشەویستی لەنێوان هاوسەران دا دەکات، ئەمەش وا دەکات سوودی گەورە بە هاوسەران بگەیەنێت بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانیان و باشترکردنی پەیوەندییەکانیان.

سوود دەگەیەنێت بە شارەزایانی بواری خێزان لە دامەزراوە حکومی و ئەهلییەکان ،کە لە بواری ژنان و کێشە کۆمەلایەتییەکانی پەیوەست بە خێزاندا کار دەکەن، لە لایەکی ترەوە گرنگە بۆ خوێندکاران لە قۆناغە جیاوازەکانی خوێندن و، سوود وەرگرتن لە سەرچاوە و زانیارییەکانی ناو توێژینەوەکە. گرنگییەکی تری لەوەدایە خۆشەویستی وەکو بەهایەکی کۆمەلایەتی و یاسایی و دانپێدانراودا توێژینەوەدەکات، ئەمەش دەتوانرێت لەو شوێنانەی وەکو دادگا و شوێنەکانی بواری ڕاوێژکاری خێزانی و کار و کاروباری کۆمەلایەتی سوودی گەورەی لێ وەربگیرێت ، دەتوانرێت سوود بگەیەنێت بەو گەنجانەی بەنیازی پرۆسەی هاوسەرگیرین بۆ باشترکردنی پەیوەندییە ڕۆحی و مەعنەوییەکانیان و، تێگەیشتن لە واتا و مەبەستەکانی خۆشەویستی.

٣-ئامانجەکانی توێژینەوەکە

ئەم توێژینەوەیە هەوڵدەدات بۆ بەدیهێنانی ئەم ئامانجانەی خوارەوە:

١-دەرخستنی ماناکانی خۆشەویستی لەڕوانگەی هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکەو.

٢-دەرخستنی بەهای خۆشەویستی لە ئاراستەکردنی پەیوەندی هاوسەریتی دا لەڕوانگەی هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکەوە.

٣-دەرخستنی ڕۆڵی خۆشەویستی لە پتەوکردنی پەیوەندی هاوسەران لەڕووی کۆمەلایەتی ودەرونی سێکسی لە ڕوانگەی هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکە.

باسی دووەم

پێناسەی چەمکەکانی توێژینەوەکە

لە تـوێژینەوە زانسـتی و کۆمەڵایەتییەکـان دا دەستنیشـانکردنی چەمـک بە هەنگـاوێکی گرنـگ دادەنرێت، چونکە مەبەستی توێژەر ڕوون دەکاتەوە بۆ ئەو چوارچێوە زانستییەی کە توێژینەوەکەی تێدا ئەنجام دەدات لە لایەک و، لە لایەکی ترەوە لەبەر ئەوەی چەمکەکان بیرۆکەی جێگیر و نەگۆڕ نین، بەڵکو دینامیکی و گۆڕاون بەپێی گۆڕانی سـەردەم و ڕەوشـی بـابەتی و ئایدیۆلۆژی ئەوانیش دەگۆڕێن ،بۆیە وا پێویست دەکات بە وردی و ڕوونـی دیاری بکرێن (زێباری،٢٠١٨:١٣٣) ،هەر بۆیە گرنگترین چەمکەکانی ئەم تـوێژینەوەیە کە پێویسـتیان بە پێناسـەکردن هەیە بـریتین لەمـانە: (بەهـا، خۆشەویستی، هاوسەرگیری، پەیوەندی هاوسەری).

١- بەها (القيم)(value)

پێناسەی (دیاب،١٩٨٠) : ئەو بەها کۆمەڵایەتییانە دەگرێتەوە کە لە نێوان تاکەکاندا گیانی هاوکاری و سۆز و خۆشەویستی و ڕێزگرتن لەبەرامبەر یەکتریدا بەهێز دەکات(دیاب، ١٩٨٠:٧٥).

پێناسەی (خلیفە،١٩٩٢): پێوەرێکە بۆ دامەزراوی لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە و، بە واتای ڕێنیشاندەری تاکە لە ڕووی ڕەفتار و گوفتارەوە ، بەهـا تەنیـا چەنـد سیفەتێکی مەعنەوی نیە، بەڵکو لەشێوازی کرداریشدا خۆی نیشان دەدات (خلیفة، ١٩٩٢:٣٤).

پێناسەی (الحسن،١٩٩٩): ئەو پاڵنەرە ئایدۆلۆژییەیە کار دەکاتە سـەر هزرو ڕەفتاری مرۆڤ، یاخود کۆنترۆڵی ڕەفتارییە، کە هزر و بیر و باوەڕەکانی مرۆڤ کاری تێ دەکات. ئەو کۆنترۆڵکردنە ڕەفتاری مرۆڤ دیاری دەکات و، دەیخاتە قاڵبێکی دیاریکراوەوە بە جۆرێک بۆ ئەوەی لەگەڵ ئەو ڕەفتارەی کۆمەڵگە داوای دەکات و، بە باشی دەزانێت بگونجێت(الحسن،١٩٩٩:٥١٤).

پێناسـەی (گیـدنز،٢٠٠٩): بەهـا کۆمەڵێک بیروبـاوەڕی کـۆمەڵایەتییە، کە ڕەفتـاری مـرۆڤ کـۆنترۆڵ دەکات بە جۆرێک، چاک و خراپ لە یەک جیا بکاتەوە لەگەڵ ئەو شتانەی دروست و نا دروستن. واتە ئەو بیروباوەڕانەی تاکەکـان پێوەی پابەنـد دەبـن لەڕەفتاریانـدا، دەبێتە هـۆی دامەزراوییـان لەڕووی کۆمەڵایەتییەوە، چونکە لە ژێر کاریگەری ئەو کەلتورەدان کە تاکەکان تێیدا دەژین (گیدنز،٢٠٠٩:٩٤١).

بە پێـی ئەو پێناسـانەی خـرانە ڕوو، سـەرجەمیان لەوەدا یەک دەگـرنەوە کە بەهاکـان ڕۆڵ و کـاریگەری بەرچاویـان لەسـەر ڕەفتـار و کـرداری تاکەکـان هەیەو، بەتونـدی وابەسـتەی کۆمەڵگە و ئاڕاستەی ڕەفتاری بەرامبەر تاکەکانی تری کۆمەڵگەی دەکەن، لادان لە بەهـا باڵاکانی وەکو ڕێزگرتن ،خۆشەویسـتی ،هاوکـاری ، متمـانە ،سـەردانیکردن و هەمـوو ئەوانەی کە لە چوارچێوەیەکی پێوەری

کۆمەڵگە بۆ بەها دانراوە لادانە لە کۆمەڵگە. لەم توێژینەوەیەدا پێناسەی ڕێکاری بۆ بەها بەم شێوەیە دەکەین:

(ئەو بیر و باوەڕەیە کە ئاڕاستەی ڕەفتاری تاکەکان دەکات بۆ دەربڕینی هەست و سۆزیان لە بەرامبەر یەکتری و ڕەنگدانەوەی لە ناو ژیانی کۆمەڵایەتیدا)

٢-خۆشەویستی (الحب)(Love)

پێناسەی (بدوی،١٩٧٠): بارودۆخێکی هەڵچوونییە لە هەست و سۆز دا چڕ دەبێتەوە لە تاکێکەوە دەردەچێت و بۆ تاکی بەرامبەر، یان هەرکردارێکی چێژبەخش ئەو هەستە بەتاڵ بکاتەوە(بدوی، ٢٥:١٩٧٠).

پێناسەی (دانیال ،١٩٨٠): خۆشەویستی مانای بەخشین و ڕەفتارکردنی هەیە، ڕەفتارەکە ئاماژە بۆ ئەو کردەوانە دەکات کە تاکە کەس لەپێناو گەشە و ئاسوودەیی ئەو کەسانەدا ئەنجامی دەدات کە خۆشی دەوێن (دانیال، ١٠٧:١٩٨٠).

پێناسەی (العظیم، ١٩٩٧): بریتییە لە کۆکردنەوەی هەموو ئەو هەستانەی کە مرۆڤ لە دەروونیدا هەستی پێدەکات، کاتێکیش چڕی دەکاتەوە شتێکی ناوازەی لێ دەردەچێت، شتێکی زۆر جیاواز لەو هەست و نەستانە کە تێکەڵی کردوون، کە پێکدێت لە هەستێکی جۆراوجۆری بەهێزی سۆز ، ئینتیما ، مەیل ، هاوبەشی ، وابەستەبوون ، سەرنجڕاکێشی و گەرمی ، لە ڕۆحی مرۆڤدا ئامادەیی هەیە (العظیم، ٩:١٩٩٧).

پێناسەی (الشایب، ٢٠٠٢): خۆشەویستی ئاڕاستەکەی لە ئارەزووی مرۆڤەوە سەرچاوە دەگرێت، ڕووە و شتێکی بە چێژ و چێژ بەخش، خۆشویستنەکە خاوەنەکەی بەتەنیا دەبەستێتەوە و وابەستەیی دەکات پێیەوە(شایب، ٢٧:٢٠٠٢).

پێناسەی (قەرەچەتانی،٢٠٠٧): هەڵچوونێکە دەبێت بە بنەما و، هۆکارێکە بۆنزیکبوونەوەی تاکەکانی کۆمەڵگە لە یەکتری، پاشان دەربڕینی خۆشەویستی بۆ ئەو کەسانەی کە دەچنە نا و دڵ و دەروونەوە (قەرەچەتانی، ١١٥: ٢٠٠٧).

پێناسەی (کتلو،٢٠١٥): خۆشەویستی چەمکێکی فراوانە، بەشێکە لە سۆز و، ئامادەییەکی شاراوەی جێگیرە. بە شێوەیەکی ڕێژەیی و لە چەندان جۆر هەڵچوون پێک دێت، بۆ پڕکردنەوەی پێداویستییە دەروونییەکان، پێداویستییە کۆمەڵایەتییەکان، پێداویستییە ڕۆحییەکان یان پێداویستییە مادییەکانە (کتلو، ٦٦٤:٢٠١٥).

بە پێی ئەو پێناسانەی کە بۆ خۆشەویستی خرانە ڕوو سەرجەمیان لەوەدا یەک دەگرنەوە کە سەرچاوەی خۆشەویستی لەناو ناخی تاکەکان دایە و، هەر لەناو دەرون و ناخی تاکەکانیشەوە ئاڕاستە دەکرێت بۆ ئەو تاک و ئەندامانەی لە دەوروبەریدان و نزیکن لە ژیانە کۆمەڵایەتییەکەیدا، جا چ مرۆڤێکی تر بێت، یان ئەندامانی خێزان بێت، خۆشەویستی خودایی بێت، خۆشەویستی نیشتمان بێت چەندەها جۆر خۆشەویستی لەو نێوەندەدا بوونی هەیە، بەڵام ئەو جۆرە خۆشەویستییەی لەم

تـوێژینەوەیەدا مەبەسـتمانە خۆشەویسـتی هاوسـەری یە بـۆیە پێناسـەی ڕێکـاری بـۆ خۆشەویسـتی بریتییە لە: **(یەکێکە لەبنەماکانی ئەو پەیوەندییەی کە لە (نێوان ژن و پیاو) دا واتە: هاوسەراندا هەیە و، لە هەسـت و سـۆزدا بەرجەسـتە دەبێـت لە ڕەفتـاری کۆمەڵایەتییانـدا ڕەنگـدەداتەوە و ئاڕاسـتەی تێرکردنی پێداویستییە کۆمەڵایەتی و ڕۆحی و جەستەیی و دەروونییەکانیان دەکات).**

٣-ڕەنگدانەوە (الانعكاسات) (Reflection)

پێناسـەی (ڕزوق،١٩٨٧): بـریتییە لە وەڵامـدانەوە و، کـاریگەری خسـتنە سـەر یەکتـری، لە ئەنجـامی پرۆسەی لێک نزیک بوونەوەی بەردەوام بەپێی شوێن و کات کاریگەرییەکەیی دەردەکەوێت (ڕزوق، ٥٠:١٩٨٧).

پێناسـەی (عمـر،٢٠٠٠): بـریتییە لە خەسـڵەتی ئەو کـردارەی کە نـاوەڕۆکەکەی هەمـان کـاریگەریی کردارەکەیەتی و، ئاماژەکردنە بە هەڵوێست و بارودۆخەکە لە کاتی ئەنجام دانیدا (عمر، ٣٥٤:٢٠٠٠).

پێناسەی (ئەحمەد،٢٠١٧):بریتییە لە شەوق دانەوە، وێنە دانەوە، تیشکدانەوە یان دەر ئەنجام و ئاکام و لێکەوتە بۆ کردەیەک، ڕەفتارێک، یان پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتی لەڕووی هەڵسوکەوت وگوفتارەوە (ئەحمەد،١٧:٢٠١٧).

چەمکی ڕەنگدانەوە، چەمکێکی فراوانە مانا و کاریگەرییەکەی بەپێی بەکارهێنانەکەی دەگۆڕێت، دەکرێت لە هەر توێژینەوەیەکدا بە پێی گۆڕاوەکانی توێژینەوەکە پێناسەیەکی جیاواز لەخۆ بگرێت لەم توێژینەوەیەدا پێناسەی ڕێکاری بەم شێوەیە دەکەین:

(بریتییە لە وەڵامدانەوەی هاوسەران بۆ یەکتری، کە لە ڕەفتار و چۆنیەتی هەڵسوکەوتکردنیان دا ڕەنگ دەداتەوە بەهۆی بوونی خۆشەویستی نێوانیانەوە).

٤- هاوسەرگیری (الزواج)(Marriage)

پێناسەی (الحسن،١٩٩٩): پەیوەندییەکی سێکسیە لە نێوان دوو کەسی جیاوازدا لە ڕووی ڕەگەزەوە (پیا و ژن) دا ڕوو دەدات، کۆمەڵگە ڕێگەی پێ دەدات و پاساوی بۆ دەهێنێتەوە بۆ ماوەیەکی دوور و درێـژ بەردەوام دەبێـت، هەروەهـا ڕێکخسـتنێکە لەنێـوان هەردوو هاوسـەر بـۆ دروسـتکردنی ژیـانی تایبەت بە خۆیان و، هاوبەشیکردنیان لە ژیانی پێکەوەییان، لەو ڕێگەیەشەوە دەتوانن منداڵ بخەنەوە (الحسن،٢٢:١٩٩٩).

پێناسەی (القصير و أحمد،٢٠٠٢): بریتییە لە سستەمێکی کۆمەڵایەتی سنووردار و بناغەی پێکهێنانی خێـزانە، پەیوەنـدی کـۆمەڵایەتی و کـارلێکی و دینـامیکی بەردەوامە لەگەڵ هێـزە شارسـتانی و کۆمەڵایەتییەکانی تردا، یان پەیوەندییەکی نیمچە چەسپاوە بۆ ئارامی تاکەکەس و خێزان و کۆمەڵ (القصيرواحمد، ٨٤:٢٠٠٢).

پێناسـەی(الحفنـی،٢٠٠٥): ئامـاژەیە بـۆ پەیوەنـدی نێـوان (نێـر و مـێ) کە تێیـدا هەر یەکەیـان بەپێـی یاسـاکان ڕێگەپێدراوە هاوسـەرگیری لەگەڵ یەکتـر بکەن. ئەمەش بەپێـی داب و نەریتە ڕێکخراوەکـان

ئەوەیە کە لەگەڵ یەکتردا ژیان پێک بهێنن بە مەبەستی دروست بوونی خێزان و بوونی منداڵ ، پاشان هەر یەکەیان ماف و ئەرکەکانی پەیوەست بە هاوسەرگیری و بەرپرسیاریتی منداڵیان دەکەوێتە ئەستۆ (الحفنی، ٢٠٠٥:٢٣٣).

پێناسەی (Scott،2006): هاوسەرگیری فۆرمێکی دامەزراوەیی هاوبەشی سێکسییە. وەک دامەزراوەیەک ڕێکخستنێکە کە بە ئاشکرا لە نێوان دوو هاوبەش و خێزانەکانیان ئەنجام دەدرێت پەیوەندییەک دروست دەکات لە نێوان خێزانە سەرەتاییەکانی هاوبەشەکان و هەر نەوەیەکی داهاتوودا کە ژن و پیاوەکە هەیانبێت، هەروەها ماف و ئەرکی هاوسەرەکان بەرامبەر بە یەکتر دیاری دەکات. پەیوەندییەکە لە هاوسەرگیرییەکە دا بە ڕەزامەندی هاوبەشیی لەلایەن لایەنی سێیەمەوە دان پێدا نراوە. لە کۆمەڵگا مۆدێرنەکاندا، دان پێدا نانی لایەنی سێیەم بە تۆمارکردنی لە یاسای دەوڵەتدا دانراوە(Scott,2006:95).

پێناسەی (سمیث،٢٠٠٩): سیستەمێکی دامەزراوەیی کۆمەڵایەتییە، خاوەنی خەسڵەتی بەردەوامی و نوێنەرایەتی ڕێسا و بەها کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگەیە (سیمث،٢٠٠٩:٤١١).

به پێی ئەو پێناسانەی خستمانە ڕوو هاوسەرگیری خاڵی سەرەتایە بۆ دروستکردنی خێزان و، ڕۆڵی گەورە و گرنگی هەیە لە ڕێکخستنی ژیانی سێکسی و، بەدەست هێنانی گونجانی کۆمەڵایەتی و دەرونی. ئامانجی پاراستنی کۆمەڵگە و ئەندامەکانیەتی بۆ پڕکردنەوەی پێداویستییەکانیان لە ڕێگەی هاوسەرگیریی و دروست بوونی پەیوەندییەکی باوەڕ پێکراو لەنێوان هاوسەراندا. لەم توێژینەوەیەدا پێناسەی ڕێکاری بۆ هاوسەرگیری بەم شێوەیە دەکەین **بریتییە لە: پڕۆسەیەکی کۆمەڵایەتی نێوان (نێر و مێ) واتە هاوسەران، لە لایەن یاسا و ئایین و داب و نەریتەوە ڕێگە پێدراوە بۆ بەردەوامی ژیانی کۆمەڵایەتی و، وەچەخستنەوە و پڕکردنەوەی پێداویستییەکانی ئەو تاکانەی کە چوونەتە نێو ژیانی هاوسەرگیرییەوە.**

٥-پەیوەندی هاوسەری (العلاقة الزوجية) (Marital Relation Ship)

پێناسەی (مبیض،٢٠٠٣) :پەیوەندییەکی ڕاستگۆیانەیە لەسەر بنەمای هاوڕێیەتی و یەکسانی و ڕێزگرتنی هەریەک لە هاوسەرەکان بەرامبەر یەکتر دامەزراوە، هەر یەکەیان دەگەڕێت بەدوای خۆشبەختی ئەوی تر لە پەیوەندییەکەدا هاوکار و بەرپرسن لەبەرامبەر یارمەتیدانی یەکتر. (مبیض،٢٠٠٣:١٣).

پێناسەی (بلمیهوب،٢٠١٠): پەیوەندییەکی قووڵە لەنێوان هاوسەرەکان بۆ پڕکردنەوەی باشترین پێداویستییەکانیان لەڕووی هەست و سۆز و دڵنیایی و نەرمی لە هەڵسوکەوت و تەندروستی و سێکسییەوە (بلمیهوب، ٢٠١٠:٥٠).

پێناسەی(أبوأسعد و الختاتنة،٢٠١٤): پەیوەندییەکە لەخۆگری زۆرێک لە پەیوەندییەکانی هاوڕێیەتی و، ڕاستگۆیی، سۆز ، خۆشەویستی و پەیوەندییە هاوبەشەکانی تری نێوان هاوسەرانە، بۆ بەدیهێنانی ئامانج و مەبەستەکانی هاوسەرگیری (أبوأسعد و الختاتنة، ٢٠١٤:٤٥).

پێناسەی (الحدینی،٢٠١٥): پەیوەندییەکی دووبارەی بەردەوامە لەنێوان ژن و مێرد، هاوشێوەی ئەو پەیوەندی کە پێشتر هەیانبووە وەکو ئەندامێکی ناو خێزان لەگەڵ هەریەک لە دایک و باوکیان ، یان هەرکەسێک جێگەی دایک و باوکی بۆ گرتبێتنەوە ، بە هۆییەوە پێداویستییە تاکی و سۆزداری و کۆمەڵایەتییەکانیان بۆ پڕکراوەتەوە، کاتێک ئەم پەیوەندییە دروست دەبێت لەنێوان هاوسەرەکان هاوشێوەی پەیوەندییە خێزانییەکانیان لێی دەڕوانن و، کار دەکەن بۆ بەردەوامی پێدان و بەدەست هێنانی ئارامی و و دووربوون لە ناکۆکی و جیابوونەوە (الحدینی، ٢٠١٥:٨٢٥).

پێناسەی (الشریفی،٢٠١٦): بەهێزترین پەیوەندی مەعنەوی و مادییە، لەنێوان هاوسەران بە هۆییەوە هۆکارەکانی خۆشبەختی و، بەردەوامی پەیوەندی هاوسەری لە چوارچێوەی ئایین و یاسا و داب و نەریتەکان بەدەست دەخات، چونکە پەیوەندییەکی باش و پەسەند لەڕووی کۆمەڵایەتییەوە دەبێتە هۆی ئارامی دەرونی وگونجانی خێزانی (الشریفی، ٢٠١٦).

بەو پێیەی پەیوەندی هاوسەران لە چوارچێوەی هاوسەرگیری و خێزان دا چەسپێنراوە پەیوەندییەکی دان پێدا نراوە لەنێوان ئەو تاکانەی کە دەچنە ناو پرۆسەی هاوسەرگیری لەم توێژینەوەیەدا.

پێناسەی ڕێکاری: بریتییە لەو پەیوەندییەی کە لە نێوان (هاوسەرانی ژن و پیاو) دا هەیە و وەکو نموونەی توێژینەوەکە چاوپێکەوتنیان لەگەڵدا ئەنجام دەدرێت.

باسی سێیەم

خستنەڕووی توێژینەوەکانی پێشوو

چەندین تـوێژینەوەی نزیـک لە بـابەتی ئەم تـوێژینەوەیە ئەنجامـدراوە لە گۆشـەی جۆراوجـۆر و کـۆمەڵگەی جیـاوازدا، تـوێژەر هەوڵـی داوە ئەو تـوێژینەوانە بخـاتەڕوو کە نـزیکن لە ئامـانجی توێژینەوەکەیەوە وەک ڕوونکردنەوە و پاڵپشتییەکی زیاتر بۆ بابەتی توێژینەوەکەی کە بەم شێوەیەی لای خوارەوە دەیانخەینە ڕوو.

یەکەم: توێژینەوە عەرەبییەکان

١-توێژینەوەی(حمودی ،٢٠٠٦) بەناونیشانی (خصائص العلاقة الزوجية الناجحة كما تتصورها عينة المتزوجين وغير المتزوجين).

ئامـانجی تـوێژینەوەکە دیـاریکردنی ئەو تایبەتمەنـدییانە بـووە کە پێویسـتە لە پەیوەنـدییەکی هاوسـەری سـەرکەوتوودا هەبێت لە ڕوانـگەی نمـوونەی تـوێژینەوەکەوە، تـوێژەر میتـۆدی وەسـفی شـیکاری بەکارهێنـاوە و، کـۆمەڵگەی تـوێژینەوەکەی شـاری دیمەشـق بـووە لە سـوریا، نمـوونەی تـوێژینەوەکەی لە جـۆری هەڕەمەکـی بـووە و بریتـی بـووە لە(٢٠٠) خوێنـدکاری هاوسـەردار و فەرمـانبەر لە زانکۆی دیمەشق و، مامۆستایانی نێر و مێ لە خوێندنگە ناوەندییەکانی شـاری بسـام کورەو، أحمد أسكندر، بۆ کۆکردنەوەی زانیاری فۆڕمی پێوەری بەکارهێناوە، لە ئەنجامدا دەرکەوتووە ئەندامانی نمـوونەی تـوێژینەوەکە بەپێی ڕەگەز و بـارودۆخی خێزانیـان تایبەتمەندییە دەروونییەکانی وەک (ڕێزگـرتن، لێـک تێگەیشـتن، متمـانە، خۆشەویسـتی، پێزانینـی یەکتـر و یەکتـر قبـووڵکردن) لە گرنگترین هۆکارەکانی سەرکەوتنی هاوسەری بوون لە لایان، هەروەهـا هەر یەکێک لەو تایبەتمەندییە دەرونیانەی کە باسکران کاریگەر دەبن بە هۆکارە ماددی و کۆمەڵایەتییەکانی وەک ئاستی ئـابووری، بوونی منداڵ، جوانی، ژینگەی کۆمەڵایەتی هاوشێوە.

٢-توێژینەوەی (عيشه علة و طاهر،٢٠١٦) بەناونیشانی(الاشباع العـاطفي بين الـزوجين والرضـا عن الحياة لدى أساتذة التعليم العالى) .

ئامانجی توێژینەوەکە زانینی ئاستی پەیوەندی تێربوونی سۆزداری و ڕەزامەنـدی لە ژیـان لە لای هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکە بووە، هەروەهـا دۆزینەوەی جیاوازی نێوان ئەندامانی نموونەی تـوێژینەوەکە لە پلەکـانی تێربـوونی سـۆزداری و ڕەزامەنـدی لە ژیـان بەپێـی چەنـد هۆکـارێکی سۆسـیۆدیمۆگرافی کە ئەوانیش بـریتین لە (ڕەگەز، تەمەن، شـوێنی نیشـتەجێ بـوون، ژمـارەی منـداڵ، بڕوانامەی زانستی) لەڕووی میتۆدەوە توێژەران توێژینەوەیەکی چەندایەتیان ئەنجام داوە بە شێوازی کەشفی، کۆمەڵگەی توێژینەوەکەیـان زانکۆی الاخـواط بووە لە جەزائیر، نموونەیەکی هەڕەمەکیان لە مامۆستایانی ئەو زانکۆیە هەڵبژاردووە، بۆ کۆکردنەوەی زانیـاری فـۆڕمی پێوەریـان بەکارهێنـاوە، لە

ئەنجامدا توێژینەوەکە گەیشتووە بەوەی کە پەیوەندییەکی ئەرێنی هەیە لەنێوان تێربوونی سۆزداری و ڕەزامەندی لە ژیان لەلای ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە، هەروەها جیاوازی هەیە لە ڕێژەی تێربوونی سۆزداری بەپێی ڕەگەز لە بەرژەوەندی پیاوان و، لە تێربوونی سۆزداریشدا بەپێی گۆڕاوی تەمەن بۆ بەرژەوەندی ئەو تەمەنانەی کەلە سەرو(٤٢)ساڵەوەن، لە لایەکی تریشەوە لە پەیوەندی تێربوونی سۆزداری بە ڕەزامەندی لە ژیانەوە بەپێی گۆڕاوی ماوەی هاوسەرگیری بۆ بەرژەوەندی ئەوانەی کە ماوەی(٨)ساڵ بووە هاوسەر گیریان کردووە، هەروەها دەرکەوت کە جیاوازی هەیە لە تێربوونی سۆزداری بەپێی گۆڕاوی جۆری نیشتەجێ بوون لە بەرژەوەندی ئەوانەی کە نیشتەجێ بوونیان سەربەخۆیە. بەڵام هیچ پەیوەندییەک بەدی نەکرا لەنێوان تێربوون و ڕەزامەندی لە ژیاندا بەپێی گۆڕاوی ڕەگەز و تەمەن و ژمارەی منداڵ و جۆری شوێنی نیشتەجێ بوون، هەروەها هیچ جیاوازییەک بەدی نەکرا بەپێی گۆڕاوەکانی ژمارەی منداڵ و بڕوانامەی زانستی.

٣-توێژینەوەی (کیتلو ،٢٠١٦)بەناونیشانی(العلاقات(الحب) الرومانسية لدى عينة من الطلبة الجامعيين المتزوجين وعلاقتها ببعض المتغيرات).

ئامانجی توێژینەوەکە ڕوونکردنەوەی چەمکی خۆشەویستی بووە لە لای هاوسەران و، جەخت کردنە سەرئەو گۆڕاوانەی کە پەیوەندییان بە خۆشەویستییەوە هەیە، وەک، ڕەگەز ماوەی هاوسەرگیری و بوونی منداڵ، لەڕووی میتۆدەوە توێژەر توێژینەوەیەکی چەندایەتی ئەنجام داوە بە شێوازی وەسفی شیکاری، کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی خوێندکارانی زانکۆی الخليل بوون لە فەلەستین، نموونەی توێژینەوەکەی لە جۆری هەڕەمەکی چینایەتی بووەو بریتی بوو لە خوێندکارانی هاوسەرداری زانکۆکە، بۆ کۆکردنەوەی زانیاری فۆڕمی پێوەری بەکارهێناوە لە ئەنجامدا بۆی دەرکەوت کە هەموو نیشانەکانی خۆشەویستی لەلای خوێندکارانی زانکۆکە کە هاوسەر دارن بەرزە، لە گرنگترین ئەو نیشانانەش بوونی ئیرەییەکی زۆرە لە کاتێکدا هەست بکەن هاوسەرەکەیان کەسێکی تری خۆش دەوێت، دواتر (تامەزرۆیی) بۆ زانینی هەموو شتێک دەربارەی هاوسەرەکەی، پاشان حەسرەتی نزیکبوونی هاوسەرەکەی لێیەوە لەڕووی جەستەیی و سۆزداری و ژیرییەوە، پاشان نزیکبوون لە یەکتر بەوەی لەگەڵ هاوسەرەکەی بێت نەک یەکێکی تر، دوای ئەویش سەرنجڕاکێشان لەلایەن هاوسەرەکەیەوە، هەروەها بەپێی ماوەی هاوسەرگیری جیاوازی لە پلەی خۆشەویستی هاوسەری هەبووە بەپێی ڕەگەز جیاوازییەکە لە بەرژەوەندی ژنەکان بووە، جیاوازی بەپێی ماوەی هاوسەرگیری لە بەرژەوەندی ئەوانەی کە ٣ساڵ بووە هاوسەرگیریان کردووە، هەروەها جیاوازی هەبووە لە پلەی خۆشەویستی بەپێی گۆڕاوی بوونی منداڵ لە بەرژەوەندی ئەوانە بوو کە منداڵیان هەبووە لە خێزانەکەیاندا.

٤- توێژینەوەی (شلبی و سعدالدین ،٢٠٢٠)بەناونیشانی (الحب والمرونة النفسية كمتغيرات منبئة بجودة العلاقة الزوجية لدى عينة من الأزواج والزوجات من مرحلة الرشد).

ئامانجی توێژینەوەکە دەرخستنی جیاوازی ڕەگەزی لە نێوان هاوسەرانی ژن و پیاو بووە لەڕووی خۆشەویستی، نەرمی دەرونی، کوالێتی پەیوەندی هاوسەری، هەروەها دەرخستنی بوونی پەیوەندی لەنێوان گۆڕاوەکانی توێژینەوەکە لەلای هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکە، توێژەران توێژینەوەیەکی وەسفی بەراورد کارییان ئەنجام داوە ،نموونەی توێژینەوەکەیان لە هاوسەران وەرگرتووە کە تەمەنیان (٢٩ بۆ ٣٥) ساڵ بووە، خاوەن بڕوانامە بوون لە زانکۆی مەنسوورە و بنی سویف مەناس لە مصر، توێژەران بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانیان چەند گریمانەیەکیان داناوە بۆ کۆکردنەوەی زانیاری فۆڕمی پێوەریان بەکارهێناوە، لە ئەنجامدا گەیشتوون بە وەی کە جیاوازی هەیە لەلای ژن وپیاو لەڕووی خۆشەویستی و نەرمی دەروونی و کوالێتی پەیوەندی هاوسەری، هەروەها دەرکەوت بۆیان کە پەیوەندییەکی ئەرێنی لەنێوان خۆشەویستی و نەرمی دەرونی و کوالێتی پەیوەندی هاوسەریدا هەیە .

٥-توێژینەوەی(خاطر،٢٠٢٠) بەناونیشانی (أثر المتغيرات الديموغرافية على الحب الزواجي).

ئامانجی توێژینەوەکە زانینی ئاستی جیاوازی خۆشەویستی بە پێی گۆڕاوە دیمۆگرافییەکانی وەک ڕەگەز، تەمەن، ئاستی خوێندن، ماوەی هاوسەرگیری. توێژەر لەڕووی میتۆدەوە میتۆدی وەسفی بەراوردکاری بەکارهێناوە، کۆمەڵگەی توێژینەوەی مامۆستایانی زانکۆی (المنيا) بوون لەمصر، نموونەی توێژینەوەکەی لە جۆری مەبەستدار بووە و بریتی بووە لە هاوسەرانی ژن وپیاو لە زانکۆکە، بۆ کۆکردنەوەی زانیاری فۆڕمی پێوەری بەکارهێناوە، لە ئەنجامدا بۆی دەرکەوتووە جیاوازی هەیە لە خۆشەویستی هاوسەریدا بەپێی ڕەگەز لە بەرژەوەندی ژنە هاوسەرەکان بووە، بەڵام جیاوازی نەبووە لە خۆشەویستی لەنێوان هاوسەراندا بەپێی گۆڕاوەکانی تەمەن و ماوەی هاوسەرگیری و ئاستی خوێندن. لەگەڵ ئەوەشدا دەرکەوتووە جیاوازی هەبووە لەکاریگەربوون بەخۆشەویستی بەپێی تەمەن لەبەرژەوەندی ئەوهاوسەرانەی کەلەتەمەنی ناوەندان،هەروەها جیاوازی هەبوە لە گرنگیپێدانی هاوسەری بەپێی ئاستی خوێندن بەئاڕاستەی ئەوهاوسەرانەی ئاستی خوێندنیان لەژێر خوێندنی ناوەندییەوە بووە.

دووەم :توێژینەوە ئینگلیزی

١- توێژینەوەی (Hightower,1996) بەناونیشانی (Love Styles And Marital Quality)

ئامانجی توێژینەوەکە دەستنیشانکردنی شێوازەکانی خۆشەویستی بووە لە ژیانی هاوسەرێتیدا بە پشتبەستن بە هەڵوێستی هاوسەرەکان سەبارەت بە خۆشەویستی و ڕەزامەندی لە پەیوەندییەکەیاندا،

توێژەر توێژینەوەیەکی چەندایەتی ئەنجام داوە، کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی کڵێسـای Fayettevilleلە ئارکانساس لە ئەمریکا بووە، نموونەی توێژینەوەکەی لە جۆری هەڕەمەکی سادە بوەو، بریتی بوە لە هاوسەرانی ژن و پیاوی دانیشتوی کڵێساکە، بۆ کۆکردنەوەی زانیاری فۆڕمی پێوەری بەکارهێناوە، لە ئەنجامدا تـوێژینەوەکە گەیشـتووە بەوەی کە چەنـدین جـۆر لە خۆشەویسـتی بـوونی هەیە لەلای پیاوان و ژنان تەنیا یەک جۆر لە خۆشەویستی نییە ئەم توێژینەوە پشتی بە پۆلێنی جۆن لی بەستووە (ئیرۆس، لودوس، ستۆرج، پڕا گما، مانیا، ئاگاپیَ)* ، دەرکەوتووە نێرەکان زیاتر شێوازی خۆشەویستی ئاگاپی لەلایان بوونی هەبووە و، شێوازی خۆشەویستی ئیرۆس بۆ هەر دوو ژن و پیاو پەیوەندییەکی ئەرێنییان لەگەڵی هەبووە.هەروەها سەبارەت بە شێوازەکانی خۆشەویستی و هەڵوێستی هاوسەرەکان لەبــارەی ڕەزامەنــدیی لە پەیوەنــدییەکەیان، دەرکەوت ئەو ژنــانەی نمــرەی بەرزیــان لە شــێوازی خۆشەویسـتی ئیـرۆس، سـتۆرج و ئاگاپیَ هەبـوو، ڕەزامەنـدی زیاتریـان هەبـووە لە پەیوەنـدییەکانیان، هەروەها ئەو پیاوانەی نمرەی بەرزیان لە ئیرۆس و ئاگاپیَ هەبووە، بەڵام نمرەی لاوازیان لە شێوازی لودس بە دەست هێنابوو، ڕازیبوونیـان لە کوالێتی پەیوەندییەکانیان هەبووە، هەروەهـا دەرکەوت ئەو سێ ستایلەی خۆشەویستی، ئیرۆس، ستۆرج و ئاگاپیَ، بە تێکەڵاوو بەتەنیا لەگەڵ یەکتردا کاریگەریان هەبووە لەسەر کوالێتی ژیانی هاوسەری. هەروەها لەبارەی شـێوازی خۆشەویسـتی و هەڵوێسـتی ژن و پیاوەکـان بـۆ پەیوەنـدییەکان دەرکەوت کە کـوالێتی پەیوەنـدی هاوسـەری لەلای ژنـان زۆر زیـاتر پەیوەندی بە هەڵوێستی خۆیانەوە هەبووە سەبارەت بە خۆشەویستی، نەک هەڵوێستی هاوسەرەکەیان سـەبارەت بە خـۆش ویسـتنیان، لە بەرامـبەردا کـوالێتی پەیوەنـدی هاوسـەری لە پیاوانـدا بە نزیکەیـی یەکسان پەیوەندی بە هەڵوێستی ژنەکەیانەوە هەبووە سەبارەت بە خۆش ویستنیان.

گفتوگۆی توێژینەوەکان

١-لەڕووی ئامـــــانجەوە: هەریەک لەتوێژینەوەکــــانی(حمودی ، عیشــــە علــــة وطــــاهر، شــــلبی وسعدالدین،خاطر(Hightower) گۆڕاوەکانی خۆشەویستی و پەیوەندی هاوسەرییان بەستووەتەوە بە گـۆڕاوێکی تـر وەک لە پێشـوتردا خسـتومانەتە ڕوو ،هەربـۆیە جیـاوازن لە تـوێژینەوەکەی ئـێمە،جگە لەتوێژینەوەکەی (کیتلو) کە ئامانجێکی ڕوونکردنەوەی چەمکی خۆشەویستی بووە لەلای هاوسـەران وجەخـت خسـتنە سـەر ئەو گـۆڕاوانەی کەپەیوەنـدییان بەخۆشەویسـتیەوە هەبـووە، نزیکـایەتی هەیە لەگەڵ ئامانجێکی توێژینەوەکەی ئێمە ئەویش دەرخستنی ماناکانی خۆشەویستییە لەلای هاوسـەرانی نموونەی توێژینەوەکە.

---

* ئەم جۆرانەی خۆشەویستی زانای کۆمەڵناسی کەنەدی (جۆن لی) پۆلێنی کردوون و لەبەشەکانی دواتردا باسمان کردوون.

٢–لەڕووی میتۆدی توێژینەوەکە: هەریەک لەتوێژینەوەکانی(حمودی ،کیتلو) میتۆدی وەسفی شیکاریان بەکارهێناوە،بەڵام (عیشە علة و طاهر ،شلبی و سعدالدین ،خاطر) میتۆدی وەسفی بەراوردکاریان بەکارهێناوە، هەریەک لە(Hightower) میتۆدی وەسفیان بەکارهێناوە،جیاوازیان هەیە لە میتۆدی توێژینەوەکەی ئێمە کە شیکردنەوەی بابەتە.

٣– لەڕووی جۆری توێژینەوەکە: هەریەک لەتوێژینەوەکانی(حمودی ،کیتلو، عیشە علة وطاهر ،شلبی وسعدالدین ،خاطر) جۆری توێژینەوەکانیان چەندایەتی بوون کە هاوشێوە نین لەگەڵ ئەم توێژینەوەیە، جگە لە(Hightower) کەتوێژینەوەکەی چۆنیەتی بووە ،هاوشێوی توێژینەوەکەی ئێمەیە کە لە جۆری چۆنیەتییە.

٤–لەڕووی نمونەی توێژینەوەکە: هەریەک لە توێژینەوەکان جۆرە نموونەیەکیان هەبووە وەک توێژینەوە(حمودی) نموونەکەی هەڕەمەکی ڕێکخراوبووە، بەڵام(عیشەعلة وطاهر، Hightower)نموونەکەیان هەڕەمەکی سادەبوە و،(کیتلو) نموونەکەیان هەڕەمەکی چینایەتی بووە، جگە لە (خاطر) کە نموونەکەی مەبەستداربووە هاوشێوەی توێژینەوەکەی ئێمە.

٥–ئامرازەکانی کۆکردنەوەی زانیاری: هەریەک لەتوێژینەوەکانی(حمودی ،عیشە علة وطاهر،شلبی وسعدالدین،خاطر،کیتلو)فۆڕمی پێوەریان بەکارهێناوە کە هاوشێوەنین لەگەڵ ئەم توێژینەوەیەی ئێمە جگە لە(Hightower) کە فۆڕمی چاوپێکەوتنی بەکارهێناوە هاوشێوەی توێژینەوەکەی ئێمە کە بەنیازین فۆڕمی چاوپێکەوتن بەکاربهێنین.

٦– ئەنجامەکانی توێژینەوە: هەریەک لەتوێژینەوەکان گەیشتوون بەکۆمەڵێک دەرئەنجام ، ئێمەش لەکۆتاییدا دەگەینە کۆمەڵێک دەرئەنجام لەبەشی مەیدانیدا بەراوردیان دەکەین لەگەڵ دەرئەنجامەکانی ئەوتوێژینەوانەی کە خستومانەتەڕوو.

بەشی دووەم
چوارچێوەی تیۆری بەها کۆمەڵایەتییەکان و بەهای خۆشەویستی

باسی یەکەم :ناساندنی بەها کۆمەڵایەتییەکان و ڕوانگەی زاناکانی کۆمەڵناسی

باسی دووەم: چوارچێوەی تیۆری بەهای خۆشەویستی

بەشی دووەم

باسی یەکەم

ناساندنی بەها کۆمەڵایەتییەکان و ڕوانگەی زاناکانی کۆمەڵناسی

یەکەم: ناساندنی بەها کۆمەڵایەتییەکان

بەهاکان ،بەشیوەیەکی گشتی بریتین لەخودی بیرو باوەڕەکانی تاک کە بەهۆیانەوە بڕیار لەسەر باشی وخراپی ڕەفتارەکان دەدرێت، هەربۆیە تێگەیشتن بۆیان جیاوازی هەیە، بەپێی ئەو بەکارهێنانەی کەلەژیانی ڕۆژانەدا بەشێوەیەکی کۆمەڵی بەکاردێت ، لەو تێڕوانینەوە ڕونیاندەکەینەوە.

بەها کۆمەڵایەتییەکان یەکێکن لەو چەمکانەی کە توێژەران لە زانستە جۆراو جۆرەکانی وەک: فەلسەفەو دەروونناسی و کۆمەڵناسی و بەتایبەتیش دەروونناسی کۆمەڵایەتی و بوارە جیاجیاکانی تردا بەکاریان دەهێنن، هەریەکە و بەشێوازێک لێی دەڕوانن .بۆنمونە تێڕوانینی فەلسەفی بۆچەمکی بەهاکان پێیوایە بەهاکان پێوەری دانراون بۆ پێوانەکردنی خێر و چاکە، لەڕووی میتافیزیکییەوە باش و خراپ، ڕاستی وناڕاستی پێ لەیەک جیادەکرێتەوە، واتە بەهاکان هەڵبژێردراوی مرۆڤ خۆیان نین و ئەزموون نەکراون، بەگوێرەی ئەم تێڕوانینە فەلسەفیە بێت بەهاکان مانایان لەناو توخمە کەلتورییەکاندا حەشاردراوەو بۆخۆیان چەسپاو و نەگۆڕن (القنصوة،٢٠١٠:٢٠).

بەڵام تێڕوانینی کۆمەڵناسان وایدادەنێن کە بەهاکۆمەڵایەتییەکان لەناوشتەکاندا خۆیان حەشارنەداوە وشتانێکی نەگۆڕو جێگیرنین، بەڵکو مرۆڤ خۆی مانای تێگەیشتنەکەی وەردەگرێت و دەیدات بەسەرشتەکاندا بەو شێوەی کە خۆی دەیەوێت بۆیە لە ڕوانگەی کۆمەڵناسیەوە شتەکان بێلایەنن، واتە لە خودی خۆیان دا سوودبەخش یان زیان بەخش نین ، جوان و ناشیرین ،باش و خراپ ، ڕاست و ناڕاست نین، بەڵکو ئەو بڕیارەی کە دەدرێت بەسەرشتەکان دا و، پاشان ئەو بەهایەی لای مرۆڤ هەیەو، دەیداتە پاڵی کاریگەرن لەسەر بەهای باشی وخراپی، یان جوانی و ناشیرینی ، ڕاستی وناڕاستی شتەکان، لەبەرئەوەیە بونی حەزی مرۆڤ و گرنگ بوونی شتێک بۆی دوو سەرچاوەی گرنگن لەسەر بابەتی بوونی بەهاکان (دیاب،١٩٨٠:٣٢٥).

لەدەروونناسی کۆمەڵایەتیدا بەها کۆمەڵایەتییەکان بریتین لە: ڕێکخستنێکی تایبەت بۆ شارەزایی ڕەفتاری تاک لە بارودۆخ وهەڵوێستە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکانی دا ،بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی داینامیکی لە ژیانی ڕۆژانەدا و لە کاتی ئەنجامدانی پرۆسەی کارلێک لەگەڵ دەوروبەرو ئەندامانی تری کۆمەڵەکەی ئەنجامی بدات ، پاشان بە دووبارەکردنەوەی ڕەفتارەکەی بە بەردەوامی لە ئەنجامدا وەکو ویژدانێکی کۆمەڵایەتی لێ دێت بۆتاکە کەسەکە، ئەم ویژدانە ناوەکی نییە، بەڵکو لە ژینگەی دەوروبەرییەوە وەری دەگرێت(السمالوطی،١٩٨٤:٢١٣).

تێڕوانینێک نزیکی هەبێت لە نێوان فەلسەفە و کۆمەڵناسی و دەروونناسی کۆمەڵایەتیدا و تا ڕادەیەک هاوڕا بن لە سەری ئەوەیە کە بەهاکۆمەڵایەتییەکان پێک دێن لە کۆمەڵێک پێوەر و بنەما و بڕیاردانەکانی تاک لەسەر ژینگەی مرۆیی و کۆمەڵایەتی و ماددی، ئەم بڕیارانە لە هەندێک ڕووەوە ئەنجامی هەڵسەنگاندن یان پێزانینی تاکن، بەڵام لە بنچینەدا بەرهەمێکی کۆمەڵایەتین کە تاک وەری گرتوون و پەسەندی کردوون بۆ ئەوەی وەک هەڵسەنگاندن و هەڵبژاردن و مانای شتەکان بەکاریان بهێنێت کە لە ڕێگەیەوە تاکەکان لە ژیانی کۆمەڵایەتییاندا هەستی پێ دەکەن و بە کاریان دەهێنن (القرني،٢٠١٦:٢٣).

کۆمەڵناسەکان لە ڕوانگەی بونیادی کۆمەڵایەتی و کەلتورییەوە جەختیان لەسەر بەهاکۆمەڵایەتییەکان کردووە ، بەڵام فەیلەسوفان و دەروونناسان، ئەوان تەنها گرنگیان بەلایەنی تاک داوە و جەختیان لەسەر ڕۆڵی کۆمەڵگە و کاریگەری بونیادەکەی لە دروستبونی بەهاکۆمەڵایەتییەکان دا ،وەک سەرچاوەو گەشەکردنی بەهاکان نەکردووە و،وا دەڕوانن‌ە بەها گروپیەکان کە مەبەستیان لێی بونیادنانی سستمی کۆمەڵایەتی و ئەرکەکانیانە. هەر بۆیە لەو بەها گرووپیانەوە گرنگی دەدەن بە تەواوی ئەو ڕەفتارانەی کە لە گروپەکانەوە دەردەچن و ئەنجام دەدرێن تەنها لە ڕێی پەیوەندی ئەو ڕەفتارانەوە بەسستمی کۆمەڵایەتیەوە، هەر لە ڕێگەی ئەو کارلێکەشەوە شیکردنەوە دەکەن بۆ زۆرێک لە ڕەفتارو هەڵسوکەوت وکردەی جیاوازی گروپەکان کە بەسەر چەندین گروپدا دابەش دەبن لە لای تاکەکان (طبال،٢٠١٥:٧٨).

لە ژیانی کۆمەڵایەتی دا، بەها لە دەرئەنجامی چۆنیەتی ژیان وگوزەران و ئەزمونی مرۆڤ لەسەر زەوی هاتوتەکایەوە، ئەمەش بەپێی پێویستی مرۆڤ لەو ژینگەیەی تێیدا ژیاوە پەیوەست بووە بە ژیانی کۆمەڵایەتییەوە، هەروەها پەیوەندی ڕاستەوخۆشی بە ژیان و کۆمەڵبوونی مرۆڤەوە هەبووە ،کە چۆن ژیاوە و چۆن خۆی گونجاندوە بەو شێوەیەی کە خۆی مەبەستی بووە. هەر بۆیە مەبەستمان لە بەها تەنیا بەهای کەل وپەل و نرخ نیە، بەڵکو بەهامرۆڤیەکانن ،لەسەر ئەو بنەمایەی کە مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە و بەپێی کات و سەردەمیش بووەتە هەڵگری کۆمەڵێک هزرو ڕەفتارو بیروباوەڕ کەئەمەش بێگومان هەر لە کۆمەڵبوونەوە فێری بووە (جرمون،٢٠١٤:٤٩).

هەروەها بەها کۆمەڵایەتییەکان، لە ڕێگەی پرۆسەی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتیەوە ئاڕاستەی ڕەفتاری تاک و گروپەکانی کۆمەڵگە دەکرێت کە لەنێو خێزان و، دامەزراوە و سستمەکانی کۆمەڵگەوە دەست پێدەکات و، بەردەوامی بە پەیوەندییە کۆمەڵایەتی و کارلێکە کۆمەڵایەتییەکان و بەدەست هێنانی ئامانجەکانی کۆمەڵگە دەدات ، لەگەڵ ئەوەشدا یارمەتی تاکەکان دەدات بۆ هەڵبژاردنی ڕەفتاریان بەشێوەیەکی دروست (طبال،٢٠١٥:٥٦).

لەلایەکی تریشەوە بەها کۆمەڵایەتییەکان بەشێکی سەرەکین لە پێکهێنانی ڕەفتار وکەسایەتی لەناو ژیانی کۆمەڵایەتی داو، بەجۆرێک زۆر بەبایەخن و ناکرێت پشتگوێ بخرێن ، سەرەڕای ئەوەش

بەهاکان گرنگ و خاوەن پێگەن لە پەروەردەی گەنجان و هەرزەکاران دا وەک: ڕێزگرتنی بیروڕای گشتی لە کۆمەڵگەدا ، هۆشیاری پێدان تایبەت بە بابەتە سێکسی و ڕەگەزیەکان ، پێوەرە ئاینییەکان و کۆمەڵایەتیەکان ، لەبەر ئەوەی بەهاکان لای مرۆڤ گرنگترین شتن لە ژیانیدا ،بۆیە بەردەوام لە هەوڵی پاراستنیان دایە(الختاتنة و النوايسة،٢٠١١:٢٥١).

هەروەکو بەها کۆمەڵایەتییەکان لە کۆمەڵگەدا لە خۆشەویستی ، ڕاستگۆیی ، هاوکاری ، بوێری ، خۆڕاگری ، دادپەروەری ، دیموکراسی ، یەکسانی ، هەستکردن بە بەرپرسیارێتی ،متمانە بە خۆبوونێکی بەرز ، دڵسۆزی لە کارکردنندا ، یاخود قوربانیدان لە پێناو بیروباوەڕ و پرەنسیپەکاندا دەردەکەوێت (الحسن، ١٩٩٩:٥١٣).

واتە بەهاکۆمەڵایەتییەکان باوەڕێکن لە کۆمەڵگە دا گرنگ و بە بایەخن وەک خۆشەویستی کە بەهایەکی کۆمەڵایەتییەو ڕۆڵ و کاریگەری بەرچاوی هەیە لە پرۆسەی هاوسەرێتی و گونجانی تاکەکان و پرۆسەی بە کۆمەڵایەتیبووندا وهەموو ئەو ڕەفتارە ئەرێنییە ووزەبەخشانە بە تاک دەبەخشێت کە هەستی ئارامی وڕازی بوونی پێدەبەخشن.

أ-پێکهاتەی بەها کۆمەڵایەتییەکان

بەهاکۆمەڵایەتییەکان وەک بیروڕاکان هەژمار دەکرێن کە سەرچاوەکەیان کەلتورە، ئەم بیروڕایانەش دەکرێت وەسفی بن بۆ دەستنیشانکردنی هەڵە و ڕاست یان هەڵسەنگاندنی بن واتە ئەو شتەی کە ڕەفتاری تاکەکان ڕێک دەخات لە ڕووی باشی و خراپی، ئەو شتەی بەگوێرەی بیروڕاکان بڕیاری لە بارەیەوە دەدرێت دەکرێت پاڵپشتی بێت یان ڕێگری بێت لە ئەنجامدانی ڕەفتارەکە، چونکە بەهاکان بڕیارن و بناغەی خێر و چاکەن لەبەر ئەوە پێویست دەکات لە هەموو بەهایەکدا سێ پێکهاتەی سەرەکی هەبێت (ناصر،٢٠٢٠:١٢٦). وەک ئەمانەی لای خوارەوە:

-**پێکهاتەی مەعریفی:** ئەو لایەنەیە کە تیایدا تاک ئەزموون و زانیاری هەیە دەربارەی بابەتێکی دیاریکراو، کە خۆی لە تێگەیشتن و ڕاستی و زانیاری دا دەبینێتەوە (قمحية، ٢٠٠٣:٣٣). ئەمەش لە ڕێگەی هەڵبژاردنی بەهاکە لە بەدیلە جیاوازەکان و، لەناو کۆمەڵێک بەهای تری دەستنیشانکراودا وبە تەواوی بەرپرسیارێتی هەڵبژاردنی بگرێتە ئەستۆ و، ڕەچاوی ئەنجامی هەڵبژاردنەکەشی بکات ، پاشان بەراوردکردنی ئەم بەهایە بکات بە بەهاکانی تری کۆمەڵگە کە سەرچاوەکەی مەعریفە و زانیارییە، واتە:ئەو بەهایەی کە لە ڕەفتاری تاکدا ڕەنگ دەداتەوە بە نا هۆشیارانە هەڵنابژێرێت، بەڵکوو بە ئاگایی و بە وریایەوە پەیڕەوی لێ دەکرێت (الحسنية، ٢٠١٥:٨٢).

-**پێکهاتەی ویژدانی:** لە ڕێگەی پێزانین و شانازیکردن و ئاسوودەیی و هەست کردن بە بەختەوەرییەوە دەردەکەوێت لە هەڵبژاردنی بەهاکە و خواستی ئاشکراکردنیدا ڕەنگ دەداتەوە، چونکە هەست و سۆزی ناوەکی مرۆڤ دەگرێتەوە بەو شێوەیەی لەلای تاک هەیە و درکی پێکردووە (الختاتنة ونوايسة،٢٠١١:٢٤).

-پێکهاتەی ڕەفتاری: ئەم لایەنە لەڕێگەی کردارو ڕەفتار و کارپێکردن و جێبەجێکردنی کردەیی بەهاکان بەدیـار دەکەوێـت، بە جۆرێـک بگونجێـت لەگەڵ بەهـاکە و پاشـان بە مومارەسـەکردنی بەهـایەکی دیــاریکراو لە چەنــد بــارودۆخێکی جیــاواز دا و، پابەنــدبوون پێــیەوە بەشــێوەیەکی بەردەوام (القرنی،٢٠١٦:٢٦).

بەو واتایەی کاتێک لە بەهایەک تێدەگەین و زانیاریمان هەیە دەربارەی، دواتر دەبێتە بەشێک لە کەسـایەتیمان چـونکە ڕاسـتەوخۆ لەگەڵ لایەنـی ویـژدان و هەسـت و سـۆزەکانمان یەک دەگرێـت، پاشـانیش لەڕێگەی ڕەفتارێکەوە هەڵدەستین بە بەرجەستەکردنی ئەم بەهـایە و جیامـان دەکاتەوە لە کەسێکی تر (ناصر، ٢٠٢٠:١٢٦).

پێکهاتەی بەهـا پێوەرێکە بەدەسـتی تـاکەوە بۆ پێوانی شـتەکان، لە ڕوانگەی چـالاکی و کـاریگەر بـوونی ئەو بەهـایە لە هێنـانە دی بەرژەوەنـدی و خواسـتەکانی تـاکە کەسـەکاندا ڕەنـگ دەداتەوە لە ڕێگەی هۆشیاری کۆمەڵایەتی ئەو تـاکەوە، بەڵام پرۆسـەی هەڵبـژاردنەکە پرۆسـەیەکە تـاک خـۆی پێـی هەڵدەسـتێت بەگـوێرەی هۆشـیاری و ئاسـتی تێگەیشـتن، بەو پێـوەرەی کە خـۆی بـۆ خـۆی دانـاوە بەگوێرەی هەل و مەرج و بارودۆخی کۆمەڵایەتی تایبەت بە تـاکەکە، بۆیە تـاک هەتـا بەرەو سـەرەوە بـڕوات لە ژیـان و پێگەی کۆمەڵایەتیدا هەلـی بـژاردەی زیـاتری دەبێـت لەنێو بژاردەکـانی بەردەمیدا، بژاردەکانیش: بریتین لەو کۆمەڵە ئامراز و ئامانجانەی کە تاک ئاڕاستە دەکەن بۆ بەرەنگار بوونەوەی ناکۆکییەکان و بەدەست هێنانی بەرژەوەندییە زۆر و جۆراوجۆرەکانی (طبال و أسماء ، ٢٠١٥:٥٨).

واتە تاک هەتا ئاستی هۆشیاری بەرز بێت دەتوانێت ڕووبەڕووی کێشـە و گرفتەکـان ببێتەوە، چونکە ئەو بەهـایەی تـاک هەڵـی دەگرێـت ڕەفتـاری دیـاری دەکـات ،ئەم ڕەفتـارەش ڕەنـگ دەداتەوە لە ژیـانی کـۆمەڵایەتی و خێـزان و دەوروبەرەکەی دا ، هەر تـاکێکیش ئـازادە لە پەیڕەوکردنـی چەنـد بەهـایەک بە پێـی گـرنگییەکەی ،بـۆ نمـوونە ئەگەر یەکێـک بەهـای تەندروسـتی بەرز بێـت لەلای ئەوا بەردەوام پابەند بە وەرزش و خواردنی تەندروست دەبێت.

ب- گرنگی بەها کۆمەڵایەتییەکان

گرنگی و بایەخی بەها کۆمەڵایەتییەکان لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا لەم خاڵانەدا ڕووندەکرێتەوە.

١-بەهـا کۆمەڵایەتییەکـان، یـارمەتی تـاک دەدەن بـۆ پڕکردنەوەی هەنـدێک پێویسـتی کـۆمەڵایەتی، ئەو تـاکەی کە پابەند دەبێت بەو بەهـا کۆمەڵایەتییـانەوە، ئەوا تـاکێکی چـالاک و کـۆمەڵایەتییە و حەزی لە خـۆش ویسـتنی خەڵـک و هاوکـاری و ڕێـز و یارمەتیـدانی بەرامبەرەکـانی هەیە و بەردەوام لە پەیوەندیـــدایە لەگەڵ کەســـانی چـــواردەوری خـــۆی و مـــامەڵەی نەرم و خۆشەویســـتانەیە (سفیان،٢٠١٢:١٩).

٢-بەهـا کۆمەڵایەتییەکـان جەخـت لەسـەر کۆمەڵێـک وێنـا کـاری دەکەن بـۆ ئەو شـتانەی کە پەسـەند و ویسـتراون لە ژینـگەی کۆمەڵایەتیـدا و لەو چوارچێوە کەلتـوری و کـۆمەڵایەتییەی هەیە، بـۆیە وەکـو

نمـوونەی ئاڕاسـتە کەری ڕەفتـار ی تـاک و کـۆمەڵ دەردەکەون و، لە ژێـر ئەو بارودۆخانەشـدا هەڵبـژاردن دەکرێت لە نێوان بژاردەکـانی ڕەفتـارو ئـامراز وئامانجەکـان لەکـاتی بـوونی بـارودۆخ و هەڵوێستی کۆمەڵایەتیدا.

٣-بەهـا کۆمەڵایەتییەکـان بەشـدارن لە تەواوی جۆرەکـانی کارلێـک و، گەرەنتـی بەردەوامبوونیشـی لەنێوان تاکەکان و گرووپەکانی کۆمەڵگەدا، چونکە بەو ڕادەیە چاوەڕوانییان تێدایە کە تاکەکان لێی تێـبگەن و بەهـۆیەوە ڕەفتارەکانیـان ئەنجـام بـدەن، لەبەرئەوەی وەکـو پێـوەری ئاڕاسـتەکەری جیاکردنەوەی نێوان شتی باش و خراپ یان شتی ویستراو نەویستراوە (سمالوطی، ١٩٨٤:٢١٤).

٤-بەها کۆمەڵایەتییەکان مانا بە ژیانی کۆمەڵایەتی تاکەکان دەبەخشن مرۆڤەکانیش لە ڕێگەی ئەو مانایانەی کە لە بەهاکانەوە بە دەستیان دەکەوێت هەڵسـەنگاندن بۆ ڕەفتار و هەڵسوکەوتی یەکتر دەکەن، ئەندامانی کـۆمەڵگە لە ڕێگەی ئەو هەڵسـەنگاندنە بەهـایەی ئەنجـامی دەدەن تێڕوانینیـان لەلا دروست دەبێت بۆ بەرامبەرەکانیان، وەکو ئەو دەربڕینانەی بۆ قبووڵکردنی تاکێک دەردەبڕێت و پێی دەگوترێت "ئەو مرۆڤێکی ڕاستگۆیە"، "ئەو بەڕاستی جوانە"، یاخود ئەو دەربڕینانەی بۆ ناپەسەندی کەسێک دژی دەوەستنەوە و تێڕوانینیان بۆی (نەریّ) یانەیە و بەو شێوازە بۆی دەردەبڕن، "ئەو بێ شەرمە"ئەو خراپە کارە" بە هەر شێوەیەک پێودانگی بەهایی دروست بکەن بۆ هەڵسەنگاندنی بەرامبەر بەکاری دەهێنن، لەبەر ئەوەی بەهاکانیش هەر وەکو هزر و ڕێساکان کەلتورین و پەیوەستن بە ژیانی کۆمەڵایەتییەوە (شارون، ٢٠١٠:٢٥٨).

٥-بەهـا کۆمەڵایەتییەکـان چوارچێـوەی ئەخلاقـی چالاکییەکـانی مـرۆڤ پێـک دەهێـنن، لە ڕێـگەی ئەو چوارچێوەیەشەوە کۆمەڵگە لە لادانی کۆمەڵایەتی دەپارێزرێت، چونکە ئەگەر ئەو چوارچێوەیە نەبێت کۆمەڵگە بەرە و لادان و پشێوی نائارامی دەڕوات لەبەر ئەوەی دیسپلینی ڕەفتاری تاک و کۆمەڵەکان لە ڕێگەی بەهاکانی کۆمەڵگەوە دەکرێت (أستيتيە و عمر، ٢٠١٢:٣٠١).

٦-بەهـا کۆمەڵایەتییەکـان پێکهـاتوون لە کـۆمەڵە پێـوەرێکی کـۆمەڵایەتی تایبەتمەنـد ،چـالاک ، بەهێـزو گشتگیر، لە نزیکترین مەودا دا پەیوەست دەبن بەو پێش خانە کۆمەڵایەتییەی کە گرووپ و کۆمەڵەکان دەیخەنە ڕوو، تاکیش لەناو ژینگە کۆمەڵایەتییەکەی دا وەری دەگرێت، لە ڕێگەیانەوە هەندێک پێوانە و کێشی کۆمەڵایەتی لیّ دروست دەکات تا بە هۆیانەوە کردارەکانی خۆی پیّ بپێوێت.

٧-بەهـا کۆمەڵایەتییەکـان جیاوازن لە کـۆمەڵگەیەک بـۆ کـۆمەڵگەیەکی تـر و لە هـەر کـۆمەڵگەیەکیش دا کـۆمەڵێـک پێـوەر و داب و نەریـت هەیە کە بەهـای بـاڵا بەسـەر تاکەکـان دەسـەپێنێت پـلە و هەڵسەنگاندنیش هەر لە ڕێگەی پابەند بوون و پابەند نەبوون بەو بەهایانە دیاری دەکرێت (الختاتنة، ٢٠١١:٢٥١).

٨-بەهـا کۆمەڵایەتییەکـان لەنـاو خۆشەویسـتی و ڕێـزی مرۆڤەکـانەوە خۆیـان نمـایش دەکەن، بـۆ پـتە وبوونی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ئەندامانی کۆمەڵگە و پڕکردنەوەی پێویستییە گرنگەکانیان کە

هەیانە لەناو ژیانی کۆمەڵایەتی و دەوروبەر و ئەندامانی تری کۆمەڵگە، هەر بۆیە هەر دوو بەهای ڕق و خۆشەویستی دووانەی جووڵێنەر و بزوێنەری ژیانی مرۆڤایەتین کە پەیوەندییان بەتێڕوانین تاکەکانەوەهەیە، لە کاتی زیاتربوونی بەهای خۆشەویستی ڕەفتارە پەسەند و قبووڵ کراوەکانیش زیاتر دەبن، بەپێچەوانەشەوە(الحسنية، ٢٠٠٥:٢٢).

پ- تایبەتمەندی بەها کۆمەڵایەتییەکان

خەسڵەتی بەهاکان کۆمەڵێک تایبەتمەندیان هەیە ،بە جۆرێک سیفەت و تایبەتمەندی دیاریکراو بە کۆمەڵگە دەبەخشن و بۆی دەستنیشان دەکەن، چونکە ئەندامانی کۆمەڵگە کۆمەڵێک لە بەها تییاندا هاوبەشن کە هەڵسوکەوتی کۆمەڵایەتییان بۆ ڕێک دەخات و پێی دەڵێن سستەمی بەهاکان و، ئەم سستەمە لە کۆمەڵگەیەکەوە بۆ کۆمەڵگەیەکی تر جیاوازە ،بۆ نموونە ئەوەی لە کۆمەڵگەیەک بەهایەکی باش و پەسەندکراو بێ بۆی هەیە لە کۆمەڵگەیەکی تردا ڕەتبکرێتەوە (الطبال و أسماء،٢٠١٥:٦١).

هەربۆیە هەندێک تایبەتمەندی بەهاکان دەخەینە ڕوو وەک ئەم خاڵانەی لای خوارەوە:

١-بەهاکان لایەنێکی سەرەکین لە ژیانی هەر مرۆڤێک دا: بە جۆرێک ڕێنیشاندەری مرۆڤە بۆ بەشداری کردن لە زۆربەی چالاکییە کۆمەڵایەتییەکان کە مرۆڤ لە ژیانیدا پێویستی پێی دەبێت، هەر بۆیەشە ڕەنگ ڕێژ دەکرێن بەو چوارچێوە کۆمەڵایەتییەی مرۆڤەکەی تێدا دەژی.

٢-بەهاکان وەرگیراون: بەو مانایەی بەدەست دەهێنرێن و تاک فێری دەبێت لە ڕێگەی سەرچاوە بەها ییەکانی وەک و خێزان ، قوتابخانە و دامەزراوەکانی ناو کۆمەڵگا و...... هتد، ئەمەش بە هۆی پرۆسەی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتییەوە لە ڕێگەی دەربڕینی زارەکی و نا زارەکییەوە کە لە گوتە و کردار و چالاکییە کۆمەڵایەتییە جۆراوجۆرەکانەوە دەردەکەوێت (غالب، ٢٠١٣:٢٠٣).

٣-بەهاکان ڕێژەیین: ڕێژەیی بوونیان دەگەڕێتەوە بۆ حوکمدان لەسەر بەهاکان کە حوکمێکی ڕەها نییە و پەیوەستە بە ئەو بارودۆخە کەلتوری و ڕۆشنبیرییەی کە تێیدا سەری هەڵداوە و، لەوانەیە کاتی بیت یان شوێنی بێت کە جیاوازن لە کاتێکەوە بۆ کاتێکی، یان لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تریان لە کۆمەڵگەیەکەوە بۆ کۆمەڵگەیەکی تر.

٤-سیفاتی جێگیری: بەهاکان بە لە سەرخۆیی وەسف دەکرێن بۆ گۆڕان لە ئاڕاستە و ئارەزوو خواستەکان، لەبەر ئەوەی جێگیر یەکەی ڕێژەییە و تەنیا بەمەبەستی بەدەست هێنانی ئامانجە دیاریکراوەکانە و قابیلی گۆڕان نین، چونکە ڕەنگدانەوەی پێویستییەکانی تاک و کۆمەڵگەن (مسعود،٢٠١١:١٥٦).

٥-بەهاکان پێوەریین: ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ سرووشتی بەها نۆرمییەکان، چونکە حوکم و بڕیار لەسەر کەس و شتەکان و مانای شتەکان بەهۆی بنەما کۆمەڵایەتییەکانەوە دەدرێت.

٦-بەهاکان بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ ناپێورێن: بە مانای لە کردار و وەڵامدانەوە و پڕکردنەوەی پێداویستییەکانی تاکەکانەوە بۆ بابەتێکی دیاریکراو بە دیار دەکەون و دەپێورێن بۆ نموونە: ئایین

وەک بەهـایەک یـارمەتی تـاک دەدات لە کـاتی بە ڕۆژوو بـوون لە ڕۆژێکـی گەرمـدا ئەم بەهـایە لە کرداری بە ڕۆژوو بوونەکەدا دەردەکەوێت (القرنی، ٢٠١٦: ٢٤).

٧-بەهاکـان هەڕەمـین: هەر تاکێـک بەهاکـانی لەلا ڕێکخـراو و پـۆلێن کـراوە، ئەمەش بەپێـی گرنگـی و بایەخیـان لەلای ئەو تـاکە ،بـۆ نمـوونە لە لای مرۆڤێکـی پەیوەسـت بە ئـایینەوە بەهـای ئایینییەکـان لە پێشینەن، بەڵام لەلای مرۆڤێک کە پەیوەستە بە ئابوورییەوە بەها ئابوورییەکانی وەک و نرخ و پارە لە پێشترن وەک لە بەها ئایینەکان (مسعود، ٢٠١١: ١٥٧).

٨-بەهاکان سیفەتێکیان هەیە مەعنەویین بەر جەستە نین، بەڵام خۆیان لە کاتی بوونیاندا گوزارشت لە خۆیان دەکەن لە شێوە و ستایلی ژیانی کۆمەڵایەتی تاک دا بەو شێوەی کە تاک بۆ ڕازیکردنی خودی خۆی پێی هەڵدەستێت و ئەنجامی دەدات (الختاتنةو نوایسة،٢٠١١: ٢٥٨).

دووەم: بەها کۆمەڵایەتییەکان لە ڕوانگەی زاناکانی کۆمەڵناسییەوە

١-ئەمیل دورکایم- Emile Durkheim (١٨٥٨-١٩١٧): بەها لای (دورکایم)ئەو کاتە دروست دەبێـت و دەردەکـەوێت کـە مـرۆڤ بڕیارلەسـەر شـتێک دەدات ، بەڕێنیشـاندەر و لەبـەرچاوگرتنی کۆمـەڵێک بنـەما و پێوەر کە کۆمەڵگەکـەی دایناوە، واتـەئـەو کۆمەڵگەیـەی تیایدا دەژی، تـەواوی شتە ویستراو و حـەزلێکراوەکانی تیـا دیـاریکراوە، لـە ڕووی ڕەفتـارو بـەهای ڕەفتارییـەوە، ئـەم پێوەرانـە چەند یاسا و ڕێوشوێنێک لە خۆدەگرێت و جۆرێک لە نەگۆڕی و جێگیری پێوەیە و بە درێژایی کات و سـەردەمەکان ئـەو جێگرییـە لەدەسـت نـادەن لـەناو کۆمەڵگـەدا، ئەمـەش بـۆ ڕێکخسـتنی جۆرەکـانی هەڵسوکەوت، بۆیە بەها کۆمەڵایەتییەکان ئەو چوارچێوەیـەن سـەرچاوەن بۆ بنـەمای ڕەفتـاری تـاک و گرووپەکان(فیاض،٢٠١٨: ٢٠).

(دورکـایم) پێیـوایە بەهـا دیاردەیـەکی ئەخلاقیـە و دەسـەڵاتێکی تایبـەت بـە خـۆی هەیـە، ئـەو دەسـەڵاتەش ڕێسـای کۆمەڵایـەتی بـۆی دانـاوە، هـەر ئـەمەش وایکـردووە ئـەو ڕێسـایە بیکاتـە شـتێکی پەیڕەو کراو، بەو مانایەی فەرمانێکەو دەبێت جێ بەجێ بکرێت، لێرەوە بیرۆکـەی (واجب) ئـەرکی سەرشـان لای مـرۆڤ دروسـت دەبێـت و، زۆرەملێیـی تایبەتمەندییـەکی ئەخلاقیە،ئاسـتەمە کردەیـەک بەتـەنها لەبـەر خـودی کردەکـە ئـەنجام بـدرێت، بـەڵکو دەبێت تاڕادەیـەکی زۆر ئـەو کردەیـە هەسـتی ڕازیکردن و هەستیاری تێربکات تاکو بتوانرێت ئەنجام بدرێت (دورکایم،١٩٦٦: ٦٨).

(دورکـایم) پێیـوایە هەمـوو کۆمەڵگەیەکی مرۆیـی سسـتمێکی ئەخلاقی هەیە کە وەک ڕاسـتییەکی کۆمەڵایەتی لێیی دەڕوانرێت و، ئەم سستمە ئەخلاقی یە ڕۆڵـی هەیە لە دابەشـکردنی کـاردا. ڕێسـای ئەخلاقی لەتـاکە کەسـەکانەوە سـەرچاوە ناگرێت بەڵکو کۆمەڵگە خـۆی گرەنتییە بۆ بەهاکـان و هـەر کۆمەڵگەش سـەرچاوەی بەهـا باڵاکـانە واتە بەهاکـان دەرئەنجامی هۆکـارە کۆمەڵایەتیەکـانن، سسـتمی ئەخلاقیش پشت دەبەستێت بە بونیادی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگە و لێرەوەش تەنها یەک جۆر لە سستمی

ئەخلاقی بونی نیە بۆ گشت کۆمەڵگاکان، لەبەرئەوەی هەر کۆمەڵگەیەک سستمێکی ئەخلاقی تایبەت بەخۆی هەیە و، تیایدا هەرشتێک دیاری دەکات کە پێی ڕەوابێت یاخود پێی ناڕەوابێت(بکوش،٢٠١٤:٧٦).

کۆمەڵگە لای (دورکایم) خۆی بۆ خۆی پرۆژەیەکی ئەخلاقی یە ،چونکە دەسەڵاتێکی مەعنەوی پێدراوە و هەستێکی باڵاتر لە هەستی تاکەکانی هەیە و کۆمەڵگە سەرچاوەی هەموو بنەما هزریەکانە، ئەخلاق مەعریفەیەکی کۆمەڵایەتی یە لای (دۆرکایم) چ لە ڕووی دروستبوون و پێکهاتنیەوە چ لەڕووی چۆنیەتی پارێزگاری کردن لە خۆی، هەر کۆمەڵگەشە خودی مرۆڤ ڕزگار دەکات لە دەستی سرووشت، لای (دورکایم) بەها کۆمەڵایەتییەکان گشتگیر و کامڵن، کاتێک تاک لەگەڵ ڕێسا ئەخلاقیەکان پێکدێت و هاوڕایە، بەها ئەخلاقیەکان وەک بۆ یاخێکی کۆمەڵایەتی وان و مرۆڤەکە ڕەنگ ڕێژدەکەن (دورکایم،١٩٩٨:٥٨).

بە پێی بۆچونەکەی(دورکایم)کۆمەڵگە بنەڕەتی بەهاکانە و تاکەکان دەتوانن خۆیان لەکۆمەڵگە دا ڕێکبخەن، چونکە کاریگەری بەهاکان ئەوەندە بەهێزە کە بەبێ پابەند بون پێیەوە ناتوانن لە گروپ و کۆمەڵەکەیان بەردەوام بن و لەو ڕوانگەیەشەوە دورکایم بەهای خۆشەویستی لەنێوان خێزاندا بەئەرکێکی ئیجباری دادەنێت وپێیوایە لە غیابیدا خێزان دەڕوخێت لە باسی دووەمدا ڕوانگەی دورکایم بۆ بەهای خۆشەویستی زیاتر ڕووندەکەینەوە.

٢-ماکس ڤێبەر- Max weber (١٨٦٤_١٩٢٠): پێیوایە بەهاکان ئەو ئاڕاستانەن کە ڕەفتارێکی تایبەت دیاری دەکەن ، هەندێک کردار لەخۆدەگرن کە کۆنترۆڵی ڕەفتاری مرۆڤی پێدەکەن ،بۆ فشار خستنە سەر تاکە کەسەکە ، هەروەها ئەو بەهایانە دەبنە هۆی داواکردنی هەندێک لە پێویستی و مرۆڤ دەبێت بە ناچارییەوە ئەنجامیان بدات(بکوش،٢٠١٣:٧٧) .

(ڤێبەر) پێیوایە بە لەبەر چاوگرتنی ئەو ڕەفتارەی تاکەکان ئەنجامی دەدەن لە بنەڕەتدا بۆ گەیشتن بە بەهایەکی کۆمەڵایەتی دیاریکراوە، بە تایبەتی کاتێک بکەری کۆمەڵایەتی بەپێی بەهایەکی دیاریکراو هەڵسوکەوت دەکات ، ئەو بەهایە ناچاری دەکات کە شێوازی هەڵسوکەوتی خۆی بە پێی بەرژەوەندی خۆی ئاڕاستە بکات و هەندێک داواکاری بۆ دروست دەکات کە ناچاری دەکات بۆ بەدەستهێنانیان (اسماعیل،١٩٧٩:٨٢)، لەلایەکی ترەوە کردەی کۆمەڵایەتی هەمیشە کە بکەرێک ئەنجامی دەدات بۆ سەلماندنی بەها کۆمەڵایەتییە باوەکانە و لەبنەڕەتدا ئەو کردەیە بۆ ئەوە ئەنجام دەدات تاوەکو بەهایەکی کۆمەڵایەتی دیاریکراو بسەلمێنێت ،کردەی کۆمەڵایەتی تاکەکان یان سەرچاوەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەنجامدانی ڕەفتارەکەی یان پێداویستییەکی بەهایی هەیە بۆ پڕکردنەوە، یانیش دەگەڕێتەوە بۆ نمونەیەکی باڵا، یاخودسەرچاوەییەکی ئاینی وای لێدەکات ئەنجامی بدات واتە بەهاکان

خۆسـەپینن شـێوەی ناچارییـان تێـدایە کەوا لە مـرۆڤ دەکـات پەیڕەویـان بکـات و پێـوەی پابەنـد بێت(محمد،بدون سنة:٣٨٦).

(ڤێبەر) پێیوایە، بەهاکان تایبەتمەندییە بنەڕەتییەکانی هەر کردەوەیەکی کۆمەڵایەتی سنووردار دەکەن کە لە لایەن خـودی بـکەری کـۆمەڵایەتیەوە نـوێنەرایەتی دەکـرێن ، ئەمەش لەسـەر بنەمـای تێگەیشـتن لە هەڵسـوکەوتی ئەوانـی تـر، بـۆیە بە شـێوەیەکی بابەتیـانە چـاودێری ڕەفتـاری دەرەکـی تاکەکـان دەکرێـت وەک نیشـاندەری حـوکم لەسـەر ڕەفتارەکانیـان ، لەسـەر ئەم بنەمـایە (مـاکس ڤێبەر)پێیوایە کردارەکان لە ڕێگەی پاڵنەرە ناوەکیەکانی بکەرەکانەوە کە لە کۆمەڵگەدا ئەنجامی دەدەن دیـاری دەکرێت واتە هەمـوو ڕەفتـارێکی مرۆڤـی لە بنەڕەتـدا سـەرچاوەییەکی بەهـایی هەیە کە هـانی دەدات بـۆ بە ئەنجـام گەیانـدنی ڕەفتـارەکەی و، هەرکـرەدەیەک کە تـاک ئەنجـامی دەدات کـردەکە ئامانجێکی هەیە وەکو :

١- کـرداری عەقڵانـی پەیوەسـت بە ئامـانجێکەوە، کە تێیـدا بـکەرەکە بە هۆشـیارییەکی گشـتگیر و مەبەستدارەوە ئەنجامی دەدات لە ڕێگەی ئامرازی گونجاو بۆ بەدەست هێنانی.

٢ - کرداری عەقڵانیی پەیوەست بە بەها، کە ئامانج لێ ی پابەندبوونە بە بەهـایەکی دیاریکراوەوە کە بۆ تاک گرنگترە لە گەیشتن بە ئامانجێکی دەرەکی تر.

٣- کـرداری سـۆزداری، کە دەرئەنجـامی حـاڵەتێکی ڕاسـتەوخۆی سـۆزداریی یـان دەرونیـی تـاکە (أحمد،٢٠٠٦:١١٩).

(ڤێبەر) لەئەنجامی کرداری کۆمەڵایەتی تاکەکانەوە باس لە بەهاکان دەکات بەوپێیەی بکەری کۆمەڵایەتی پاڵنەرەکانی ناو خودی خۆی هانی دەدات بۆ ئەنجامدانی ڕەفتارەکانی لە کۆمەڵگەدا وبە پێی پێوەرو وئامڕازەکانی ئەنجامدانی ڕەفتارەکانیشی قبوڵ دەکرێت یان ڕەتدەکرێتەوە سەبارەت بە بەهای خۆشەویستیش پاڵنەرێکە لەناوناخی تاکەکاندا بوونی هەیەو ڕەنگدەداتەوە لەکردارەکانیدا.

٣- تالکۆت پارسۆنز_ Talcott Parsons (١٩٠٢_١٩٧٢) : پێیوایە بەهاکان دیاردەیەکی کەلتوری کۆمەڵایەتین سەرچاوەکەیان بونیادی کەلتوری کەسێتی و کۆمەڵایەتی یە کە پێکدێت لە شێوەکانی ڕەفتار و هێماکان ،هەروەها(پارسۆنز) وای دەبینێت پەیوەندییەکی بەهێز هەیە لە نێوان بەها و پێوەرە کۆمەڵایەتییەکـان لەگەڵ کـرداری کـۆمەڵایەتی تاکەکـان ،چونکە ئەو بەهـا و پێـوەرانە لایەنـی فیزیکی کارو کرداری تاک نیشاندەدەن ، بە هۆکاری ئەوەی مرۆڤ هەر لەسـەرەتای لەدایک بونییەوە خۆی بونەوەرێکی ڕەفتارییە (دیلانی ،١٣٩٥:٧١٥).

هەروەها (پارسۆنز)جەخت لەوە دەکاتەوە کە بەهاکان دەبنە هۆی دیاریکردنی کرداری کۆمەڵایەتی و چوارچێوە کۆمەڵایەتییەکەشی خۆی لەسێ ڕۆڵدا دەبینێتەوە ڕۆڵی بکەر، ئەوهەل ومەرجەی تیایدا دەژی و ڕۆڵـی ئاڕاسـتەکان واتە: (پارسـۆنز) لە ڕێـگەی هـزرو بیـری مرۆڤەکـانەوە دەڕوانێتە ژیـانی

کـۆمەڵایەتی بەتـایبەتیش پێـوەر و بەهاکـان، هەر بـۆیە پێیـوایە پێوەرەکـان بنەمـا کـۆمەڵایەتییە قبوڵکراوەکانن کە مرۆڤ بۆ بڕیاردان لەسەر کردارەکانی بەکاریان دەهێنێت ، بەڵام بەهاکان پێویستی کۆمەڵایەتین و، کاریگەرییان لەسەر ژیان و کارەکانی ئەندامانی کۆمەڵگە هەیە (کریپ،٢٠٠٨:٧٤).
بەهاکان لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا کۆی ژیانی گروپەکان و دامەزراوەکانی لەسەر بونیاد دەنرێت.

بەهاکـان، کۆمەڵێـک بیـرۆکە و بـاوەڕن بەردەوام مـرۆڤ بەدوایـدا دەگەڕێـت بـۆ بە ئەنجـام گەیاندنیان، کە لە ژینگەی کۆمەڵایەتی و خێزان و ئەندامانی دەوروبەریەوە وەریگرتوون ، هەر تاکێک کۆمەڵێک بەهـای لەلا هەیە کە هەمـوو ڕەفتـار و کردارێکی ئەگەر بە نائاگـاش بێت ئەوا لە قـووڵایی بوونی بەهاکانیەوەیە کە ڕەفتاری پێدەکات و بڕیار دەدات ، بۆیە بەهای خۆشەویستی بەهایەکە لەلای تاکەکان پەیوەستە بەخودی تاک خۆیەوە کە چۆن وەریگرتوە و چۆن دەیبەخشێت بەڵگەش بۆ ئەوە لەهەر پەیوەندییەکـدا کاتێـک هەسـت بەباشـبوون بکرێـت وهەسـتی خۆشەویسـتی تێـدابێت ئەوا بۆمـاوەیەکی درێـژ بەردەوام دەبێـت، لەو ڕوانگەیەشــەوە بەهــای خۆشەویسـتی، یەکـێکە لە بەهـا کۆمەڵایەتییەکان و بەهـایەکە ڕۆڵ و کاریگەری لەسـەرکردارو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکـان و ژیانی کـۆمەڵایەتی هەیە بەڕەچـاوکردنی زۆرێـک لەکێشــەو گـرفتە کۆمەڵایەتییەکـان کەمـدەکاتەوە، لەم توێژینەوەیەشـدا باسـکردنی بیروڕای کۆمەڵناسـەکان بـۆ ڕوونکردنەوە وتێگەیشـتنی زیـاتری بەهـا کۆمەڵایەتییەکان و بەهای خۆشەویستییە.

باسی دووەم

چوارچێوەی تیۆری بەهای خۆشەویستی

دەستپێک

خۆشەویستی بەهایەکە گوزارشت لە لایەنی ڕۆحی و مەعنەوی و سۆزداری تاکەکان دەکات بەرامبەر بە یەکتری ئەگەرچی فرە ڕەهەندە و ڕەهەندێکی گەورەی دەرونی هەیە و، لە هەمان کاتدا بەهایەکی کۆمەڵایەتی و کەلتوریشە و وەکو سستەمێکە تاکەکان فێردەکات کە یەکتری قبوول بکەن (میرانی، ٢٠٢١:٩٦).

کاتێک مرۆڤ دەکەوێتە ناو بارودۆخی خۆشەویستییەوە دەکەوێتە ناو دۆخێکی ڕۆحییەوە و گەشبینە بە هەموو شتێک و چوارچێوەی ژیانی بەو ڕەفتار و هەڵسوکەوتانە دەوردەدات کە ماناکانی خۆشەویستی پێ دەبەخشن، مرۆڤ حەز دەکات خۆشەویست بێت نەک هەر لەبەرئەوەی دڵخۆشی دەکات و پێی وا بێت خۆشەویستی بابەتێکی ئاسان بێت، بەڵکو خۆشەویستی دەبێتە هۆی حاڵەتی بەخشندەیی باری دەرونی و، ڕێگەی پێدەدات کە هەندێک بارودۆخ یان تایبەتمەندی و ڕازیبوونی دەرونی ئەزموون بکات کە مرۆڤ بە بێ بوونی خۆشەویستی بەو شێوەیە ئەزموونی ناکات (الدویدج،٢٠٠٩:١١٣).

خۆشەویستی ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت لە ژیانی مرۆڤ دا و بنەمای سەرەکییە لە پێکهێنانی ژیانی هاوسەری و ، خێزان و چاودێری کردنی منداڵەکاندا ،هەروەها ڕۆڵی سەرەکی هەیە لە پێکهێنانی پەیوەندییە مرۆییەکان و دەرکەوتنیشی لە ژیانی مرۆڤ دا بەشێوەی جیاوازە وەکو خۆشەویستی خودا ، خۆشەویستی خود ، خۆشەویستی خەڵک ، خۆشەویستی هاوسەری ، منداڵ ،خۆشەویستی ماڵ،... هتد (نجاتی،١٩٨٢:٨٢).

خۆشەویستی قووڵترین پەیوەندی مرۆییە و کار دەکاتە سەر هەستە ئەرێنییەکانی مرۆڤ و هەستە نەرێنییەکان کەم دەکاتەوە و، یەکێکە لەو هەستە ئەرێنییانەی ژیان مرۆڤ پێی ڕاهاتووە، بەتایبەتی کە خۆشەویستی پەیوەندییەکە لەگەڵ دروست بوونی مرۆڤەوە هەیە و تایبەتمەندییەکی سەرەکییە لە ژیانی مرۆیی گشتی و هەستێکە کاریگەری لەسەر ڕەفتاری تاکەکان هەیە ، یەکێکە لەو بابەتانەی مرۆڤەکان لە هەموو ئاستەکاندا زۆر گرنگی پێ دەدەن. هەروەها لە ڕێگاییەوە مرۆڤ پەیوەندی خۆی لەگەڵ ئەوانی تر پتەو دەکات، لە کاتێکدا بەبێ خۆشەویستی ناتوانێت پشتگیری ئەو پەیوەندییە پتەوە بکات بە شتێکی تر (الجواری،٢٠٠٦:١١٣).

واتە خۆشەویستی لە قووڵایی دەرونی تاکەوە سەرچاوە دەگرێت و بە چەندین شێوە دەردەبڕێت وەک زەردەخەنە، زمانی جەستە، ڕۆیشتن، تۆنی دەنگ و ئامرازەکانی تری ئاشکراکردن و گەیاندن. دەربڕینی خۆشەویستی تاک بەئاگا دەهێنێت و ژیانی باشتر دەکات، لەمەوە جەستە و ڕوخسار لە

دەرکەوتنی دەرەوەی خۆشەویستی هەنگاوی یەکەمە لەم کارەدا و یەکەم پەیامی نازارەکی دەخاتە ڕوو لە ڕاگەیاندنی خۆشەویستی کە پێویستە و بەشێکە لە ڕەفتار بەرامبەر بە خۆی و ئەوانیتر کە لە ژیاندا هەوڵ دەدات بە گشتگیری ئەزموونی بکات (اصبح وعصفور،٢٠١٠:٣٧٧).

دەتوانین بڵێین خۆشەویستی بەهایەکی کۆمەڵایەتییەو، پاڵنەرەکەی لەدەرونی مرۆڤدا بوونی هەیە ڕەنگدەداتەوە لەڕەفتارەکانیدا، دەتوانرێت پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی مرۆڤی پێ بەهێزبکرێت .

یەکەم: گرنگی بەهای خۆشەویستی

خۆشەویستی واتە دەربڕین لە هەستەکان، بەجۆرێک لەژیاندا هیچ شتێک هێندەی خۆشەویستییەکی ڕاستەقینە کاریگەری نییە لەسەر تاک و، خێزان و چالاکییە مرۆییەکان، بەهۆکاری ئەوەی واتایەکی جیاواز دەبەخشێت بە ژیانی کۆمەڵایەتی و مرۆڤ دەکرێت لەسایەیدا خۆشگوزەران بێت، هەربۆیە گرنگییەکەی لەم خاڵانەدا دەخەینەڕوو:

١-خۆشەویستی بەهایەکی مەعنەوییە نە بەچاو دەبینرێت نە دەتوانرێت دەستی لێ بدرێت، بەڵکو بە تێڕوانین و بە ڕۆح هەستی پێدەکرێت، بەجۆرێک هەموو هێزەکانی جیهانی ماددی ناتوانن بە ئامێرەکان دروستی بکەن و، ئامێرەکان بێبەشن لە ڕۆحەکان، خۆشەویستی دەرگاکان بە ڕووی ڕۆحی مرۆڤدا دەکاتەوە کە پێشتر نەیبینیوە و وادەکات هەست بە سەلامەتی و ئاسایش بکات، کاتێک شکۆمەندی ژیان لە ڕێگەی خۆشەویستی ئاساییەوە دەبینرێت. هەست بە ژیانی واقیعی خۆشەویستی دەکرێت (الموسى، ٢٠٠٦:٢٥).

٢-سروشتی ژیانی مرۆڤ لە پەیوەندی و کارلێک و تێکەڵاوی لەگەڵ دەوروبەرەکەیدا لە خۆشویستندا خۆی ئاشکرا دەکات، ئەمەش ئەزموونێکە کە وا لە مرۆڤ دەکات وزەی زیاد بکات و هەستێکی ئەرێنی ئاڕاستەی کەسێکی تر بکات و پاشان ئەو کەسە بە پەیوەندییەکی نوێ و ناوازە بۆ لای خۆی ڕابکێشێت. هەر بۆیە ئەزموون کردنی خۆشەویستی قۆناغێکی ژیانە و لەگەڵ هەموو هەنگاوێکدا لە پرۆسەی پێگەیشتندایە، لەبەر ئەوەیە کە یەک جۆر لە خۆشەویستی نییە ،بەڵکو ڕێژەیەکی نادیار لە وەڵامەکانی مرۆڤ بۆ ئەزموون کردنی خۆشەویستی هەیە ،وەکو خۆشەویستی خود، خۆشەویستی هاوسەری، خۆشەویستی خودا و.... هتد (نظمي، ٢٠٠٧:١٦).

٣-خۆشەویستی هاوسەری خێزان دەپارێزێت و، ژینگەیەک دروست دەکات کە تاکەکانی ئەندامانی خێزان بتوانن تێیدا گەشەبکەن ، ئەمەش بەپێی ئەو باوەڕەی کە خۆشەویستی بریتییە :لە دانپێدانان و بە قبوڵکردنی جیاوازییەکان و لاوازییەکان. هەروەها خۆشەویستی هاوسەری بڕیارێکی ناوخۆیی دەگرێتەوە بۆ خۆشویستنی کەسێکی دیکە و پابەندبوونێکی درێژخایەن بۆ پاراستنی، بۆ ئەوەی خۆشەویستی کۆنترۆڵ نەکرێت ،پێویستی بە پەروەردەکردن و پارێزگاریکردن هەیە لەلایەن خۆشەویستانەوە، بۆ ئەوانەی خۆیان پابەند دەکەن بە دروستکردنی پەیوەندییەکی دادپەروەرانە و

ئینتیمی و پشتیوانی یەکتر، بە هۆی ئەمانەشەوە ئارامی و خۆشەویستیەکی بەردەوام و هاوڕێیانەیان دەبێت(Myers,2010: 438) .

٤-خۆشەویستی پراکتیزەکردنێکە کە ئەزموونی هەستکردن بە بارودۆخی خودو لایەنی بەرامبەر و ئارەزووی هاوبەش و پەرەسەندن ورووژاندنی هەستەکانە لە لایەک و، لە لایەکی ترەوە وەڵامدانەوەی خۆشەویستەکانە بۆ ئەوی تریان، ئەمەش هەستی ناڕاستەوخۆی قووڵی پەیوەندییەکە دەگەیەنێت واتە لە باشترین حاڵەتدا پێکدێت لە کرداری تێکەڵاو بوون و ئاڵوگۆڕی سۆزداری لە خراپترین حاڵەتیشدا بریتییە لە ونبوونی ئەو ئاڵوگۆڕ و تێکەڵاو بوونە سۆزدارییە (جولمان،٢٠٠٥:١٥٠).

٥-خۆشەویستی یەکێکە لە هۆکارەکانی بەردەوامی ژیانی کۆمەڵایەتی هێزەکەی بەندە بەوەی چەند بەدەست دەهێنێت لە ژیانی کۆمەڵایەتی ، کەسایەتی ، ڕۆشنبیری ، جوانی جەستەیی ، سامان و ڕەچەڵەک ، خۆشەویستی تا ئەو ڕادەیەی کە بەهاکان ڕێگەی پێ دەدەن چڕتر دەبێتەوە و ڕەنگ دەداتەوە لە ڕۆشنبیری ، هەستی ڕازی بوون ،بەهێز بوونی پلە و پێگەی کۆمەڵایەتی و بەدەست هێنانی دڵخۆشی ڕاستەقینە (اللبوانی،٢٠٠٠:١٤).

٦-توانای خۆشەویستی مرۆڤ و توانای بەخشین پەیوەندییەکی نزیکیان بە ڕادەی گەشەی کەسایەتییەکەیەوە هەیەو، پێویستیان بە پلەیەک لە پێگەیشتن هەیە بۆ ئەوەی مرۆڤ بتوانێت خۆشەویستی ببەخشێت ،پێویستە بەسەر هەستی خۆپەرستی و ئارەزووی ئیستغلالکردنی ئەوانی دیکەدا زاڵ بێت، ئەمەش لەڕێگەی بەهێزی باوەڕ و دەرونی کە سەرچاوەی ڕەفتار و گوفتارەکانیەتی، بە پێچەوانەشەوە ئەگەر ئەم بەخشین و متمانەیە نەبێت ئەوا دەگۆڕێت بۆ ترس لە خۆشەویستی (سلیمان،٢٠١٣:٤٥).

واتە خۆشەویستی پەیوەندی بە کەسایەتییەوە هەیە ئەگەرمرۆڤ کەسایەتییەکەی بەهێز و باوەڕ بە خودی هەبێت، خۆشەویستی دەبەخشێتە لایەنی بەرامبەر، بە پێچەوانەی کەسایەتی لاواز کە بەردەوام چاوەڕوانی وەرگرتنی پشتگیری وخۆشەویستییە لە کەسانی تر.

٧-ژیانی هاوبەش بەبێ بوونی ئارەزوویەک بۆ خۆشەویستی مرۆڤ لەنێوان خۆیاندا دروست نابێت خۆشەویستی یەکسانە بە ژیان بە مانا مرۆڤایەتی و دەرونییە بنەڕەتییەکەی ،هەر بۆیە ژیان کایە و فەزای هەمەجۆری تێدایە ،کە مرۆڤ بتوانێت بوونی خۆی بسەلمێنێ ،بوونێک کە چالاکی و کردەی ئاڵوگۆڕ و پێکهاتن و بەردەوامی تێدا بێت. ئەو پێکهاتن وبەردەوامییەش بەبێ بوونی نزیک بوونەوە و خۆشەویستی نابێتە ڕاستییەکی بەردەوامی ژیانی کۆمەڵایەتی (حوسێن،٢٠٠٩:١٢).

٨-خۆشەویستی پەیوەندی تاکە کەسێکە بە کەسێکی ترەوە و لەو پەیوەندییەدا وا پێویست دەکات کە ئامادەیی کردەیی هەبێت، واتە پەیوەندییەکە بنیات نرابێت لەلایەن هەر دوو کەسەکەوە بە شێوەیەکی واقیعی دوور لە خەیاڵ ئەم جۆرە خۆشەویستییە ئەوەیە کە (ئیرۆتیک) بەرهەم دەهێنن واتە دوو

کەســە کە یەکتــر قبــووڵ دەکەن بە شــێوەیەک کە دوو مــرۆڤن وەک خۆیــان و وەک ئەوەی هەن لە چوارچێوەی ژیانی کۆمەڵایەتیاندا ڕێز لە جیاوازییەکانی یەکتر دەگرن، چونکە ئامانجی ئەوان تەنیا هەر گەیشتن بە جەستە نییە بەڵکو گەیشتنە بە خۆیان لەڕێگەی یەکترەوە بەم شێوەیە خۆشەویستی هۆکاری خودێتی مرۆڤە (سیوەیلی،٢٠١٣:٤٢).

واتە خۆشەویستی بەهایەکە لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا گرنگی خۆی هەیە ،بەو پێیەی سەرچاوەیەکە بۆ بەردەوامــی هەمــوو پەیوەنــدییە کۆمەڵایەتییەکان،بەهۆکــاری ئەوەی خۆشەویســتی هەســتی ئــارامی دەبەخشــێت و هەر بــۆیە لەژیانــدا تاکەکــان حەزدەکەن کە خۆشویســتراوبن و چەنــدەها پەیوەنــدی گرنگــی پێــدەدەن وەکــو پەیوەنــدی بەدایــک وبــاوک پەیوەنــدی بەهاوڕێیــان و خزمــان و پەیوەنــدی هاوسەری.

دووەم: پێداویستی و پاڵنەرو شێوازەکانی وەرگرتن و بەخشینی بەهای خۆشەویستی

١- پێداویستی بەهای خۆشەویستی:

خۆشەویستی یەکێکە لەو پێداویستییە سەرەکییانەی کە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییە جۆراوجۆرەکانی لە سەر بنیاتنراوە لە نێوان تاک و گرووپەکاندا ،ئەو پەیوەندییانەش لە یەکێک یان زیاتر لەم جۆرانەی خوارەوە پێکهاتوون:

أ-پەیوەندی ئاڵوگۆڕی کەسی: ئەو پەیوەندییە یە لەنێوان ئەندامانی یەک خێزان و، هاوڕێ و دراوسێ یان لەنێوان دایک و باوک و منداڵ یاخود هەر جۆرە پەیوەندییەکی تری دۆستانە دا هەیە.

ب-پەیوەندی ڕۆمانسی: پەیوەندییە ڕۆمانسیەکان کە ڕێڕەوێکی سۆز داریانە دەگرنە بەرو، وێنەکەیان بەو پەیوەنــدییە بەرجەســتە دەکرێت کە لە نێــوان نێــر و مــێ دا هەن (مبــارک، ٢٠١٢:١٠).ڕەنــگە مــرۆڤ لە دەرەوەی پرۆســـەی هاوســـەرگیری بتوانێــت ســێکس بکــات و پەیوەنــدی ســۆزداری هەبێــت بەڵام خۆشەویستی پاڵنەری سەرەکی و بنەڕەتی یە بۆ مانەوەی دوو هاوسەر پێکەوە.

پ-پێداویستی ڕەزامەندی کۆمەڵایەتی: جۆرێکە لە پێداویستی خۆشەویستی ملکەچی یاسایەکی ڕێژەیی دەبێت لە جیاوازبوونی نێوان مرۆڤێک و کەسێکی تردا. جیاواز یەکەش دەگەڕێتەوە بۆ کەلتــور و میــزاج ، کەســایەتی ،هەســتی ســۆزداری ، نەریــت و پەروەردە و هاوشــێوەکانی. بەم مانــایە دەبێــتە هەســتێک کە پاڵ بە مرۆڤەوە دەنێت بۆ ئەوەی وابەستەی ئەو شتانە بێت کە لە کەسانی تر جیای دەکەنەوەو، لێـــــرەوە ڕەزامەنـــــدی لە هەســـــتەکانی لەڕووی دەرونیـــــیەوە پـــــێ دەبەخشـــــرێت (الخــوری،٢٠٠٨:٢٧) . واتە خۆشەویســتی هەســتێک دەدات بە تــاک کە توانــای گونجــان و قبــووڵکردنی خودی لەلای خۆی و ئەوانی تر بەدەست دەهێنێت.

ت-پێداویســتی پشــتگیری ســۆزداری: مــرۆڤ پێویســتی بە بەشــداری و وەڵامــدانەوەی ســۆزداری لەلایەن ئەندامانی کۆمەڵگەوە هەیە و پێویستی بەوەیە هەست بکات کە لەلایەن ئەوانەوە قبووڵکراوە، ئەمەش ئەوەیە کە پێیدەوترێت قبــووڵکردنی کۆمەڵایەتی، بۆیە خۆشەویستی وەک ڕێگایەک بۆ ســەرکەوتنی

پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان کار دەکات، جا چ لە نێوان ئەندامانی خێزان و هاورێ و هاوکاران لە شوێنی کار دابێت یان لەنێوان هاوسەران بێت ،بە گرنگترین پێداویستییە دەروونییەکان دادەنرێت بۆ تەندروستی دەرونی وکۆمەڵایەتی، هەر بۆیە مرۆڤ حەز بە تێکەڵاوی ئەو گرووپ و کەسانە دەکات لە ڕووی مەیل و ئارەزوو پاڵنەر و هەستە گونجاوبن بۆی(سلیمان،٢٠١٣:٢٦).

ج-پێداویستی بە بوونی هاورێ: واتە بوونی هاورێ یەکێکە لە پێداویستییەکانی مرۆڤ خۆشەویستیش بە شێوەیەکی تایبەتی ئەو هاورێیەتییە دەستەبەر دەکات. هەروەها پێداویستی بەریەککەوتن و ئاوێزان بوون ئەمە لە پاش گەورەبوون مرۆڤ حەز دەکات لە یەکێک نزیک بێت و هەست بە نزیکایەتی بکات لەڕووی جەستەیی و ڕۆحی و کۆمەڵایەتییەوە کە بێگومان خۆشەویستی هۆکاری سەرەکی دابین کردنی ئەو لە یەکتر نزیکبوونەوەیە بەتایبەت لەنێوان هاوسەران (فوزیە،٢٠١٩:٢٩٤). دەتوانین بڵێین خۆشەویستی لەڕووی ماددی و مەعنەوییەوە نزیکبوونەوە لە یەکتر بۆ مرۆڤ دابین دەکات، چونکە هەستێکە لە دڵەوە دەردەچێت هەموو ئەوانەش هەستێکی ڕەزامەندی دەدات بە تاکەکان و هاوسەران و وا دەکات کە بەهۆی خۆشەویستییەوە ڕەفتار بکەن.

٢-پاڵنەرەکانی بەهای خۆشەویستی

أ-پاڵنەری کۆمەڵایەتی: هۆکاری پێویستی مرۆڤ بۆ خۆشەویستی تێکەڵەیەکە لە کۆمەڵێک پاڵنەر کە لە ناخەوە هانی دەدات ،پاشان لە ڕەفتاردا ڕەنگ دەداتەوە بۆ ئەوەی خۆشەویست بێت و خەڵکی تری خۆش بوێت، چونکە مرۆڤ پێویستی بە هەستکردن بە دڵنەوایی و ئاسوودەیی و هەستکردن بە بوونی ئینتیما بۆ خێزان هەیە و، هەروەها پێویستی بە هەستی ئاسایش و پارێزراوی هەیە کە لە چوارچێوەی ژیانی خێزانیدا دەستەبەر دەبێت، مرۆڤیش کاتێک گەورە دەبێت لەناو خێزاندا حەز بەوە دەکات ژیانی هاوسەری هەبێت و لە چوارچێوەیدا خۆشەویستی وەربگرێت و ببەخشێت. لەو کاتەشدا پێویستی خۆشەویستی وەکو بنەمایەک لە پەیوەندی هاوسەراندا ڕۆڵ دەبینێت بۆ هاوکاری و پشتیوانی و بەردەوامی و سەرکەوتن و ڕازیبوونی پەیوەندییەکە (الحفنی،٢٠٠٥:١٢٢).

ب-پاڵنەری دەرونی: خۆشەویستی بە کۆکردنەوە و چڕکردنەوەی هەست و سۆزی مرۆڤ و مەیل و هاوسۆزی و نەرمی مامەڵەکردنی کەسێک بۆ بەرامبەرەکەی دادەنرێت، بە دڵسۆزی و فیداکاری و بەردەوامی ،پاشان لەگەڵ خواستێکی بەهێز بۆ چێژ وەرگرتنی سێکسی ئەو کەسە بۆ کەسی بەرامبەر ، بەم شێوەیە خۆشەویستی پێک دێت لە دوو حاڵەتی سەرەکی:

-حاڵەتێکی دەرونییە کە مرۆڤ لە ئاژەڵەکان جیا دەکاتەوە.

-غەریزەی جەستەییە کە هاوبەشە لەنێوان مرۆڤ و ئاژەڵ.

لێرەوە خۆشەویستی گەورەترین هەستی ناوەکییە لە دڵی مرۆڤدا، و ملکەچی هێزێکی نەبینراوە(کحالة،١٩٨٧:٧)،بەڵام ئاراستەکەی ڕەفتارێکی دیاریکراوە لە دەرەوەی خود، وەک چۆن هەوڵ دەدات بە ڕێگەی ئەو هاندانانەی لە خود دا پاڵی پێوە دەنێت بەرەو ئەم بابەتە بەنرخەی بەهایە بۆ

ئەوەی وا بەستەی هەڵسوکەوتێکی دیاریکراو بێت، بتوانێت لەڕێگەی لایەنی مەعریفی و شیکاری و دەرونییەوە جۆری ڕەفتارەکەی لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا ئەزموون بکات (بالروین،١١:١٩٨٧).

دەتوانین بڵێین خۆشەویستی بە یەکێک لە گرنگترین پاڵنەرە دەرونی و کۆمەڵایەتییەکان دادەنرێت، وەک چۆن لە سەرەتای لەدایکبوونی منداڵەوە سەر هەڵدەدات و گەشە دەکات بۆ تێرکردنی پێداویستییە زگماکییەکان و کۆمەڵایەتییەکان و ڕۆحییەکان ،هەروەها پاڵنەرێکە بە پێی قۆناغ و گەشەی مرۆڤ دەگۆڕێت، ڕەنگە لە سەرەتادا تەنیا بۆ مانەوە لە ژیاندا بێت، بەڵام لە قۆناغەکانی تردا هەستی ڕەزامەندی دەرونی بێت لە قۆناغێکی تردا پێویستی تێرکردنی لایەنی سێکسی هەبێت واتە چ پێداویستییەک پێویستی پڕکردنەوە هەبێت پاڵنەرەکەی بەرەو ئەو پێداویستییەیە.

٣-شێوازەکانی وەرگرتن و بەخشینی خۆشەویستی

شێوازی وەرگرتن وبەخشینی بەهای خۆشەویستی لە تەمەنی منداڵیدا:

أ-شێوازی هەست کردن بەسەلامەتی (الأمان): شێوازێکی هاوسەنگە لە بەخشین و وەرگرتنی خۆشەویستی واتە خۆشەویستی بەخشین بە کەسانی تر بەم شێوازە ئاسانە و لەگەڵ خۆشەویستدا ئاسوودەیی و دڵنیایی دەدۆزێتەوە و دوورکەوتنەوەیە لە دڵەڕاوکێ.

ب- شێوازی دوورکەوتنەوە (التجنب): ئەم شێوازە نا هاوسەنگە لە وەرگرتن و بەخشینی خۆشەویستی واتە تاکە کەس لە خۆشەویستی وەرگرتن تێر نەبووە لە منداڵیدا و سەختی و نارەحەتی وگۆشەگیری بۆ دروست دەبێت لە پشت بەستن و متمانە کردن و نزیکبوونەوە لەگەڵ کەسانی.

پ- شێوازی دڵەڕاوکێ (القلق): ئەم شێوازە دڵەڕاوکێ و گرژی تێدایە لە بەخشین و قبوولکردنی خۆشەویستی لە پرۆسەی نزیکبوونەوە لە کەسانی تر بەدواداچوونی نا هاوسەنگە بۆ چڕی خۆشەویستی و ئارەزووی تێکەڵبوون هەمیشە دڵەڕاوکێ لە کاتی دووری و ترس لە ڕۆیشتن و بە جێهێشتنی یەکتردا هەیە (George, 2010: 4). واتە نا هاوسەنگە یان زۆر خۆشەویستی دەبەخشێت یان دەیەوێت زۆر وەربگرێت.

ئەم سێ شێوازە لە وەرگرتن و بەخشینی خۆشەویستی لە ئەنجامی ئەو توێژینەوەیەی (ماری اینسورس)(Mary Ainsworth)توێژەری دەرونناسی منداڵان لە زانکۆی (جۆن هۆبکینز) کە خوێندکاری جۆن بۆلبی-Edward Jhon Mostyn Bowlby(1907_1990) ی پزیشک و دەرون شیکاری بەریتانی بواری منداڵان و خاوەنی تیۆری وابەستەییە(نظرية تعلق) لێکۆڵینەوەی لەسەر کراوە ،کاتێک اینسورس توێژینەوەکەی کرد لەسەر شێوازی خۆشەویستی، ئەویش بە دانانی چەندین جووت لە دایک و منداڵ لە ژوورێکی یاریکردندا کە ناوی لێ نابوو (دۆخێکی سەیر)، منداڵەکان لە ژوورێکدا کە بۆ توێژینەوەکە ئامادەکرا بوو تێیدا هەندێک یاری دانرابوو دایکەکان بە هێمنی لە شوێنێکدا دانیشتبوون، لەوکاتەدا کەسێکی نامۆ دەچێتە ژوورەکە لە کاتێکدا کەسەکە هەوڵ دەدات چاودێری منداڵەکە بکات لە ڕێڕەوی یاریکردن و گەڕان، کاتێک دایکەکە لە ژوورەکە دەچێتە دەرەوە کەسە نامۆکە دووبارە دەچێتەوە

ژوورەوە، پاشــان دایــکەکە چەنــد جارێــک ئەم کــارە دووبــارە دەکــاتەوە ئەو کــاتە یەک لە دوای یەکە جیابوونەوانەی دایک ومنداڵەکە لەیەکتر دەرفەتێکیان بۆ اینسورس ڕەخساندبوو کە لە نزیکەوە لە وەڵامی منداڵەکان بکۆڵێتەوە (القاسم،٢٠١٩:٣٣).

لە ئەنجامدا بۆی دەرکەوت منداڵی جۆری سەلامەت (الأمان) کە دایکی وەک بنکەیەکی سەلامەت بەکار دەهێنێت بۆ گەڕان بە ژوورەکەدا کاتێک دایکەکە ژوورەکە بە جێ دەهێڵێت منداڵەکە یاریکردن ڕادەگرێت ،بەڵام زۆر ناخایەنێت لەگەڵ کەسە نامۆکە ئاشنا دەبێت و، کاتێک دایکەکە دەگەڕێتەوە بۆ ماوەیەکی کورت لێی نزیک دەبێتەوە، بەڵام بە خێرایی بەردەوام دەبێتەوە وجارێکی تردەست دەکاتەوە بەیاری. سەبارەت بەو منداڵەی کە جۆری خۆپارێزی (التجنب) هەیە کاتێک دایکی لەگەڵی بێت یاری دەکات بە ،پێچەوانەی منداڵە سەلامەتەکە زۆر زەردەخەنە ناکات و یارییەکەشی پیشانی دایکی نادات. کاتێک دایکەکە دەڕوات منداڵەکە زۆر خەمۆک نابێت وەک دایکەکە مامەڵە لەگەڵ نامۆکە دەکات هەندێک جار لەوەیش زیاتر وەڵامی دەداتەوە، کاتێک دایکەکە دەگەڕێتەوە منداڵەکە پشتگوێی دەخات و تەنانەت لەوانەیە لە دوورەوە چاودێری بکات و،کاتێک دایکەکە دەیگرێت منداڵەکە بە ناڕەحەت پێیەوە وا بەستە دەبێت (سلیجمان،٢٠٠٦:١٩٢) .

ئەو منداڵانەی جۆری (القلق) دڵەڕاوکێیان هەیە کە اینسورس بە (بەرگری) ناوی بردووە پێ ناچێت دایکەکە بە هیچ شێوەیەک وەک بنکەیەکی سەلامەت بۆ گەڕان و یاریکردن بەکار بهێنێت. تەنانەت پێش جیابوونەوەش بە دایکیانەوە دەلکێن کاتێک دایکەکە بەجێیان دەهێڵێت زۆر ناڕەحەت دەبن بە هاتنە ژوورە وەی ئەو کەسە نامۆیە ئارام نابنەوە و کاتێک دایکەکە دەگەڕێتەوە پەلە دەکەن بۆ لای بۆ ئەوەی پێیەوە بلکێن و دواتر بە زۆر لێی دوور دەکەوێتەوە (سلیجمان،٢٠٠٦:١٩٢).

ئەم شێوازی وا بەستەبوون و جیا بوونەوەیە کاریگەری بە جێ دەهێڵێت لەسەر منداڵەکان لە کاتی گەورەبوون دا چونکە لەڕووی دەرونییەوە منداڵ لە تەمەنی منداڵییەوە بەتایبەت سەرەتاکانی تەمەنی چی وەربگرێت بە هەمان شێوەش دەیبەخشێت. هەر بۆیە بەخشین و قبوولکردنی خۆشەویستی لە گەورەکاندا کاتێک لەسەر شێوازی (الأمان) بێت ئەوا ڕێز و پێزانینی ئەرێنی و متمانە بە خۆبوون و فراوانی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لە ئاستێکی بەرزی دەرونی و کۆمەڵایەتیدا یە و هەروەها یادەوەری منداڵی لەگەڵ دایک و باوک پڕە لە خۆشەویستی و گەرمی و هەست و سۆز، ئەم وابەستەییەی دایک و باوک وای کردووە پاڵپشتێک هەبێت بۆ هەوڵ دان و بەدەستهێنانی ئامانجەکانی ژیان پاشان بەخۆشەویستییەوە هاوکاری کەسانی تر دەکرێت و بەهێزی دەرونی لە کەسایەتیدا هەیە بۆ بەرگەگرتنی ناخۆشی و فشارەکانی ژیان، بەڵام لەسەر (شێوازی المتجنب) و (القلق) گەورەکان لەگەڵ یادەوەرییە خراپەکانی منداڵیان کە بێ یارمەتی و نادادپەروەری لەگەڵیان گەورەبوون، دەبێتە هۆی نەبوونی متمانە بە خۆیان و دەوروبەریان ڕوانینیان بۆ کەسانی تر بە شێوەیەکی گوماناوی وەک نا ڕاستگۆ و متمانە پێ نەکراوە و ترسیان لە دوورخستنەوە هەیە و توانای ڕووبەڕووبوونەوەی فشاریان نییە (القاسم،٢٠١٩:٣٣).

تـویژینەوەکەی ئەوە دەردەخـات منـداڵ یە کەم جـار خۆشەویسـتی لە دایـکەوە فێـر دەبێـت واتە لە دەرونیدا خۆشەویستی دەبەستێتەوە بەو بایەخ و سەرپەرشتییەی لە دایکییەوە پێی دەدرێت، کاتێکیش گەورە بوو فێر دەبێت کە خۆشەویستی پەیوەستە بە شتێکی دیاریکراوە و خۆشەویستی غەریزەیەکی بۆماوەیی نییە ،بەڵکو هەستێکە مرۆڤ لە دەوروبەر و ژینگەکەیەوە فێری دەبێت پەیوەستە بە تێرکردنی پێداویستییەکانەوە. بەڵگەش بۆ ئەوە کاتێک منداڵ دایکی دەمرێت لە بچووکیدا هەست بە نەبوونی ناکات تا گەورە دە بێت، چونکە پێداویستییەکانی لە سەرەتادا پێداویستییە فسیۆلۆژیەکانن وەک خواردن، هەر بۆیە هەرکەسێک خۆراکی پێ بدات و بیپارێزێت خۆشی دەوێت، بەڵام لە گەورەیدا پێویستی پێداویستی تر تێکەڵاو دەبێت پێویست دەکات هەستی ئارامی و متمانە و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و دەرونییە کانی پڕ بکاتەوە بەو شێوەیەی کە خۆی دەیەوێت و دەگەڕێت تا کەسێک دەدۆزێتەوە بۆ پڕکردنەوەی پێداویستییەکانی.

بوونی ئەم بابەتە لەتویژینەوەکەدا ئەوە بەدیاردەخات هاوسەران پێش ئەوەی هاوسەرگیری بکەن کاریگەری ژینگەی خێزانیان لە سەرە لە وەرگرتن وبەخشینی خۆشەویستی ،بۆنموونە ئەگەر هاوسەرێک لەماڵەوە لەژینگەیەکەوە هاتبێت بێبەشبووبێت لە هەستی خۆشەویستی دایکایەتی یان باوکایەتی ناتوانێت خۆشەویستی ببەخشێت متمانەی بەخۆی نابێت هەربۆیە پەیوەندییەکی بەهێزیشی نابێت.

سێیەم: جۆرەکانی بەهای خۆشەویستی بە گشتی

أ-خۆشەویستی برایەتی: وەکو نەریتێکی باو بە خۆشەویستی برا دەگوترێت خۆشەویستی نزیک، کە (خۆشەویستی مرۆڤ بۆ هاومرۆڤەکەیەتی بەشێوەیەکی گشتی) ئەو پەیوەندییە سۆزدارییەی لە چوارچێوەی خێزاندا لە نێوان برا و برا دا هەیە، تایبەتمەندی یەکسانی و ئاڵوگۆڕکردنی تێدایە. لە ڕاستیدا ڕەنگە لەناو بنەماڵەدا نکوڵی و جیاوازی هەبێت، بەڵام بنەچەی پەیوەندیی برایانە یەکسانی و یەکگرتووییە، کە پەیوەندییە خوێنیەکان ، یەکگرتوویی پەروەردەکردن و، بەشداریکردن لە میراتێکی خێزانی ، هەستی هاوبەندی خێزان و هاوپەیمانی دروستدەکات (رشوان،٢٠١٣:١٥١)، هەربۆیەئەو خۆشەویستییەی کە لەنێوان براکاندا هەیە لەسەر بنەمای حەقیقەتە و داوای چاکە و بەردەوامی و کار بۆ دابینکردنی ئەو چاکەیە دەکات بۆ براکان، هەروەها پەیوەندییەکی ڕۆحییە و هەستی ئارامی و پارێزراوی تێدایە (الحفنی،١٩٩٧:١٤٣). لەهەمانکاتدا بەوخۆشەویستییەش دەگوترێت کە لەنێوان هاوڕێ و دراوسێ و کەسانیتردا هەیە کە بەشێوەیەکی گشتی دەناسرێت و ئەوەندە نزیکە لەیەک کە وەکو برا خۆشدەویسترێ ،چونکە خۆشەویستی مرۆڤ بۆ مرۆڤێکی ترە ،وەکو برا کە یەکسانی و دادپەروەری تێدایە ،بەڵام خۆشەویستی خوێنی و یەکگرتوو نییە (رشوان،٢٠١٣:١٥١).

ب- خۆشەویستی باوک: ئەم جۆرەیان لە باوکەوە دێت بۆ منداڵەکانی و، باوک هەموو خۆشەویستی خۆی بە منداڵەکانی دەبەخشێت، بۆ چاکەی ئەوان تێدەکۆشێت و تاوەکو لە خۆی باشترین و وەک

درێژکراوەی بوونی خۆی هەستیان پێدەکات، لەگەڵ ئەواندا بوونی خۆی پشتڕاستدەکاتەوەو دەیانپارێزێت، ئەمەش پێگەیشتووترین شێوەی خۆشەویستییە (الحفني،١٩٩٧:١٤٣).

پ-خۆشەویستی سۆزداری: ئەم خۆشەویستییە بە خۆشەویستی بەرامبەر سپێردراوە واتە لەنێوان دوو ڕەگەز، بۆیە هەمیشە مرۆڤ بەدوایدا دەگەڕێت و ئامانجی پابەندبوونە بەو پەیوەندییەی نێوانیان، هەروەها خۆشەویستی ئاماژە دەکات بۆهەستێکی توند و تامەزرۆیی بۆ یەکگرتن لەگەڵ کەسێکی تر، کەواتە خۆشەویستییەکی چالاکە و ئاڵۆزە، دەردەکەوێت لە هەڵسەنگاندن ، گرنگپێدان ، متمانە ، ڕاستگۆیی و ڕێزگرتندا(Hatfid &Rapson,2007:1).

ت-خۆشەویستی خود: مرۆڤ کاتێک خۆی خۆشدەوێت، لە ئەنجامی تێڕوانینی بۆ خۆی، پاشان تێڕوانینی بۆ مرۆڤەکانی تریشی لەلا دروست دەبێت، چونکە خۆی قبووڵە لەمەوە دەوروبەرەکانیشی لا پەسەندە و ئەمەش هانی دەدات بۆ خاوەندارێتی و بۆ باشکردنی خۆی (الشايب،٢٠٠٣:٢٩).

دەتوانیین بڵێین خۆشەویستی خود سەرچاوەی خۆشەویستییەکانی تریشە، مرۆڤ کاتێک خۆی خۆشدەوێت، دەتوانێت بەرامبەرەکانی بناسێت و، ڕێزیان بگرێت و پەیوەندییەکانی لەگەڵیان بەرەوگونجاندن ببات.

ج-خۆشەویستی خودا: بریتییە لەو پەیوەندییەی کە لەنێوانی مرۆڤ و خودادا هەیە، ئەم جۆرە بە گەورەترین و ئاڵۆزترین جۆری خۆشەویستی دادەنرێت ،چونکە پەیوەندییەکە لەنێوان بوونێکی دیار و نادیاردا، بوونە نادیارەکە ئەو بوونەیە کە ناتوانین وەک هیچ ماددەیەک لە سروشتدا بەرجەستەی بکەین ،بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هەر خۆشمان دەوێت، بوونە دیارەکەش مرۆڤە کە بەردەوام هەست دەکات بوونێک هەیە چاودێری دەکات و خۆشی دەوێت و ئاگادارێتی، بەوەش جیا دەکرێتەوە هیچ کاتێک لێی دوور ناکەوێتەوە، بەردەوام لە ناخیدا دەژی و هەستی ئارامی و ئاسوودەیی لێوەردەگرێت (محمد،٢٠٠٨:١٨١).

چ-خۆشەویستی سێکسی: خۆشەویستی پەیوەندییەکی نزیکی بە پاڵنەرە سێکسییەکانەوە هەیە، کار لەسەر هەماهەنگی و پێکەوە ژیان و هاوکاری نێوان هاوسەرەکان دەکات ،کە پێویستە بۆ بەردەوامی ژیانی خێزانی (نجاتي، ٢٠٠٨:٨٦).

ح-خۆشەویستی ڕۆمانسی: خۆشەویستی ڕۆمانسی لە هەرە پەیوەندییە نزیکەکانە و لەناوەڕۆکی ئەو میکانیزمەدایە ،کە کۆمەڵگای هاوچەرخ بەهۆیەوە خۆی بەرهەم دەهێنێتەوە و بەستراوەتەوە بەو پراکتیکە سێکسییەوە کە ڕێگە بە کۆمەڵگا دەدات بۆ مانەوەی خۆی(Johnoson,2005:13) ، واتە ئەو خۆشەویستییە کە مرۆڤ تێیدا لەژێر کاریگەری ئارەزووەکانیدایە، ناتوانێت خۆی کۆنترۆڵ بکات.

خ- خۆشەویستی هاوسەر: ئەم جۆرە خۆشەویستییە ڕوونترین نموونەی پەیوەندی خۆشبەختییە، هەروەها لە توندترین پەیوەندییە قووڵەکانە کە هەستە ئەرێنییەکان دەجووڵێنێت ، وەکو هەست کردن بە

دڵخۆشی و ڕازیبوونی هاوسەری (سلیمان،٢٠٠٩:٢٥). ئەم جۆرە خۆشەویستییە لەسەر سێ پێکهاتەی سەرەکی دامەزراوە: ئەوانیش:

-نزیکـایەتی: لایەنـی سـۆزداری خۆشەویسـتی و هەسـتکردن بە نزیکـایەتی و وابەسـتەیی نزیـک بەو کەسەی خۆش دەویستریّ لە خۆ دەگرێت.

-سۆز: ئەو لایەنەیە کە هەستە ڕۆمانسیەکان و سەرنجڕاکێشانی جەستەیی و ئارەزووی سێکسییە.

-پابەنـدبوون: ئەمەش نـوێنەرایەتی ئەو تـوخمە عەقڵانیـیە دەکـات کە لە کورتخایەنـدا پەیوەنـدییەکە کۆنترۆڵ دەکات و بڕیاردەدات پەیوەندییەکە قبووڵ بکات و هاوکاری و ئاگاداربوون و گرنگیدان بە خۆشەویستەکەی بۆ ماوەیەکی درێژخایەن بەرجەستە دەکات. هەر بۆیەش خۆشەویستی سەرکەوتوو پێویستە هەرسێک پێکهاتەکەی تێدابێت (صالح،٢٠١٩:٧٩).

واتە خۆشەویستی لەنێوان هاوسـەراندا تێکەڵەیەکی هەمە جۆرە لە هەمـوو ئەو جۆرانەی خرانە ڕوو، چونکە هاوسـەران پێک دێن لە نێر و مێ هەردووکیان خاوەن کەسایەتی و خێزانی خۆیانن. هەر یەکەیـان خۆشەویسـتی دایک یـان بـاوک یـان برایـان ئەزمـوون کردووە ئەگەر یە کێک لەوان خێزانی نەبووبێت کەسێکی تر بۆی پڕکردونەتەوە لە ژیانیاندا ،کاتێکیش دەبن بە باوک یان دایک هەمـان شت دووبـارە دەبێـتەوە ،بەڵام لایەنـی سێکسـی زیـاد دەبێـت، ئەمەش غەریزەیەکـی سروشـتی یە بنەمـای ئامانجی هاوسەگیری وپەیوەندی هاوسەری یە.

هەروەها جۆن لی زانای کۆمەڵناسی کەنەدی (John Ala Lee) (1933-2013) لەساڵی١٩٧٣ لەکتێبی ڕەنگەکانی خۆشەویستیدا شەش جۆر خۆشەویستی پۆلێن کردووە کە بریتین لە:

(ئیـرۆس):ئەو جـۆرە خۆشەویسـتییە کە بـۆ گەڕان بە دوای خۆشەویسـتێکدا تایبەتمەنـدە و بە خۆشەویستی جەستەیی و سۆزداری وەسف دەکرێت و ڕازیبوونی سێکسـی و پەیوەسـتی تـایبەت بە هاوبەشـەکان (هاوسـەرانە) ، سەرنجڕاکێشـان بـۆ یەکتـر و چێژوەرگـرتنە لە هەنـدێک داواکـاری بـۆ پاراستنی ئەو خۆشەویستیە لەڕێگەی پابەند بوون بەیەکترەوە.

– **(لـودوس)**: ئەم زاراوەیە بەکاردەهێنرێـت بـۆ وەسـفکردنی ئەو کەسـانەی کە خۆشەویسـتی وەک ئــارەزوویەک دەبیـنن کە بیانەوێـت کــاتێکی خـۆش لەگەڵ یەکتــردا بەســەربەرن بۆگــاڵتەکردن و خۆبەخشین و یاریکردنی گاڵتەجاڕی بێ زیان لەسەر یەکتر، خۆشەویستانی(لودوس) دەیانەوێت تـا بتوان کاتێکی خۆش بەسەر بەرن و بەدوای پەیوەندییەکی جێگیردا ناگەڕێن بە دەگمەن پەیوەندی بە یەک هاوبەشــەوە دەکەن، و مــامەڵە لەگەڵ خۆشەویســتی دەکەن وەکــو یــاری و پەیوەنـدیەکەیان جێگیرنییە.

– **(ستۆرەج):** ستۆرەج ئەو جۆرە خۆشەویستییە لەسەر بنەمـای هـاوڕێیەتیە بەبێ ئەوەی سۆزداری تێیایدا زیـاتر بێت و هەڵگری ئارامی و بێدەنگییە، کە تێیدا سێکس کەمێک یـاری دەکـات یـان هـیچ ڕۆڵێکی نییە. (Lee,1977:175).

-(**مانیا**): ئەم جۆرە خۆشەویستییە تیایدا بە پشتبەستن و کۆنترۆڵی سۆز و پەیوەستبوون بە خۆشەویستییەوە جیادەکرێتەوە ، ئەو کەسەی ئەم جۆرە خۆشەویستییە دەکات ،بەدەست بێ خەوی و نان نەخواردن و لە دەست دانی بیرکردنەوەی لۆژیکییانەوە دەناڵێنێت و ژیانی لە بازنەی هەڵچووندا دەبێت و پێدەگوترێت وەس وەسەی خۆشەویستی .

-(**پراگما**): ئەو جۆرەیە کە هاوسەنگە و بەتەواوەتی لە هەموو ئەو شتانە دووردەکەوێتەوە ،کە شایەنی خۆش ویستن نین و ئەو کەسەی کە ئەم جۆرەی خۆشەویستی دەکات، بە وردی و تەواوی توانا و بەهاکانی خۆشەویستەکەی دەنرخێنێت و پارێزگاری لێدەکات، چونکە لەگەڵ خواست و داواکارییەکانی دا یەکدەگرێتەوە و هەوڵدەدات پارێزگاری لێبکات و پێداویستییەکانی تێر بکات و پلە و پایەی بەرز بکاتەوە و بەها ماددی و مەعنەوییەکانی ئەو کەسەی خۆشەویستی لێوەرگرتووە دەپارێزێت (صالح،٢٠١٩:٢٧).

-(**ئاگەپێ**): ئەو کەسەی ئەم خۆشەویستییە دەکات،خۆشەویستی دەبەخشێت بۆدەستکەوتنی بەرژەوەندی خۆی ،ئامانجی ئەوەیە تەنیا براوەبێت و خۆی بەرز و پایە بڵند پیشاندەدات و بەلایەوە گرنگ نییە بۆ تێرکردنی پێداویستییەکانی زیاتر لە یەک خۆشەویست کۆبکاتەوە لەیەک کاتدا و لایەنی سێکسیشی بریتییە لە خۆویستی و پەیوەندییەکەشی هەر خۆپەرستییە بەبێ گوێدانە لایەنی بەرامبەر و خۆشەویستییەکەشی کاتییە، تاکو ئەو کاتەی بزانێت گریمانی دۆڕاندن و بردنەوە لە ئارادایە، ئیتر واز دەهێنێت و دەچێتە لای یەکێکی تر (کمال،١٩٩٤:٣٨٤).

خۆشەویستی هاوسەری لێرەدا بەپێی ئەو جۆرانەی جۆن لی باسیکردون دەتوانین بڵێین لە جۆری یەکەم وپێنجەمە وشێوازەکانی تر بۆپێش هاوسەرگیرییە.

چوارەم: بەهای خۆشەویستی لەروانگەی کۆمەڵناسییەوە

هەوڵی کۆمەڵناسان بۆ تێگەیشتن لە بەهای خۆشەویستی ڕۆمانسی لە ناوەڕاستی سەدەی بیستەمەوە دەستی پێکردوەو، لە دەیەکانی ڕابردوودا کۆمەڵناسان بابەتی خۆشەویستی لە تویژینەوە زانستییەکانیاندا پەرەپێداوە و بووەتە جێی بایەخ بەو پێیەی لە ڕوانگەیەکی پەرەسەندنخوازانە و کەلتوری وکۆمەلایەتییەوە توێژینەوەیان لەبارەیەوە ئەنجامداوە، لە ئەنجامدا وا لە بابەتی خۆشەویستیان ڕوانیوە کە خۆشەویستی سۆزێکی جیهانی یە لە کەلتورە جیاوازەکاندا بوونی هەیە و، ئەمە بوەتە هۆی ئەوەی لێکچوون و جیاوازی هەبێت لە هەڵوێستەکان دا بەرامبەر بە خۆشەویستی و ئەزموونەکانی لە کەلتور وداب ونەریت و قۆناغە کاتییە جیاوازەکاندا بەپێی کات وسەردەمەکان(Karandashev،2015:p3).

واتە بەهای خۆشەویستی لە ناو هەموو کەلتورو داب ونەریت و خێڵ وعەشرەتەکاندا تەنانەت لە وولاتان وشارە جیاوازەکاندا بوونی هەیە، بەلام بەکارهێنان ومەبەستەکانی جیاوازە ،لەناو کورد دا وشەی خۆشەویستی کە باسدەکرێت زیاتر بۆقۆناغی پێش هاوسەرگیرییە، زۆر کەم باس لەو

هاوسەرانە دەکرێت کە خۆشەویستی لەنێوانیان چۆنە چۆن لەگەڵیدا درێژە بەژیانی خۆیان دەدەن لەکاتێکدا بەهاکە بناغەی پەیوەندی هاوسەرییە .

کۆمەڵناسەکان بەشێوەیەکی قوڵتر لە دەروونناسەکان وەستاون لە باسکردنی خۆشەویستی ورۆڵ وکاریگەرییەکەی لەسەرکۆمەڵگە و ئەو سوودانەی کە خۆشەویستی پێشکەش کۆمەڵگەی کردووە، ئەویش بەهۆی ئەو تایبەتمەندییە جەوهەریانەی کە خۆشەویستی هەیەتی بۆ کۆمەڵگە ، هەروەها گرنگی ڕەفتاری خۆشەویستی پڕ لە سۆز بابەتێک بووە سوودێکی زۆری بۆڕێکخستنی کۆمەڵگە هەبووە، وەک بەهایەکی باڵایە بۆ ئەندامان و بەتایبەتی بۆ هاوسەران کە یارمەتیان دەدات لەسەرەتای ژیانی هاوسەرێتیاندا چاوپۆشی لە هەڵە و کەم و کورتییەکانی یەکتربکەن تاوەکو لەگەڵ ئەو بارودۆخە نوێیەی ژیانیان خۆیان بگونجێنن(صالح،٢٠١٩:٢٣).

هەربۆیە کۆمەڵناسەکان خۆشەویستی وەکو ڕەفتارێکی کۆمەڵایەتی دادەنێن کەتیایدا تاک ملکەچی چەند شێوازێکی ژیانی کۆمەڵییە کە لەلایەن عەقڵی بەکۆمەڵەوە دیاری دەکرێن. بەڵگەش بۆئەمە ئەوەیە ئەو کردارە سێکسییەی کە تاکێک لە دەرەوەی هاوسەرگیری ئەنجامی دەدات و گروپەکە لە دژی دەوەستن و بە کردەوەیەکی نایاسایی دادەنێن، دەبێتە کردەوەیەکی نادروست لەنێو سستەمی خێزاندا، بەڵام لەچوارچێوەی خێزاندا ڕێگەپێدراوە و، تەنانەت وەکو مۆرێکێکی پیرۆز وئەرکێکی ئایینی دادەنرێت. بەو پێیەی کۆمەڵگە ئارەزووی بەردەوامبوون و پاراستنی مانەوە دەکات، بۆیە خۆشەویستی بە هاوسەرگیرییەوە بەستراوەتەوە، ئەمەش بۆ بەردەوامی ژیان و زیادکردنی نەوە و مسۆگەرکردنی مانەوەی کۆمەڵگا. بەم پێیە لەزمانی کۆمەڵناسیدا بەستنەوەی خۆشەویستی بە هاوسەرگیری، ڕەچەڵەک، بۆماوەیی، ژینگە، مەحرەم، بنەماڵە، منداڵ، پەیوەندی خزمایەتی و بەردەوامبوونی پەیوەندی نێوان پێشینەکان و جێنشینەکانە ، چونکە وەک کارکردێکی کۆمەڵایەتی تێیدەگەن کە ژیانی گروپی لەسەر بنیات نراوە(ابراهیم،بدون سنة:٢٩).

کۆمەڵناسەکان خۆشەویستی لە سنووری دیاردە کۆمەڵایەتییەکان و داب و نەریتی کۆمەڵایەتی باودا لێکدەدەنەوە. خۆشەویستی هیچ ئەرکێکی سێکسی یان ئارەزووی سێکسی نەبووە لە سەرەتادا و بەڵکو ئەرکێکی کۆمەڵایەتی بووە ئامانجی پێکهێنانی خێزانێک بووە بۆ مانەوەی جۆر،بەڵام پاش بەستنەوەی بە هاوسەرگیری و پێکهێنانی خێزان و لە چوارچێوەی ئەم هاوسەرگیریەدا پەیوەندی سێکسی دروستە و هەر پەیوەندییەکی سێکسی لە دەرەوەی چوارچێوەی هاوسەرگیری قەدەغەیە. بۆیە دەکرێ بڵێین بە بڕوای زانایانی کۆمەڵناسی خۆشەویستی ئەرکێکی کۆمەڵایەتی وئامانجی پێکهێنانی بنەماڵە و بەردەوامیی جۆرەکەیەتی(بالروین،١٩٨٨:١٨).

ئەمە ئەوە دەردەخات کە لەپشتی هەر ڕەفتارێکی خۆشەویستی ئامانجێک هەیە، ئەو ئامانجەش لەخزمەت مەبەستەکانی مرۆڤ دا دەبێت، چونکە سەرئەنجام سودی بۆکۆمەڵگەو هەموو تاکەکان دەبێت،هەربۆیە خۆشەویستی ڕەفتارێکی بەخشەرەو هۆکارێکی بەختەوەرییە .

لێرەدا ئاماژە بەڕای چەند زانایەک دەدەین لەبارەی خۆشەویستیەوە :

أ- لستروارد - Lester Ward (١٨٤١_١٩١٣): کۆمەڵناسی ئەمریکی و دامەزرێنەری یەکێتی کۆمەڵناسانی ئەمریکی لە چوارچێوەی تیۆری خۆشەویستی گرنگی بە لێکۆڵینەوەی هەست و سۆزە مرۆییەکان داوە و، بەتایبەتی باسی لە خۆشەویستی سروشتی کردووە ،وەک بنەمایەکی سەرەکی بۆ مانەوە و بەردەوامیدان بە ژیانی کۆمەڵایەتی، پێیوایە پێکهێنانی ژیانی هاوسەری و دروست بوونی خێزان لە بوونی سۆز و خۆشەویستی نێوان هاوسەرانەوە دەست پێدەکات (جافر،٢٠١٥:٧١).

(لستروارد) باس لە چەندین جۆری جیاوازی خۆشەویستی دەکات وەک خۆشەویستی نێوان هاوسەران ، خۆشەویستی نێوان دایک و باوک و منداڵەکان وخزم و هاوڕێ، لە ناویشیاندا زیاتر گرنگی بە خۆشەویستی نێوان هاوسەران دەدات و پێیوایە لەژێر کاریگەری دوو فاکتەردایە.

١- نایەکسانی و جیاوازی لە نێوان ژن و پیاو، پاشان پشت بەستنیان بە یەکتری ئەمە یەکەم هەنگاوە کە پێش هاوسەرگیری بوونی هەبێت. واتە هەر یەکەیان دەبینێت کە جیاوازە لە یەکتری و پێویستیان بە هاوکاری و پشتیوانی یەکتر هەیە.

٢-کەوتنە ناو حاڵەتی خۆشەویستی یەکتر، ئەمەش ئاماژەیە بە بوونی هەندێک کەم و کوڕی کە هەریەک لە ژن و پیاو هەستکردنە بە هەندێک تایبەتمەندی جەستەیی و کۆمەڵایەتی و دەرونی دەکەن بۆ ئەوەی پڕی بکەنەوە و لەڕێگەی خۆشەویستییەوە ژیان پێک بهێنن، بە جۆرێکی گونجاو لەگەڵ داب و نەریتی کۆمەڵگە، چونکە خۆشەویستی هۆکاری سەرەکی گونجانی خێزانە و کە بە پێی کات دەگۆڕێت بۆ سۆزی هاوسەری کە سەقامگیرتر و جێگیرترە (peter،٢٠٠٧:١٣٦).واتە خۆشەویستی هاوسەری خۆشەویستییەکە چەسپاوە وەک لەوەی سۆزێک بێت پێش هاوسەرگیری هەستی پێ بێبکرێت ،لەبەرئەوەی ژیانی هاوسەری لە ژینگەی واقیعی جیاوازە لەو ژیانەی کە پێش هاوسەرگیری بیری لێدەکرێتەوە.

ب-دورکایم_Emile Durkheim (١٨٥٨-١٩١٧): لەنێوان دوو جۆر خۆشەویستی لە چوارچێوەی دامەزراوەی هاوسەرگیریدا جیاوازی کردووە،خۆشەویستی نێوان ئەندامانی خێزان، کە بە ئەرکێکی زۆرەملێ دەزانێت، خۆشەویستی سۆزداری نێوان ژن و پیاو، کە لەسەر بنەمای هەڵبژاردنی ئازاد دامەزراوە، خۆشەویستی خێزان لە ژێر فەرمانی ئەرک دایە، چونکە پێش هەموو شتێک دەربڕینی ڕەوشێکی کۆمەڵایەتییە. خۆشەویستی نێوان ئەندامانی خێزان ئەرکێکی ئەخلاقییە و بەهۆیەوە پێویستییەکی خێزانییە و لە غیابیدا دامەزراوەی خێزان دەڕووخێت. بەڵام خۆشەویستی سۆزداری

نێوان دوو کەس خۆشەویستیەکی ئازادە لە ئەنجامی جوڵەی خۆبەخۆی هەستی تایبەتەوەیە، بەم شێوەیە جیاوازە لە ئەندامانی خێزان کە لە ڕووی سۆزدارییەوە وەک جۆرێک لە ئەرک بەیەکەوە گرێدراون، بەڵام خۆشەویستی سۆزداری ڕۆمانسی لەنێوان پیاو و ژندا بنەمای هەیە و لانیکەم لەبنەڕەتدا لەسەر پەیوەندییە ئیختیارییەکانی نێوانیانە(Rusu,2018:4-5).

واتە خۆشەویستی خێزان لەناو دایک و باوک و منداڵدا شتێکە هەر هەیە پەیوەندیەکی خوێنییە، بەڵام لە نێوان ژن و پیاو دەکرێ ئەو خۆشەویستییە زیاتر بێت یان کەمتر دەوستێتە سەر جۆری پەیوەندیەکە، بۆنمونە لەئێستادا خێزان هەیە خۆشەویستی تیادا نیە، بەڵام لەبەر منداڵەکان دایک وباوک بە ئیجباری پەیوەندییەکان بەردەوام دەکەن و بە ئاسایی دەژین دورکایم بەوە نالێ خۆشەویستی دەڵی ئەوە ئەرکی خێزانە.

پ-جۆرج زمێل - Georg Simmel(١٨٥٨ _١٩١٨): یەکێکە لەو کۆمەڵناسانەی کە بەشێوەیەکی وورد و زانستی توێژینەوەی بەهای خۆشەویستی کردووە، وەکو هەموو دیاردەکانی تری کۆمەڵگە ، لەوبارەیەشەوە لە پەیوەندی خۆشەویستی و سۆزگۆڕینەوەدا، باس لەوە دەکات جیاوازی لە کۆمەڵگا مۆدێرنەکان و کۆمەڵگا نەریتییەکانەوە هەیە، جیاوازییەکەش ئەوەیە خۆشەویستی لە کۆمەڵگای مۆدێرندا سەربەخۆیە لە ئەخلاق، ئەمەش بەواتای سەربەخۆیە لە هەردوو چەمکی (خودێتی) و(ئەویترە) وە ، تەنیا ئامانجی خۆشەویستییەکە خۆیەتی نەک وەچەخستننەوە و ،ئەرکێک بۆ کۆمەڵگا بەجێ بهێنێت ، بە پێچەوانەی کۆمەڵگا تقلیدیەکانەوە، کە وەبەرهێنان و خستنەوەی منداڵ بە ئامانجی خۆشەویستی لێکدراوەتەوە (سیوەیلی،٢٠١٣:٦٩).

هەروەها (زمێل) باس لەوەدەکات کۆمەڵگا، دژایەتی ئەو خۆشەویستییە دەکات بەبی ئامانج و مەبەست بێت، بەڵکو ئامانجی ئەوە بووە پەنجە بخاتە سەر ئەو جیاوازییە سەرنجراکێشەی دیاردەی خۆشەویستی، واتە دژایەتی نێوان ئەوەی کۆمەڵگا داوای دەکات لە خۆشەویستی دوو کەس و ئەوەی دەبێتە هۆی پەیوەندی خۆشەویستی نێوان خودی دوو خۆشەویستەکە، ئەمەش بەواتای کۆمەڵگا ڕێگە بە دامەزراندنی پەیوەندی ڕۆمانسی نادات جگە لە ئامانجێکی بنەڕەتی و کارایی، کە بریتییە لە مسۆگەرکردنی بەردەوامی خۆی، لە ڕێگەی ئەوەی خۆشەویستی بەرهەمی دەهێنێت، وەک هاوسەرگیری و زاوزێ،بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا خۆشەویستی هەستێکی بەرزە و بەهێزە لە دڵی هەردوو کەس کە یەکتریان خۆشدەوێت ، هەوڵ دەدات لانەدات لەو ئامانجە بنەڕەتییەی کە کۆمەڵگا بۆی داناوە وەکو وەچەخستنەوە،پاشان دەبێتە هەستێکی سەربەخۆ لەنێوان هاوسەران و ڕەنگدەداتەوە لە پەیوەندییەکەیاندا (محمد والطائری ،١٩٩٦:٧٦) .

لێرەدا (زمێل) باس لەوە دەکات، کە خۆشەویستی لە کۆمەڵگای مۆدێرندا تەنیا ئەرکی منداڵ خستننەوە نییە، وەک کۆمەڵگای تەقلیدی ،بە پێچەوانەوە خۆشەویستی ئەرکی دابینکردنی خۆشگوزەرانی تاکەکان و پاشان ئەرکی هاوسەرگیری کردن و ئامانجیشی سەربەخۆی هاوسەرەکان

و بەسەربردنی کاتە وەک خودێتی خۆیان، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لانادات لە ئەرکی منداڵ خستنەوە. لە ئێستاشدا زۆر بەڕوونی ئەم دیاردەیە دیارە کە هاوسەرەکان پاش چەند ساڵێک لە هاوسەرگیری کردن ، ئینجا بیر لە منداڵ بوون دەکەنەوە ،لەگەڵ ئەوەشدا ژمارەی منداڵیشیان سنووردار کردووە لە یەک دوو منداڵ تێپەڕ ناکات بە گشتی.

ت-ئەنتونی گیدنز- Antony Giddene (١٩٣٨ -): لە چوارچێوەی خێزان دا باس لە خۆشەویستی دەکات، پێیوایە دڵپێدان لە هەست و سۆزی مرۆڤەوە سەرچاوە دەگرێت و ئاساییە کە دوو کەس یەکتریان خۆش بوێت و هاوسەرگیری بکەن و لە پەیوەندییەکان بەدوای تێرکردنی ئارەزووەکانیان بگەڕێن. ڕای وایە ئەزموونی خۆشەویستی جیاوازی هەیە بە پێی کات، لەبەرئەوەی خۆشەویستی ڕۆمانسی پێش دووسەدە لە ڕۆژئاوا باوی نەبووە، بەڵکو لە سەدەی نوێدا خۆشەویستی و هاوسەرگیری و ئارەزووی سێکسی پەیوەست بە یەکترەوە کراون، هەروەها دەڵێت لەسەدەکانی ناوەڕاست و ، دوایی مرۆڤەکان لەپێناو هێشتنەوەی مافی موڵکداری و بنەماڵە و بەخێوکردنی منداڵدا خێزانییان پێکهێناوە، پێش ئەوە پەیوەندییە سێکسەکان لە دەرەوەی هاوسەرگیریدا هەبوون، هەستی دەرونی خۆشەویستی لە پەیوەندی هاوسەریدا نەبووە (گیدنز،٢٠٠٩:٢٦).

(گیدنز) ڕای وایە کە خۆشەویستی ڕۆمانسی بەرهەمی مۆدێرنتەیە یان لانی کەم لەگەڵ پرۆسەی مۆدێرنیزاسیۆندا بووە و، وا گریمانە دەکات، کە خۆشەویستی ڕۆمانسی لە کۆتایی سەدەی هەژدەیەمەوە بەدواوە دەستی کردووە بە هەستکردن بە بوونی خۆی و پەیوەندی بە ڕۆمانی ڕۆمانسییەوە هەبووە، نەک تەنیا وەک گێڕانەوەیەکی ئەدەبی ڕۆمان بەڵکو وەک فۆرمێکی چیرۆک گێڕان، کە تێیدا خود گێڕراوەتەوە(Giddens,1990: 39) .

هەروەها ڕای وایە خۆشەویستی ڕۆمانسی بەو مانایە بووە، کە پێش مۆدێرنیتە و گۆڕانکارییەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی جارێک مرۆڤەکان هاوسەر گیریان دەکرد و، بە زۆری لەگەڵ یەکتردا گیربوون، گرنگ نەبووە پەیوەندییەکە چۆن پەرەی دەسەند، بە پێچەوانەی ئێستاوە کە خەڵک بژاردەی زیاتریان لە بەردەستدایە لەکاتێکدا پێشتر جیابوونەوە قورس بوو یان مەحاڵ بوو بۆ بەدەستهێنانی (گیدنز،٢٠٠٩:٥١٤). گیدنز لە وەسفکردنی پرۆسەکانی گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی کۆتایی سەدەی بیستەمدا، کە گۆڕانکاری لە سروشتی خۆدناساندن و ئێتنیمدا بووە، باس لە سەرهەڵدانی (خۆشەویستی یەکگرتن) و (پەیوەندی پاک) دەکات. خۆشەویستی یەکگرتن پەیوەستە بەوەی خۆشەویستان خۆیان بەڕووی یەکتردا بکەنەوە(Jamieson,1999: 478)، بەڵام پەیوەندی پاک بریتییە لەوەی کە پێوەرە دەرەکییەکان تێیدا هەڵوەشاونەتەوە پەیوەندییەکە تەنیا بۆ هەر پاداشتێک بوونی هەیە کە ئەو پەیوەندییە دەتوانێت بیگەیەنێت. لە چوارچێوەی پەیوەندی پاکدا، متمانە تەنیا بە پرۆسەی ئاشکراکردنی یەکتر دەتوانرێت کۆبکرێتەوە(Giddens,1992: 52).

گیدنز پێیوایە پەیوەندی جۆری ئینتیما کە لە پەیوەندی پاکدا هەیە، بە پێویستی دەزانێت یەکسانی لە نێوان لایەنەکانی پەیوەندییەکەدا هەبێت، واتە هەستێکی هاوبەشی خۆئاشکراکردن و بەشداریکردن لەسەر بنەمای یەکسان لە پەیوەندییەکەداو، پێشکەوتن بەرەو پەیوەندی پاک هاوتەریبە لەگەڵ سەرهەڵدانی فۆرمێکی وەڵامدەرەوەتر و داهێنەرانە تر لە سێکسییەت کە ناوی دەنێت (سێکس والیتی پلاستیکی) ئاماژە بە بەرزبوونەوەی خۆ ئاگاداری دەکات، کە لە کۆتایی بیستەمدا بووە – ئازادی سەدە بۆ هەر شێوازێکی پێشوەختەی جەوهەری بۆ سێکسی بوون ولەگەڵ سەرهەڵدانی پێداویستییە فراوانەکانی مرۆڤدابووە(Jamieson,1999: 47) .

چەمکی سێکسی پلاستیکی لە ڕووی تیۆرییەوە لەلایەن(گیدنز) (١٩٩٢) پەرەی پێدراوە لەڕووی هەڵبژاردنی تاکەکەسی و چوارچێوەی نۆرمە کۆمەڵایەتییەکانەوە ،هەر بۆیە ئاماژە بەو گۆڕانکارییانە دەکات کە لە سەردەمی مۆدێرنیتەدا سەریانهەڵداوە ،بۆیە سێکس بەو سێکسە دەوترێت کە نەرمونیانە ،تاک بە ئازادانە هەڵی دەبژێرێت ،لە چوارچێوەی خێزانە یان لە دەرەوەی خێزاندایە و، پلاستیک ئاماژەیە بۆ نەرمی دەربڕینی ئیرۆتیک ، بە پێچەوانەی ئەو تایبەتمەندییانەی کە پەیوەندییان بە سێکسییەتی پێش مۆدێرنیزمەوە هەیە کە تەنیا لە چوارچێوەی خێزاندا بووە (Ritzer,2007:3413).

لە سێکسییەتی پلاستیکی دا دەتوانرێت بەپێی پێویستی و خواستی ئیرۆتیکی بۆ نیشاندانی ناسنامەی تاک لە قاڵب بدرێت ،یان وەک ئامرازێک بۆ پێشکەشکردنی داواکاری سێکسی ڕیشەیی بێت. بەم پێیە دەرئەنجامی جیاکردنەوەی سێکس لە زاوزێ بریتییە لە زیاتر جەختکردنەوە لەسەر چێژ و کەمتر لەسەر سێکسی پابەند. هەر بۆیە سێکسی پابەند باس لە و چەمکە دەکات کە پەیوەندی بە دووانەییەکانی مۆدێرنتەوە هەیە، کە گیدنز پێی دەڵێت (سێکس والیتی جێگیر) کە جیا ڕەگەز یان هاوڕەگەزباز، هاوسەرگیری (شەرعی) یان هاوسەرگیری (ناشەرعی) و پابەند یان لەشفرۆش دەگرێتەوە(Ritzer,2007:3413).

واتە باس لە ئازادی سێکسی دەکات کە لە سەردەمی مۆدێرنیتەدا زیاتر دەرکەوتووە، لە ئێستاشدا دیاردەیەکە بە ئاشکرا باسی لێوەدەکرێت کە هاوسەرگیری هاوڕەگەزەکانە. هەروەها باس لەوەدەکات تاکەکان دەگەڕێن بەدوای چێژ و کەمتر پابەندی هاوسەرگیری شەرعی دەبن، ئەگەر بچنە ناویشیەوە بە زووی جیادەبنەوە بەهۆی ئەوەی نایانەوێت ژیانیان ببەسترێتەوە و پابەندبن بۆماوەیەکی درێژ.

مرۆڤەکان زیاتر بەدوای پەیوەندی ئینتیمی لەگەڵ کەسانی دیکەدا دەگەڕێن کە لەسەر بنەمای یەکتر ناسین و لێکتێگەیشتن بەردەوام بێت. ئەم جۆرە پەیوەندییە پاکانە لەپێناو خۆیاندا دەچنە ناوەوە و تەنیا بەو پاساوە بەردەوام دەبن کە هەر لایەنێک بەردەوام بێت لە وەرگرتنی ڕەزامەندی کەسی تەواو. هەروەها گیدنز ئاماژە بەوە دەکات کە چۆن پارچەپارچەبوونی پێکهاتە کۆمەڵایەتییە دامەزراوەکان لەگەڵ یەکتر، بوونەتە هۆی سەرهەڵدانی جۆرێکی نوێ لە سێکس والیتی پلاستیکی کە

لە دەرەوەی سنووری ئاساییەکانیان(خێزانەکان) دەربڕدراوە. ئەم جۆرە گۆڕانانەی ئینتیما هەم وەک وەڵامێک بۆ گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی و هەم وەک تایبەتمەندییەک لە گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان سەیردەکرێن(Gillies ,2003:9).

(گیدنز) باس لەو گۆڕانکاریانە دەکات، کە لە ئێستادا بەناوی ئازادی ڕادەربڕین تاکەکان لە دەرەوەی خێزان و هاوسەرگیری زیاتر بەدوای خۆشگوزەرانی خۆیاندا دەگەڕێن، کەمتر پابەندی یاسا و سنوورەکانی هاوسەرگیری دەبن، نموونەش بۆ ئەمە ئێستا بە ئازادی باس لە جیابوونەوە و دووبارە هاوسەرگیری دەکرێتەوە ،کە لە کاتێکدا پێش مۆدێرنیتە جیابوونەوە شتێکی حەڵاڵ بوو، بەڵام زۆر پەردەپۆش کرابوو لەپێناو نازناوی بنەماڵە و، خێزانەکان ئێستا بەئاشکرا باس دەکرێت و ئاساییە.

ج-أولريش بيک-Ulrich Beck (**١٩٤٤_٢٠١٥**): باس لەو خۆشەویستییە مەجازییە (الافتراضی)دەکات کە لە جیهانی تەکنۆلۆژیدا سیفەتێکی بۆماوەیی نییە، بەڵکو بونیادێکی کۆمەڵایەتییە کە بەپێی سروشت و شێوازی ژیان و پابەندبوونی ئەخلاقی کۆمەڵگا مرۆییەکان دەگۆڕێت. لەسەر بنەمای وزەیەکی سۆزدارییە کە لە دەرەوەی جیهانی نا مەجازی ڕوودەدات و زۆر خواستراوە کاتێک تاکەکان بە گونجاو سەیری دەکەن بۆ بەکارهێنان. خۆشەویستی مەجازی لەسەر بنەمای ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتی دامەزراوەکە بەستراوەتەوە بە هەستی سۆزداری نێوان تاکەکان و گرنگی بە ستانداردەکان دەدات بۆ ئەوەی چی شایستە و چی واجبە و چی ڕەتدەکرێتەوە. بەشدارە لە بنیاتنانی پەیوەندی یەکسان لە نێوان هاوبەشەکان لە جیهانێکی نا یەکسان دا بە جۆرێک کە هەست بە ڕەزامەندی دەرونی بکەن (أولريش بيک،٢٠١٤:٤١).

(أولريش بيک إليزابێث بيک) باس لە پرۆسەی دووبارە پێوانەکردنی جوگرافی دەکەن، کە بەهۆی سەرمایەداری جیهانییەوە ڕوودەدات و کاریگەری لەسەر دروستبوونی پەیوەندی و ئینتیما هەیە. لە کاتێکدا خۆشەویستی دوور بە بەراورد لەگەڵ خۆشەویستی نزیک لەگەڵ تەحەدای نوێدا دێت، دووری کەلتوری دەبێتەهۆی پێناسەکردنی مانا و ناکۆکی نوێ لە خێزاندا. تێگەیشتنە کەلتورییەکان و یاسا نەوتراوەکانی پشت هاوسەرگیری و سێکس و پەیوەندییە ئینتیمییەکان لە سەرانسەری جیهاندا جیاوازن و گۆڕاون، چونکە نوێنەرایەتی پلەبەندی و خووەکانی نەریتی دەکەن، هەروەها باس لە مۆدێرنەی و سەرەتای سەدەی بیست و یەکەم دەکەن. پێیان وایە هۆکاری مۆدێرنیتە جۆرەها کەسی جیاواز پێکەوە دەژین و بە لەبەرچاوگرتنی مەودای کەلتوری و جوگرافی هاوسەران، مۆدێلی خێزانی نوێ و تێکەڵاو بەرهەمدەهێنن(Rado&Marta,2016: 126) .

لێرەدا باس لەو خۆشەویستییە دوورە دەکەن کە بەهۆی تەکنۆلۆژیا و گۆڕانکارییەکان بەسەر بونیادی خێزان و هاوسەراندا هاتووە، هەروەک باس لەو هاوسەرگیرییە دەکەن کە کەسەکان خەڵکی یەک وڵات نین، بەڵام پێکەوە دەژین و هاوسەرگیری دەکەن تێکەڵاوی نەریت و کەلتوری یەکتر دەبن

،هەر وەک هاوســەرگیری کوردێــک لەگەڵ ئەڵمانێــک لەمەشــەوە کەلتــور و دابونەریــت بــۆ یەکتــر دەگوازنەوە.

(بیک) پێیوایە سروشتی خۆشەویستی لەبنەڕەتدا دەگۆڕێت بە هاوبەشی لەگەڵ گۆڕانکارییەکان و ژیانی سێکسی و فۆرمەکانی خێزاندا، خۆشەویستی بووەتە جێگەی گفتوگۆ و خۆشەویستان خۆیان دەبێت لە پەیوەندی لەگەڵ ژیاننامەکانی خۆیاندا پڕیبکەنەوە .ژیانی سۆزداری دەرئەنجامەکانی ئەم دۆخە پڕ لە گۆڕانکارییە چەندین لایەنەیە، لەلایەک ئەگەری دروستکردنی فۆرمەکانی تاک گەرایی لە ژیانی کەسیدا هەیە کە ڕاستەوانە لەگەڵ ئەو فۆرمانەی کە لە کایەی گشتیدا بەدەست هاتوون و لە لایەکی دیکەوە ئەگەری نەگونجاندن و جیابوونەوە هەیە. بۆیە خۆشەویستی لەهەمانکاتدا لە جاران گرنگتر دەبێت و،زیاتر زەحمەت تر دەبێت، چونکە خەبات بۆ هاوئاهەنگی خێزان و پیشە و هاوسەرگیری و گەڕان بۆ خۆشەویستی ئایدیاڵ دەبێتە هۆی نائومێدی و تاک ناچار دەکات بەردەوام دەست بەپەیوەندی نوێ بکات، کە لەئەنجامدا جۆرێکی نوێ خێزان سەر هەڵدەدات کە پێی دەگوترێت خێزانی جێگرەوە، خێزانی فرەیی کە لە ئەنجامی جیابوونەوە و دووبارە هاوسەرگیرییەوە دروست دەبێت،کە بە کاتیی تایبەتمەندن لەژێر ئەو بارودۆخەشدا هاوسەرگیری دەبێتە پەیوەندییەک بۆ تێرکردنی کاتیی پێداویستییەکانی یەکتر(Beck& Elizabeth,1995:36).

بیروڕای (بیک)یش هەروەک زاناکانی کۆمەڵناسی پێش خۆی کە خستوومانەتە ڕوو باس لەو مەترسییانە دەکات کە بەهۆی گۆڕانکارییەکان بەسەر خۆشەویستی و خێزان و هاوسەرگیری دا هاتووە، هەموویان لەسەر ئەوە کۆکن کە پەیوەندییەکان درێژکراوەی مۆدێرنەن بەپێی بەرژەوەندی و لەخزمەت تاک گەرایدا بەکارهاتوون، ڕای زانایان تاڕادەیەک لە ئێستادا لە کۆمەڵگەی کوردیدا دەبینرێن ، کە چۆن خۆشەویستی بەکاردێت بۆ ئامانج و مەبەستی کەسی و جیابوونەوە و دوورکەوتنەوە لە یەکتر بە ناوی کارو و بە ئازادی بڵاوکردنەوەی هەندێک هەواڵ و تێکدانی شیرازەی خێزان لەناو کۆمەڵگە بوەتە دیاردەیەکی بڵاو.

چ-زیگموند باومان-Zygmunt Bauman (١٩٢٥_٢٠١٧): (باومان) لە چوارچێوەی بەرهەمەکانیدا بەناوی (المجموعە السائلة) کە بە مۆدێرنەی شل ناویان دەبات باس لە دوو چەمک دەکات (مۆدێرنەی شل و مۆدێرنەی ڕەق) مۆدیرنەی ڕەق ئەوەیە کە تیایدا عەقڵ دەسەڵاتی ڕەهای بەسەر هەموو شتێکەوە هەیە، بەڵام مۆدێرنەی شل مەبەستی لە پۆست مۆدێرنەو چەمکە ڕەقەکان شل بونەتەوەو عەقڵ دەسەڵاتی ڕەهای نەماوە بەسەر شتەکاندا. لەناویشیاندا باس لەخۆشەویستی شل دەکات و، پێیوایە ئەو سەردەمەی ئێمە تێیدا دەژین بە تایبەتمەندی ئاژاوە و زیادبوونی گۆڕانکارییەکان ناسراوە تا ئەو ڕادەیەی کە دەتوانین لە پۆلی پۆستمۆدێرن دوور بکەوینەوە بۆ پۆلی مۆدێرنیتە شلەکان و، هەر بۆیە مۆدێرنیتە پۆستمۆدێرن نییە، بەڵکو تازەگەرییەکی شلە لەسەر بنەمای سروشتی ئەو گۆڕانکاریانەی کە کاریگەرییان لەسەر ژیانی مرۆڤ هەیە، بە پێچەوانەی ئەو سروشتە ڕەقەی کە بە مۆدێرنیتە

تایبەتمەند بوو (السید،٢٠٢٠:٨٦) . واتە ژیان ئەوەندە گۆڕاوە کە بیرکردنەوەی عەقڵانی ڕەها نەماوە و گۆڕانکاری لەسەردەمی پێش مۆدێرن زۆر قورس بووە، بەڵام لەئێستادا گۆڕانکاری هەموو لایەنەکانی گرتووەتەوە.

(باومان) باس لە خۆشەویستی شل دەکات لە کتێبەکەیدا کە پێیوایە لاوازی وناسکی پەیوەندییە مرۆییەکانی مرۆڤ بووەتە کەسایەتی سەردەمی مۆدێرن و شلەی هاوچەرخی ئەم سەردەمە ،کەوا دەکات پیاو یان ژن هیچ پەیوەندییەکی جێگیرو هەمیشەییان نەبێت بە تایبەت لەو پەیوەندییە جێگیرانە یان بەردەوامانەی کە ڕێگە بە هەوڵی خۆپێناسەکردن و خۆدڵنیاکردنەوەیان دەدات، چونکە هەریەک لەو هاوسەرانە پەیوەندییەکانیان کاتیی وتێپەڕن و گرەنتی بەردەوامبوونیان نییە ، بەهۆی شل بونەوەی پەیوەندییە نەریتی و چەسپاوەکان و شل بونەوەی خۆشەویستی و پەیوەندییە سۆزدارییەکان کۆنترۆڵیان لەدەست داوە وەکو جاران چیتر حەز پێکراونین و بەهۆی ئەوەشەوە وەکو دانیشتووی کۆمەڵگەی شل ناویان دەبات (Muninuzzama,2017:8).

هەروەک باسدەکات کە چۆن گەڕان بەدوای بەرژەوەندی و هەڵبژاردنی عەقڵانی هەمیشەیی و پەیوەندییە سۆزدارییەکانیان لە ناوبردوە کە بە هەمیشەیی و خۆبەخۆی وخۆکاری ویژدانی ناسرابوون ،ئەمەش بەوپێیەی کە کۆمەڵگەی بەکاربەری (الاستهلاکی مۆدێرن بەردەوام پێداویستییەکان دروست دەکات، هەموو شتێکی کۆن دەگۆڕێت بۆ شتێکی سەرزەنشتکراو کە شایەنی ئەوەیە بخرێتە زبڵەوە، لەوانەش هەست و جەستە و پەیوەندییەکان(محمد،٢٠٢٢:٤٩٦).

لەلایەکی تریشەوە (باومان) جیاوازی لەنێوان خۆشەویستی وئارەزوو دەکات ،ئارەزوو ئارەزووی بەکاربردن و تێربوون وخواردن و خواردنەوەو و ئارەزووی لەناوچوونە، چونکە پێویستی بە هیچ هاندەرێکی ترنییە جگە لە بوونی خودێکی تر، سەبارەت بە خۆشەویستی، خەمی چاودێری و پاراستنی بابەتی چاودێرییە. هۆکارێکە لە ناوەندەوە پاڵدەنێت، نەک ئارەزوویەک کە بەرەو ناوەند ڕاتبکێشێت. هێزێکە دەستی درێژ دەکات و تێدەپەڕێت و درێژی دەکاتەوە بۆ ئەوەی لە دەرەوەیە، هێزێکە خود لە بابەتەکەدا ڕەنگدەداتەوە و نەک بە پێچەوانەوە وەک ئارەزوو،ئەگەر ئارەزوو ئارەزووی بەکاربردن بێت، ئەوا خۆشەویستی ئارەزووی خاوەندارێتی دەکات. ئەگەر بەدیهێنانی ئارەزوو بە مانای لەناوچوونی هۆکارەکەی بێت، ئەوا خۆشەویستی لەگەڵ هەمیشەیی هۆکارەکەی خۆیدا گەشە دەکات. ئەگەر ئارەزوو خۆی لە خۆی وێران بکات، ئەوا خۆشەویستی خۆی لە خۆیەوە بنیات دەنێت(باومان أ،٢٠١٦:٤٣) .

هەربۆیە پێیوایە هەڵبژاردنەکانی نێوان هەردوو هاوسەر بووەتە بنەمای هەڕەمەکی لە بری پلاندانانی عەقڵانی ، هاودەنگی نێوان هەردوو هاوسەر بووەتە بنەمای بەرژەوەندی وهەڵبژاردنی کەسی. ئەوەی خۆشەویستی شل جیا دەکاتەوە ئەوەیە ئەو پەیوەندییە سۆزدارییە دەشکێنێت کە لەسەر بنەمای هاوسەرگیری نێوان هەردوو هاوسەر دامەزراوە، کار دەکات بۆ ڕزگارکردنیان لەو

سنووردارکردنانەی کە دەتوانێت بیانخاتە چارەنووسێکەوە کە حەزیان لێی نییە. خۆشەویستی شل پاڵیان پێوەدەنێت بۆ سەربەخۆیی لە بەرامبەریەکتر، ئەگەری ئەوەیان پێدەبەخشێت کە لە هەر ساتێکدا و لە هەر بارودۆخێکدا بەبێ هۆکار کۆتایی بە پەیوەندییەکە بهێنن، ئەمەش وا دەکات جووتبوونی دەرەوەی هاوسەرگیری سەرهەڵبدات، هەمووپیرۆزییەکانی هاوسەرگیری لەدەست بدات (فرح، ٢٠١٩:١١).

(باومان) دەیەوێت تیشک بخاتە سەر ئامانجی خۆشەویستی ، دۆزینەوەی پەیوەندی هاوبەش کە تیایدا هەردوو هاوبەشەکەبە بەرژەوەندییە هاوبەشەکانیان بگەن، بۆ ئەوەی بوونی کۆمەڵایەتی و ئابوورییان بپارێزن و، ڕووبەڕووی قەیران و سنوورەکان ببنەوە کە بەرەو دابڕان ڕۆشتووە ،بۆیە پێیوایە دەبێت هەردوو ژن و پیاو ئاگادار بن کە مانەوەیان پەیوەستە بەئەویترەوە و پێویستیان بە وابەستەیی یەکتر هەیە لە نێوانیاندا وپێویستە بە بیرکردنەوەیەکی درێژخایەن سەیری داهاتوویان بکەن، بەڵام خۆشەویستی لە حاڵەتی شل دا بە عەقڵیەتێکی جیاوازەوە هاتووە، کە عەقڵیەتێکی کورتخایەنە (باومان أ،٢٠١٦:٢١٥).

هەروەها پێیوایە بەهۆی ئاسانکاری لە جووڵە وگواستنەوە لە نێوان شوێنەکاندا وایکردووە کە ببێتە هۆکاری کوژاندنەوەی ئارەزوو و پێویستی مانەوە و بەردەوامی نێوان هەردوو هاوسەرەکە پێکەوە ،ژیانکردن پەیوەندی بە سنووری شوێنی و کاتییەوە نییە وەک هاوسەرگیری، کە مانەوە و بەردەوامی درێژخایەن لەنێوان هەردوو هاوسەرەکەدا دەسەپێنێت، هۆکارەکەشی ئەوەیە کە پێکەوە ژیانی لە بنەڕەتدا کاتی و ڕاگوزەرە، ئەمەش هەردوو هاوسەرەکە ناچار دەکات تەنها لە سنوورەکاندا ڕێکبکەون لە پراکتیزەکردنی سێکسی. تەنها خۆشەویستی شل سێکس لە پەیوەندییە سەختەکان ئازاد دەکات ، چونکە ئامانجی پێکهێنانی پەیوەندییەکی کاتییە و مەبەست لێی بەدەستهێنانی چێژە لە نێوان هاوسەراندا(باومانأ،٢٠١٦:٨٥) .

(باومان) وا باس لە خۆشەویستی دەکات کە بەهۆی دووری و سەفەرکردن لەنێوان شوێنەکان دوورییەکی دروستکردووە کەپێویست دەکات لەسەر ئەو دووریە ڕێک بکەون، چونکە پێویستی و گۆڕانکارییەکان ئەوەندە زۆرن کە بەردەوام هەوڵی تێرکردن و بەدوادا گەڕانی زیاد کردووە، بۆ ئەمەش هەر دوو هاوسەر لە دووری یەکتر دەژین، لەوانەیە مانگی جارێک یەکتر ببینن چونکە پابەندی مانەوەی درێژخایەن نابن.

(باومان) پێیوایە پەیوەندییە سۆزدارییەکان کە بەهۆی جیهانی گریمانەییەوە سەرهەڵدەدەن کۆنترۆڵی پەیوەندییە ڕاستەقینەکانیان کردووە و لە ئەوان زیاتر ڕاستگۆتر و بە متمانەتر دەردەکەون ئەم جۆرە پەیوەندییە دابڕانێکی کۆتایی لە نێوان ڕەهەندی فیزیکی و ڕەهەندی سۆزداریدا دەچەسپێنێت، چونکە پەیوەندییە ڕۆمانسییەکان لەسەر بنەمای نزیکایەتی گریمانەی نوێنەرایەتی چاودێرترین مۆدێل دەکەن لە کۆمەڵگا هاوچەرخەکاندا، چونکە پشت بە پاڵپشتی ئامرازەکانی

پەیوەندی (مۆبایل و کۆمپیوتەر) دەبەستێت کە بە ئینتەرنێتەوە بەستراوەتەوە و هۆکاری سەرهەڵدانی چەندین پەیوەندی سۆزداری بوون کە بە ناسکی تایبەتمەندبوون و پاشان لەناو چوون، هەر وەکو باومان دەڵێت" هەموو شتێک کە لە زبڵدا کۆن بوو دەتوانرێت بسڕێتەوە"، لەوانەش پەیوەندی سۆزداری و ڕۆمانسی (فرح،۲۰۱۹:۱۱).

(باومان) پێیوایە بەهۆی هۆکارەکانی تەکنۆلۆژیا لەئێستادا کەسێک دەتوانێت چەندین پەیوەندی هەبێت و هەر کاتێکیش بێزاربوو دەتوانێت لەلای خۆیەوە بە یەک کلیک بیسڕێتەوە، بیروڕایەکانی لەم سەردەمەدا بەڕوونی دیارە، بەتایبەتیش ئەم مۆدێل و کەسایەتییانەی ناو سۆشیاڵ میدیا بۆ ماوەیەک بانگەشەی پەیوەندییەکی خۆشەویستی دەکەن تەنانەت مارەکردن و ئاهەنگی هاوسەرگیری و سەفەرەکەشیان بڵاو دەکەنەوە، بەڵام پاش ماوەیەک باس لە جیابوونەوەی پەیوەندییەکە یان دەکەن کە کاریگەری زۆر خراپی لەسەر کۆمەڵگە هەیە، کە بەرهەمی ئەو پۆست مۆدێرنە یە کە باومان ناوی لێناوە مۆدێرنەی شل.

بیروڕای کۆمەڵناسەکان لە بارەی خۆشەویستی،هەریەکەیان بە ڕوانگەیەکی تایبەت بەهای خۆشەویستی شیدەکەنەوە ،لەم بارەیەوە دورکایم پێیوایە کە خۆشەویستی لەناو خێزان وەکو ئەرکێکی کۆمەڵایەتییە، بەڵام لەنێوان هاوسەران بەپێی جۆری پەیوەندییەکەیان دەگۆڕێت، لەبەرامبەردا جۆرج زمێل باس لە گۆڕانکاری هەستی خۆشەویستی دەکات لەنێوان هاوسەران بەجۆرێک لەکۆمەڵگای مۆدێرندا تەنیا ئەرکی منداڵ خستنەوە نییە وەک کۆمەڵگای تەقلیدی، بەڵکو خۆشەویستی ئەرکی دابینکردنی خۆشگوزەرانیە بۆ تاکەکان، پاشان لەپەیوەندی هاوسەرێتیدا ئامانجی سەربەخۆی هاوسەرەکان و بەسەربردنی کاتە وەک خودێتی خۆیان، لەلایەکی ترەوە گیدنز باس لەو گۆڕانکارییانە دەکات کە لە ئێستادا بەناوی ئازادی ڕادەربڕین تاکەکان لە دەرەوەی خێزان و هاوسەرگیری زیاتر بەدوای خۆشگوزەرانی خۆیان دەگەڕێن کەمتر پابەندی یاسا و سنوورەکانی هاوسەرگیری دەبن. هەروەها بیک پێیوایە پەیوەندییەکان لەئێستادا لەخزمەت تاکگەرایدا کاردەکەن بەجۆرێک بەرژەوەندی کەسی لەپێش پەیوەندییەی هاوسەرییەوەیە، ئەمەش بەهۆی سەرقاڵی ڕۆژانەو پێداویستییەکانەوە خۆشەویستی لەدوورەوە پەیڕەو دەکەن ، هەروەها باومان باس لە خۆشەویستی شل دەکات کە بەهۆی مۆدێرنیتەو سەرهەڵدانی چەندین جۆر لە پەیوەندییە شلەکان کە بۆ بەرژەوەندی کەسی بەکار دێن، بوەتە هۆکاری ئەوەی تاکەکان چەندین پەیوەندی ببەستن و بەئاسانیش جیاببنەوە.

پێنجەم:بەهای خۆشەویستی لەڕوانگەی دەروونناسیەوە

خۆشەویستی بارودۆخێکی سۆزداریی مرۆڤە بە تەواوی ئاڕاستەی بەرامبەر دەکرێت، بەمانای سۆزبوون بۆ بابەتێک و وابەستەبوون بەو بابەتەوە دێت ، زۆرێک لە دەروونناسەکان پێیان وایە خۆشەویستی وەڵامی دروستە بۆ کێشەی بوونی مرۆڤ، ئەگەر لە خۆشەویستی وەک خەمی ژیانی

ئەوانی تر تێبگەین، ئەوا خۆشەویستی مانای ڕاستەقینەی بوونی مرۆڤ دەدات بە گشتی. تاوان و تاوانکاری و خۆکوشتن و ئالوودەبوون و نەخۆشییە دەروونی و کۆمەڵایەتییەکانی تر جگە لە دەرکەوتنی جۆراوجۆری بێتوانایی مرۆڤ لە خۆشەویستی و نەبوونی هەستی یەکترقبووڵکردن هیچی تر نین (سوانی،٢٠١٥:١٩).

دەروونناسەکان هەندێکیان پێیان وایە کە خۆشەویستی سۆزە، هەندێکی تریشیان پێیان وایە کە هەڵچوونێکی ئاڵۆزە، جیاوازی نێوان ئەم دوو بۆ چوونەش ئەوەیە یەکەمیان: کۆمەڵێکی ڕێکخراوە لە هەڵچوونەکان تێیدا توخمە دەروونییەکان هەیە کە بە جێگیری و سەقامگیری تایبەتمەندن، دووەمیان پێکهاتەیەکی ئاڵۆز یان گرێیەکە خاوەن هێزێکی هەمیشەیی هەیە و تێیدا حەماسەت و چڕی هەیە و، جەخت کردنە لەسەر ئاگایی و سەرنجدان لەسەر شتێک کە دیاریکراوە هەروەها کۆمەڵێک لە هەڵچوونەکان کە سەرچاوەکەی پاڵنەرە غەریزییەکانە، ئەگەر شیکردنەوە بۆ پێکهاتەکان بکەین ئەوا دەردەکەون لە شێوەی مەیلی دیار و ئارەزووی هەست پێکراو و ئاشکرا لە چەند ئاڕاستەیەکی نا چوونیەکدا (الجواری،٢٠٠٦:١٦).

واتە هەر دوو بۆچوونەکە تەواو کەری یەکترن لە یەکەمیان دا سۆزە، کە ئاماژەیە بۆ دەرکەوتنی خۆشەویستی لە یەکەم بینیندا تەنیا تاک هەست بەو خۆشەویستییە دەکات، بەڵام ناتوانێت شیکردنەوەی بۆ بکات و تەنیا هەست بە هەڵچوونێکی توند دەکات ،دووەمیان ئەگەر ئەم هەست کردنەی درێژەی کێشا بەردەوام جێگیر دەبێت و تێکەڵی هەڵچوونە هەستیارەکان و ڕەگەزە ژیرییەکان دەبێت.

لێرەدا ئاماژە بە بیروبۆچونی هەندێک لە دەروونناسەکان دەدەین:

أ-سیگموند فروید -Sigmund Freud (١٨٥٦_١٩٣٩)

(فرۆید) چەمکی خۆشەویستی دەبەستێتەوە بە هەردوو غەریزەی ژیان و غەریزەی مردن کە لەشارستانێتی یۆنانیدا زاراوەی (ئیرۆس) بەخوداوەندی خۆشەویستی ناسراوە و، مەبەست لێی پاڵنەرەکانی خۆپاراستن و وەچەخستنەوەیە و خزمەت بە ئامانجی پاراستنی ژیانی تاک و زاوزێی سێکسی دەکات و لە ژێریدا برسێتی و تینوێتی و سێکس هەیە وێنەی ئەو فۆرمە وزەیەی کە لە ئەنجامدانی کارەکانیدا بەکاری دەهێنێت پێی دەوترێت (اللیبیدو) (ئارەزووی سێکسی) ، زاراوەی (ساناتۆس) کە بەخوداوەندی مردن ناسراوە دراوە بە غەریزەی مەرگ. ساناتۆس پاڵنەرەکانی وێرانکارییە و، دژایەتی غەریزەی ژیان یان ئیرۆس دەکات و هەر دوو غەریزەکەش لەژیانی مرۆڤ دا لەچوارچێوەی سوڕی ژیانیدا دەردەکەون (نظمی،٢٠٠٧:٨٦).

(فرۆید) پێیوایە کە خودی وشەی خۆشەویستی لە گفتووگۆی ژیانی ڕۆژانەدا بۆ گوزارشت لە پەیوەندییە جیاوازەکانی نێوان ژن و پیاو، دایک ومنداڵ، باوک ومنداڵ ،یان مرۆڤ لەو دامەزراوەی کە کاری تێدا دەکات بەکار دێت، پێشیوایە سەرجەم ئەوپەیوەندییانە لە یەک سەرچاوەوە پاڵدەنرێن ئەویش غەریزەی سێکسی یە (اللیبیدو) ، هەروەها زۆرلە پەیوەندییە خۆشەویستییەکان لە نێوان پیاوو ژناندا لەیەک سەرچاوەوە سەرهەڵدەدەن، ئەویش غەریزەی ڕەگەزی سێکسییە و پلەیەک لە تێکەڵبوونی لە خۆگرتووە لە نێوان تێربوونی ڕاستەوخۆی (اللیبیدو) لە پەیوەندییە سێکسییەکان و(اللیبیدو) سەرکوتکراوە سێکسیەکە، بەم شێوەیە کەسەکە خۆی دەبینێتەوە لەنێوا دوو ئارەزووی دژ بەیەک (ئارەزووی تێربوون لەگەڵ سەرکوت کردن) ئەم تێکەڵ بوونەی (اللیبیدو) وئارەزووە سەرکەوتکراوەکە کاتێک شکست دەهێنێت ،ئەوکاتە کەسەکە ناتوانێت بەشداری پەیوەندی سێکسی خۆی لەگەڵ کەسێکی تردا بکات وتیایدا هەست بە سۆز وخۆشەویستی بکات (صالح،٢٠٠٢:٨٥). واتە کاتێک ئارەزووە سێکسییەکە سەرکوت دەکرێت گرێی ئۆدیب دروست دەبێت کە کپ کردنی ئارەزووی سێکسیەو فروید پێیوایە کاتێک ئەو ئارەزووە سەرکوت کرا لەهەر قۆناغێکدا بێت دوای ئەوە کەسەکە ناتوانێت بەشداری هەستی خۆشەویستی وسێکسی بکات.

هەستی خۆشەویستی بە بڕوای(فرۆید) جیاوازە بەپێی قۆناغەکانی تەمەن، بەڵام دەرکەوتنی غەریزەیەکی سێکسییە و دەربڕینی بەپێی پەرەسەندنی ئارەزووی سێکسی یان وزەی دەرونی لە مرۆڤدا دەگۆڕێت، لە منداڵییەوە دەستپێدەکات تا تەمەنی گەورەیی ، لەوانەشە خۆشەویستی لە قۆناغێکی درەنگدا پێشبکەوێت واتە مرۆڤ لە ڕابردوودا کە نەیتوانی خۆشەویستی بە ڕێگاکانی خۆی دەربڕێت لەتەمەنی گەورەیدا هەوڵ دەدات دەری ببڕێت ، یان لەوانەیە خۆشەویستی وەک بەرگرییەک لە هەستی شەڕانگێزی لە پلەی یەکەمدا بەکاربهێنێت،یاخود تەسلیمی خۆشەویستییەکەی بێت کە شکست دەهێنێت لە بەدیهێنانی ڕاستەوخۆی ئارەزووەکەی و بیگۆڕێت بۆ خود خۆشەویستی ، یان بۆ خۆشەویستییەک بۆ مرۆڤایەتی بەگشتی (شایب،٢٠٠٣:٣٣) .

(فرۆید) باس لەدووجۆری سەرەکی خۆشەویستی دەکات:**یەکەمیان:خۆشەویستی نەرگسی** ، کە تیایدا مرۆڤ خۆی خۆشدەوێت و خۆی دەپەرستێت، نەرگسی لە ئەفسانەی یۆنانیدا پێک دێت لە وێناکردن واتە مرۆڤ ئەو وێنەیەی خۆشدەوێت کە پێشتر هەیبووە، یان کەسێکی خۆشدەوێت لە ئێستادا، دواتر خۆی تێدا دەبینێت یان کەسێکی خۆشدەوێت کە بیەوێت وەک خۆی تێگەیشتن و ئامانجی لە ژیان هەبێت ، یان دەبینێت کە لەودا ئەو پێداویستیانە تێر دەکات کە ئاواتەخوازی بووە، پیاوێک ڕەنگە ژنێکی تایبەتی خۆش بوێت، لەبەرئەوەی ئەو وەک دایکی ئاگاداری دەبێتەوە ئەو جێگرەوەی دایکە بۆی (فریدمان وشستک،٢٠١٣:٧٠٧).

دووەمیان: خۆشەویستی بابەتی : ئەو خۆشەویستییە یە کە تیایدا خود خۆشەویستی دەگۆڕێت بۆ بابەتێکی تر لە دەرەوەی خۆی، بۆنمونە منداڵ کاتێک بۆی ڕوون دەبێتەوە کە ناتوانێت بە تەواوی خاوەنی هەمووشتێکی دایکی بێت ، کەزۆری خۆشدەوێت بەتایبەتیش مەمک، تێدەگات ئەو مەمکە هی ئەو نییە بە پلەی یەکەم و تەنیا دەتوانێت ئەوە بێت پێداویستی مانەوەی لەژیان بۆدابین بکات لە هەر کاتێکدا کە بیەوێت ناچار بێت دەبێت لێی دووربێت ،ئەوا لەگەڵیدا هەست بە شتێکی دەرەوەی خۆی دەکات ،ناچارە شتێکی تری خۆش بوێت ،ئەمەش وادەکات ئاگاداری ئارەزووەکانی بێت و هەست و سۆزەکانی بە دەوریدا دەسوڕێنەوە و فێری بارگاویکردنەوەی شتەکان دەبێت بۆ هەر شتێک کە بیەوێت ، لەگەڵیدا هەست بە بابەتێک دەکات لە دەرەوەی خۆی بۆ ئەوەی جێگەی سۆزداری بۆ بگرێتەوە ،لێرەش بەدواوە قۆناغی خۆشەویستی بابەتی دەست پێدەکات لە بەرامبەر خۆشەویستی خود (المرشدی ،٢٠١١٩: ٨).

(فرۆید) پێیوابوو خۆشەویستی دیاردەیەکی سێکسییە ، لەبەر ئەوەی خۆشەویستی نێوان ڕەگەزەکانە دەبێتە هۆی بەهێزترین جۆرەکانی ڕەزامەندی لە ژیاندا،هەروەها وێنای کردووە هەر شتێک کە دەبێتە هۆی چێژوەرگرتن دەبێت هاوشێوەی ڕەزامەندی سێکسی بێت، پێیوایە کە ڕەزامەندی و بەدەستهێنانی چێژ لە ژیاندا بەگشتی دەبێت لە بواری پەیوەندی سێکسی نێوان ڕەگەزەکاندا بەدوایدا بگەڕێن، هەربۆیە جووتبوونی سێکسی بە خاڵی سەرەکی ژیان دادەنێت (سلیمان،٢٠٠٠: ١٣٠).

دەتوانین بڵێین(فرۆید)خۆشەویستی وەکو چێژ ناساندووە ،تەنانەت هەموو قۆناغەکانی مرۆڤی بۆ ڕووبەڕووبونەوەی ئەو غەریزەیە شیکردوەتەوە، بیروڕای سەرەکی فرۆید بۆ دەربڕینی خۆشەویستی جوت بوون بووە و ئامانجی سەرەکی تێرکردنی غەریزەی سێکسی بووە .

ب-ئەریک فرۆم-Erich Fromm (١٩٠٠_١٩٨٠)

(فرۆم)پێیوایە مرۆڤ لە ڕابردوودا پەیوەندییەکی نزیکی لەگەڵ سروشت هەبووە، خاوەنی ئازادییەکی تەواو بووە ،لە ئەنجامی جیابونەوەی لە سروشتدا هەستی بە تەنیایی کردووە و پاڵنەرێکی بۆ دروست بووە بۆ ئەوەی زاڵ بێت بەسەر هەستی گۆشەگیری و دابڕانەکەی ، پاشان بۆ ئەوەی کۆتایی بەو هەستە دڵەڕاوکێیەی بهێنێت کە بەهۆی تەنیاییەکەیەوە بۆی دروست بووە، پێویستی بەتێکەڵاوبوون و پەیوەندی هەبووە لەگەڵ کەسانیتر، بەم شێوەیە ڕەگی خۆشەویستی لە زەروورەتی پەیوەندییەکەیدا بووە بەمەرج بۆ ئەوەی پەیوەندی دروست بکات و بچێتە ناو دۆخی یەکگرتن لەگەڵ ئەوانیتردا (صالح،٢٠١٩: ١٨).

هەروەها (فرۆم)پێیوایە کە خۆشەویستی کلیلی سەرەکی وبنەڕەتییە بۆ کردنەوەی دەرگاکانی جیهان بەڕووی گەشەکردنی مرۆڤ ، چونکە خۆشەویستی وادەکات پەیوەندی بە کەسێک یان شتێکەوە بکات لەدەرەوەی خود وەکو جۆرێک لە یەکریزی، یەکریزییەک کە ڕێگە بە مرۆڤ بدات خۆی بخاتە پەیوەندییەکەوە لەگەڵ ئەوانی تردا، هەست بەو شتانە بکات کە هەستی پێدەکەن وهەست بە یەکبوون بکات لەگەڵیان بەبێ ئەوەی کۆت وبەند هەبێت بۆ ئەو هەستی یەکبوون ویەکریزیە و لێی سنوورداربکرێت پاشان ئەزموونکردنیشی دۆستانەترین وبالاترین کردەبووە کەمرۆڤ چێژی لێ وەربگرێت (فرۆم ،٢٠١٣: ١١٣). واتە مرۆڤ حەزی لە پەیوەندییەکە کە تیایدا هەست بە بوونی خۆی و بوونی ئەوانی تر بکات ،تیایدا هەموو وزەی خۆی بە ئەرێنی ببەخشێتە بەرامبەر و وەریشی بگرێت بۆنموونە بەرپرسیارێتی ئەو شتانە وەربگرێ کە دەکەوێتە سەرشانی وەکو دایک لە بەخێوکردنی کۆرپەکەی کە خۆشەویستییەکی تێدایە ناتوانرێ لێی سنوورداربکرێت لە چاوی ئەویشەوە هەموو دنیا دەبینێت.

لەلایەکی ترەوە (فرۆم) پێیوایە خۆشەویستی دوو مانای هەیە (یەکبوون و خاوەنداریێتی مرۆڤ) کە هەریەکەیان وابەستەیی ئەو چوارچێوەیەیە کە لە چوارچێوەی بوون یان چوارچێوەی خاوەنداریێتی دا هەیە. خۆشەویستی شتێکە مرۆڤ خاوەنداریێتی دەکات یان بەدەستی دەهێنێت ڕاستییەکە ئەوەیە کە تەنیا کردارێکی خۆشەویستی هەیە ئەویش بە واتای چالاکیەکی ئەرێنی و بەرهەمدار کە پێکدێت لە پەیوەندیەکی پتەو لەگەڵ ئەو شتەی خۆش دەویسترێ و پەیوەندیەک کە **چاودێری و بەرپرسیارێتی وڕێزگرتن و زانینی** تێدابێت لەڕێگەی ئەمەشەوە وەڵامدانەوە وخۆشی و شادی و چێژ ببەخشێت ،ئینجا خۆشەویستەکە مرۆڤ یان ڕووەک یان وێنەک یان بیرۆکەیەک بێت. بەشێوەیەک تێکەڵاوی ڕۆح دەبێت وەکو پرۆسەی خۆنوێکردنەوە (اریک فرۆم،١٩٨٩: ٥٥).

خۆشەویستی بە بڕوای (فرۆم) بە واتای خەمخۆرییە بۆ خۆشبەختی مرۆڤ و پێشکەوتن و گەشەپێدانی ژیان. **چاودێری** گرنگیپێدانێکی چالاکانەیە بەژیان وگەشەی ئەوشتەی کەخۆشدەویسترێ ،**بەرپرسیارێتی** ئامادەیی تەواو خۆبەخشانە یە بۆ وەڵامدانەوەی پێداویستییەکانی کەسێکی دیکە ، **ڕێزگرتن** بە مانای بایەخدان بە گەشەکردنی کەسێکی ترو قبوڵکردنی کەسەکە وەکو خۆی و کەبەبێ تێگەیشتن لەو کەسە مەحاڵە بتوانرێت قبووڵ بکرێت،**زانین** بەمانای زانینی نهێنی ئەوکەسەی خۆش دەویسترێ (صالح،٢٠١٩: ١٨) . دەتوانین بڵێین هەر چوار جۆر لە توخمی خۆشەویستی کە فرۆم داینـاوە بەیەکەوە مانـای خۆشەویستی ڕاستەقینە دەدەن، چونکە بەبێ هەریەک لەو توخمانە خۆشەویستی شکست دەهێنێت کاتێک چاودێری ئەو کەسە دەکرێ کە خۆش دەویسترێ پێویستە بەرپرسیاری هەڵبگیرێت و هەروەک بەرپرسیاری بەبێ ڕێزگرتن وقبووڵکردن ناتوانرێت تێگەیشتن هەبێت بۆناخی کەسەکەو هەست بەدڵخۆشیەکانی وغەمبارییەکەی بکرێت.

لێرەدا فرۆم خۆشەویستی دابەشی دووجۆری سەرەکی کردوە ئەوانیش:

أ-خۆشەویستی بەرهەمدار: ئاراستەیەکە بەرەو داهێنان ،چونکە پەیوەندی چالاک یان داهێنەر لەخۆدەگرێت، هەروەها ئەو بنەمایانەی لەم جۆرە خۆشەویستییەدا هەیە گرنگیدانە بەئەوانی دیکە ئەویش لە هەستکردن بە بەرپرسیاریتی بەرامبەر ئەو کەسەی خۆشدەویستریت ، کارکردن بۆ یارمەتیدانی بە گەیشتن بە گەشەکردن و بەختەوەری ، بەم شێوەیە بە تێڕوانینێکی بابەتییەوە سەیری دەکات کە هەڵگری هیچ ئارەزوو و ترسێکی کەسی نەبێت، پەیوەندییەکە لەسەر بنەمای یەکسانی دامەزراوە و ئاماژەی پێدەکرێت وەک خۆشەویستی برایانە، یان لەسەر نایەکسانی وەک پەیوەندی دایک بە منداڵەکەیەوە کە یارمەتی منداڵ دەدات بۆ جیابوونەوە (حوسێن،٢٠١٩:١٢٤).

ب-خۆشەویستی سێکسی: بریتییە لە یەکگرتن و وابەستەیی بە کەسێکی ترەوە، کە بەیەکگرتن دەست پێدەکات و بە تەنیایی کۆتایی دێت، ئەگەر ئەم خۆشەویستییە توخمەکانی خۆشەویستی (چاودێری و بەرپرسیاریتی و ڕێز وزانین)وەرنەگرێت،ئەوا پەیوەندیەکە دەگۆڕێت بۆزاڵبوون (سادیزم-Sadism)یان ملکەچبوون (ماسۆشیزم-Masochism) کە دوو جۆری نەخۆشین و نوێنەرایەتی خۆشەویستی بە مانا ڕاستەقینەکەی ناکەن (کیتلو،٢٠١٦:١١٢).

خۆشەویستی سێکسی بە بڕوای (فرۆم) جیاوازە لە جۆرەکانی تر کە ئاوێتە بوونێکی تەواو یەکگرتووە لەگەڵ کەسێکی دیکەدا و بەسروشتی خۆشی ڕەهانییە و تایبەتە بە کەسێکەوە، چونکە ئەو خۆشەویستییە لە ئەزموونی کەوتنە ناو خۆشەویستی و ڕوخانی لە ناکاوی دیوارە بەرگرەکانی نێوان دووکەسی جودا و نامۆ بەیەکتردا ڕوردەدات ،لەبەرئەوەی ئارەزووی سێکسی بەئامانجی ئاوێتەبوون هەنگاو دەنێت و تەنیا حەزێکی سێکسی ڕووت نییەو، دەکرێ بەهۆی دڵەڕاوکێ و، ئارەزووی زاڵبوون بە بێهودەییەوە بوروژێنرێ ،هەر بۆیە ئارەزووەکە تێکەڵاوی خۆشەویستی دەبێت ، فرۆم پێی هەڵەیە ئەگەر ئارەزووی سێکس تەنها بە بیرۆکەی خۆشەویستییەوە ببەسترێتەوەو وا دابنرێت کەتەنیا لەو کاتانەدا خۆشەویستی بوونی دەبێت کە ئارەزووی جەستەی یەکتری بکرێ،بەپێچەوانەوە دەکرێت خۆشەویستی سەرچاوەی ئارەزوو بێت لەیەکبوونێکی سێکسیدا (فرۆم،٢٠٠٠:٥٤).

(فرۆم)درێژە بە باسکردنی ئەو تایبەتمەندیانە دەدات کە جیاوازی دەکەن لە نێوان سیفەت و جۆرە جیاوازەکانی خۆشەویستی. خۆشەویستی دایکانە(Motherly love) بۆ فرۆم یەکلایەنەیە و بە تەواوی نایەکسانە دایک خۆشەویستی بێ مەرج بەبێ هیچ شتێک دەبەخشێت ومنداڵ لەم خۆشەویستیەوە هەستی سەقامگیری و ئاسایش بەدەست دەهێنێت. خۆشەویستی برایانە (Brotherly love) پێویستی بە خۆشەویستی هەیە بۆ هەموو ئەوانی تر، واتە هەموو ڕەگەزی مرۆڤ. ئەم جۆرە خۆشەویستییە تاکی گۆشەگیر لەگەڵ ئەوانی تردا یەکدەخاتەوە. بەڵام

خۆشەویستی ئیرۆتیک(Erotic love)ئاراستەی یەک تاک دەکات وپەیوەندییەکی سێکسی چرکەساتی وکورتخایەنە(فریدمان وشستک،٧١٣:٢٠١) هەربۆیە خۆشەویستی دەرئەنجامی تێربوونێکی تێروتەسەلی سێکسی نییە، بەڵکو بەختەوەری وخۆشبەختی سێکسی دەرئەنجامی خۆشەویستییە (فروم،٨٢:٢٠٠٠).

لەلایەکی ترەوە(فرۆم)باس لە خۆشەویستی ناپێگەشتوو (الحب غیرالناضج)دەکات و پێیوایە کاتێک کەسێک خۆشەویستی وەرگرتووە، دەبێت ئەویش خۆشەویستی ببەخشێت، چونکە خۆی توشی ڕاڕایی دەبێت لە نەبەخشینی، واتە یەکێکیان زیاتر خۆشەویستی دەبەخشێت، بەڵام خۆشەویستی پێگەشتوو (الحب الناضج) ئەو جۆرە خۆشەویستییەیە کە هەردوو کەسی هاوبەشی خۆشەویستی پێکەوە گرنگی دوولایەنە بەیەکتری دەدەن، سەرەڕای ئەوە کەسانی خاوەن خۆشەویستی پێگەشتوو هەست بە بەرپرسیاریێتی دەکەن بەرامبەر بە یەکتری و بۆ ئەوەی هەرکەسێکیان بەشێوەی پێگەشتوانە خۆشەویستی بکات ،سەرەتا خۆیان خۆشدەوێت ،پاشان یەکتر ئەمەش پێشکەوتووترین شێوەی خۆشەویستییە(فریدمان و شستک،٧١٤:٢٠١٣).

لەکۆتایدا دەتوانین بڵێین (ئەریک فرۆم) لەبارەی خۆشەویستییەوە پێیوایە کە مرۆڤ بەهۆی تەنیایی بۆ دەربازبوون لە گۆشەگیری خۆشەویستی دەکات بەشێوەیەکی عاقڵانەی هۆشیار، چونکە هەرفرۆم خۆی لەنوسینەکانیدا باس لە ئاوابوونی خۆشەویستیش دەکات کە لەجیهانی سەرمایەداریدا وەکو بزنس وکاڵای بەرهەم هاتوو مامەڵەی پێوە دەکرێت و، لەوپەیوەندییەدا بەرژەوەندی وقازانج لەپێش خۆشەویستییە ڕاستەقینەکەوەیە، بەڵام فرۆم ئەوە بەخۆشەویستی ڕاستەقینە دانانێت وبە دەرئەنجامی نامۆبوون ودوورکەوتنەوە لەمانا ڕاستەقینەکەی خۆشەویستی دادەنێت .

پ-ئەبراهام ماسلۆ - Abraham Maslow (١٩٠٨_١٩٧٠): دەروونناسی ئەمریکی بەشداری سەرەکی لە دەروونناسیدا تیۆری پلەبەندی پێداویستییەکانیەتی کە پێکهاتەی بنەڕەتی تیۆرەکە لە ناوەڕۆک دا لە پاڵنەر پێک دێت کە لە هۆکارەکانی ناوەوەی تاکەکەس و بارودۆخی دەکۆڵێتەوە کە پاڵنەرن بۆ دابینکردنی پێداویستییەکان، بنەمای بیردۆزەکە ئەوەیە کە مرۆڤ لەلایەن پێداویستییە تێر نەکراوەکانەوە هاندەدرێت (Maslow, 1970: 36).

(ماسلۆ) پێیوایە پلەبەندی پێداویستییەکان هەیە، ئەو پێداویستییانە بەپێی ئاستی گرنگییەکانیان دەگۆڕێن و هەندێکیان تا ڕادەیەک بێ گرنگن و نوێنەرایەتی سەرچاوەیەکی ورووژاندن بۆ مرۆڤ ناکەن تا دوای ئەوەی ئەوانی تر سەر هەڵدەدەن، ئاماژەی بەوە کرد کە هەندێک پێداویستی زۆر فشاریان لەسەر تاکە کەسەکە هەیە، چونکە پێویستن بۆ پاراستن مانەوەی مرۆڤ و کەسەکە پاڵنەر دەکەن و ڕەفتارەکانی ئاڕاستە دەکەن تا وەکو تێر دەبن. کاتێک ئەم پێداویستییە سەرەکیانە تێر دەبن، پێداویستییە کانی دواتر دەست دەکەن بەسەرهەڵدان (ابوغزال، ٢٠١٥: ٢٠٦) .

(ماسلۆ) پێداویستییەکانی یەک لەدوای یەک دانا پاشانیش پەیژەی بۆپاڵنەرەکان دانا، پێیوایە ئەوپێداویستییانەی کەلەژێرەوەن دەبێت تێر بکرێن پێش ئەوەی پێداویستییەکانی دوایی تێربکرێن،کاتێک پێداویستی ئاستی دووەم تێردەکرێت، ئەوکاتە بایەخ بەپێداویستی ئاستی سێیەم دەدرێت،هەروەک لە ئاستی خوارەوە پێداویستییە فیسیۆلۆژییەکان زاڵن و،کاتێک ئەوان تێر دەکرێن پێداویستی بۆئاسایش وئارامی دەردەکەوێت، دواى پێداویستی خۆشەویستی ولایەنگیری دواتر پێداویستی بۆڕێز و لەکۆتایشدا پێداویستی بۆبەدیهێنانی خود(مستەفا،٢٠١٩:٣٤٨).

هەروەک (ماسلۆ) لە بەشی سێیەمی هەرەمەکەیدا باس لە پێداویستییەکانی خۆشەویستی دەکات (حاجات الحب والانتماء):Belongingness and Love needs بە بڕوای ماسلۆ، ئەم پێداویستییە بریتییە لە فەراهەم کردنی پەیوەندی سۆزداری و هاوڕێیەتی و هەست کردن بە بەشداری لەگەڵ ئەوانی تردا، بەتایبەتی لەگەڵ گرووپە نزیکەکانی ژیاندا و لەو هەستەدا دەردەکەون کە تاک لە لەگەڵ هاوڕێکانی، ئازیزانی، منداڵەکانی، یان کەسانی نزیک لە خۆی ئەزموونی دەکات (هریدی،٢٠١١:٢٦٤)

(ماسلۆ) پێیوایە بەشداریکردنی تاک لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا سنووردارە، پاڵنەرەکەی پێویستییەکانی خۆشەویستی و سەربەخۆیی و هاوڕێیەتی و هاوسۆزییە، بەڵام یاخیبوون بەتایبەتی لای گەنجان لەوانەیە لە ئەنجامی تێرنەکردنی ئەو جۆرە پێداویستییانەدا بێت، لەوڕوانگەیەی کە مرۆڤ بە سروشت کۆمەڵایەتییەو، ئارەزووی خۆشویستن دەکات لەلایەن کەسانی ترەوە لەڕێگەی پەیوەندی و نزیکایەتی و بەشداریکردن لە پرەنسیپ و دروشمەکانیاندا کە چۆنیەتی گونجان و ژیان و بەڕێکردنی کارەکانی ڕۆژانەیدا حەز بە گرنگی دەکات، هەروەها ماسلۆ خۆشەویستی لەگەڵ سێکس یەکسان نەکرد کە تەنیا پێویستییەکی فسیۆلۆژییە، بەڵام پێیوابوو کە سێکس یەکێکە لە ڕێگاکانی دەربڕینی خۆشەویستی. ماسلۆ تێرنەکردنی پێویستی خۆشەویستی بە یەکێک لە هۆکارەکانی نەگونجاندن داناوە (الرقاد،٢٠١٧:١٦٤).

واتە خۆشەویستی هەستی ئارامی بە مرۆڤ دەبەخشێت لە هەر قۆناغێکی ژیانی دابێت بەتایبەتیش هاوسەران خۆشەویستی ئەزموون دەکەن لە ژیانیان هەر کات زانیان هەر یەکەیان ئارامن لەڕووی دەرونی و کۆمەڵایەتییەوە ئەوا هەستی متمانە و ڕێزگرتن و هاوکاریان زیاد دەکات.

ئەم تیۆریەی ماسلۆ لەبواری ڕەفتاری مرۆڤ وپاڵنەرەکانی پاشان لە هەمووبوارەکانی تر سوودی زۆری لێوەرگیراوە بۆ ئەم تویژینەوەیەش لە سەر بەهای خۆشەویستی وەکو پێویستیەکی خۆ گونجاندن و سەلماندنی خود و پێداویستییەکانی ڕۆحی ودەرونی وکۆمەڵایەتی بۆهاوسەران گرنگییەکی زۆری هەیە بەتەواو کردنی هەموو پێداویستییەکان دەبێتە هۆی ژیانێکی پڕ ئارام وخۆشبەختی.

ت-روبەرت ستیرنبرگ-Robert J. Sternberg (١٩٤٩-) دەروونناسی ئەمریکی (١٩٨٦) تیۆرییەکی داناوە لە بواری دەرونزانی کە هەوڵیداوە لە خۆشەویستی و پەیوەندی نێوان کەسەکان لەڕووی سێ پێکهاتەوە شیبکاتەوە، کە وەک سێگۆشە یەک پیشانی داوە و وەک پێوەرێک بەکارهێناوە بۆ نیشاندانی پێکهاتەکانی خۆشەویستی کە بریتین لە(ئینتیما،نزیکی) لووتکەی سەرەوەی سێگۆشەکە (سۆز،تامەزرۆیی) لووتکەی دەستی چەپی سێگۆشەکە(**بڕیار-پابەندبوون**) لووتکەی دەستی ڕاستی سێگۆشەکە). تەرخانکردنی پێکهاتەکان بۆ لووتکەکان ئارەزوومەندانەیە. هەر یەکێک لەم سێ زاراوەیە دەتوانرێت بە چەندین شێوەی جیاواز بەکاربهێنرێت، بۆیە گرنگە لە چوارچێوەی ئەم تیۆرییەدا ماناکانیان ڕوون بکرێتەوە(Sternberg , 1986: 119) .

هەر پێکهاتەیەک لایەنێکی جیاوازی خۆشەویستی دەردەخات ئەگەر هاتوو هەر پێکهاتەیەکیان کەم بێت لە پەیوەندییەکدا ئەوا جۆری خۆشەویستییەکە دەگۆڕێت بۆ جۆرێکی تری خۆشەویستی وەک لە لای خوارەوە ڕوونی دەکەینەوە:

١- **ئینتیما نزیکایەتی:** ئاماژەیە بۆ هەستکردن بە نزیکایەتی و گەرم و گوڕی و دۆستایەتی لە پەیوەندییە خۆشەویستییەکاندا. بەم شێوەیە ئەو هەستانە دەگرێتەوە کە لە بنەڕەتدا ئەزموونی گەرمی لە پەیوەندییەکی خۆشەویستیدا دروست دەکەن، چونکە هەستی ئاسوودەیی و بەختەوەری لە پەیوەندییەکدا دەگرێتەوە, ئینتیما ئاماژە بۆ نزیکی لەڕووی بیرۆکەو حەزو خولیاکانیان دەکات و، هەندێک جار وەک پێکهاتەی خۆشەویستی (گەرم) مەیل وەسف دەکرێت و دەکرێت لەهەموو جۆرە پەیوەندییەکدا بوونی هەبێت(Kennair, 2020: 2) .

واتە دەتوانین بڵێین ئینتیما بۆ پەیوەندییە نزیکەکان بەکار دێت کە مرۆڤ تێیدا هەست بەنزیکی دەکات لەڕووی بیر و بۆچوونەوە زیاتر لێک تێگەیشتن دەگرێتەوەو ئارەزووی خۆش گوزەرانی کەسی بەرامبەر دەکات. مەیلی بەهێزکردنی پەیوەندییەکە دەگرێتەوە وەک هەستی سەربەخۆیی ،بەختەوەری ، سەلامەتی ،دڵنیابوون ،کارکردن و بیرکردنەوەی هاوبەش، هەروەها گەرمی لە هاوڕێیەتی و تێگەیشتن لە پەیوەندییە کەسی و تایبەتییەکان .

٢-**سۆز، تامەزرۆیی**: سۆز ئاماژەیە بۆ ئەو پاڵنەرانەی کە دەبنە هۆی ڕۆمانسیەت و، سەرنجڕاکێشانی جەستەیی و سێکسی، کە ئاراستەی پەیوەندییە خۆشەویستییەکان دەکرێن وەک ڕەمەک(غەریزە) سەرچاوەی پاڵنەر و وروژاندن لەخۆدەگرێت کە دەبنە هۆی ئەزموونی سۆز لە پەیوەندییەکی خۆشەویستیدا، کە بە دۆخێکی حەسرەتی چڕ ناودەبرێت (Sternberg, 1977 :315).

واتە حەزو ئارەزوو یان هەست وسۆز بەگشتی گوزارشت لەو هەستە گەرمە دەکات کەمرۆڤ لەکاتی خۆشویستنی کەسێکدا هەستی پێدەکات ،سەرنج ڕاکێشانی حەزو ئارەزووە بەرامبەر یەکتری وەک ئەو پەیوەندییە سێکسیەی کە هاوسەران پێکەوە دەبەستێتەوە .

٣- هـۆگری پێکهـاتەی بڕیار_پابەنـدبوون: (سـتیرنبرگ) لە ڕووی کورتخـایەن و درێژخـایەنەوە ئەم پێکهاتەیەی ڕوونکردوەتەوە، لە کورتخایەندا باس لە پابەندبوون دەکات وەک بڕیارێک کە مرۆڤ کەسێکی دیاریکراوی خۆشدەوێت و لە درێژخایەندا وەک پابەندبوونی مرۆڤ بۆ پاراستنی بەردەوامی ئەو خۆشەویستییە. هەروەها باسی لەوە کردووە کە مەرج نییە ئەم دوو لایەنەی بڕیار- پابەندبوون پێکەوە بڕۆن. واتە مرۆڤ دەتوانێت بڕیاری خۆشویستنی کەسێک بدات بەبێ ئەوەی بۆ ماوەیەکی درێژ پابەند بێت بە کەسی خۆشەویستەوە،لە لایەکی دیکەوە مرۆڤ دەتوانێت پابەند بێت بە پەیوەندییەکەوە بەبێ ئەوەی کەسەکەی خۆشبوێت (Davice & Ackar ,1992: 23) .

دەتوانین بڵێین ئاماژەیە بۆ توانای گەشەپێدانی پەیوەندییەکە و پابەندبوون بە پاراستنی و گەڕان بەدوای ڕێگاکانی خۆگونجان بۆ بەردەوامبوونی لەڕێگای هۆشیاری هاوبەش لە پاراستنی پەیوەندییەکەدا، ئەمەش بەهەوڵی هەر لایەنێک دەبێت بۆ بەردەوامبوونی ئەو پەیوەندییەی کە خۆشەویستی دەپارێزێت ،بۆنمونە هاوسەرەکان لەپێناو یەکتر لە کۆمەڵێک ئەرک ومافی خۆیان خۆشدەبن بۆ بەردەوامی وەکو جۆرێک لە وەفاو پابەندبوون دادەنرێت ،لێرەدا کەسەکە هەوڵ دەدات لە هەرباروودۆخێکدا بێت پەیوەندیەکەی بپارێزێت.

لە تیۆری سێگۆشەی خۆشەویستیدا جیاوازی لایەکانی سێگۆشەکە پەیوەستە بە دوو هۆکارەوە:

بڕی خۆشەویستی و **هاوسەنگی خۆشەویستی.** جیاوازی لە بڕی خۆشەویستیدا بە ڕووبەری سێگۆشەکە نیشان دەدرێت تا بڕی خۆشەویستی زیاتر بێت، ڕووبەری سێگۆشەکە گەورەتر دەبێت. بەڵام هاوسەنگی سێ پێکهاتەکە خۆشەویستییەکی تەواو پیشان دەدات هەروەها ستیرنبرگ ڕوونی کردەوە کە لەبەر ئەوەی سێ پێکهاتەی خۆشەویستی لەگەڵ یەکتردا کارلێک دەکەن، پابەندبوون دەتوانێت لە ژێر کاریگەری بڕی پێکهاتەکانی دیکەشدا بێت، بۆ نموونە، ئینتیمای زیاتر دەتوانێت ببێتە هۆی سۆز و پابەندبوونی زیاتر و بە پێچەوانەشەوە. بەڵام تێکەڵبوونی پێکهاتەکان دەتوانێت ببێتە هۆی دروستبوونی جۆری جیاوازی خۆشەویستی(Sterenberg &Wies,2006:188) .

واتە (**ستیرنبرگ**) وای داناوە دەتوانرێت لەهەر پەیوەندیەکدا کە دروست دەبێت بۆی هەیە لە سەرەتادا تەنیا ئینتیما هەبێت و لەقۆناغێکی تری پەیوەندیەکە سۆز زیاتر بێت ، پاشان پابەند بوون یاخود لە زیادنەبوونی هەر کام لە پێکهاتەکان پەیوەندیەکە شکست بهێنێت.

ستیرنبرگ چەند جۆرێکی جیاوازی خۆشەویستی پێناسەکردووە لە سێگۆشەکەدا وەک ئەمانەی لای خوارەوە :

١- ناخۆشەویستی: تەنیا ئاماژەیە بۆ نەبوونی هەر سێ پێکهاتەی خۆشەویستی و، پەیوەندییە کەسییەکان لە بنەڕەتدا کۆمەڵەی ئاسایین دەتوانرێت وەکو ناخۆشەویست پێناسە بکرێت.

واته ئەو پەیوەندییە ئاسایی وتێپەڕانەی ڕۆژانە دەگرێتەوە کە مرۆڤ هەیەتی لەگەڵ دەوروبەرەکەی کە هیچ هەست وپابەندبوونی تێدا نییەو گرنگ نین وکارێک هەیەو پێکەوە ئەنجامی دەدەن.

٢- حەزکردن: لێرەدا مرۆڤ تەنها پێکهاتەی ئینتیمای خۆشەویستی لە غیابی پێکهاتەکانی سۆز و بڕیار_پابەندبووندا ئەزموون دەکات. خۆشەویستییەکە هاوڕێیەتییە کە گەرمی ونزیکایەتی و سۆزێکی کەم هەیە نەک چڕو درێژ خایەن ،ئەزمونی سۆزداری دەکەن بەڵام بڕیاریان نییە.

واتە هەست کردن بەنزیکایەتی وابەستەیی بۆکەسی بەرامبەر بەڵام هەست و سۆزەکە بەهێز نییە وئاساییە وەک لەنێوان هەندێک هاوڕێ و خزماندا هەیە.

٣-خۆشەویستی لەیەکەم نیگادا: ئەنجامی ئەزموونکردنی پێکهاتەی سۆزەو لە غیابی پێکهاتەکانی تری خۆشەویستیدا دروست دەبێت ،کەتیایدا سۆز چڕوپڕە خۆشەویستییەکە لەسەرەتا دایە و، ئەزموونێکە کە بە سەرنجڕاکێشانی توندو نزیک بوونەوە لە کەسی بەرامبەرە لە غیابی (ئینتیما و بڕیار)دایە ،ئەم خۆشەویستییە بۆیە پێی دەوترێت لەیەکەم نیگاوە ،چونکە لەیەکەم بینینەوە دروست دەبێت تەنیا ئارەزووە ولایەنی جەستەییە و هەرکات ئەو ئارەزووە نەما پەیوەندیەکەش نامێنێت (Sternberg , 1986 :121).

بەبڕوای ستیرنبرگ مەبەستی لەو خۆشەویستییە یە کە تەنیا بەسەربردنی کاتێکی خۆشە واتە تەنیا تێرکردنی ئارەزوویەکە وهەرکات ئەو ئارەزووە نەما خۆشەویستییەکەش نامێنێت.

٤-خۆشەویستی بەتاڵ: لەو بڕیارەوە سەرچاوە دەگرێت کە مرۆڤ کەسێکی دیکەی خۆشدەوێت و پابەندە بەو خۆشەویستییەوە لە غیابی هەردوو پێکهاتەی ئینتیما و سۆزەکانی خۆشەویستیدا. هاوسەرەکان لەم جۆرە پەیوەندییەدا پەیوەندییەکی کەمیان هەیە بەیەکترەوە ،پەیوەندییەکی سۆزداری ئینتیمی و سەرنجڕاکێشانی کەمی تێدایە هەیە ،زۆرجار ئەم خۆشەویستییە لە پەیوەندییە درێژخایەنەکاندا دەبینرێت ،یان لەدەستپێکردنی هاوسەرگیرییە ڕێکخراوەکان.

ئەمە زیاتر هاوسەرە بەتەمەنەکان دەگرێتەوە کە ساڵانێکە بەردەوامن بەیەکەوە حەزو ئارەزوو لایەنی سۆزداریان نەماوە ،بەڵکو لە وەفای یەکتریدا یەکتریان خۆش دەوێت ،یان ئەم خۆشەویستییە ئەوانە دەگرێتەوە کە دڵخۆش نین و پەیوەندیەکەیان ئارەزوو لایەنی جستەی تێدانییە تەنیا گرێبەستی هاوسەرگیریان بۆماوەتەوەو لەپێناو ماڵ ومنداڵدا بەردەوامن.

٥-خۆشەویستی ڕۆمانسی :تێکەڵەیەکە لە پێکهاتەکانی ئینتیما و سۆزەوە سەرچاوە دەگرێت. پێکدێت لە هەستی نزیکایەتی پەیوەندی لەگەڵ سەرنجڕاکێشانی جەستەیی بەهێز پابەند بوونی تێدا نییە.

واتە زۆربەی کـات لەلای خۆمـان پێـی دەڵێـین ڕۆیشـتنە بەسـەر هەوادا، ئەو خۆشەویسـتییە کە لەیەکەم گرفت وکێشـە تووشـی جیـابوونەوە دەبـن وەکو ئەو خۆشەویسـتییانەی نـاو فیلمەکـان یـان ئەوانەی کە بەزووی عاشق دەبن لەبابەتەکە تێناگەن .

٦-خۆشەویستی هاوڕێیانە: لە بنەڕەتدا بە هاوڕێیەتییەکی درێژخایەن و جێگیر پابەندە و تایبەتمەندە بە برێکی زۆر لە ئینتیما واتە نزیکایەتی وگەرمی لە پەیوەندیەکەو حەماسەت و پابەند بوون بە مانەوە لە پەیوەنـدیەکەدا. ئەم جـۆرە خۆشەویسـتییە زۆرجـار لە باشـترین هاوڕێیەتیـدا دەبینرێـت کە نـا سێکسین،یان لە هاوسەرگیرییە درێژخایەنەکاندا کە تێیدا سەرنجڕاکێشانی سێکسی کاڵ بووەتەوە و تامەزرۆیی تێدانییە (Sternberg, 1997:315)

واتە ئەم خۆشەویستیەیان لە خۆشەویستی بەتاڵ بەهێزترە چونکە پابەند بوونی تێدایە بەس لایەنی حەزوئارەزوویان کاڵ بوەتەوە.

٧-خۆشەویستی چەواشەکارانە: ئەم جۆرە خۆشەویستییە لەسەرنەبوونی پێکهاتەی ئینتیما گەشە دەکات، هەروەها خەمی بەردەوامی پەیوەندییەکەیە لە پەیوەندییە خۆشەویستیەکەدا لە بنەڕەتدا چەواشـەکارە، چونکە ئینتیما نییە ئەم جۆرە زۆرجار لەو هاوسـەرگیریانەدا ڕوودەدات کە تیایدا سەرنجڕاکێشـانی جەستەیی سـەرچاوەی سـەرەکی سـۆز و خۆشەویسـتییەو هاوسـەرەکان تیایدا هەوڵ دەدەن ئینتیما دروست بکەن ،بەڵام بە ڕێگای کۆمەڵێک هەنگاو کە ئەو ڕاکێشانەش لە ئەنجامی چەندین هۆکاردا کەم بووەتەوە، لەوانە تەمەن، فشاری ژیان، یان بێزاری و ڕۆتین لە پەیوەندی خۆشەویستی کە دوو هاوبەشەکە ئەزموونی دەکەن. وە ئەم پەیوەندییە بەهێزترە لە هاوڕێیەتی بەهۆی پێکهاتەیەکی زیادەوە کە تێیدا ئامادەیە ئەویش پابەندبوونە (شلبی و سعدالدین،٢٠٢٠:١٠٧).

خۆشەویستییەکە لە سەربنەمای ئارەزوو سەرنج ڕاکێشانی جەستەیی بەبێ ئینتیما وهەست کردن بەنزیکی وگەرم وگووڕییە، هەرکاتێک ئارەزوو تێر بوو خۆشەویستیەکە کەم دەبێت وبەردەوام دەبێت هەروەک هەندێک جار هاوسەرەکان دەبینین هەر بەردەوامن لەگەڵ یەکتر، بەڵام زۆر کێشەیان بۆ دروست بووە لە ناوکورددا دەوترێت چۆن لەگەڵ یەک هەڵیان کردووە.

٨-خۆشەویستی تەواو: لە ئەنجامی تێکەڵکردنی تەواوی هەر سێ پێکهاتەکەوە دێتە ئاراوە،خۆشەویستی تەواو فـۆڕمی تەواوی خۆشەویسـتییە، نـوێنەرایەتی ئەو پەیوەنـدییە ئایـدیاڵە دەکـات کە زۆر کەس هەوڵـدەدەن بەرەوڕووی، بەڵام بەڕواڵەت بەدەسـتی دەهێـنن. سـتیرنبرگ پێیـوایە کە پاراسـتنی خۆشەویسـتییەکی تەواو ڕەنـگە تەنـانەت قورسـتر بێـت لە بەدەسـتهێنانی. جەخـت لەسـەر گرنگـی وەرگێڕانی پێکهاتەکانی خۆشەویستی دەکاتەوە بۆ کردار و پێیوایە بەبێ دەربڕین تەنانەت گەورەترین خۆشەویستیش دەتوانێت لەناوبچێت(Sterenberg &Wies,2006:187).

واتە خۆشەویستی پێویستە هەرسێ پێکهاتەکەی تێدا بێت هەر وەک ئەمە ئەو خۆشەویستییە یە کە هاوسەران لە پەیوەندی هاوسەرێتیاندا دەیانەوێت هەیانبێت و ببێتە هۆی گونجان و ڕەزامەندی دەرونی و کۆمەڵایەتییان .

لەبەر ئەوەی هەر دوو سۆز و ئینتیمای سێکسی کلیلی پەیوەندییەکانی ژن و مێردن و دەکرێت سۆز بە ئینتیما ببەسترێتەو لە کاتێکدا ئینتیما پەیوەستە بە هەموو ئەو هەستانەی کە پەیوەندی بەرز دەکەنەوە کە وا دەکات متمانە بە کەسی بەرامبەر بکرێت، ڕێگە دەدات ڕا دەرببڕێت خود بپارێزرێت لە پەیوەندییەکە داو، هاوسەنگی ، ڕێز ، متمانە ، یەکێتی ، پشتیوانی ، ئارەزووی بەرزکردنەوەی خۆشگوزەرانی کەسی بەرامبەرو، لێکتێگەیشتن وپشتیوانی هەبێت، پاشان پابەندبوون ئەو بڕیارەیە کە دەدرێت کاتێک هاوسەرەکە خۆش دەویسترێ و، ڕێکەوتن هەبێت بۆ ئەوەی هەمان کەس بۆ درێژخایەن بمێنێتەوە، کە بڕیار و چاوەڕوانییەکانی داهاتوو دەگەیەنێت. ئەمەش لە ڕێگەی دڵسۆزی و بەرپرسیارێتییەوە ڕەنگ دەداتەوە. ئەم پابەندبوونە دەتوانێت نەمێنێت کاتێک خولیای سەرەتاییش نەمێنێت، یان دەتوانێت بەردەوام بێت لە زیادبوون وئاشنابوون و هەر وەک پابەندبوون پێکهاتەیەکی سەقامگیرکردنی پەیوەندییەکانە.

بەشی سێیەم

پرۆسەی هاوسەرگیری و بنەماکانی پەیوەندی هاوسەری

باسی یەکەم : بونیادی پرۆسەی هاوسەرگیری
باسی دووەم : بنەماکانی پەیوەندی هاوسەری

بەشی سێیەم

باسی یەکەم

بونیادی پرۆسەی هاوسەرگیری

دەستپێک

هاوسەرگیری پێشکەوتووترین میکانیزمی کۆنترۆڵکردنی عەقڵی مرۆڤە بۆ ڕێکخستنی غەریزەی سێکسی، ئەگەر بە ڕێکخستن و لە قالب دانی نەبووایە ژیانی مرۆڤ وەک ژیانی ئاژەڵی لێ دەهات، هەروەها دیاردەیەکی کەلتوری و کۆمەڵایەتییە و لە هەموو کۆمەڵگا سەرەتایی و پێشکەوتووەکاندا بەدی دەکرێت، لە ڕووی ناوەڕۆکەوە تا ڕادەیەک لە هەموو کۆمەڵگاکاندا وەکو یەکە، بەلام لە ڕووی ڕواڵەت و شێوازی ئەنجامدانی بۆنە و داب و نەریتەوە لە کۆمەڵگایەکەوە بۆ کۆمەڵگایەکی تر جیاوازی هەیە (عمر، ٢٠٠٧:٤٧).

پێکهاتنی خێزان بە هاوسەرگیری دەست پێدەکات و سەرکەوتنی خێزانیش بەندە بە سەرکەوتنی هاوسەرگیرییەوە، خێزانێک کە لەسەر بنەمای گرێبەستی هاوسەرگیری دامەزرابێت ئەوا پەیوەندی نێوان ژن و پیاو لە پەیوەندییەکی نایاساییەوە دەگۆڕێت بۆ پەیوەندییەکی یاسایی دانپێدانراو کە سۆز و میهرەبانی و پێکەوە ژیانی هاوبەش و مامەڵەکردنی دروست زاڵ دەبێت، ئەو سستەمە خێزانییەش پەسەندە لەناو کۆمەڵگە (لموقف، ٢٠١٩: ٧٣).

هاوسەرگیری بەشێوەیەکی گشتی لە هەموو کۆمەڵگەکاندا ئامرازێکی ڕەوایە لە ڕەزامەندی سێکسی بۆ پاراستنی کۆمەڵگا لە تیکهەڵچوون و ئاژاوەی کۆمەڵایەتی، پاشان فراوانکردنی بازنەی خزمایەتی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان کە ژیانی کۆمەڵایەتی لەسەر بونیاد نراوە، هەر بۆیە بنەمای بەردەوامی کۆمەڵگا خێزانە، بەو پێیەی بنەمای بنیاتنانی خێزانیش هاوسەرگیرییە (ام الخیر،٢٠٠٩:١٧٦).

هاوسەرگیری سستەمێکی گونجاوە کە ئاسایش و سەقامگیری و سەلامەتی و هەموو توخمەکانی بەختەوەری مرۆڤ بەدەست دەهێنێت و، تەنیا بۆ تاکی مرۆڤ نییە، بۆ هەموو مرۆڤایەتییە . هەربۆیەش پێکهاتەیەکی پتەوی یەکگرتووە کە هیوا و ئارەزووی مرۆڤ لە خۆدەگرێت. لەبەرئەوەشە پرۆسەی بەردەوامی نەوە پەیوەست کراوە بە هاوسەرگیرییەوە و لەسەر هەر دوو تاکێک (ژن و پیاو) کە هاوسەرگیری دەکەن پێویست کراوە بۆ ئەوەی لەگەڵ یەکتردا بژین و پەیوەندییەکی سێکسی سۆزداری لە نێوانیاندا دروست بکەن و منداڵیان ببێت (صادق،١٩٩٦:٦).

جیاوازی هەیە لە تێگەیشتن لە مانای (هاوسەرگیری و جووتبوون) (الزواج والتزاوج) یەکەمیان چەمکێکی سۆسیۆلۆژییە، دووەمیان چەمکێکی بایۆلۆژییە. دیاردەی جووتبوون بۆ بوونەوەرەکانی

تری وەک ئاژەڵ ناسراوە، لە کاتێکدا هاوسەرگیری تەنیا بۆ بوونەوەری مرۆڤ بەکار دێت و لە لایەکی دیکەشەوە جووتبوون دەتوانێت لەسەر ئاستی مرۆڤ و بوونەوەریش بێت، بەڵام بۆ مرۆڤ ڕێکخراوە نەک هەڕەمەکی و کاتی. هەر بۆیە هاوسەرگیری سستەمێکی کۆمەڵایەتییە کە تایبەتمەندە بە پلەیەک لە بەردەوامی و پابەندبوون بە نۆرمەکانی کۆمەڵایەتی ، ئەو ئامرازەیە کە کۆمەڵگا پشتی پێدەبەستێت بۆ ڕێکخستنی بابەتە سێکسییەکان و دیاریکردنی بەرپرسیاریتی و فۆرمەکانی جووتبوونی سێکسی لە نێوان گەورەکاندا (رشوان،٢٠٠٣:٣).

واتە هاوسەرگیری ،یەکێکە لە هەرە سستەمە گرنگەکانی کۆمەڵگە و بەردەوام بوونی ئەو هاوسەرگیرییەش پێویستی بە پارێزگاری و سەرکەوتنی هەیە لەلایەن هاوسەرانەوە، ئەمەش بەهۆی ڕەفتار و چۆنیەتی مامەڵە و ڕاگرتنی هاوسەنگی ژیان و ئەو بارگرژییەکانەی کە ڕووبەڕووی هاوسەران دەبێتەوە ،بۆیە پێویستی بە ئاگاداری و پاراستنی هەیە، لەمەشەوە هەستی ڕازیبوون و بەختەوەری و ئاسوودەییان پێدەبەخشێت.

یەکەم:گرنگی هاوسەرگیری

هاوسەرگیری پرۆسەیەکی ئایینی کۆمەڵایەتییە و گرنگی خۆی هەیە، کە لێرەدا دابەش دەبێت بەسەر دوو ئاستدا:

١-لەسەر ئاستی تاک: وەرگرتنی ڕەزامەندی لەڕووی کۆمەڵایەتییەوە، کە دەبێتە هۆی هەست کردن بە بڕواو متمانە و هەڵسەنگاندنی خود و، بەدەستهێنانی ئاسوودەیی و ڕەزامەندی لەڕووی ئابووری و دەستکەوتنی سامان بۆ تێرکردنی ئامانج و ئارەزووە ماددییەکان، هەروەها تاک هاوسەرگیری دەکات وەک دەروازەیەک بۆ ڕزگاربوون لە بارودۆخی ڕەوشی ژیانی ناخۆش و پڕ لە بێزاری و دەسەڵاتی خێزان وهەژاری و ململانێ خێزانییەکان(القصير و أحمد،٢٠٠٢:٩٣). واتە تاک لەناوخێزاندا بۆ گەیشتن بەژیانێکی باشتر هاوسەرگیری دەکات، بەتایبەت لەکۆمەڵگەی کوردیدا کە تاڕادەیەک ئازادی بۆتاکەکان تیایدا سنوردارکراوە بۆدەرچوون لەو ژیانە بەبێ بیرکردنەوە لە ئەرک وبەرپرسیارێتییەکەی هاوسەرگیری هەڵدەبژێرن.

٢-لەسەر ئاستی کۆمەڵ: هەوڵدانە بۆ گەیشتن بە پلەوپایەی کۆمەڵایەتی ویستراو، بەشداربوون لە بەدەستهێنانی هاوسەنگی دەرونی و کۆمەڵایەتی بۆ هاوسەران ،لەبەر ئەوەی هاوسەرگیری نێوانگیرییەکە لە نێوان پێداویستییەکانی تاک و کۆمەڵگە، بۆ ئەوەی بوون و پێداویستییەکانی تاکەکان بپارێزێت، چونکە یەکێکە لە ڕێوڕەسمە گرنگەکان کە تاک تێیدا لە وابەستەی منداڵییەوە دەپەڕێتەوە بۆ ئازادی و بەرپرسیارێتی کەسی پێگەیشتوو، هەروەها ئەگەر ڕازیبوونی هاوسەری بە سەرکەوتوویی بەدەست هێنرا، دەبێتە هۆی هەستکردن بە بەختەوەری و سەرکەوتن و گەیشتن بە گەشەکردن و پێشکەوتن لە کۆمەڵگادا، لە کاتێکدا نەگونجانی هاوسەری جۆرێک لە نائارامی و نەگونجانی دەرونی و

کـۆمەڵایەتی لە ژیـانی هاوسـەراندا دروسـت دەکـات و لە ئەنجامـدا بەرەو جیابوونەوەیـان دەبـات (بلمیهوب،٢٠٠٢:٢٢).

دووەم: ئامانجی هاوسەرگیری

هاوسـەرگیری سسـتەمێکە کە بەبێ ئامـانج نـامێنێتەوە، بەو پێیەی لە نێوان ڕووداوەکانی ژیانـدا جێگەیەکی تایبەتی داگیر کردووە، بابەتێکی چارەنووسسازە بۆ مرۆڤ، بۆیە دەبێت ئامانجی نێر و مێ بزانرێت بۆ هاوسەرگیری بە و پێیەی پرۆسەیەک نییە بۆ ماوەیەکی کاتی بێت، بەڵکو بۆ ماوەیەکی درێژخایەن ئەنجامدەدرێت.

پێکهێنـانی خێـزان ئامـانج و مەبەسـتی هەیە، بە لەبەر چـاو گرتنـی دەبێتە هـۆی چارەسـەرکردنی زۆرێـک لە کێشــەکان و کەمکـردنەوەی تونـدی ناکۆکییەکــان و، ئەو ناخۆشـیانەی کە دێـنە بەردەم ڕێگاکانی هەنگاونان بۆ دروستکردنی پەیوەندی نێوان ژن و پیاو و، دەیانخاتە سەر ئەو ڕێگا ڕاستەی کە بەرە و پێشیان دەبات بۆ ژیانێکی پڕ لە خۆشەویستی و سۆز (القائمی،١٩٩٤:١٥).

لەم خاڵانەی خوارەوە ئامانجەکانی هاوسەرگیری ڕوندەکرێنەوە :

١-بنیاتنانی خێزان: بنەمای بونیادنانی کۆمەڵگەیە، هاوسەرگیری لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا، ئامرازێکە بۆ دروستکردنی بنەماڵە، هەر بۆیە هاوسەرگیری بەبێ خێزان نییە، خێزانیش بەبێ هاوسـەرگیری نییە. هاوسەرگیری کار دەکات بۆ بەدیهێنانی لایەنی سۆزداری هاوبەشـەکان، چونکە هەردووکیان پێکەوە هەسـتەکانیان ئـاڵوگۆڕ دەکەن، ئەمەش وایـان لـێ دەکـات هەسـت بە بەخـتەوەری و بـکەن لەڕووی دەرونی وکۆمەڵایەتی ورۆحییەوە کاتێک پێکەوە کارلێک دەکەن، بەو پێیەش خێزان یەکەی سـەرەکی کۆمەڵگەیە و بنـاغەی پێگەیانـدنی کۆمەڵایەتییە، بـۆیە ئەرکـی سـەرەکی دابینکردنـی ژینگەیەکـی پڕ لە ئارامییە بۆ تاکەکان و پێگەیاندنی دروستە لەنێوخێزاندا، سەرئەنجام تاک لە خێزانەوە چی وەربگرێت لەدوایدا ڕەنگدانەوەی دەبێت لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا (الخولی،٢٠١٠:٥١).

٢-تێرکردنـی غەریـزەی سێکسـی: یەکێـک لە ئامــانجە بنەڕەتییەکــانی هاوسـەرگیری پڕکـردنەوەی لایەنە سێکسییەکانە،کە بریتین لە پێداویستییە بایۆلۆجییەکان و پاڵ بە تاکەکانەوە دەنێت بۆ گەڕان بەدوای هاوبەشـی ژیانیانـدا (مرسـی،٢٠٠٤:٣٥)، چونکە غەریزە سروشـتییە وەکـو هەرپـاڵنەرێکی تـر پێویسـتی بەپڕکردنەوە هەیە لەڕێگەیەکی دروستەوە ئەویش هاوسەرگیرییە.

٣- چێژ وەرگرتنی دەرونی: چێژی دەرونی بۆ ژن و پیاو بریتییە لە هەست کردن بە ڕۆحی یەکتر، هەروەها چێـژ وەرگرتنـی جەسـتەیی و سـۆز و میهرەبـانی، لەنـاو باشـترین هەسـتەکان کە لە بـوونی مـرۆڤ دا ئامــادەیی هەیە غەریــزەیە ، ئــارەزوویەکە لە هەر دوو نێــر و مــێ دا هەیە بەرامــبەر بە یەکتــر، بــۆ پڕکردنەوەی ئەو غەریزەیە پێداویستییەکە لەو پێداویستییانەی کە خێزان ناتوانێت بۆیان پڕ بکاتەوە، هەر بـۆیە ئامـانجی وەرگرتنـی چێـژی دەرونـی، لە هەسـتی سـەربەخۆیی و نیشـتەجێبوون لە دوور خێـزان و هەستی سۆزدارییە وە سەرچاوە دەگرێت، کە دەبێتە هۆی دەستکەوتنی چێژی ئارامی(عواودة،٢٠١٩:١٨).

٤-بەدەستهێنانی سەقامگیری: گەشەکردنی مرۆڤ و گەیشتن بە قۆناخی باڵغبوون، قۆناخی ئامادەبوونە بۆ هاوسەرگیری، هەروەها سەرهەڵدانی چەندین گۆڕانکارییە کە کاریگەری لەسەر جەستە و ڕۆح و بیرکردنەوەی مرۆڤ هەیە، لێرەدا بۆ وەڵامدانەوەی ئەو پێداویستییە سروشتییە، کە ئامانجی گەیشتنە بە سەربەخۆیی و ژیانێکی نوێ بۆ ئەو تاکانەی دەچنە ناو پرۆسەکە دەست پێدەکات، بە شێوەیەک کە سەربەخۆ بن لە بنەماڵەکانیان و لە ژێر ڕۆشنایی ئەم ژیانە نوێیەیاندا ناوکی یەکەیەکی کۆمەڵایەتی بچووک لە هەر دوو ڕەگەز(نێر و مێ) دروست دەبێت و پێیدەگوترێت خێزان، لەم خێزانەشدا هەریەکەیان ڕۆڵ و بەرپرسیارێتی دەگرنە ئەستۆ ، سەربەخۆ دەبن لە بڕیار و ژیانی ئەندامە نزیکەکانی خێزان، پاشان بەرهەمی ماندووبوون و کارەکانیان دەگەڕێتەوە بۆ ئەم خێزانە نوێیە کە ڕێگەی خۆی دروست کردووە بە هاوکاری هەر یەک لە ژن و پیاوەکە (الأمينى،١٩٩٤:١٠).

٥- بەردەوامی نەوەکان: بەخێوکردنی نەوەکان توانای هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی ژن و پیاوە، لەپێناو گەشەپێدانی مرۆڤ و کۆمەڵگا. دەروونناسەکان لەسەر ئەوە کۆکن کە بەردەوامی نەوەکان تەنیا لەڕێگەی دروستی ئەو خێزانانە بەدەست دێت کە بەهۆی هاوسەرگیرییەوە پێک دێت، چونکە خێزان لەسەر بنەمای پەیوەندی خوێن دامەزراوە، لە ئامانجە گرنگەکانیشی پاراستنی جۆرەکان و پەروەردەکردنی منداڵە، ئەمەش بە مانای خێزان تەنیا لەسەر بنەمای هاوسەرگیرییە (أبواسعد و الختاتنة،٢٠١٤:٣٥).

ئەم ئامانجەی هاوسەرگیری لە ڕۆحی مرۆڤدا ئامادەیی هەیە و هەستی هاوسۆزی و خۆش ویستنی منداڵان لە غەریزەیەکی سروشتیەوەیە، مرۆڤ حەز بە بوونی منداڵ (نێر یان مێ) دەکات، بۆیە ژن حەز بە بوونی تایبەتمەندی دایک و پیاویش حەز بە بوونی تایبەتمەندی باوک دەکات. هەروەها بوونی منداڵ لە خێزاندا وا دەکات خێزانەکە ئاسوودە بن و لە داهاتوودا نەوەیەک بەجێبهێڵن لەدوای خۆیان (أبراهيم،١٩٧٨:٢٥).

واتە پەروەردەکردنی منداڵ وبەخشینی خۆشەویستی لەڕێگەی خێزانەوە هۆکاری نزیک بوونەوەو جێگیربوونی زیاتری پەیوەندییەکەیانە .

٦- بەخشینی ڕۆڵ و پێگە بە هاوسەران: هەر وەک بەخشینی ئەرک و ڕۆڵە نوێیەکان بە ژیانی هەر دوو ڕەگەز، وەک چۆن پیاو کار دەکات بۆ ژن و منداڵەکانی، لە هەمان کاتیشدا ژن لەپێناو هاوسەر و منداڵەکانیدا کار دەکات، ئەمەش وا دەکات کە سەرکەوتنی هەر یەکەیان ببێتە هۆی سەرکەوتنی ئەوی تر، پاشان دروستکردنی خێزانێک کە ژن و پیاو زۆربەی تەمەنیان تێیدا بەسەر ببەن، لە ڕێگەیەوە چالاکییە تاکایەتی و کۆمەڵییەکانیان تیایدا پراکتیزە بکەن (حسين،٢٠٠٨:١٢).

واتە لەدوای هاوسەرگیری هەریەک لە ژن و پیاو بەرپرسیارێتییان دەکەوێتە ئەستۆ لەپێناو پاراستنی منداڵ و شوێن و پێگەی خۆیان، هەروەها دەبن بە خێزانێکی بەرپرس لە ئاستی زۆربەی ئەو ڕۆڵانەی دەیگێڕن لە پێناو بەردەوامی ژیان و پێکهێنانی بنەماڵە.

سێیەم: پاڵنەرەکانی هاوسەرگیری

هاوسەرگیری دەکرێت چەندین هاندەر و پاڵنەری هەبێت، لەوانە: چێژ، ڕازیکردنی غەریزەی سێکسی، ڕێکخستنی ژیان، بەدەستهێنانی سەربەخۆیی، بوونی منداڵ و ماڵ و هەست کردن بە ئارامی خودی هاوبەشەکان. هەریەکێک لەم پاڵنەرانە دەتوانن هاوسەرگیری هان بدەن، بەڵام غەریزەی شەهوەت گەورەترین ڕۆڵی هەیە لەم بوارەدا وەک لە پاڵنەرەکانی تر ، هەرچەندە نابێت کاریگەری دەرئەنجامەکانی ئەو پاڵنەرانەش پشتگوێ بخەین. هەربۆیە مرۆڤ بە سروشتی خۆی، پێویستی بە هاوسەرگیری و تێرکردنی غەریزەی سێکسی هەیە(الأمینی،١٩٩٤:٥٠).

پاڵنەرەکان بەپێی کەسایەتی تاک بۆ ئەنجامدانی هاوسەرگیری دەگۆڕێن ، لەوانەیە لەلای هەمووان وەکو یەک نەبن، بەپێچەوانەی ئامانجی هاوسەرگیری.

لەم خاڵانەدا پاڵنەرەکانی هاوسەرگیری ڕووندەکەینەوە:

١- پاڵنەری سێکسی: دەروونناس و کۆمەڵناسەکان پێیان وایە پەیوەندی نێوان ژن وپیاو سەرچاوەی ئۆرگانێکی ئارەزووی سێکسییە کە پەیوەندی بە بوونی ماددەیەکی کیمیایی تایبەت لە خوێندا هەیە، ئەم ماددەیە بە هۆرمۆن ناسراوە، ئەم هۆرمۆنانە لە لایەن جۆرێکی تایبەتی لە ڕژێنەکانەوە دەردەدرێن و بە هۆرمۆنی سێکسی ناسراون دوو جۆرن: هۆرمۆنی مێینە (ئیسترۆجین) و کە لە ڕێگە ی کۆئەندامی زاوزێی مێیینەدا لە هێلکەدانەکاندا هەڵکەوتوون، هۆرمۆنی سێکسی نێر (التستوستیرون) لەلایەن کۆئەندامی زاوزێی نێرەوە دەردەدرێت و لەو ناوچەیەدا گرژی دروست دەبێت، لەمەوە پاڵ بە نێرەکەوە دەنرێت بۆ پڕکردنەوەی ئەم غەریزەیە، هەر دوو هۆرمۆن پاڵ بە هاوسەرانەوە دەنێین بۆ تێرکردنی ئەم پاڵنەرەیان (فرویدجین،١٩٧٩:١٠) .

واتە ئارەزووی سێکسی لەلای تاک و تێرکردنی ئەو ئارەزووە کە بە سروشتی لە مرۆڤدا هەیە، ئامانجی بنەڕەتی و پاڵنەری بەهێزی تێرکردنی ئەو ئارەزووانە بە هاوسەرگیری تێر دەکرێت بە مەرجێک لە چوارچێوەی سستەمێکی ڕێکخراوی دانپێدانراودا بێت و دوور بێت لە تێکدانی بەها باڵاکانی کۆمەڵگە و بڵاو بوونەوەی ئاژاوەگێڕی.

٢-پاڵنەرە سۆزدارییەکان: زۆر پێداویستی هەیە کە مرۆڤەکان لەپێناویدا هاوسەرگیری دەکەن، بۆ نموونە وەک بابەتی هەستکردن بە خۆشەویستی و بەرپرسیارێتی و حەز بە هەبوونی سەربەخۆیی لەگەڵ هاوبەشی ژیان. چونکە مرۆڤ زۆر هەست بە ئاسوودەیی و بە خۆشویستنی لەنێو خێزان و بنەماڵەکەی و دەوروبەری و هاوڕێ و هاوبەشەکانییەوە دەکات و، هەست بەسۆز و گونجاوی کۆمەڵایەتی و هاوسەنگی دەروونی و ڕۆحی دەکات. هەر بۆیە هەندێک کات ئەو تاکانەی هاوسەرگیرییان دوا دەکەوێت ،یان بە هۆکارێک لە هۆکارەکان هاوسەرگیریان نەکردووە تووشی کێشە و گرفتی دەروونی وکۆمەڵایەتی دەبن (أبوراس،٢٠٠٩:١٠).

وا ته تاک کاتێک کەسێکی خۆش دەوێت پاڵی پێوە دەنرێت بۆ ئەنجامدانی هاوسـەرگیری، لەوانەیە زۆر ئامادەیی ئەرک و بەرپرسیارێتییەکانیش نەبێت لەپرۆسەکەدا، بەڵام خۆشەویستی پاڵنەری بێت.

٣-پاڵنەرە داراییەکان: پاڵنەرەکە بریتییە لەوەی کە هاوسەرگیرییەکە بۆ بەدەستهێنانی بەرژەوەندییەکی مـاددییە، وەک ئەوەی لایەنێکی هەژار بیەوێت لەگەڵ لایەنێکی دەوڵەمەند هاوسـەرگیری بکـات بـۆ گۆڕینی ئاستی داراییەکەی، ڕەنگە هەندێک جار دایک و باوک بەشداری بکەن لە ئاڕاستەکردن بەرە و ئەم پاڵنەرە لەدیاریکردنی هاوسەری ژیان(أبوراس،٢٠٠٩:١٠).

هەر وەک ئەم پاڵنەرە پاڵنەری بنەڕەتی نییە بۆ هاوسەرگیری، بەڵام هەموو تاکێک حەز بە بوونی ژیانێکی ماددی باشتر دەکات لەوەی کە لەناو خێزانەکەیدا هەیەتی، چونکە پێداویستییە مادییەکان ڕۆڵ دەگێڕن لە بەردەوامی پەیوەندییەکە و ئاستی بەرەو پێش چوون.

٤-پـاڵنەرە ئایینییەکـان: لە قەدەغەکردنی جووتبوونی سێکسی لە دەرەوەی بـازنەی هاوسـەرگیری سـەر هەڵدەدات هەروەها پاڵنەرەکە لە ئەرکی مرۆڤ بۆ خۆپاراستن لە قەدەغە کراوەکانەوە دەست پێدەکات، ئەمە جگە لەوەی کە هاوسـەرگیری کردن لە هەمـوو ئـایینە ئاسمانییەکانیش جەختی لەسـەر کراوەتەوە وەک و چوارچێوەیەکی ڕێکخستنی ژیانی کۆمەڵایەتی و مانەوەی مرۆڤایەتی (طربية،٢٠١٢:٥١).

٥-پـاڵنەری کـۆمەڵایەتی: ئـاڵوگۆڕی خۆشەویسـتی لەگەڵ کەسـێکی تـر و گەڕان بەدوای سـەقامگیری لەڕووی کۆمەڵایەتی و سۆزدارییە بۆ ڕزگاربوونە لە تەنیایی و گۆشەگیری، بە دەست هێنانی منداڵ و پاراستنی ناوبانگ بۆ بەدەست هێنانی پێگەیەکی کۆمەڵایەتییە. ئەمەش لەبەر ئەوەی هاوسەرگیری ئەو نەخشە کۆمەڵایەتییەیە کە قبووڵکردن ورەوایەتی بەرفراوان دەدۆزێتەوە بۆ دامەزراندنی پەیوەندی لە نێـوان هەر دوو ڕەگەزدا، بـۆیە سـنووردارکردنی سـێکس لەگەڵ یەک کەسـداو، هاوکـاری و هاوبەشیکردن لە دروستکردنیماڵێکی نوێ پاڵنەری کۆمەڵایەتی هاوسەرگیرین (طربية،٢٠١٢:٥١).

لێـرەدا ئەوەی گـرنگە ڕەنـگە مـرۆڤ هاوسـەرگیری بکـات و، بە تەواوی ئاگـاداری چـۆنیەتی بڕیـاردانی دروسـت بێت لەسـەر بنەمـای ئـایینی و کـۆمەڵایەتی و پاشـان لەسـەر توانـای دەرونـی و ئەزمـوونی کەسـی، بەڵام لەوانەیە شکسـت بهێنێـت بە هۆکـاری ئەوەی کە هاوبەشـی گونجـاوی بە دروسـتی هەڵنەبـژاردووە بـۆ هاوسـەرگیری، یـان ئەم پـاڵنەرانەی بـۆ ڕوون نەکـراونەتەوە، نە پـێش دەستگیرانداری و نە لە قۆناغی هەڵبژاردنی هاوسەرییەکەیدا .

چوارەم: هەڵبژاردنی هاوسەر

هەڵبژاردنی هاوبەشی ژیان بۆ ئەوتاکانەی هاوسـەرگیری دەکەن، وەک بەردی بناغەیە بۆژیـانی هاوسـەرگیری کەلەسـەری بونیـاد دەنرێت ، دوور لە کێشـەو ئەو ڕێگرییـانەی کـار لە سـەقامگیری و پێشکەوتنی ژیان دەکەن.

هەربـۆیە هاوسـەرگیری لەسـەر دوو پەیوەنـدی بەهێـز دامەزراوە، **پەیوەنـدیەکی یاسـایی و پەیوەندیەکی ڕۆحی** ، یەکەمیان : ڕێکاری یاسایی و گرێبەستێکە تەنها پێویستی بە بەردەستبوونی

مەرجەکان وبابەتەکانی گرێبەست هەیە وەکو بوونی شاهیدو بنەماڵەو ....هتد ،دووەمیان: پەیوەستە بەو خۆشەویستییەی کە لە ئەنجامی ڕاکێشان و هاوئاهەنگی نێوان هاوسەران دروست دەبێت دەبێتە هۆی بەدەستهێنانی پەیوەندییەکی ڕۆحی کە بناغەیەکی بەهێزە بۆ بەردەوامیی پەیوەندییەکە لە نێوانیاندا(السيد،٢٠١٥:٢٢).

١-شێوازی هەڵبژاردنی هاوسەر

هەڵبژاردنی هاوبەشی ژیان جیاوازییەکی بەرفراوانی هەیە لەڕووی کەلتوری و یاسایی و کۆمەڵایەتییەوە. لە هەندێک کۆمەڵگادا هەڵبژاردنی هاوبەش بڕیارێکی تاکەکەسییە، لە هەندێکی تردا بڕیارێکی بەکۆمەڵەو، لە لایەن گرووپە خزمەکانی هەردوولاوە دەدرێت.هەروەها لە نێوان کەلتورە جیاوازەکاندا، جیاوازی لە یاساکانیشدا هەیە بۆڕێکخستنی هاوسەرگیری کە ڕێک دەخرێن بۆ ئەوەی تاکەکان هاوسەرگیری بکەن. لە هەندێک لە کۆمەڵگاکاندا ، تاکەکان مەیلیان بۆ پراکتیزەکردنی **هاوسەرگیری ناوخۆ: Endogamy** هەیە، واتە هاوسەرگیری لەگەڵ کەسێکدا دەکەن لە چوارچێوەی پۆل یان گرووپی کۆمەڵایەتی بن، بۆ نموونە تاکێک لە هەمان ڕەگەز، ئایین، چینی کۆمەڵایەتیدا هاوسەرگیری دەکات، چونکە یارمەتیدەر دەبێت بۆ بەهێزکردنی پێگەی کۆمەڵایەتیان (وسترمارك،٢٠٠١:٥٥٣).

لە هەندێک کۆمەڵگای تردا تاکەکان **هاوسەرگیری دەرەکیExogamy** : دەکەن، هاوسەرگیری دەکەن لە سەرانسەری پۆلەکان یان گرووپە کۆمەڵایەتییەکان. هەروەها لە ڕووی مێژوویەوە هاوسەرگیری دەرەکی یارمەتیدەر بووە لە بەهێزکردنی هاوپەیمانییەکانی نێوان گوندەکان یان تەنانەت تەواوی نەتەوەکان وخێڵ و عەشرەتەکان (Traver,2022:38) .

لەکۆمەڵگەی کوردیشدا وەکو کۆمەڵگەکانی تر هەڵبژاردنی هاوسەرهەردوو جۆرەکەی تێدایە ،هەندێک شوێن هەیە ئازادی بەتاکەکان دراوە کە لەگەڵ تاکەکانی شوێنەکانی ترلە خێڵ وعەشرەت وئایینی جیاوازن هاوسەرگیری بکەن، بەڵام لە هەندێک شوێنی تر ئەو ئازادییە سنورداركراوە بەهۆی بەربەستە کەلتوری وئایینەکانەوە، لەهەمانکاتیشدا لێرەو لەوێ گوێ بیستی کۆمەڵێک چیرۆک دەبین بەهۆی خۆشەویستییەوە ئەو بەربەستانە شکێندراوە وەکو هاوسەرگیری مەسیحییەک وموسوڵمانێک یان کاکەیی وموسوڵمانێک .

به شێوەیەکی گشتی هەڵبژاردنی هاوسەر بەم دوو و شێوازەیە:

أ- هەڵبژاردنی ڕێکخراو: ئەم هەڵبژاردنە لەڕێگەی خێزانی هەر دوو لایەنەوە دەبێت واتە کوڕ و کچ هیچ ڕۆڵێک نابینن لە هەڵبژاردن دا بەتایبەتیش کچ، چونکە لە زۆرێک لە کۆمەڵگاکاندا بەرژەوەندی خێزانەکان ئەوەندە بەهێزە کە هاوسەرگیری ڕێک دەخرێت. گفتوگۆکان لەلایەن ئەندامانی خێزانی بووک و زاوا بە ڕێوە دەبرێن بۆ هەموو مەبەستە پراکتیکییەکان، لێرەدا بە پلەی یەکەم بڕیاری

هاوسەرگیرییەکە لەلایەن دایک و باوک یان کەسوکار و خزمان و کەسە کاریگەرەکانی دیکەی ناو خێزانەکەوە دەدرێت (Ferraro&Gray,2010:215).

ئەم هەڵبژاردنە لە ئێستادا کەمتر بووەتەوە، جگە لەو خێزانانەی بەناوبانگن یان لەڕووی داراییەوە ئاستیان بەرزە نایانەوێت لەگەڵ بنەماڵەیەکی تر، یان ئاستی ئابووری نزمتر هاوسەرگیری بکەن.

ب-هەڵبژاردنی ئازاد: ئەم هەڵبژاردنە بەهۆی گۆڕانی ئاستی ڕۆشنبیری و پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و پەروەردەییەوە دەبێت، کوڕ و کچ یەکتر قبووڵ دەکەن، پاشان خێزانەکانیان بڕیاری هاوسەرگیری کردنیان دەدەن. لەکۆمەڵگاکانیشدا جیاوازی هەیە لەم هەڵبژاردنە، بەتایبەتیش لە کۆمەڵگەی ڕۆژئاوادا هەڵبژاردنەکە لەسەر بنەمای هۆکارەکانی وەک سەرنجڕاکێشانی جەستەیی، گونجانی سۆزداری و خۆشەویستی ڕۆمانسی دامەزراوە. هەرچەندە ئازادی ڕەهای هەڵبژاردن بەهۆی هۆکارەکانی وەک چینی کۆمەڵایەتی، نەتەوە، ئایین و ڕەگەزەوە سنووردارە، بەڵام تاکەکان لە زۆربەی کۆمەڵگا هاوچەرخەکانی ڕۆژئاوادا ئازادن لە هاوسەرگیری لەگەڵ هەر کەسێک کە ئارەزووی دەکەن (العنزی،٢٠٠٩:٣٢).

ئەم هەڵبژاردنە بەهۆی گۆڕانکاری لە شێوازی ژیانی خێزان و بوونی بنەماڵەو خێڵ وعەشرەت دەگۆڕێت، چونکە لە هەندێک بنەماڵە ئازادی زیاتر و پێدانی دەرفەت بە کچەکان وەک کوڕەکان و بوونیان لە تەنیشت بوارەکانی زانست و کاردا چەندین هەلومەرجی بۆ تێگەیشتن و خۆشەویستی پێش هاوسەرگیری دروستکردوە، بەڵام لە هەندێک بنەماڵەی تردا ئازادی بۆ هەموو تاکەکان هەڵگری یەک ناوەڕۆک نییە. هەروەها بەپێ ی شوێنی ژیانیش ئەنجامی کارلێککردن و هەندێک حەز و بەهای تایبەت لە نێوان گروپە شاریەکاندا زۆتربووە، وەک لەلای گروپە گوندنشینەکان ، لە کۆمەڵگەی کوردیشدا تاڕادەیەکی باش هەڵبژاردنی هاوسەر پێشکەوتووە وگەنجەکان بەئازادانە یەکتر قبوڵ دەکەن وپاشانیش بڕیاری هاوسەرگیری دەدەن.

٢-بنەمای هەڵبژاردنی هاوسەر

هەروەک چۆن ئاگاداربوون لە پاڵنەرەکان بۆ بڕیاردان گرنگە، بەڵام هۆکاری دیکەش هەن وگرنگترینیشیان ئەو بڕیارەیە کە مرۆڤ لە ژیانیدا دەیدات، بڕیاری هەڵبژاردنی هاوسەرە، بەهۆی ڕۆڵی سەرەکی لە پەرەپێدانی تەندروستی دەرونی و پاراستنی بەردەوامییەکەی. هەڵبژاردنی هاوسەر واتە هەڵبژاردنی تاکێکە لە نێوان چەند تاکێک کە بۆ هاوبەشی و پەیوەست بوون لەگەڵیدا بەشێوەی ڕەسمی دانپێدانراوە، هەروەها هەڵبژاردنەکە پەیوەستە بە کەلتوری کۆمەڵگە و پێوەرە باوەکانەوە، کە جیاوازن لە کۆمەڵگەیەک بۆ کۆمەڵگەیەکی تر و هەندێک جار جیاوازییەکە تەنانەت لەنێوان ئەندامانی هەمان کۆمەڵگە لە چینێک یان گرووپێکی کۆمەڵایەتییەوە بۆ گرووپێکی تر جیاوازە، ئەمەش دەوەستێتە سەرتاکەکان کە چۆن ئەو سیفەتانە هەڵ دەبژێرێن کە ئارەزووی دەکەن لە هاوبەشی ژیانیاندا هەیانبێت(الکندری،١٩٩٢:٧٣).

هەروەها ئەو هەڵبژاردنە هەنگاوێکی گرنگە ،چونکە داهاتووی تاکی پێوە پەیوەستە و زۆربەی تاکەکان بەگرنگیەوە لەم پڕۆسەیە دەڕوانن. بۆیە پێش پڕۆسەکە بە شێوەیەکی کاریگەر بیری لێدەکەنەوە. هەندێکی تریش دەیدەن بە چارەنووس(بلمیهوب،٢٠١٠:١٢٤).

هەڵبژاردنی هاوسەر یەکێکە لەهەنگاوەکانی بەرەو هاوسەرگیری ئەمەش دەوەستێتە سەر هەندێ پێوەرو بنەما کە لەلایەن ئەوتاکانەی کەدەچنە نێو پرۆسەکە دیاریدەکرێن ، هەندێک کاتیش داب ونەریت وکەلتوری و کۆمەڵگا ئەو پێوەرانە دیاریدەکات بۆهاوسەرگیری .

بەشێوەیەکی گشتی چەند بنەمایەک ڕۆڵیان هەیە لەهەڵبژاردنی هاوسەر و لای خوارەوە دەیانخەینەڕوو:

أ-باوەڕ و ئەخلاق: بەگشتی دوو مەرجی پێویستن، ئیمان یەکێکە لەو مەرجانەی کە پێویستە هەریەک لە هاوسەرەکاندا جێبەجێی بکەن بۆ هەڵبژاردنی هاوسەر، لێرەدا باسکردنی بە مانای پابەندبوون بە هەموو بڕیارە یاساییەکان و ئایینەکانە نەک تەنها ئیسلام، بەڵکو لەهەر ئاینێکدا بێت مەرجی سەرکەوتنی ژیانی هاوسەرگیری باوەڕە کە وادەکات بەربەستێک پێک بهێنێت لەنێوان هاوسەرەکان بۆ ڕێگری لە ئەنجامدانی قەدەغەکراوەکان یاخود کارێکی نادروست و سەرپێچی لە مافی یەکتر هەروەک ئەخلاقیش ڕەفتارێکە پابەندە بەباوەڕەوە، تاکەکان لەسەر هەر ئایینێک بن ڕەفتاری تایبەت بەخۆیان هەیە کە ڕەنگدانەوەی بیرو باوەڕەکەیانە (عبدالله،٢٠١٤:٤٤). واتە کاتێک دوو موسوڵمان هاوسەرگیری دەکەن باشتر پابەندی حوکم وبنەماکانی هاوسەرگیری ورەفتارو پێدانی مافی یەکتر دەبن ،وەک لەوەی موسوڵمانێک ومەسیحی یەک یاخود هەر ئاینێکی تری ئاسمانی وزەمینی هاوسەرگیری بکەن.

ب- بنەمای ئارەزوو(المیل)و عەقڵ: واتە ئارەزووە غەریزی وجەستەییەکان کە پێش هاوسەرگیری پاڵنەری بەهێزن، بەڵام هیچ بەڵگەیەکی زانستی نییە لەسەر پێویستی خۆشەویستی پێش هاوسەرگیری، هەروەک دەرکەوتووە خۆشەویستی لە زۆر حاڵەتی هاوسەرگیری سەرکەوتوو دوای هاوسەرگیری سەریهەڵداوە، لە زۆر حاڵەتیشدا شکستخواردووە ،ئەوەش بەهۆی بەکارنەهێنانی عەقڵ و لۆژیک لە لەلای گەنجان لە پڕۆسەی هەڵبژاردندا ، ئەمەش بەو مانایەی کە مەیلی (خۆشەویستی یان ڕازیبوون) بە تەنیا بەس نییە لە بڕیاردان بۆ هەڵبژاردن، لەبەرئەوەی مەیل نائیرادییە و ئەو بڕیارانەی کە بە تەنیا لەسەری بدرێت زۆر دروست نین، بەڵام هەڵبژاردن لەنێوان عەقڵی لۆژیکی و ئارەزوو پێویستە بۆ دووربون لە ناکۆکی لە هاوسەرگیریدا ،بۆیە لە کاتی بڕیاردانی هەڵبژاردنی هاوسەردا، دەبێت عەقڵ لەسەر بنەمای ئارەزوو بڕیار بدات و مەیلیش نابێت پشت گوێ بخرێت و بە عەقڵ ناوبژیوانی بکرێت (مرسی،١٩٩٥:٤٥).واتە هەم ئارەزووی مرۆڤ ڕۆڵی هەیە لە هەڵبژاردن هەمیش عەقڵ، چونکە هەریەکەیان کاریگەری لەسەر پرۆسەکە دروست دەکات.

پ-بنەمای تەمەن: تەمەن بە یەکێک لە بنەماکانی هەڵبژاردنی هاوسەر دادەنرێت، بۆیە لەیەک نزیکی تەمەن بە بنەمای سەرەکی و گرنگ دادەنرێت. ئەو کەسانەی لە تەمەندا نزیکن زۆرجار هاوسەرگیری دەکەن وسەرکەوتوون لەچاو ئەوانەی جیاوازییەکی گەورەی تەمەنیان هەیەو وادەکات بناغەی خێزانەکەیان، ناهاوسەنگ بێت، هەرچەندە هەندێ هاوسەرگیریش هەیە جیاوازی زۆر لەتەمەنی هاوسەرەکان دا هەیە و ژیانێکی سەرکەوتووش بەڕێوەدەبەن، بەڵام جیاوازییەکە هۆکارێکە کاریگەری نەرێنی لەسەر پەیوەندی هاوسەرەکان هەیە،لەبەرئەوەی کاردەکاتە سەر ڕەفتارو بیرکردنەوە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان (قادر،٢٠١٥:٤٣).

واتە بەگشتی نزیکی تەمەن بەشێوەیەکی دیاریکراو تا ئێستا دیارینەکراوە لەکۆمەڵگەدا کە دەبێت لەو تەمەنە هاوسەرگیری بکرێت و ئەگەر لەو تەمەنە لابدات ئەوا بە دواکەوتوو هەژمار بکرێت، بەڵام ئەوەی کە زۆر لەکۆمەڵگەی کوردیداو تاکەکانیش بەتایبەت کچان زۆر گرنگی بەوە دەدەن کە هاوسەرەکانیان لە خۆیان گەورەتربن بەشێوەیەکی گشتی .

ت-بنەمای هاو واتایی: مەبەست لە هاوواتایی بنەمای لەیەک چوونە، کە بە فاکتەرێکی بەهێز دادەنرێت لە هەڵبژاردنی هاوسەردا، چونکە هەر تاکێک بۆ ئەو دەستە و گرووپانە دەگەڕێت کە هاوواتای خۆین و لەڕووی (نەژاد و ئایین و تەمەن و کۆمەڵایەتی و ئابووری) یەوە و،هاوسەر لە ئەو کەسانە هەڵدەبژێرێت کە لەڕووی خەسڵەتە فیسیۆلۆژی و دەرونی و میزاجییەکانەوە لە خۆییەوە نزیکن، هەر بۆیە هاوواتایی ئەو دەستەیە دیاری دەکات کە لە خۆی دەچن و ئەوانەش دوور دەخاتەوە کەلە خۆی ناچن(القصیرو أحمد،٢٠٠٢:٦٧).

هاوواتایی بنەمایەکی گرنگە، نزیکی زۆر دروست دەکات لە بیرو بۆچون وخولیاو ئارەزووەکانیان لە پڕۆسەکەدا وادەکات نزیکبونەوەی زیاتر لە خاڵە هاوبەشەکان هەبێت وجیاوازییەکانیش ڕێکبخات.

ج-بنەمای جوانی: بنەمای جوانی دەکەوێتە سەر بیروڕای تاکەکان خۆیان لەڕووی ڕوخسار و شێوەی فیزیکییەوە، بەهۆکاری ئەوەی سەرسام بوون بەجوانی بەهاندەرێکی بنەڕەتی و وابەستەبوون بەیەکتر دادەنرێت، هەروەها پەیوەندییەکی نزیک لەنێوان جوانی وخۆشەویستیدا هەیە بەجۆرێک ئەرکی جوانی دەبێتە وروژاندنی هەست بۆئەو کەسەی کە خۆشەویستە هەر وەک ئایینی ئیسلامیش نکۆڵی لەو بنەمایە نەکردووە بەڵام جوانییەک کە لەڕووی ڕەچەڵەک و ڕەوشت و پەروەردەیەکی باش بێت بەپێی ئاداب و تقالیدەکان قبوولکراوە، بەوپێیەی تەنیا جوانی خێزانێکی باش و خاوەن پێگە دروست ناکات، بەڵکو ئایین و پەروەردە و ڕەوشتی باش هۆکاری دروست بوونی خێزانێکی بەختەوەرە (فرحان،٢٠٠٩:٤١).

واتە جوانی بنەمایەکە ناتوانرێت دیاری بکرێت کە چ شێوە و ڕوخسارێک جوانە، چونکە سەر ئەنجام هەموو مرۆڤێک بە پێ ی تەمەن پیر دەبێت، بەڵام ئەوەی گرنگە جوانی تەنیا ڕوخسار نییە

بەڵکو لە کردەوە و هەڵسوکەوتدا ڕەنگ دەداتەوە دواجاریش تاکەکان لەسەر ئەو پێوەرە بەهایەیی کە هەر تاکێک بۆ خۆی داناوە هەڵبژاردنەکە ئەنجام دەدات وەکو کەسێک کەسێکی باڵا بەرزی لا جوانە بەدوای هاوسەری باڵا بەرزدا دەگەڕێت.

چ-بنەمای ئابووری: ئەم بنەمایە لەسەر سەروەت وسامان وەستاوە وەکو بنەمایەکی گرنگ لەهەڵبژاردندا، بەهۆکاری ئەوەی هەر تاکێک کە هاوسەرگیری دەکات بەدوای ئاستێکی ئابوری باشدا دەگەڕێت ،هەروەها دەبێت کارێکیشی هەبێت بۆ ئەوەی خێزانەکەی بەخێو بکات ،بەتایبەتیش کوڕ کە ئەرکی بەخێوکردنی ماڵی دەکەوێتە ئەستۆ. لە ئێستاشدا هەرچەندە ئافرەتانیش دەتوانن ئیش بکەن و هاوکاریەکی باشی هاوسەرەکانیان بکەن لە بەڕێوەبردنی ماڵ، بەڵام بەپلەی یەکەم دەکەوێتە ئەستۆی پیاو(قادر،٢٠١٥:٤٥).

واتە ماددە لە هاوسەرگیریدا بنەمایەکی گرنگە ،لەبەرئەوەی ژیانی هاوبەش پێویستی بە پڕکردنەوەی پێداویستییە مادییەکان هەیە هەربۆیە زۆجار دەبێتە ڕێگریش لە ئەنجامدانی پرۆسەکە .

ح-بنەمای ڕۆشنبیری: هەرتاکێک هەوڵ دەدات لەگەڵ تاکێکی تری هاوشێوەی خۆی لەخوێندن وبروانامەو ئاستی ڕۆشنبیریی نزیک لە یەکتر هاوسەرگیری بکەن ،هەروەک بیرو بۆچونی تاکەکان وخێزانەکانیش ڕۆڵ دەبینێ لەم بنەمایە دا، لەبەرئەوەی نزیک بوون لەئاستی ڕۆشنبیری زۆرێک لە کێشەکانی نێوان هاوسەران چارەسەر دەکات (السيد،٢٠١٥:٤٦).

دەتوانین بڵێین ڕۆشنبیری بنەمایەکە مەرج نییە هەر ئاستی خوێندن بگرێتەوە، هەندێک تاک هەیە خوێندەوارییەکی بەرزیان نییە، بەڵام ڕۆشنبیرییەکی باڵایان هەیە لەڕووی تێگەیشتن لەبیروڕای یەکتر، پاشان ڕوانینیان بۆ ژیانیان بەشێوەیەکی دروست، ئەم جۆرە لەیەک نزیکانە کاتێک پێکەوە هاوسەرگیری دەکەن ئاستی گونجانیشیان بەرزدەبێت.

٣-جۆرەکانی هاوسەرگیری

بەشێوەیەکی گشتی هاوسەرگیری لەم دووجۆرە پێک دێت:

أ- تاک هاوسەری Monogamy : ئەم جۆرە هاوسەرگیرییە زیاتر لە سەرانسەری جیهاندا بڵاوە، کە بریتییە لە هاوسەرگیریی یەک پیاو لەگەڵ یەک ژن، کە تێیدا هەردوو هاوسەر پێیان وایە پەیوەندییەکی تایبەتی تاکایەتی لە نێوان دوو هاو بەشەکەیە (ژن ،پیاو)دا و بەشداریکردنی هەر لایەنێکی سێیەم بیری لێناکرێتەوە، وەک لە هەندێک کۆمەڵگادا کەسێک کە زیاتر لە ژنێک هاوسەرگیری بکات بە پێشێلکردنی نۆرم و یاسا و ستانداردە ئەخلاقییەکان و ئایینییەکان بە دواکەوتوویی و بەربەریزم دادەنرێت (الخولي،٢٠١٠:٦٢).

ب-فرە هاوسەری Polygamy: بەیەکێک لە باوترین شێوەکانی هاوسەرگیریی فرەیی دادەنرێت لەدوای تاک هاوسەری، واتە هاوسەرگیری پیاو لەگەڵ زیاتر لە ژنێک، کە تیایدا پیاوەکە ژیان بەسەر دەبات لەگەڵ هەموو ژنەکانی، یان یەک لە دوای یەک، یان پیاوەکە پەنا دەباتە بەرهێنانی ژنێکی دیکە دوای

کۆتایی هاتنی پەیوەندی هاوسەرگیری لەگەڵ هاوسەری پێشووی، جا بەهۆی مردنی یان جیابوونەوە بێت لێی، فرە هاوسەری لەو کۆمەڵگایانەدا بەربڵاوە کە ئەندامانی خێزانیان پشت بە هەندێک چالاکی ئابووری، پیشەی دەستی، چالاکی پیشەیی و کشتوکاڵی دەبەستن (عمر، ۲۰۰۷: ۵۳).

هەروەک ئاینی ئیسلامیش ڕێگەی داوە بە فرەژنی، بەڵام بەکۆمەڵێک مەرج ویاسا کە لێرەدا ناچینە ناو ووردەکارییەکانی،

نزیکەی لەسەدا یەک لە کەلتورەکانی جیهاندا فرەهاوسەری تیایاندا ڕوودەدات، هۆکارەکانی بڵاوبوونەوەیشی لەو کۆمەڵگایانەدا جۆراوجۆرن، بەڵام زۆرجار پرسەکانی گەشەی دانیشتووان، ئایدیۆلۆژیای ئایینی و پێگەی کۆمەڵایەتی لەخۆدەگرن. لە کاتێکدا زۆرینەی کۆمەڵگاکان فرەژنی قبوڵ دەکەن، زۆرینەی خەڵکیش پراکتیزەی ناکەن(Little&Vyain2013:449).

دەتوانین بڵێین لە ئێستادا چەندین جۆری تر لە هاوسەرگیری سەریان هەڵداوە لە قۆناغی دوای مۆدێرنتە و گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان و فراوانبوونی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان کە هەر یەکەیان بە هۆکارێک و جۆرێکی تر لە دروست بوونی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان دروست بوون وەکو هاوسەرگیری مسیار کە هاوسەرگیری نهێنی یە هەر درێژکراوەی فرەژنییە، بەڵام لە ئێستا دا لە بەر چێژە نەک لەبەر هەندێک ڕێسا و یاسا کە لە پێشتردا قبوولکراو بوو بۆ فرەژنی و بە ئاشکرا بێت(خلفية والهراس ،۲۰۱۹:٤٤).

هاوسەرگیری کردن پێویستی بەکۆمەڵێک ڕێوڕەسم هەیە کە لەدوای دەستنیشانکردن و بڕیاری ژن هێنان یان شووکردن ئەنجام دەدرێت، وەکو خوازبێنی کە پێک دێت لە داواکردن لە ماڵە باوانی کچ لەلایەن ماڵی کوڕەکەوە، پاشان دوای ئەوە نیشانەکردن و مارەکردن دێت، ئەمەش بەپێی کەلتورەکان و داب و نەریتەکان جیاوازی هەیە لە ناو کورددا لەسەر شێوازی ئاینی ئیسلام و پاشان یاسا ئەنجام دەدرێت، دوای ئەویش ماوەی دەستگیرانی کە دەکەوێتە سەر بڕیاری خێزانەکان و کوڕ و کچەکە کە ماوەکەی چەندێک بێت، دوای ئەویش ئاهەنگی گواستنەوە و پێکهێنانی خێزان دەست پێدەکات.

باسی دووەم

بنەماکانی پەیوەندی هاوسەری

دەستپێک

پرۆسەی هاوسەرگیری بە چەندین ڕێگە و شێواز دەستپێدەکات وسەر ئەنجام دەبێتە هۆی دروست بوونی خێزان و پێکەوە کۆکردنەوەیان لە ماڵێکدا ، هەربۆیە پەیوەندییەکە لەدوای پرۆسەی هاوسەرگیری دروست دەبێت و،مانەوەی ئەو پەیوەندییە هاوسەرییە، پێویستی بە هاوکاری هەر دوو هاوسەرەکە هەیە لە چۆنیەتی مامەڵە و لە یەکتر تێگەیشتن و هاوکاری و تەنانەت ئەرک و ڕۆڵی هەردووکیان لە چۆنیەتی سەرکەوتنی پەیوەندییەکی سەرکەوتووانە، کە هەوڵ دەدەین لەم باسەدا بخرێنە ڕوو.

پەیوەندی هاوسەری بە پەیوەندییەکی ماوەدرێژ لە نێوان هاوسەراندا دادەنرێت، لەو پەیوەندییەدا هەر یەکەیان پێویستیان بە ویترە بۆ ئەوەی هەست بە ئاسوودەیی بکەن لەڕووی دەرونی وکۆمەڵایەتییەوە و بە بەرپرسیارێتییەوە مامەڵە لەگەڵ یەکتر بکەن، چونکە ئەو پەیوەندییە ڕۆڵ و پێگە و ئەرکی نوێ دروست دەکات (الخباص،٢٠٠٨:٢٥١)

هەروەها پەیوەندی هاوسەری وەک هونەرێکە بۆ دروستکردنی پەیوەندی بەهێز،کە پێویستی بە شارەزایی ولێهاتوویی هەیە لەڕووی ڕەفتارو گوفتارەوە کە پەیوەندیەکەی لەسەر بنیات دەنرێت، لەبەرئەوەی پەیوەندی لەگەڵ مرۆڤ قورسترین ئەرکی هەیە ،چونکە ئامێرێک نییە بەتەنیا کاری پێبکرێت وکۆنترۆڵی لە دەستی خۆتدا بێت ،پێویستی بە مامەڵە یەکی ووردو دروست هەیە بۆ تێگەیشتن و بەردەوام بوون(هندی،٢٠١٠:١٩).

هەربۆیە تاک لە پەیوەندی لەگەڵ هاوبەشەکەیدا بە شوێن پارێزگاری و تێربوونی هەندێک لە ئارەزووەکانیدا دەگەڕێت، چاوەڕێی جەخت لێکردنەوەی بەهێز بۆ بەهای خۆی دەکات، ئەگەر ئەم هاوبەشییەی گۆڕا ئەوا پەیوەندییەکەشی بەرەو نەگونجان دەڕوات وبە تێپەڕبوونی کات لەناو دەچێت. ژن و پیاو لەدوای ئەوەی یەکدەگرن و بڕیاری پێکەوە ژیان دەدەن چەند ساڵێک لە ژیانی هاوبەش بەسەر دەبەن لە پەیوەندییەکی دوولایەنەدا، بۆیە لەم قۆناغەدا وادەخوازرێت هەر شتێک لەڕووی سۆزداریی دەرونی و عەقڵانییەوە پەیوەندییەکەیان بەهێز بکات پێشکەشی یەکتری بکەن ،وەک خۆشەویستی و سۆز و هاوڕێیەتی و نزیکبوونەوەی فکریی و دابەشکردنی کار و پەروەردەکردنی منداڵ بە هاوبەشی و هەروەها چێژ وەرگرتنی سێکسی (سمعان ،٢٠٠٧:٢٢).

لەگەڵ ئەوەشدا ژیانی هاوسەرەکان بە پێی چاوەڕوانییەکانیان سەبارەت بە هەڵسوکەوتی هاوسەرگیری دەگۆڕێت. ئەو چاوەڕوانیانە بنەمای ڕۆڵی هاوسەرگیری پێک دەهێنن و، ڕۆڵەکان

ڕەفتاری چاوەڕوانکراوی هاوسەرگیرین و، چوونە ناو ژیانی هاوسەرگیریش گۆڕانکاری لە ڕۆڵ و مامەڵەکاندا بەدوای خۆیدا دەهێنێت، ئەمەش ڕەنگە کاریگەری لەسەر ژیانی ژن یان پیاوەکە هەبێت، ئەمە جگە لە چاوەڕوانییە کۆمەڵایەتی و یاساییەکانی ئەو ڕۆڵەی کە بە ژن یان پیاو سپێردراوە، هەروەها ئەو چاوەڕوانییە تایبەتییانەی کە هەر یەکەیان هەیانە بۆ هاوسەرگیرییەکەیان بە پشتبەستن بە پێداویستی و توانا و ئەزموونەکانی پێشوویان کە لە خێزانەکانیانەوە وەریان گرتوون (الكندری، ٩٢:١٩٩٢) .

بۆیە پەیوەندی هاوسەری پەیوەندییەکی بنەڕەتی جیاوازە لە هەموو پەیوەندییەکانی تری خێزان، گرنگە کاتێک پەیوەندی نێوان هاوسەرەکان بونیاد دەنرێت ئیرادەیەکی بەهێزیش هەبێت بۆ بونیادنانی پەیوەندییەکی بەردەوام و زاڵبوون بەسەر ناکۆکییەکان و گەڕان بەدوای کەمکردنەوەی کێشەکان،چونکە هەریەک لە ژن وپیاو خۆیان لە نێوان دوخ و ڕۆڵەکاندا دەبیننەوە لەبەرئەوەی خێزانێکی نوێیان پێک هێناوە و، لەگەڵ خێزانە ڕەسەنەکانیشیان پەیوەندییەکەیان وەک ئەندامێکی خێزانەکەیان بەردەوامە، بەهۆیەوە ئەرک وبەرپرسیارێتیشیان زیاد بووە(فائزة،٢٠١٦: ٧١) .

واتە پەیوەندی هاوسەری توانا و لێهاتوویەکی زۆری پێویستە بۆ ئەوەی هاوسەران بتوانن ئەو پەیوەندییەیان بپارێزن و، لە نێوان ئەو هەموو ئەرک و ڕۆڵ و بەرپرسیارێتییەی دەکەوێتە ئەستۆیان خۆیان بگونجێنن و گرنگی بە هەستەکانی یەکتر بدەن. هەر بۆیە زۆرێک لە تاکەکان پێیان وایە کە پەیوەندی هاوسەری زۆربەی پێداویستییە سۆزدارییەکانی هاوسەران دابین دەکات، بەڵام بەبێ گوێ پێدان بەو ڕۆڵ و ئەرکەی دەکەوێتە ئەستۆیان و بەبێ بەکارهێنانی توانا و لێهاتوویی بۆ بەردەوامییان، کە ئەمەش پەیوەندییەکی سەرکەوتوویان نابێت و لە ئەنجامدا لەوانەیە ببێتە هۆی جیابوونەوەیان.

یەکەم:لایەنەکانی پەیوەندی هاوسەری

پەیوەندیکردن بەیەکێک لە کۆنترین دیاردە کۆمەڵایەتییەکان دادەنرێت کە لەگەڵ سەرەتای بوونی مرۆڤدا هەبووە ، بەو پێیەی مەبەستمان لە دروست بوونی خێزانە، دەگەڕێتەوە بۆ بەرهەمی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، کە بەبێ بوونی ئەو پەیوەندییانە تاکەکانی خێزان نەیاندەتوانی ببنە ئەندامێک لە ژیانی کۆمەڵایەتی، لەسەر ئەو بنەمایەش هاوسەرگیری و دروستبوونی پەیوەندی نێوان هاوسەران لەچوارچێوەی ژینگەی کۆمەڵایەتییەوە سەرهەڵدەدەن ،هەر بۆیە پەیوەندی هاوسەرانیش لەسەر بنەمای سۆز و خۆشەویستی و یەکگرتووییە لە نێوان ژن و پیاو دا، هەروەها سەرچاوەی بوونی پەیوەندییەکی مرۆیی و قووڵ و لێکتێگەیشتن و هاوکاری وچاودێری یە(القرنی و الغالی،٢٠٠٤: ٢١).

پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی نێوان مرۆڤ ئاستی جیاوازیان هەیە، جا پەیوەندی تاکەکەسی بێت لە نێوان تاک و ئەوی تردا، یان لە نێوان گرووپێک و گرووپێکی تردا بێت، یان لە نێوان ئەندامانی خێزان بێت. پەیوەندییەکە مەبەستی زمانی لێکتێگەیشتنە لە بیرکردنەوە و هەست و ئارەزوو و ئامانجی هەر لایەنێک و هەڵگری ماناکانە جا چ ڕوون بێت یان ناڕوون (أمانی،٢٠١٢:٢١)، بۆیە ئەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییە بەهۆیەوە گواستنەوەی ئەزموون و زانیاری و بیرۆکە و هەستەکان لە ڕێگەی کارلێکی ئاڵوگۆڕ لە نێوان هاوسەران دەگرێتەوە، پاشان لەو ئاڵوگۆڕەدا هەریەکەیان لەڕێگەی کەسایەتی خۆیەوە بە هەموو توانا بایۆلۆژی و دەرونی وڕۆحییەوە لەگەڵ یەکتر لە پەیوەندیدا دەبن، بەهۆی ئەوەوە لەگەڵ خۆیاندا پێکهاتەکانی ژیانیان و ڕەوتەکانی داهاتویان و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیان دیاری دەکەن، هەروەها پەیوەندیە تایبەتەکانیشیان لەڕێگەی توانای هەر هاوسەرێک بۆ ناردن و وەرگرتنی پەیامی زارەکی و نازارەکی ئاڵوگۆڕ دەکەن، کە دەربڕینی هەست و بیر و ئارەزووەکان و توانای گفتوگۆیەکی بەردەوام دەگرێتەوە لە پێناو بەردەوامیدان بە ژیانی هاوسەریان. (أمانی،٢٠١٢:٢١).

لەوبارەیەوە زانا (بریان تیرنر-Bryan Turner (١٩٤٥_) کۆمەڵناسی بەریتانی بواری کۆمەڵناسی ئایین: پێیوایە دەتوانین لەڕێگەی سێ ڕەگەزی سەرەکییەوە لەپەیوەندی هاوسەرێتی تێبگەین ئەوانیش :

١ –پەیوەندی دەرونی: بەخشینی سۆز و خۆشەویستی دەگرێتەوە لەنێوان هاوسەران.
٢–پەیوەندی جەستەیی: لایەنی سێکسی دەگرێتەوە کە پاڵنەر و هاندەری هەنووکەیی هەیە بۆ تێربوون.
٣ –پەیوەندی کۆمەڵایەتی: تێکەڵەی پەیوەندییە دەرونی و جەستەییەکەیە و، مافە یاسایی و ئابووری و ئەرکەکانی ژن و پیاوە ، پێشیوایە بۆ هاوسەرێتی سەرکەوتوو پێویستە هەرسێ پەیوەندییەکە هاوسەنگ بن ،بەڵام بە نەبوونی ڕەگەزێک لەپەیوەندییەکەدا پەیوەندییەکە سەرکەوتوونابێت، بۆنمونە هەریەکەیان ئەرک ومافی خۆیان بەباشی جێ بەجێ بکەن و پەیوەندی جەستەییشیان هەبێت، بەڵام سۆزو خۆشەویستی بوونی نەبێت واتە ڕازی بوونی تێدا نابێت (کمال،١٩٩٤:١٠٠).

پەیوەندییەکانی هاوسەران بۆئەم جۆرانە دابەشدەکرێت :

١-پەیوەندی هێمایی : مەبەست لەم پەیوەندییە تێگەیشتنە لەڕێگەی هێماو ئاماژە کە هاوسەران پێکەوە بەکاریدەهێنن و کارلێک دەکەن، هەروەک لەم دوو جۆرەی خوارەوە ڕوونیدەکەینەوە.

أ- پەیوەندی زارەکی: هەموو ئەو وشە و پەیام و دەربڕینانە دەگرێتەوە کە هاوسەران بەرامبەر یەکتری بەکاری دەهێنن لە ژیانی ڕۆژانە و هاوسەرگیرییەکەیاندا ،بۆ گوزارشت لە دەربڕینی هەست و

سۆزیان بۆ لە یەکتر تێگەیشتن و بەردەوامی پەیوەندییەکە، سەبارەت بە بابەتە خێزانییەکان و داواکارییەکانی ژیانی ڕۆژانە، دەربڕینی نیگەرانییەکان لە کار و ژیانداو، دەربڕینی ئاوات و پێداویستی و هەست و شتی تر، هەموو ئەو دەستەواژانەی کە هەر هاوسەرێک دەیەوێت بە بەرامبەرەکەی ببەخشێت (ناصر،٢٠١٥ :٨٧).

واتە وشەکان هەستەکان دەگوازنەوە، زۆر گرنگە هاوسەران لە بەریەککەوتن وگفتووگۆکانیاندا لەگەڵ یەکتر ئەوە لە بەرچاو بگرن کە چی بە یەکتر دەڵێن و چۆن دەری دەبڕن.

ب-پەیوەندی نازارەکی: ئەو پەیوەندییەیە لەڕێگەی ناردن و وەرگرتنی پەیامەوەیە بەبێ وشە لە نێوان تاکەکاندا، ئەو پەیامانە لەڕێگەی زمانی ئاماژە، دەربڕینی دەموچاو، چاوپێکەوتن، شێوە و دۆخی جەستە، بۆن، یان دەست لێدان دەنێردرێت، یاخود دەتوانرێت لە ڕێگەی شێوەی فیزیکییەوە بگوازرێتەوە وەک: جل وبەرگ و شێوەی قژ و،شێوازی جوڵاندنی دەم و گرتنی دەست و ڕاوەستان و هەموو ئەو شێوازانەی ئاماژە بە توخمە نازارەکییەکان دەکەن کە پێیان دەگوترێت زمانی جەستەئەم شیوازانە پەیامێک دەگەیەنن (العلی،٢٠١٥:١١٨).

دەتوانین بڵێین پەیوەندیی نازارەکی بەگشتی کردار و ڕەفتارەکان دەگرێتەوە، چونکە مرۆڤ بەگشتی توانای گوزارشتکردن وخوێندنەوەی ڕوخساری هەیە،لەکاتێکدا کەڕاستگۆ نەبێت،شتێک دەبینێت و شتێک دەڵێت، بۆهاوسەرانیش هەمان شت ڕاستە کە یەکێکە لەو پەیوەندییانەی نێوانیان و زۆرترین کاریگەری هەیە بۆ لە یەکتر تێگەیشتن ، بەهۆکاری ئەوەی کردارەکان گرنگن هەستی متمانە و ڕاستگۆیی زیاد دەکەن ، هەروەها لەڕووی دەروونییەوە هەستی ئارامی دەبەخشن کە سەرچاوەی هەستکردن بە خۆشییە. لەبەرئەوە هەندێک جار لەنێوان هاوسەران هەندێک جووڵە و ڕەفتار وەکو کارلێکی ڕەمزی نێوانیان بۆ گوزارشت لە هەستەکانی خۆیان بەکاردێنن.

لەبارەی کارلێکی ڕەمزی نێوان تاکەکانەوە ، کۆمەڵناسی **ئەمریکی جورج هربەرت مید(١٨١٦_١٩٤٧)** پێیوایە لە ڕێگەی هەرسێ چەمکی خود وئەقڵ و کۆمەڵگەوە لە کارلێکی نێوان تاکەکان تێدەگەین، بەوپێیەی لەوکاتەوەی مرۆڤەکان دەتوانن بەناسینێکی هێمایی بکەرەکان بناسن دەشتوانن بەگوزارشتێکی هێماییانە گوزارشت لە خودی خۆیان بکەن، چونکە هێماکان دەتوانرێت شیکردنەوەو هەڵسەنگاندنیان بۆ بکرێت وەکو بنەمایەک بۆناساندنی خود (غنیم وعمر،٢٠٠٨:١٦٠)،پاشان لەڕێگەی عەقڵەوە مرۆڤ گوزارشت لەو مانا و هێما و ئاماژانە دەکات کە لە نێوان تاکەکان لە میانەی پرۆسەی کارلێک دروست دەبێت، چونکە گونجان نزیک بوونەوە دروست دەکات ،بەتایبەت لە ناسین و پیادەکردنی ڕۆڵی ئەوانی تردا و، قبووڵکردن و ڕەتکردنەوەی ڕەفتارێکی گونجاو لە ڕەفتارێکی نەگونجاو(زێباری،٢٠١٧:٩٠).

هەروەها کۆمەڵگە ئەو ناوەندەیە کە کارلێکی جۆراوجۆری تاکەکانی تێدا ڕوودەدات، کە بێگومان ڕێکخستنی کارلێکەکانیش پشت بە عەقڵ دەبەستێت لەلایەن خودەوەو، پاش ئەوە لەڕێگەی هێما و ئاماژەکانەوە کە خودی دەرونی کۆمەڵایەتی دروستی دەکات، لە کارلێک و وئارەزوو ویستی تاکەکان تێدەگەین (الأحمر،٢٠٠٤:٧٠).

بەپێی بیروڕای (مید)لەڕێگەی هەموو ئەو هێما و ئاماژانەی هاوسەران بەکاریدەهێنن لەگەڵ یەکتر هەریەکەیان باشتر ئەوی تر دەناسێت و بەهۆی ئەوەوە پەیوەندییەکەیان پتەوتر دەبێت ،چونکە لەڕێگەی کۆمەڵێک ئاماژە و وشە و هێماوە دەربڕین بۆ یەکتر دەکەن و هەندێک جار ناوێک کە بۆ یەکتری دادەنێن لەڕووی ڕۆحییەوە هەستی ئارامیان پێ دەبەخشێت، هەروەها هەندێک لە ڕەفتاری هاوسەرانیش لەلایەن دەوروبەرەکەیانەوە جۆرێک لە هێما دەبەخشن کە ئەو هاوسەرانە چەندە پەیوەستن بەیەکەوە یان چەندە لەیەکتر دوورن، بۆ نموونە هەندێک لە هاوسەران پلانیان داناوەکە بۆ هەموو بۆنەیەک لە بنەماڵەکانیاندا ئامادەییان هەبێت هەربۆیە ئەم خێزانە لە ناو خزماندا بە خێزانێکی کۆمەڵایەتی دەناسرێن.

٢-پەیوەندی ئاڵوگۆڕ: ئەو پەیوەندییە دەگرێتەوە لەسەر بنەمای ئاڵوگۆڕی هەست و بیروڕا و پڕکردنەوەی پێداویستییەکان و هاوکاری یەکترە، لێرەدا هاوسەرەکان درک بەوە دەکەن، کە هەردووکیان بەشێک لە ئازادی پێشوویان لە دەست داوە بەهۆی یەکتر و دروست بوونی پەیوەندی و ئەرکەکانی هاوسەرگیرییەوە،هەر یەکەیان بوون بە تەواوکەری ئەوی تر (الخوری،٢٠٠٨:١٤١). بە واتای ئاڵوگۆڕی هەست و خۆشەویستی و پێداویستی ماددی و مەعنەوی و پشتگیری وهاوکاری دەگرێتەوە، بەتایبەت لە زۆربەی تایبەتمەندییە کەسییەکانی خۆیان دەبوورن لەپێناو بەردەوامی پەیوەندییەکەیان.

هەروەکو جۆرج هۆمانز- George C Homans (١٩١٠_١٩٨٩) کۆمەڵناسی ئەمەریکی پێیوایە پەیوەندی ئاڵوگۆڕ لە نێوان دوو کەس دەست پێدەکات لەڕێگەی بە یەکگەیشتنی ڕووبەڕووی دوو لایەنەوە، کە لە ڕووی ئابووری ، کۆمەڵایەتی و ڕۆحییەوە ڕەنگ دانەوەی هەیە بۆیە سەرەڕای دەستکەوت و قازانجی ئابووری، هۆکاری دەستکەوتی کۆمەڵایەتی وەک شکۆ و ڕێز و پێگەی کەسییەو، لایەنی کۆمەڵایەتیش هۆکار و پاڵپشتییەکی گەورەیە بۆ ئەو پرۆسەی ئاڵوگۆڕکردنەو، پێشی وایە تاک لەناو کۆمەڵەکەی بە بەردەوامی پراکتیزەی هەندێک پرۆسە و کردە دەکات کە دوو لایەنەیە بۆ ئەوەی پەسەندی کۆمەڵایەتی گرووپ و کۆمەڵەکەی بە دەست بهێنێت (الحورانی ، ٢٠٠٨:٤٥).

هەربۆیە هۆمانز پێیوایە تاک لەڕێگەی چالاکییەکانیی وەک جوڵە و کردە ورەفتارەکانییەوە کارلێک ئەنجام دەدات لەگەڵ لایەنی بەرامبەر، ئەمەش لەکاتی ئەنجامدانی ڕەفتارێکی دیاریکراو دا لە ڕێگەی

هەست و سۆز و بارودۆخی ناوەکی یان کرداری جەستەیی و ڕەفتارییەوە، بۆیە هەست و سۆز دادەنرێت بە یەکێک لە بنەماکانی تیۆرەکەی هۆمانز (شیف،١٩٨٣:٣٧٩).

هەروەها هۆمانز وادادەنێت ئەگەر کارلێکەکان وپەیوەندیەکان وبەیەک گەیشتنەکان لەنێوان تاکەکانی گروپێک دووبارەببنەوە ئەوا جەخت لە سۆز و خۆشەویستی و هاوکاری دەکەن ئەو سۆزەش دەبێتە زیاتر بوونی بڕی کارلێک وپەیوەندیەکە(عمر،٢٠٠٥:١٧٥).

پەیوەندی ئاڵوگۆڕ بەگوێرەی بڕوای هۆمانز لە نێوان هاوسەران و ئەو پەیوەندییەی نێوانیان، دەوەستێتە سەر هەر جوڵە و کردارێک کە یەکتری بۆلای خۆیان کێش بکەن بۆ زۆرترین وەرگرتنی سودو قازانج کە بەردەوامی پەیوەندییەکەیانە ،هەر بۆیە کاتێک ڕەفتاری یەکێک لەهاوسەرەکان بەرامبەر ئەویتر دەگۆڕێت کێشە لە نێوانیان دروست دەبێت.

لەلایەکی ترەوە **پیتر بلاو-Peter Michael Blau (١٩١٨ _٢٠٠٢):** کۆمەڵناسی ئەمەریکی لەبارەی ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتی پێیوایە مرۆڤ کردارەکانی دوولایەنەیە، چونکە بەشێکی زۆری خۆشی وشادی، هەروەها ناخۆشی وئازارەکانی لە کردارەکانی ئەوانی تردایە ، ئەمەش لەبەرئەوەی مرۆڤ کاریگەر دەبێت بەکردارەکانی ئەوانی تر ، هەروەها جەختی لەوە کردەوە کە ئەو دڵخۆشییەی کەسێک بەدەستی دەهێنێت، پێویستی بە ئاگالێبوون هەیە لەبەرامبەر ئەو کەسانەی لەگەڵی لە پەیوەندیدان(الاحمر،٢٠٠٤:٨٨) ، واتە پێیوایە هەر دوو بەختەوەری و بەدبەختی پێداویستین دەبێت پڕبکرێنەوە ، چونکە هەندێک کار بۆ تاکێک دڵ خۆشی دەهێنێت بەڵام لەوانەیە بۆ تاکێکی تر بەدبەختی بێت.

هەروەها (بلاو) پێیوایە کە پاڵنەر و هاندەرەکان ڕەفتارە سەرەکییەکانی تاک لە پڕۆسەی کارلێک و پەیوەندی لەگەڵ ئەوانی تر دەستنیشان دەکەن، ئەو پاڵنەرانەش بە ئاڵوگۆڕی مەعنەوی و ماددی ناوی بردوون، کە لەڕێگەی چەند قۆناغێکەوە دروست دەبن ئەوانیش **أ**-مامەڵەی ڕۆژانەی نێوان تاکەکان لە ژیانی کۆمەڵایەتیاندا دەبێتە هۆی **ب**ـ دروست بوونی جیاوازی لە پلەوپایەکانیان وکاریگەرییەکانیان ،کە دەبێتە هۆی **پ**- ڕیزبەندی ڕێکخراو لە پلە و پێگە کۆمەڵایەتییەکان و ڕەوایەتیان پێدەبەخشێت و،لەمەشەوە دەبێتە هۆی **ت**- دروست بوونی جیاوازی و گۆڕانی کۆمەڵایەتی (عمر،٢٠٠٥:١٨٤).

واتە (بلاو) پێیوایە پڕۆسەی کارلێک لەنێوان تاکەکان بەهۆی پاڵنەرەکانیانەوە ،چ لەڕووی ماددی بێت یان مەعنەوی، ڕۆژانە کاتێک ئەو ئاڵوگۆڕە ئەنجامدەدەن، هەریەکەیان بەپێی ڕادەی تواناو لێهاتووییەکانیان کاریگەریان لەسەریەک دەبێت، بەپێی جیاوازیان لە ئاست ڕۆڵ وپێگەکەیان کە هەیانە هەریەکەشیان لەوئاڵوگۆڕە سودێک یان زیانێک بەدەست دەهێنن ودەبێتە هۆی گۆڕان.

بە بــڕوای (بــلاو) پێویســـتی مـــاددی لە پڕکـــردنەوەی پێداویســـتی ڕۆژانەدایە و پێداویســـتییە مەعنەوییەکـانیش لە پڕکـردنەوەی سـوننەتە کۆمەڵایەتییەکانـدایە و پڕۆسـەی ئـاڵوگۆڕیش لەسـەر وەرگــرتن و بەخشــین وەســتاوە، ئەو لایەنەی زیــاتر دەبەخشــێت ئەوە ئەرکە و، ئەو لایەنەش کە وەردەگرێت پێی دەگوترێت مـاف، هەروەهـا پتەو بـوونی پەیوەنـدی دەوەسـتێتە سـەر هاوسـەنگی لە وەرگرتن وبەخشین (ئەلفەوال،٢٠٢٠:٤٢).

هەروەها (بلاو) جەخت لەسەر ڕۆڵی یاسای ڕاکێشانی کۆمەڵایەتی دەکاتەوە لە پەیوەندییەکانی ئاڵوگۆڕدا. ڕاکێشـانی کۆمەڵایەتی هێزێکی سـەرەکییە وەک چۆن مرۆڤەکان هـان دەدرێن پەیوەندی کۆمەڵایەتی لەگەڵ ئەوانی تردا دروست بکەن. ئەم سەرنجڕاکێشییە پەیوەستە بەوەی کە ئایا تاکێک چاوەڕوانی پاداشت دەکات بۆ دروستبوون لە پەیوەندییەکەی لەگەڵ کەسێکی دیکەدا یان نـا. بەم شێوەیە، ئەوەی ئەوی دیکە دەتوانێت پێشکەشی بکات ئەوەیە کە دیاری دەکات ئایا ئەو پاداشتە دەدۆزێتەوە یان نـا، سەرنجڕاکێشـانی تـاک بۆ ئەوانی تـر زۆر جـار لەلایەن تێکەڵەیەک لە پاداشتی دەرەکــی و نــاوەکیی و پــاڵنەرەوە پشــتگیری دەکرێــت (Blau,1964:21)،بــۆ نمــوونە جــگە لە خۆشویستنی یەکتر، هاوسـەرەکان ڕەنگە سـەرنجیان ڕابکێشـرێت بۆ ئەو پاداشـتە ئابوورییانەی کە هاوسەرگیرییەکەیان بەدوای خۆیدا دەهێنێت، لە کاتێکدا فۆڕمەکانی سەرنجڕاکێشانی کۆمەڵایەتی چ لە سروشتدا بەرامبەر بن یان دەرەکی بن، هەمـان ئاڵوگۆڕە بنەڕەتییەکانن ئەو پەیوەندییانە ئاڕاستە دەکەن لە پەیوەندییەکدا.

دەتـوانیین بڵێـین پەیوەنـدی هاوســەری پەیوەنـدییەکی ،کـۆمەڵایەتی، یاسـایی ، دەرونـی، مـاددی و ئابووریشــە، کە بە شـێوەیەکی ســەرەکی پشــت بە بەشـداریکردن و کـارلێککردنی ئەرێنــی نێـوان هاوســەرەکان دەبەســتێت و،بە پەیوەنـدییەکی مـاوە درێـژ دادەنرێـت ،چـونکە هەرتاکێـک کاتێـک هاوســەرگیری دەکـات بـۆ مـاوەیەکی کـاتی نایکات،پەیوەنـدییەک دروسـت دەکـات لەســەر سـۆز و بەشداریکردن و مـامەڵەکردن لەگەڵ یەکتردا ، ئەمەش بێگومـان دەسـتکەوتی ژیانێکی هاوسـەرگیریی بەختەوەرە.

بەپێی ڕای(بلاو) پەیوەندی هاوسەری وئاڵوگۆڕی نێوانیان ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕێت لە حوکمـدان لەسـەر شێوازی پەیوەندییە بەرامبەرەکان لە خێزان و نێوان ئەندامانی بنەماڵەکانیـان بە تـایبەتی، بە هۆکاری ئەوەی مرۆڤەکان هاوسەرگیری بە شێوەیەکی عەقڵانی هەڵدەبژێرن بۆ بەدەستهێنانی سوود، پاشـان نـاکۆکی هاوسـەرگیری دەبێـتە بـابەتێکی نـا عەقڵانـی کە کـاریگەری لەسـەر بەردەوامبـوونی دروســت دەکــات. لە ئەگەری گونجــان ورازی بــوون لەگەڵ یەکتــر بەردەوامبــوونی بەدوادادێــت و،بەپێچەوانەشەوە هەربۆیە هەر پەیوەندییەک وکارلێکێک کە ڕەزامەندی لەلایەن هاوسـەرانەوە تێیدا بەدەست بێت ئەگەری دووبارەبوونەوەی زیاترە لە پەیوەندی و کارلێکێک کەڕەزامەندی تێدانەبێت

.هاوسـەنگ ڕاگرتنـی ئەو کـارلێکەش دەکەوێـتە سـەر چـۆنیەتی مـامەڵەکردن لەگەڵ یەکتـر کە ئەمەش بێگومان پێویستی بە زیرەکی و لێهاتوویی هاوسەران هەیە.

٣- پەیوەنـدی ویژدانـی: مەبەست لەلایەنـی ویژدانی هەمـوو ئەو کارلێک و پەیوەندییە دەگرێتەوە کە لە ئەنجامی خۆش ویستنی هاوسـەرەکانەوە بۆیەکتر دەردەبڕێت کە بەپێی کەسایەتییان جیاوازە، واتە دەربڕینـی مرۆڤێـک جیـاوازە بـۆ مرۆڤێکـی تـر بەهـۆی هەسـتە نـاوەکی وبیرکردنەوەکـانی و ئارەزووەکانییەوە.

هەر بۆیە لایەنی دەرونی مرۆڤ پێکدێت لە سێ هەستی ناوەکی کە بریتین لە (فکر) بیرکردنەوە ، هەسـت و ئارەزووەکـان، بە شـێوەیەک یەکە یەک پێکـدەهێنن تاکێـک لە تـاکێکی تـر جیـا دەکەنەوە، لەڕێگەی ئەم هەستانەوە تاک سەربەخۆ دەبێت لە دەربڕینی هەست و سۆز و بیرۆکەکانی بۆ تاکی بەرامبەر، چونکە لایەنی ویژدان کە بەرجەستە دەبێت بە واتای بەردەستبوونی سیفەتە ناوەکی و دەرەکییەکانی دێت، لەبەر ئەوەی ئەو لایەنە بەرپرسە لە ڕەفتارەکانی مرۆڤ بەگشتی، بۆیە مرۆڤ ئـارەزووی نزیکی دەکـات لە کەسـێک لەڕووی سیفەتەکانی بیر ، بۆچـوون ، ئـارەزوو، هاوسـەنگی ، تەندروستی دەرونی و هاوواتایی بێت ،کە ئەمە لە هاوسەرێتیدا دەدۆزرێتەوە. سەبارەت بەوەی بۆچی مـرۆڤ ئـارەزووی ئەو سـیفەتانە دەکـات، چـونکە بە شـێوەیەکی نەبینـراو هاوبەشـیان دەکـات وکاردانەوەیان دەبێت لەسەریەکتر (نصري،٢٠١٥:١٤٧).

هەروەک ویژدان لە هەموو کەسێکدا نـاوەکییە ناتوانرێت ببینرێت، بەڵام کاتێک کەسێک کارێک دەکات پێی دەگوترێت کە ویژدانی ڕێگەی پێداوە ئەو کـارە بکات، واتە بە ڕەفتارەکانیدا دەناسرێتەوە کە ویژدانی ئاسوودەیە یان نا، بێگومان ئەمەش دەکەوێتە سـەر هەڵسـەنگاندنی بەرامبەر لەو لایەنەدا، چونکە هەندێک تـاک کـارێکی بەلاوە باشـە ،بەڵام بۆ تـاکێکی تر لەوانەیە خـراپ بێت، ئەمەش بەهۆی بیرکردنەوەکانی ئەو کەسەی هەڵسەنگاندنەکە دەکات کە پێی دەگوترێت ویژدان.

٤-پەیوەندی ماددی: پەیوەندییە ماددییەکانی نێوان هاوسەران پەیوەندییـەکی نزیکیـان لەگـەڵ بەردەوامـی هاوسـەرێتی هەیە، هەروەهـا پەیوەندیشـی بە پێگـەی ژن و کـارەکەی و تێڕوانینـی کۆمـەڵگا بـۆ ڕۆڵـی ئـەوان بـە گشـتی هەیـە ، چـونکە لەو خێزانـانەی ژن وەک بەشـداربوویەک لە پەروەردە و ڕێکخسـتنی کاروبـاری ماددیـدا بەشـداره جیـاوازی هەیە، بەهۆکـاری ئەوەی سـەربەخۆیی ژن لە دابینکردنـی پێداویسـتییەکان هاوکـاری زۆری هاوسـەرەکە دەکـات ،بە پـێچەوانەی ئەو هاوسـەرانەی ژنەکە کـار ناکـات. هەر بـۆیە ئەو ژنـانە کە بـڕی داهـاتی مانگانەیـان نییە جـۆری پەیوەندییەکەشـیان جیـاوازە و قورسایی زۆر لەسەرهاوسـەرەکە هەیە بۆ دابینکردنی پێداویستییەکان، بە بەراورد بە ئەو ژنانە کە

کاروباری دارایی به ئارەزووی خۆیان ڕێکدەخەن ئەم حاڵەتانەش بەپێی کرۆکی پەیوەندیەکە جیاوازن لە نێوان هاوسەرەکاندا (الخوری،٢٠٠٨:١٤٧).

واتە ئەم پەیوەندییە لە سەردەمی ئێستادا گرنگترین پەیوەندییە لە نێوان هاوسەران، بەهۆی ئەوەی پێداویستییەکانیش زیاتر بوون بە بەراورد بە جاران نەک تەنیا پێداویستییە بنەڕەتییەکان بەڵکو زۆر پێداویستی جوانکاری و کەمالیاتی ناوماڵ زیاد بووە و بووەتە هۆی زیادبوونی خەرجییەکانی خێزانیش، بۆیە زۆربەی هاوسەران پێکەوە کار دەکەن بۆ دابینکردنی پێداویستییەکان وزۆربەی ناکۆکییەکانیش هەر لە دابینکردنی ئەم پێداویستییەوە سەرهەڵدەدەن.

٥-پەیوەندی سێکسی: ئەو پەیوەندییە کە هاوسەرگیری لەسەر بنیات دەنرێت بۆ مانەوەی جۆر کە هەستی دایکایەتی و باوکایەتی لە پەیوەندییەکانی نێوان هاوسەرەکاندا دروست دەکات، ڕۆڵێکی گەورەی هەیە لە پتەوکردنی پەیوەندییەکانی هاوسەری و پاڵنانی بە ئاراستەیەکی نوێدا کە هەستی فیداکاری و لێبوردەیی تێیدا بەهێزتر دەبێت. بەو پێیەی ژیان بەردەوامە لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی تر.

هەر بۆیە لەڕووی بۆ ماوەییەوە جیاوازییەکی گەورە لە نێوان ژن و پیاودا هەیە وەک: مەزاج ، هۆرمۆنەکان و فسیولوژی جەستەیی، ئەم جیاوازییانە کاریگەرییان بۆ سەر سروشتی بیرکردنەوە و خەسڵەتە دەرونییەکان لای هەریەک لە ژن پیاو هەیە ،کە ئەوانیش لەسەر ئاستی هۆرمۆنی هەموو جەستەیەک، هۆرمۆنەکانی نێر و مێ دەردەدات، بەڵام ڕێژەی دەردانیان لە هەر یەکێکیاندا جیاوازە، بە شێوەیەک یارمەتی گەشەکردنی سیفەتە توخمیە لاوەکییەکان دەدەن لەسەر ئاستی چالاکیی سێکسی زۆربەی زاناکان لەسەر ئەوە کۆکن، ژنان کەمتر بە هەژێنەرە بینراوەکان یان خەیاڵییەکانی پێش کرداری سێکس کاریگەرن. هەروەها ژن بەوە جیادەکرێتەوە تاکە ئامانجی تێرکردنی ئارەزووە سێکسوالییەکان نییە و چالاکییە سێکسییەکەشی گۆڕاو و پچڕ پچڕە و سێکس لای ژن مۆرکێکی ڕۆحییە زیاتر وەک لەوەی ئارەزوویەک بێت (سمعان،٢٠٠٧:١٩).

لەگەڵ ئەوەشدا سێکس غەریزەیەکە چێژ دەهێنێت جیاوازە لە خۆراک، بەوەی ئەگەر مرۆڤ خۆی لە سێکس بە دوور بگرێت نامرێت، بەڵکو لەوانەیە لە ڕووی دەرونییەوە ئازار بچێژێت ئەمەش لەبەر ئەوەیە سێکسی ڕازیکەری مرۆڤ بەس تەواو جەستەیی نییە، بەپێچەوانەوە چێژێکی جەستەیی و دەرونییە، وەک پێوەرێک بۆ ڕەزامەندی مرۆڤ بەدەست دێت لە سێکسکردن لەگەڵ هاوسەرەکەیدا، بەڵام هەندێک جار سێکس تەنیا لە وەڵامی پێویستییەکی جەستەییدا ئەنجام دەدرێت، بەبێ ئەوەی شوێنەوارێک لەسەر ڕۆح بەجێ بهێڵێت و بەبێ ئەوەی هیچ ڕەزامەندییەکی دەرونی بەدەست بهێنرێت (صادق،٥٨:بدون سنة) ، کە ئەم شێوازە ناتەواوەو مرۆڤ دەتوانێت بە ئاسانی درک بەم جیاوازییە

بکات ئەگەر بێ خۆشەویستی سێکس بکات، لەم حاڵەتەدا مرۆڤ هەست بە کەمتەرخەمی و بێزاری دەکات دوای ئەم پراکتیزەیەو دوای تەواوبوونی چێژوەرگرتن لەجەستە، چونکە غەریزەییەکی کاتییە ئەوەی دەمێنێتەوە لەنێوان هاوسەران هەست وچێژە ڕۆحییەکەیە (صادق،بدون سنة:٥٨).

هەربۆیە ئەم پەیوەندییە تەنها پەیوەندییەکی سێکسی نییە، بەڵکو خۆشەویستی وناسکی دەردەبڕێت، و کارلێکی سۆزداری تیایدا چڕترە، لەبەرئەوەی بوونی جەستە بەبێ ئینتیما و هەست کردن بەنزیکی ڕۆحی و کارلێک کردن و سەرقاڵی بەسەر ڕۆتینی پەیوەندییەکەدا زاڵ دەبێت و دەبێتە تێرکردنی غەریزە بەبێ چێژ تیایدا (حیاصات،٢٠١٩:٩).

توانای سێکسی پیاوان بە متمانە بەخۆبوون دیاری دەکرێت و زۆرێک لە پیاوان دوای جووتبوونی سێکسی متمانەیان بەخۆیان بەدەست دەهێننەوە، لەبەرئەوەی هەست بە بەهێزی دەکەن و، پێیان وایە یارمەتیان دەدات بۆ مانەوە و سەلماندنی خۆیان، هەروەها سێکس لە ژن دا تەنیا ڕازیبوونی جەستەیی نییە، بەڵکو وادەکات هەست بە بەهاکەی بکات ڕەنگە ژن زۆر کەمتر چێژ لە سێکس وەربگرێت لەوەی پیاو چێژی لێ وەردەگرێت، ئەویش بەندە بە ڕادەی ئارەزووی ئەوەوە کە چەندە لەلایەن پیاوەکەیەوە ئارەزوو دەکرێت، هەروەها ئەو وشە گەرمانەی کە خۆشەویستی خۆی پێ دەردەبڕێت و ئەو ڕێگایانەی کە دەتوانێت پەیوەندی لەگەڵ مێشکی بکات بۆ ئەوەی دەست بکات بە هەستکردن بە ئارەزوو و گەرمی ئەو بەریەککەوتنە جەستەییەی کە لەگەڵ هاوسەرەکەیدا کۆی دەکاتەوە (ثیودور رایک،٢٠٠٥:٢٣١).

واتە گونجاوی سێکسی واتە چێژوەرگرتنی هەردوو هاوسەر بە تێرکردنی پێویستی یەکتر بۆ سێکس و، ڕێککەوتنیان لەسەر ئامانج و ڕێکارەکانی ئەم ڕازیکردنەو هەستکردنیان بە سۆز و خۆشەویستی و ڕەزامەندی لە پەیوەندیی سێکسی دا. هەربۆیە ڕازیبوونی سێکسی نێوان هاوسەرەکان بریتی نییە لە چێژێکی جەستەیی کورتخایەن و پەیوەندییەکە وادەکات هەریەکەیان بە ئارامی بژین و ئەوی دیکەیان دڵنیا بکەنەوە لە پەیوەندییەکەیان، بۆیە گونجانی سێکسی بە هۆکارێکی سەرەکی دادەنرێت بۆ ئاڕاستەکردنی کارلێکی هاوسەری (مرسی،١٩٩٥:١١٨).

٦- **پەیوەندی خۆشەویستی**: پەیوەندییە خۆشەویستییەکان خۆبەخشانە و هاوسەنگن، بە پێچەوانەی پەیوەندییە خزمایەتییەکان و ئەو پەیوەندییە یاساییانەی کە بە شێوەیەکی باو پەیوەندییەکانی هاوسەران سنووردار دەکەن ،چونکە وابەستەیی لەخۆدەگرێت کە بەرامبەرە لە نێوان هاسەران، بە پێچەوانەی ئەو وابەستەیەی لەنێوان خێزان ومنداڵدا هەیە کە بە چاودێری پابەندە، لەبەرئەوەی نزیکی بەرامبەری هاوبەشەکان گەورەتر و فراوانترە لە پشتبەستنی خزمان. لە کۆتاییدا پەیوەندیی هاوبەشەکان بە تێکەڵەیەک لە خۆشەویستی و سۆز و چالاکیی سێکسی ڕاستەقینە یان پێشبینیکراو

دیـاری دەکـرێن کە بەرژەوەنـدی هاوبەشـیان هەیە، وەکـو هێزێـک بـۆ پەیوەنـدی وابەسـتەبوون وبەردەوامی (نظمي،٢٠٠٧:١٦).

هەروەهـا خۆشەویسـتی نێـوان هاوسـەرەکان لەگەڵ پێشـکەوتنی هاوسـەرگیریدا گەشـە دەکـات، لەرێگەی ئینتیما و هاوڕێیەتی وهاوکاری یەکترەوە سەرهەڵدەدات و، جێگەی خۆشەویستی ڕۆمانسی دەگـرێتەوە بە زیـادکردنی ئاشـنابوون و پـێکەوە ژیـانی نێـوان هەردوو هاوبەشـەکە،چونکە ئەو خۆشەویستییە بە پرکەرەوەتر دادەنرێت، لە ئەنجامی ئەوەی هاوسەرەکان ڕووبەڕووی پێگەی یەکتر دەبنەوە و یەکتر وەک خۆیان قبووڵ دەکەن (داود،٢٠٠٥:٢٢)

پەیوەندی خۆشەویستی لەنێوان هاوسـەران یەکێکە لەو بنەمایانەی کە ژیانی هاوسـەری لەسـەر بونیاد دەنرێت، لێرەوە کاتێک خۆشەویستی هەبوو لەنێوان هەر دوو هاوسـەردا زۆر بە قووڵی ئەو دوو لایەنە یەکتر قبووڵ دەکەن، بە جۆرێک هەر یەکەیان ئەوی تر تەواو دەکات ڕووبە ڕووی هەموو ئەو ئاڵانگارییانە دەبنەوە کە دێتە ڕێیان لەبەرئەوەی ئەوان خۆیان و هەمـوو قورسـایی و کێشـەکانیان لەپێناو یەکتر قبووڵ کردووە.

٧-پەیوەندی پەروەردەی: پەروەردەکردنی منداڵ هونەرێکە کە پێشگریمانەی کەلتور و هۆشیاری دەکات، فۆرمەکانی پەیوەندی هاوسەری لە لایەنە نەرێنی و ئەرێنییەکانیان دەردەخاتەوە. هونەرێکی سەخت و ئاڵۆزە کە ناتوانرێت بە بێ ئاگاییانە لەلایەن دایک و باوک و بۆماوەییەوە بکرێت، چونکە منداڵ بە لاساییکردنەوەو سەرنجدان، هەڵسوکەوت ڕەفتار وەردەگرێت . لەم پەیوەندیەدا بڕیارە دایک و باوک چاودێری ڕەفتارەکانیان و کوالیتی پەیوەندییەکانیان و ڕادەی کاریگەرییەکانیـان لەسـەر دروستکردنی کەشێکی تەندروست لە ماڵەوە بکەن. سـەرەڕای ئـاڵۆزی قوتابخـانە و بیرۆکەی پەروەردەیی کە لە سەردەمێکەوە بۆ سەردەمێکی تر و لە ژینگەیەکەوە بۆ ژینگەیەکی تر جیاوازن، پەروەردەی خێزان زۆر زیاتر قورسترە وەک لە تەنها پشت بەستن بە شێوازی بۆماوەیی (الخوری،٢٠٠٨:١٦٥).

واتە لە پەیوەندی هاوسەرێتیدا، بوونی منداڵ ئەرک و ڕۆڵی دایک و باوک قورستر دەکات، چونکە پەروەردەکـردن زۆر جیـاوازە وەک لە بەخێـوکردن. بەڵام بـوونی وەکـو پـێکەوە بەسـتنێکی بەهێـز دادەنرێت لەنێوان هوسەراندا.

٨- پەیوەنـدییە کۆمەڵایەتییەکـان: پەیوەنـدییە کۆمەڵایەتییەکـان بە یەکێـک لە پێویسـتییەکانی ژیـان دەژمێردرێـت ، ژیـانی کـۆمەڵایەتی بەبـێ بـوونی پەیوەنـدییە نـاوخۆیی ودەرەکییەکـانی هاوسـەران سـەرکەوتوونابێت ،بەهۆکـاری ئەوەی مـرۆڤ خـۆی بـوونەوەرێکی کـۆمەڵایەتییە ،پەیوەنـدییە کۆمەڵایەتییەکـانیش بە لەبەرچـاوگرتنی بـارودۆخی دەرونـی وکـۆمەڵایەتی لەگەڵ بەرامبەرەکانیـان گەشەدەکەن ،هەربۆیە پەیوەندییە ناوخۆیی و دەرەکییەکانی خێزان دەگرێتەوە ، کە ئەم پەیوەندیانە بە

جۆرێک لە هاوڕایی و هاوسەنگی پابەندن کە چۆن و بە چ شێوەیەک دەپارێزرێن وبەردەوامییان پێدەدرێن، لەمەشەوە پەیوەندی هەیە کاتییە و پەیوەندی هەیە درێژ خایەنە (عمر،٢٠٠٧:٦٦).

سروشتی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان سروشتێکی پێکداچوو چڕو پڕیان هەیە، کە لەکاتی بونیادنانیان دەوەستێتە سەرهەندێک لایەن وەک: پێداویستی کەسێتی ،ئامانج ،بەرژەوەندی ، ئاڵوگۆڕی هاوبەش و پێدانی هێز بە مرۆڤ لە ڕووی ماددی ومەعنەوییەوە، هەروەها هەندێک هۆکاریش هەن کە کار لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان دەکەن، ئەویش هۆکاری بایەلۆجی وەک تەواوی جەستە، ژیری وجۆری ڕەگەز، هەروەها ژینگەی کەلتوری ، ئاستی ڕۆشنبیری وشارەزایی کەسی کە ڕەنگدانەوەیان دەبێت لەسەر پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان (القصيروأحمد،٢٠٠٧:٥٦).

دەتوانین بڵێین پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی نێوان هاوسەران لە پەیوەندییەکانی نێوان خۆیان و منداڵەکانیان و هەموو ئەوانەی دەرەوەی خۆشیان پێکدێت ،جا چ لەگەڵ خزمان وهاوڕێیان بێت یان لەشوێنی کارو پەیوەندییە تایبەتەکانیان ئەم پەیوەندییانە پێویستیان بە ئاگالێبوون و هاوسەنگی و پاراستن هەیە بۆ بەردەوامی پەیوەندییەکەیان کە کاریگەری زۆر لەسەر ژیانی هاوبەشیان دەکات ،بەوپێیەی مرۆڤ بەدابڕاوی لە ژیانی کۆمەڵایەتی ناتوانێت بژی.

دووەم: بەهێزترین ئەو هۆکارانەی پەیوەندی هاوسەری سەرکەوتوو دروست دەکەن:

زۆر لایەن هەیە کە بەشدارن لە سەرکەوتنی ژیانی هاوسەرگیریدا، هەروەها پێویستن بۆ بەردەوامبوونی لەناو سستەمێکی جێگیر و تەندروستدا و دوور لە کێشە گەورەکان کە ڕەنگە مەترسی لەسەر هاوسەرگیری دروست بکەن .

هەر بۆیە بنیاتنانی خێزان و پاراستنی قەوارە و سەقامگیرییەکەی پەیوەستە بەوەی هەر لایەنێک بە باشترین شێوە ڕۆڵەکانی خۆی ئەنجام بدات، بۆ ئەوەی جیاوازی و ناکۆکی ڕۆڵەکان دروست نەبێت و کاتێک هەر یەکەیان دەستبەرداری ڕۆڵەکانیان دەبن، ئەمەش ڕەنگە ببێتە هۆی لاوازبوونی پەیوەندی نێوان خۆیان و ئەندامان و ژینگەی ماڵ وکاریان و لە ئەنجامدا لێکترازانی خێزانی (فيروز،٢٠١٥:١٢).

لەخوارەوە ئەو هۆکارانەی کە پەیوەندی هاوسەران بەهێزتر دەکەن دەخرێنە ڕوو:

١-نزیکی سۆزداری: سۆزداری یەکێکە لە گرنگترین ئەو هۆکارانەی کە بەشدارە لە سەرکەوتنی هاوسەرگیری، ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە ڕێگە بە هەر دوو لایەن دەدات لە یەکتری تێبگەن و بە قووڵی گفتوگۆ بکەن لەسەر بچووکترین کێشەکانیان کەلە ماوەی ژیانیاندا بەرکەوتەی دەبن، ئەمە جگە لەوەی سۆزێکی زیاتر لە نێوانیاندا دروست دەکات و، وایان لێدەکات لە ئاستێکی بەرزی پەیوەندی و نزیکبوونەوەدابن. نزیکایەتی سۆزداری بەومانایەی کە کراوە بن بەرامبەر بە یەکتر و هاوبەشکردنی ئەوەی نیگەرانیان دەکات لە خەون و هیواکانیان و ئەو ئاڵانگارییانەی کە بەرکەوتەی دەبن ، دەبێتە

هۆی دروستکردنی ئاستێکی بەرزی تێگەیشتن لە بەرامبەر یەکترو، لەئەنجامدا ڕێگری دەکات لە کەمبوونەوەی ئەو جیاوازی وکێشانەی کە لەوانەیە لە نێوانیاندا ڕوو بدات (عيشة علة،٢٠١٦:١٢٦).

پێداویستییە سۆزدارییەکانی ژن وپیاو زۆر ئاڵۆزن لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی ترجیاوازن، بەڵام چەند پێداویستییەکی سەرەکی بۆ هەردووکیان هەیەو، دەتوانین بڵێین ناوەڕۆکی زۆربەیان خۆشەویستییە. هەروەها هەر ژن و پیاوێک شەش پێداویستی تایبەتیان هەیە بۆ خۆشەویستی و ئەم پێداویستیانەش لە ڕووی بەها و گرنگییەوە یەکسانن. پێداویستییە سەرەکییەکانی پیاو بریتین لە: متمانە، قبوڵکردن، ڕێز، سەرسامبوون، پەسەندکردن و دواجار هاندان. سەبارەت بە شەش پێداویستییە سەرەکییەکانی ژن، بریتین لە: سەرپەرشتی و گرنگی پێدان، لێکتێگەیشتن، ڕێزگرتن، تەرخانکردنی کات بۆی، بەڕاست زانین ولەگەڵ بوونی، دواجار دووپاتکردنەوە و متمانە. ئەرکی زانین وتێگەیشتن لە پێداویستییە خۆشەویستییەکانی هەردوو ڕەگەز دەکەوێتە ئەستۆی هەردوولا لە چۆنییەتی مامەڵە کردن لەگەڵیان کە دەبێتە هۆی گونجان وڕازی بوونی هاوسەری (النعيمي،٢٠٠٠:٢٥٠).

هاوسۆزی نێوان هاوسەران فاکتەرێکی گرنگە لە ژیانی هاوسەرگیریدا ، چونکە پەیوەندی هاوسەرگیری بەهێز دەکات و کارلێکی ئەرێنی پەرەپێدەدات و بۆچوونەکانیان نزیک دەکاتەوە و، پاڵیان دەنێت بۆ هاوکاری و یەکگرتن و لێکتێگەیشتن و هاوڕێیەتی، کە وا دەکات هەریەکەیان بەرگەی ئەوی دیکەیان بگرن تەنانەت ئەگەر سەرقاڵی یەکتریش نەبن. لێرەوە هاوسۆزی توانای هەر هاوسەرێکە بۆ ئەوەی خۆی بخاتە جێگەی هاوسەرەکەی و هەستکردن بە هەستەکانی و بەشداریکردن لە خۆشی و ناخۆشەکانی و بەرز نرخاندنی بەرژەوەندی و بیرکردنەوەکانی(السيد،٢٠٠٥:٦).

گرنگترین بەش لەپەیوەندی هاوسەرێتیدا نزیکییە ،لەبەرئەوەی پەیوەندی بەلایەنی کەسی و دەرونی وبەردەوامی پەیوەندییەکە یان وەستاندنی هەیە ،کە دەوەستێتە سەر تێگەیشتن و پڕکردنەوە لە پێداویستییە کەسییەکانی هەریەک لە ژن وپیاو و لایەنێکی گرنگیشە بۆخۆگونجاندن نزیکبوونەوەی سۆزداری(Slokosi,1995:7).

٢-ڕاستگۆیی: ڕاستگۆیی یەکێکە لە گرنگترین بنەمای پەیوەندییە تەندروستەکان، بۆسەرکەوتنی ژیانی هاوسەری لەبەرئەوەی بەردەوامیی پەیوەندییەکە مسۆگەر دەکات و، پەرەی پێدەدات و پرۆسەکە باشتر دەکات و متمانە لە نێوان هەردوو لایەن دروست دەکات، کە یەکێکە لە گرنگترین ئەولایەنەی دەبێت لەنێوان هاوسەرەکاندا بەردەست بێت بۆ چەسپاندنی پەیوەندییەکە .هەروەک ڕاستگۆیی وادەکات هاوسەران بەردەوام کردارەکانیان باشتر بکەن،چونکە هۆکاری متمانەو چارەسەرکردنی ئەو

کێشانەیە کە ڕەنگە ڕووبەڕووی هەردوولا ببنەوە، لەڕێگەی گفتوگۆیەکی لۆژیکی ڕاستگۆییانە لەسەر پرسەکان و دواتر دۆزینەوەی چارەسەری گونجاو بۆیان(الکندری،٢٠٠٥:٣٨).

ڕاستگۆیی ژینگەیەک بۆ سەقامگیری و ئارامی و هاوڕێیەتی و لێکتێگەیشتن دروست دەکات و، باشترین بەرهەمی ڕاستگۆیی نێوان هاوسەران دروستبوونی هاوڕێیەتییەکی بەهێز و هەست کردن بە دڵنیایی و متمانە و ڕێز و سەربەخۆییە.

٣-ڕێزگرتن: ڕێزگرتن نهێنی بەردەوامی و سەرکەوتنی پەیوەندی هاوسەرییە، هەروەها بەردەوامی نزیکی نێوان هاوسەرەکانە. خەمخۆری و قەدر زانینی ژن بۆ پیاوەکەی و بەپێچەوانەشەوە ، بەڵگەیە لەسەر خۆشەویستی نێوانیان. هەردوو هاوسەرەکە پێویستیان بە خۆشەویستی و پاڵپشتی دەرونی و گرنگیدان بەیەک هەیە. لە نیشانەکانی ڕێزگرتن لە نێوان هاوسەرەکاندا گوێگرتنە بە باشی، و پێزانینی ئەوی ترە،بۆ نموونە ئەگەر لایەنێک لە بابەتێکدا شکستی هێنا، لایەنی بەرامبەر هەڵەی لێ ناگرێت کەئەمە بەردەوامیان مسۆگەردەکات و ڕێگەیان پێدەدات کەموکوڕییەکانی یەکتر قبووڵ بکەن، لەنێویاندا جیاوازی،ئەمەش دەبێتە هۆی باشترکردنی سروشتی پەیوەندییەکەیان(نادیة،٢٠١٦:٣٩).

هەروەها دەتوانیین بڵێین ڕێزگرتن لە خێزانی یەکتر و لە پێداویستی و ئامانجەکانی یەکتر بنەمای خۆشەویستین، چونکە هەر یەکەیان بەڕێزی خۆی متمانەی ئەوی تر بەدەست دەهێنن.

٤- چالاکییە هاوبەشەکان: یەکێکە لە گرنگترین مەرجەکان بۆ پەیوەندییەکی هاوسەرگیری سەرکەوتوو ئەنجامدانی کاری هاوبەشە، ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە گرنگە هاوسەرەکان کات لەگەڵ یەکتر بەسەر بەرن لەبەر ڕۆشنایی ئەو سەرقاڵییە زۆرانەی ژیان کە ئەرکەکانی ناوەوە و دەرەوەی ماڵ دەگرێتەوە بۆ هەست کردن بەئارامی و نزیکبوونەوەی زیاتریان لەگەڵ لە ڕێگەی ئەنجامدانی کاری هاوبەشی وەک، پێکەوە چێشت لێنان و کاری ناوماڵ، یان هاوبەشکردنی خولیاکانیان لە وێنەکێشان، یاریکردن و چوون بۆ سینەما وسەیریکردنی تەلەفزیۆن و هەر چالاکییەکی هەمە جۆر کە بتوانن هاوکاری یەکتر بکەن هتد، ئەمەش نزیکایەتی ڕۆحی و قەدر زانینی نێوانیان زیاتر دەکات (مرسی،١٩٩٥:١٠٨).

هەروەها چالاکییە هاوبەشەکانی نێوان هاوسەرەکان و ئەو کاتەی پێکەوە بەسەری دەبەن لە ماڵەوە و دەرەوە لە باشترین شێوازەکانی پەیوەندی هاوسەرییە ،بۆیە گرنگە چالاکیی تاکەکەسی ڕێکبخرێت، لە پێناو بەسەربردنی کات و نزیکبونەوەیان لەگەڵ یەکتر (نادیە بالعباس، ٢٠١٦: ٨٦).

واتە هاوسەران پێکەوە یان بەتەنها پلانی کاری ماڵەوە یان بازاڕکردن دابنێن ،بۆئەوەی نزیکی لەنێوانیان زیاتربێت و لەڕووی دەرونییەوە هەست بە بەهای یەکتر بکەن.

٥- ئارامگرتن: توانای بەرگەگرتنی هەر ڕێگرییەکە کە دێتە ڕێگەی پەیوەندییەکان جا چ کێشەیەک بێت کە لەوانەیە لێیان ڕووبدات، یان بەرگەگرتنی جیاوازییەکانیان بێت، بەو مەبەستەی پەیوەندییەکە تا کۆتایی بەردەوام بێت، ئەگەر ئەو دوو کەسە ئەم تایبەتمەندییە بپارێزن، بە دوور دەبن لە کێشە و ناکۆکی ،بۆیە ئارامگرتن یەکێکە لە گرنگترین بنەماکان کە دەبێت لە هەر پەیوەندییەکدا ئامادەبێت، بەتایبەت ئەو پەیوەندییە هاوسەرگیرییەی کە بە فشارێکی زۆردا تێدەپەڕێت، ئەو ئاڵانگارییانەی کە پێویستیان بە ئارامگرتن هەیە، ئەمەش زیاتر و زیاتر پەیوەندییەکان بەهێز دەکات،لەبەرئەوەی توانای ئارامگری و لێبوردن لە نێوان ئەو دوو لایەنەدا ڕێگە بە هەردووکیان دەدات واز لەو ئازارانە بهێنن کە ڕوویان داوە و بیانخەنە لاوە، دواتریش بە ئارامی بەردەوام بن لە ژیانیان وەک پێشتر، لە کاتێکدا نەبوونی لێبووردن وەک بەربەستێک لە نێوانیاندا دەوەستێت، لەبەر ئەوەی ڕێگە بە قووڵبونەوەی پەیوەندی نێوانیان نادەن (أبوراس،٢٠٠٩:١٣).

ئارامگرتن زۆر پێویستە بۆ پەیوەندی بەتایبەت لە سەرەتای هاوسەرگیری، چونکە هەندێک کردار و سروشتی کەسایەتی کاتی دەوێت، هەتاوەکو هەر یەکەیان شارەزایی پەیدا بکەن لەبارەی شێوازی مامەڵەکردن و ڕەفتاری یەکترەوە ئەمەش پێویستی بە لێبوردن هەیە لە هەندێک هەڵە و کەموکوڕی یەکتر، هەر بۆیە لێبوردن ڕێگەیان پێدەدات بە قووڵی پەیوەندی بکەن، چونکە وەک دیارییەک وا یەکە ئەو دووانە لە یەکتر نزیک دەکاتەوە.

٦-خۆشەویستی: پەیوەندی خۆشەویستی تێکەڵەیەکە لە هێز و خۆڕاگری، چونکە هەردوو پیاو وژن دەیانەوێت بەچاودێری یەکتر پەیڕەوی لێبکەن وسۆزو خۆشەویستییەکەیان لەگەڵ یەکتر ئەزموون بکەن. خۆشەویستی بەهایەکەلەناخدا هەیە ئەزموونی دەکرێت و ناتوانرێت سەربەخۆ لە نۆرمەکانی کۆمەڵایەتی و کەلتوری بوونی هەبێت و ، هەروەک خۆی فێری دەبین لە کاتی کارلێک لەگەڵ ئەوانی تردا، کە ئەمەش وای لێدەکات تا ڕادەیەکی زۆر کاریگەری دۆخی کۆمەڵایەتی و کەلتوری باوی لەسەر بێت (الخولی،٢٠١٠:٣١١).

لە هاوسەرگیریدا بەدیهێنانی خۆشەویستی بەرزترین پلەی دڵسۆزی و هاوسۆزییە بۆ هاوبەشی ژیان و بەو شێوازەی هاوسەران بەشدارن لە بڕیارە نزیکەکانی ژیان و خواستی مانەوە لەگەڵ یەکتر و بڕیاری هاوبەشیان بۆ منداڵبوون و ڕەزامەندی هاوسەری ، لە پێناو بەدیهێنانی بەختەوەری و خۆشگوزەرانی هەموو تاکەکانی خێزان لە چوارچێوەی ژیانی هاوسەری(أدلر،٢٠٠٥:٣٢٣).

واتە خۆشەویستی و تێربوون و ڕازیبوونی سۆزداری دروست دەبێت لە دۆزینەوەی بەدیهێنانی ئارەزووە سۆزداری و سێکسی و کۆمەڵایەتییەکان، تا خۆشەویستی و ڕەزامەندی سۆزداری و سێکسی و کۆمەڵایەتی زیاتر بێت ڕەزامەندیش زیاد دەبێت، چونکە ئەمە پاڵ بە تاکەوە دەنێت بۆ

تێپەڕاندن و دوورکەوتنەوە لە هەموو ئەو شتانەی کە گرژی و ناکۆکی و کێشەی هاوسەری دروست دەکەن .

٧-مامەڵەی باش و تێگەیشتنی باش: هەردووکیان پێویستن بۆ بەهێزکردنی پەیوەندی هاوسەری و پشتگیری لە گونجانی نێوان هاوسەرەکان، کە ڕەنگدانەوەی ئەرێنی لەسەریان دەبێت. تێنەگەیشتن لە جیاوازییە بەردەوامەکان کە بە بچووکترین هۆکار سەرهەڵدەدەن، لە ئەنجامی دەرنەبڕینی هۆکارەکان ونەبوونی پەیوەندی کاریگەرە لە نێوان هەردوو لایەنەکەدایە.لەمەوە دەبێتە هۆی نەبوونی متمانە (شلبی و السعدین،٢٠٢٠:١١٠).

بە واتای هاوسەرەکان بتوانن لە مامەڵە کردن لەگەڵ یەکتر بەڕێزەوە ڕەفتار بکەن، هەروەها تێگەیشتنیان هەبێت بۆ ئەو ڕەفتار و کردارانەی کە بەلای یەکترەوە نەگونجاون.

٨-تەندروستی جەستەیی: خەمی ژن و مێرد بۆ تەندروستی جەستەیان، یەکێکە لەلایەنە گرنگەکانی پەیوەندی هاوسەری و، هەروەها گرنگیدان بە خۆراکی تەندروست و وەرزش و پاراستنی مزاج تەندروستی دەرونی، کە ئەمەش وا دەکات پەیوەندییەکەیان تەندروست بێت و کاتی زیاتریان هەبێت بۆ یەکتر.

٩-دیاریکردنی ئەرکی لایەنەکانی پەیوەندی هاوسەرگیری: هەردوو هاوسەر دەبێت بە تەواوی و بەبێ کەمتەرخەمی ئەرکەکانیان جێبەجێ بکەن. ئەگەر پێچەوانەکەی ڕوویدات، دەبێتە هۆی زیادبوونی جۆرێک لە بێزاری و نائومێدی بۆ پەیوەندییەکەیان و، هەستکردن بە نەبوونی قەدرزانین و، هەروەها سەرهەڵدانی کێشەی هاوسەرگیری کە کاریگەری لەسەر ژیانی هاوبەشی و سەقامگیرییەکەی هەیە (الکندری، ٣٨:٢٠٠٥) .

دەتوانین بڵێین پەیوەندییەکانی نێوان هاوسەران ، پێویستی زۆر بە ئاگاداری و پاراستن هەیە، بەهۆکاری ئەوەی یەکێکە لەو پەیوەندییانەی کە لە سەرەتادا دەچێتە ناویەوە بۆ هەمیشەیی دەکرێت، بەڵام کێشە و ناکۆکییەکان کە دروست دەبن لەوانەیە ببنە هۆی کۆتایی پێهێنانی، هەر بۆیە پێویستی زۆر بە شارەزایی و پەروەردەکردنی هەیە لەڕووی ڕێزگرتن ، یەکسانی بیروڕا ، متمانە ، گفتوگۆ ، بەشداریکردن و کرانەوە بەرامبەر یەکتر، پشتیوانی و لەسەر و هەمووشیانەوە یەکگرتووی بەرامبەر کۆمەڵگە و پاراستنی یەکتر، هەموو ئەو بەرپرسیارێتییانە دەکەوێتە سەر ئەستۆی هەر دوو هاوبەشی ژیان ئەوەش کەوا دەکات بەرامبەر ئەو کێشانە بەهێز بن.

هەر بۆیە خۆشەویستی و ئاڵوگۆڕی بیروڕا و هەست لەنێوان هاوسەران گرنگە بۆ بەدیهێنانی ڕەزامەندی ژن و مێرد لەڕێگەی پەیوەندی بەهێز و دەربڕینی هۆشیارانەیان بۆ لێکتێگەیشتن و پاڵپشتی یەکتر ، بەدیهێنانی پشتیوانی ،بەشداری ،هاوکاری و پاڵپشتی سۆزداری و ماددی لە نێوانیان

و هاوئاهەنگی لە ڕوانگەکانیان دا، لەبارەی پرسەکانی ژیان و بەرژەوەندییەکانیان و ڕادەی ناکۆکی نێوانیان. ئەمەش بەهۆی بوونی مامەڵەی دروست و ئاگاداری هاوسەرەکان لە متمانەی یەکتر، بە ڕاستگۆی و نەبوونی گومان و درۆنەکردن و ئیرەیی نا پێویست و نەبوونی نهێنی.

هەموو ئەمانەش ڕازی بوون و گونجاندنی هاوسەران بەدیدەهێنێت مەرج نییە هەموو خاڵەکان لە پەیوەندییەکی سەرکەوتوودا هەبن، بەڵکودەکەوێتە سەر ئاستی ڕازیبوونی هاوسەرەکان بە پەیوەندییەکەیان کە بە هەر جۆرێک لەسەری ڕێکەوتوون.

هەر وەک دیارە بارودۆخی ژیان و ژینگە و کەلتور و داب و نەریت کاریگەری بەرچاوی هەیە لە پەیوەندیی هاوسەری، بەتایبەت لە کۆمەڵگەی کوردی بەهۆی شێوازی ژیان و بژێوی و هەموو ئەو گۆڕانکارییە بەردەوامانەی کە دێتە پێش ژیانی کۆمەڵایەتی، ئەرک و ژیانی هاوسەرانیشی قورس کردوە، بەتایبەت ئەو پێشکەوتن و گۆڕانانەی بەهۆی سۆشیاڵ میدیا و کرانەوە بەڕووی مۆدێل و کاری سەربەخۆ، زۆر گۆڕانکاری لە ژیانی هاوسەری دروست بووە کە بە شێوەیەکی ئاشکرا هەستی پێدەکرێت وکاری کردوەتە سەر پەیوەندی هاوسەران، بەڵام ئەوەی ئەو پەیوەندییە دەپارێزێت سۆزو خۆشەویستی ڕاستەقینەیە بۆ ڕووبەڕوو بوونەوەی ئەو کێشانە کە لایەنی مەیدانیدا زیاتر بابەتەکە ڕوون دەکەینەوە.

دەروازەی دووەم

لایەنی مەیدانی

بەشی چوارەم

میتۆدی توێژینەوەکە و هەنگاوە مەیدانییەکان

باسی یەکەم: جۆر و میتۆدی توێژینەوەکە

باسی دووەم: هەنگاوە مەیدانییەکانی توێژینەوەکە

بەشی چوارەم

باسی یەکەم

جۆر و میتۆدی توێژینەوەکە

١-جۆری توێژینەوەکە

ئەم توێژینەوەیە توێژینەوەیەکی مەیدانیە لە جۆری چۆنایەتی(Qulitative Research) بە شێوازی وەسفی شیکاری، مەبەست لە شێوازی وەسفی، وەسف کردنی (شتەکانە)یان گۆڕاوەکان وەک ئەوەی لەئێستادا هەیە. تایبەتمەندی ئەم شێوازە ئەوەیە توێژەر گۆڕاوەکە کۆنترۆڵ ناکات ، تەنها باسی دەکات کە چۆنە و چی ڕوودەدات لەئێستا دا ، هەروەها شێوازی شیکاریە بەو پێیەی هەوڵ دەدات لە بابەتی (خۆشەویستی و ڕەنگدانەوەی لە پەیوەندی هاوسەراندا) لە لای هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکە تێبگات، بەپێی تێگەیشتن و ئەزمونی هاوسەران بۆ بابەتی بەهای خۆشەویستی و پەیوەندی هاوسەرییان لە ژیانی کۆمەڵایەتییاندا ،هەروەها چۆنییەتی مامەڵەکردنیان لەگەڵ یەکتر لە چەند تەوەرەیەکدا شیبکاتەوە.

توێژینەوە چۆنایەتییەکان بەکارهێنانی باشترین دیزاین و تەکنیکی توێژینەوەدادەنرێت بۆ توێژینەوەی دیاردەیەک یان بابەتێکی مرۆیی و کۆمەڵایەتی بەشێوەیەکی ورد وقوڵ(خدر،٢٠٢٢:١٤) ، بە پشت بەستن بە لێکدانەوەی مانا و ڕاڤەکردنی زانیارییەکان .واتە جەخت خستنە سەر پرۆسەو تێگەیشتن و مانا، ئامانجی توێژینەوەی چۆنایەتی تێگەیشتنی قووڵترە لە گرفتی تاک لە ڕێگای دەربڕینی بیرو بۆچوونەوە. ئەم جۆرە جیاوازە لە توێژینەوەی چەندایەتی کە پشت بە داتا و زانیاری ئاماری دەبەستێت (فەتحی،٢٠٢١:٣٣).

توێژینەوە چۆنایەتییەکان توێژینەوەی ئەو بابەتانە دەکەن کە لەڕونکردنەوەی ماناکانیان دا لەلایەن تاکەکان یان گروپەکانەوە دەدرێنە پاڵ کێشە کۆمەڵایەتییەکان ،هەروەها ڕێگە دەدات بۆ گەیشتن بە هەڵهێنجانی تیۆرێکی نوێ (Croswell,2007:37).

٢-میتۆدی توێژینەوەکە

لەڕووی میتۆدەوە لەم توێژینەوەیەدا میتۆدی شیکردنەوەی بابەت (منهج تحليل الموضوع) (Thematical Aanalysis) بەکارهێنراوە بۆ شیکردنەوەی داتاکان، کە میتۆدێکە بەکاردێت بۆ دروستکردنی بابەت یان تەوەرە لەو داتایانەی کە لە زانیارییەکانی توێژینەوەوە پوختکراونەتەوە، لێرەدا بەشێوەیەکی تێرو تەسەل ڕووندەکرێنەوەو مامەڵە لەگەڵ کۆمەڵێک بابەتی جیاوازدا دەکەن لە میانەی شیکردنەوەیاندا (جبار،٢٠١٩:٨٣).

هەروەهـا ئەم میتـۆدە لەلایەن هەر دوو تـوێژەران(بـڕاون و كـلاركەوە) ناسـێنراوە و، پێناسـەی دەکەن بەوەی ڕێگـایەكی دروسـتی گونجـاوە بـۆ شـیکاری داتـای تـوێژینەوە چۆنایەتییەكـان وەكـو دەروازەیەک بـۆ دیـاریکردن و ڕێکخسـتن و پێشکەشـکردنی تێڕوانینێکـی قـووڵ، بـۆ شـێوە و مانـای کۆمەڵێک داتا و، کورتکردنەوەی لە چەند واتایەكدا، كە ئەم میتۆدە ڕێگا بە توێژەر دەدات لە مانا و واتا هاوبەشەكان تێ بگات و دواتر بتوانێت داتا و زانیارییەكان لە چەند مانایەكدا كورت بكاتەوە و بگاتە شیکار و ئەنجام بۆ توێژینەوەكەی (Braun&Clark,2012:2).

لەم تـوێژینەوەیەدا ئەم میتۆدەمـان بەكارهێنـاوە ،لەبەرئەوەی زیـاتر لەهەر میتـۆدێكی تـوێژینەوە چۆنایەتییەكـان گونجـاوە بـۆ شـیكردنەوەی زانیارییەكـان ،هەروەهـا بەكارهێنـانی ئەم میتـۆدە ڕێـگە بەتـوێژەردەدات بگـات بەتێگەیشـتن ودرككـردن بە ئەزمـوونی تاكەكـان و لە چوارچێوەیـدا چەنـد تەوەرەیەک دیاریبكـات بۆشـیكردنەوە، لەسـەر بنەمـای بیـروڕای تاكەكـان كە وەڵامـی پرسـیارەكانی توێژینەوەكەیـان داوەتەوەو بە سـادەیی گوزارشـتیان لە بیـرو بۆچـونی خۆیـان كـردوە ، پـاش پـوختكردنەوەو دروسـتكردنی تەوەرە وشـیكردنەوەی زانیارییەكـان بگـات بە وەڵامـی ئامانجەكـانی توێژینەوەكە ، بەتایبەت بۆ بابەتی بەهای خۆشەویستی كە بابەتێكی مەعنەوییەو توێژەر دەیەوێت لە قسەی لێتوێژراوەكانەوە بەشێوەیەكی گشتی ماناكانی دەربخات ،كە بەچ شێوازێك لەنێوان هاوسەراندا ڕەنگدەداتەوە لە پەیوەندییەكەیانـدا ،چـونكە خۆشـەویسـتی بەهـایەكە بـوونی هەیە، بەڵام چۆنییەتی و چەنـدێتی دەربـڕین و بەكارهێنـانی لەلای تـاكە تـاكەی ئەنـدامانی نمـوونەی تـوێژینەوەكە جیـاوازە و گۆڕاوە ، ئەم میتۆدە هاوكـاری دەكـات لەتێگەیشـتنی زیـاتر لە وردەكارییەكـانی ژیـانی هاوسـەران و بابەتی بەهای خۆشەویستی.

باسی دووەم

هەنگاوە مەیدانییەکانی توێژینەوەکە

١-کۆمەڵگەی توێژینەوەکە

هەموو توێژینەوەیەکی مەیدانی پێویستی بەوە هەیە کە کۆمەڵگەی توێژینەوەکەی دیاری بکرێت،واتە ئەو کۆمەڵگەیە دەبێتە ئامانجی توێژینەوەکە .

کۆمەڵگە ئەو شوێنەیە کە توێژەر توێژینەوەکەی تێدا ئەنجامدەدات جا جۆرەکەی گشتگیر بێت بۆ هەموو ئەندامانی کۆمەڵگە کە یان لەڕێگەی هەڵبژاردنی نموونەیەکەوە بێت کە دەچنە ناو پێکهاتەی ئەو کۆمەڵگەیەوە دەکرێ شت بێت یان کەس بێت وەکو تاک و خێزان(خمش،٢١٢:٤١٢).

کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بریتییە لەهاوسەرانی شاری سلێمانی.

٢-نموونەی توێژینەوەکە

نموونە بەوە پێناسە دەکرێت کە بەشێکە لەگشت و نوێنەرایەتی گشت تایبەتمەندییەکانی دەکات ئەگەر بە بێ لایەنگیری هەڵبژێردرا، یان ئەو بەشەیە کە هەڵدەبژێرێت لەکۆمەڵگەی توێژینەوە بە ئامانجی گشتاندنی دەرئەنجامەکانی بەسەر گشت کۆمەڵگەدا، لە پێناوی ئەمەدا پێویستە نموونە بەشێوەیەکی ڕاستگۆیانە نوێنەرایەتی کۆمەڵگە بکات تاکو بتوانێت سود لە داتاکانی وەربگیرێت بۆ دۆزینەوەی هەڵسەنگاندن وراڤەی گونجاو بۆدیاردەکانی کۆمەڵگە(خدر،٢٠٢٢:١١٦).

لە توێژینەوەی چۆنایەتیدا وەرگرتنی نموونەی توێژینەوە زیاتر بەدوای نموونەی (مەبەستدارەوەیە)(Sampling purposive)کە جۆرێکە لە نموونە وەرگرتنی نائەگەری، چونکە ئەنجامەکانی ئەم نموونەیە ناگشتێنرێت بەسەر کۆمەڵگەکەدا، یەکەکانی توێژینەوەش لەسەر بنەمای ئەوە هەڵدەبژێردرێن کە پەیوەندی ڕاستەوخۆیان بە پرسیاری توێژینەوەکەوە هەبێت ،ئامانج لەوەرگرتنی نموونەی مەبەستدار وەرگرتنە لەحاڵەت، بەشداربوان بەڕێگایەکی ستراتیجی هەڵدەبژێردرێن کە گونجاوبن بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی چاوپێکەوتن (شوانی،٢٠١٥:٢٨٨).

لەم توێژینەوەیەدا نموونەی مەبەستدارمان بەکارهێناوە نموونەی مەبەستداریش ،جۆرێکە لە نموونە وەرگرتنی نا ئەگەری ،واتە هەلی یەکسان لەبەردەم تاکەکانی کۆمەڵگەی توێژینەوەکەدا نییە ، تابینە ئەندام لە نموونەی توێژینەوە داو خودی توێژەر ڕۆڵی هەیە لە هەڵبژاردنی تاکەکانی نموونەکە(ئەبراش،٢٠١٢:٢٩٣) .

لەبارەی وەرگرتنی ئەم جۆرە نموونەیە بۆ توێژینەوەکەمان، توێژەر لەسەرەتادا چەند چاوپێکەوتنێکی ئەنجامدا وەکو توێژینەوەیەکی بەرایی ، لەسەر ئەو بنەمایەش پرسیارەکانی توێژینەوەکە دەستکاریکران بۆ ئەم مەبەستەش (٥) کەس لە لێتوێژراوان وەرگیران بەبێ دیاریکردنی ماوەی هاوسەرگیری و بوونی منداڵ، بەڵام پاش وردبونەوەو خوێندنەوەی ئەنجامەکان بۆمان دەرکەوت هاوسەران لەسەرەتای هاوسەرگیری تێڕوانینان بۆ خۆشەویستی و پەیوەندی هاوسەری جیاوازی هەبوو بەجۆرێک هەست نەکردن بەبەرپرسیارێتی وکەم ئەزموونی لەپەیوەندییەکەیاندا هەبوو.

ئەمەش بەهۆی ئەوەی سێ ساڵی یەکەمی هاوسەرگیری ساڵانی یەکتر ناسینە وزۆربەی جیابونەوەکانیشی تێدا ڕوو دەدات (Gottman,1999:6)، هەروەها پێش ئەوەی منداڵ بێتە ناوخێزانەکەوە تێڕوانین بۆ ژیان جیاوازی هەیە. بۆیە هەوڵماندا نموونەیەک بەردەست بخەین کە خۆشەویستی ڕاستەقینەمان بۆ دەربخات .

تایبەتمەندییەکانی هەڵبژاردنی نموونە:

أ- ماوەی هاوسەرگیری ٣ ساڵ بەرەوژوربێت.

ب- خاوەنی منداڵبن.

ج-ئامادەییان هەبێت چاوپێکەوتنمان لەگەڵدا ئەنجامبدەن.

پاش ئەوەی دەستکاری پرسیارەکانی چاوپێکەوتن کرا ،لەناو خوێندنگە داوا لەهەندێک لەفەرمانبەران و مامۆستایان کرا ،بەڵام ئامادەییان نەبوو لەبەرئەوەی چاوپێکەوتن بوو دەبوایە (٣٠) خولەک بەرەوژوور کاتمان پێبدەن و چاوپێکەوتن ئەنجامبدەین لەگەڵیاندا ،بەڵام بە هۆکاری ئەوەی لەناو خوێندنگە نەیاندەتوانی و هەر مامۆستایەک کاتی وانەکانی تەواو ببوایە دەگەڕایەوە بۆماڵەکانی خۆیان ،دەیان گووت کە لە دەرەوە یان لە شوێنێک کاتیان هەبوو ئاگادارمان دەکەنەوە، هەربۆیە توێژەر لەهەر هاوسەرێکی دەپرسی و بابەتەکەی بۆ ڕووندەکردەوە و پاش ڕەزامەندی کاتی چاوپێکەوتنمان دادەنا و ئەنجامماندەدا.

بەجۆرێک هەندێکی لە پارک و قاوەخانە و شوێنی کارکردنی لێتوێژراوەکان بوو بە پێی کاتی ئەوان ،سەرجەمیان پاش ڕەزامەندی ڕیکۆردمان دادەنا، بارگرانییەکی زۆر لەسەرمان بوو، چونکە هەندێکیان پاش چەندین جار پەیوەندی و ناردنی پرسیارەکانی چاوپێکەوتن پەشیمان دەبونەوە، چەند چاوپێکەوتنیشمان سڕیەوە بە هۆکاری ئەوەی پێیان خۆش نییە گفتوگۆکانیان بڵاو ببێتەوە.

٣-خەسڵەتە جیاکەرەوەکانی نموونەی توێژینەوەکە:

نموونەی توێژینەوەکە چەند خەسڵەتێکی تایبەتیان هەبوو:

أ- هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکە لە هەردوو ڕەگەز پێکهاتوون (پیاو ،ژن)، هەروەها لە ڕووی پیشەوە ، لە پیشەی جۆراو جۆر پێکهاتوون وەک (پزیشک ، مامۆستای زانکۆ، ،کاسب ، مامۆستای قوتابخانە ، توێژەر ، فەرمانبەر ، ڕاهێنەری وەرزشی ، خاوەن کاری سەربەخۆ و ژنی ماڵ و ،ڕاوێژکاری یاسایی) .

ب-هاوسەران لەڕووی ماوەی هاوسەرگیری جیاواز بوون ،ماوەکەیان لە نێوان(٤_٢٠) ساڵیدا بوون.

پ-بوونی منداڵ لە (١ -٥)ی تێدایە واتە خێزان هەبوو خاوەنی (١)منداڵ بوو ، خێزانیش هەبوو (٥) منداڵیان هەبوو.

ج-ئاستی خوێندەواری (خوێندەوار و نەخوێندەوار).

د- لەڕووی تەمەنەوە لە(٢٨ساڵ تاوەکو ٤٠ ساڵی).

بەو جۆرە نموونەی توێژینەوەکەمان لە(٢٣) کەس پێکهاتووە، بەجۆرێک(١٤) ژن ،(٩) پیاو وەرگیراون، زۆربەی لێتوێژراوەکان پێیان خۆش نەبوو ناوو شوێنی کارکردن وپیشەکەیان بنوسرێت، سەبارەت بە نموونەی وەرگیراوی پیاوان کە ژمارەیان(٩) ئەندام بوو زۆرتر لەوە داوای چاوپێکەوتنیان لێکرا ،بەڵام ئامادەییان نەبوو ،جگە لەوەش زۆرێکی تریان داوای پرسیاری چاوپێکەوتنیان دەکردو،دوایی چەند ڕۆژێک داوای لێبوردنیان دەکرد ،بەهۆکاری ئەوەی بابەتەکە زۆر تایبەتە و پەیوەستە بە کەسایەتییانەوە ناتوانن قسەمان بۆبکەن، بۆیە ئەو نموونەی کە ئێمە مەبەستمان بوو بەو شێوەیە(٩)دانەمان دەست کەوت. لەهەمانکاتیشدا ژنە نموونە وەرگیراوەکان لە زۆربەی وەڵامەکانیاندا باسی هاوسەرە پیاوەکانیان بۆ دەکردین بەوشێوەیە سودمان لە وتەی ژنەکان دەبینی بۆ شیکاری پرسیارەکان سەبارەت بەتێڕوانینی پیاوان.

سەرجەمی چاوپێکەوتنەکان داوا لە لێتویژراو کراوە بەمەبەستی چاوپێکەوتن پاشان لێتوێژراوان بەپێی کات و شوێنی گونجاو وەڵامیان داوەتەوە پاش ڕەزامەندی تۆمارکراون ، زۆر لێتوێژراویش لەپێشدا ئامادەبووە چاوپێکەوتن بکات، بەڵام دوای پەشیمان بوەتەوە.

چاوپێکەوتنەکان لەنێوان(٣٠) خولەک بۆ(١،١٥)خولەک هەندێک جار زیاتر و کەمترتۆمارکراون ،بەو شێوەیە تاوەکو گەیشتوینەتە تێربون(الأشباع النظري) ،ئەمەش کاتێک دەبێت کەتوێژەر لە دوای ئەنجامدانی چەند چاوپێکەوتنێک هەستی دەکرد وەڵامی نوێی دەست ناکەوێت ودووبارە هەمان

وەڵامــی دەدرێـــتەوە، ئیتـــر لەوشـــوێنەدا دەوەســـتێت واتە گەیشـــتووە بە تێربـــوونی تیـــۆری (Mack&Woodsong,2005:6).

٤-بوارەکانی توێژینەوەکە

ئەنجامـدانی هەر تـوێژینەوەکی زانسـتی بـوارو سـنورێکی دیـاریکراوی هەیە و، هەر بەپێـی ئەو سنورەش دەبێت زۆر بەڕوونی لەتوێژینەوەکەدا ئاماژەی پێبدرێت و بخرێتە ڕوو، سنوری توێژینەوە خۆی لە چەند بوارێکدا دەبینێتەوە وەکو (بواری مرۆیی و شوێنی وکاتی) (ئەبراش،٢٠١٣:١٩٣).

لێرەدا بواری توێژینەوەکە بەم شێوەیە دیاریدەکرێت:

١-بواری مرۆیی:(٢٣) هاوسەری نموونەی توێژینەوەکە دەگرێتەوە لەشاری سلێمانی.

٢-بواری شوێنی:ئەم توێژینەوەیە شاری سلێمانییە.

٣-بـواری کـاتی :کـاتی ئەنجامـدانی کـارە مەیـدانییەکانی توێژینەوەکەمـان وکـاتی چاوپێکەوتنەکـان دەگرێتەوە لە١٥/٩/٢٠٢٢-١٠/٢/٢٠٢٣.

٥- ئامرازی کۆکردنەوەی زانیاری

ئـامرازی کـۆکردنەوەی زانیـاری قۆنـاغێکی گرنگـی تـوێژینەوە لەخۆدەگرێـت، بە تـایبەتی دوای هەڵبژاردنی کۆمەڵگەی توێژینەوە و دیاریکردنی نموونەی تـوێژینەوەکە لەو شـوێنەی کە نموونەکەی لێ هەڵبژێردراوە.

ئامرازەکـانی کـۆکردنەوەی زانیـاری زۆرن ،بەڵام ئـامرازێکی گونجـاو بـۆ ئەم تـوێژینەوەیە بۆدەستکەوتنی زانیاری بە ووردی ودروستی بۆ ئەوەی بتوانرێت ئامانجەکانی توێژینەوەکەی لێیەوە بەدەستبهێنرێت (چاوپێکەوتنە).

- چاوپێکەوتن (المقابلة) (Interview) : وەک ئامرازێکی توێژینەوە بریتییە: لە گفتوگۆیەکی زارەکی ڕووبەڕوانەی نێـوان تـوێژەر ولێتوێژەر،یـان کۆمەڵێـک لە لێتـوێژراوان پـێکەوە بەمەسـتی گەیشـتن بەڕاسـتی یـان هەڵوێسـتێکی دیـاریکراو لە پێنـاو دەسـتەبەرکردنی ئامانجەکـانی تـوێژینەوە، بەجۆرێـک لایەنی یەکەم کۆمەڵێک پرسیاری کراوە یان داخراو ئاراستەی لایەنـی دووەم دەکات و وەڵامەکانیش ڕیکـــۆرد یـــان تۆمـــار دەکـــرێن بەمەبەســـتی پێـــداچونەوەو بەتـــاڵکردنەوە وەســـفکردنیان (الحمودی،٢٠١٩:١٤١).

بەو پێـــیەی چـــاوپێکەوتن یەک جـــۆر نیـــیە و چەنـــد جـــۆرێکی هەیە ، وەکـــو چـــاوپێکەوتنی داخراو،چاوپێکەوتنی کراوە، چاوپێکەوتنی نیمچەکراوە.

بەڵام لەم تـوێژینەوەیەدا چـاوپێکەوتنی نـیمچە کراوەمان(المقابلـة شـبة المقننـة) بەکارهێنـاوە ، کە بریتییە لە بوونی پەیوەندییەکی کارلێککردو لەنێوان توێژەر و لێتوێژراودا، بەجۆرێک توێژەر چەند پرسیارێکی دیاریکراو ئاڕاستەی لێتویژەر دەکات و لەکاتی ئەنجامدانی چاوپێکەوتنەکە پرسیاری تر سەبارەت بەبابەتی توێژینەوەکە دروست دەبێت ،هەروەها ئەم شێوازە ئازادی بەتوێژەر دەدات وورد ببێتەوە لە قسەکانی لێتوێژراو ، لە کاتی چاوپێکەوتنیشدا ڕێگە بەلێتوێژراو دەدات بەزمانی خۆی بە ئازادی بتوانێت ڕای خۆی دەربب‌ڕێت (عمر،٢٠٠٤:٢٣٧).

بەشی پێنجەم

خستنەڕووی زانیارییە مەیدانییەکان وئەنجامەکانی توێژینەوەکە

باسی یەکەم : شیکردنەوەی زانیارییەکان بەگوێرەی ئامانجەکانی توێژینەوەکە

باسی دووەم : دەرئەنجام و ڕاسپاردە و پێشنیازەکانی توێژینەوەکە

بەشی پێنجەم

باسی یەکەم

شیکردنەوەی زانیارییەکان بەگوێرەی ئامانجەکانی توێژینەوەکە

لێرەدا هەوڵدەدرێت شیکاری زانیارییەکانی لێتوێژراوان بکرێت بەپێی ئامانجەکانی توێژینەوەکە

تەوەرەی یەکەم: ماناکانی خۆشەویستی لەڕوانگەی هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکە.

مەبەست لە خۆشەویستی ڕاستەقینەی نێوان هاوسەران ئاڵوگۆڕی هەستی خۆشەویستی دڵسۆزانەیە لەنێوانیاندا ،کە بابەتێکە کۆمەڵێک ماناو چەمکی جیاواز لە خۆ دەگرێت، جیاوازییەکەش بەپێی کەسایەتییان و چۆنیەتی دەربڕین و تێگەیشتنیان بۆ یەکتر دەگۆڕێت ، چونکە خۆشەویستی ماناکانی دەگۆڕێن، لەمەشەوە بوونی خۆشەویستی لەلای هاوسەران بەدەربڕینەکانیان بە وشە وکردار مانا دەدەنە ژیانی پێکەوەییان.

مانا، کردەیەکی مەعریفییە دەدرێتە پاڵ هەموو ئەو شتانەی هەستیان پێدەکەین و دەکەونە بەر هەست وئاگاییمان، مەرج نییە ڕاستەقینە بن وبیان بینین، یاخود لەشوێنێک بن، بەڵکو بەرهەمی بیرکردنەوەی مەعریفی مرۆڤن(حوسێن،٢٠١٩:١٦٢). واتە تۆ لەهەر کوێیەکدا کردارێک ووشەیەک یان شتێک بەلاتەوە پەسەند بوو هەستی دڵخۆشی پێدایت لای تۆ مانای پێدەدەیت ،بۆ نموونە کەسێک بەووشە پێت بڵێت دەکرێت بۆ ئەم کارەم یارمەتیم بدەیت ئەوە وەکو مانای ڕێز لای تۆ دەردەکەوێت، بەڵام ئەگەر خوێندکارێک لەکاتی تاقیکردنەوە بە مامۆستا بڵێت بەو شێوازە دەکرێت لای مامۆستا بە بێڕێز و خوێندکارێکی تەمبەڵ دابنرێت، کەواتە ماناکان مرۆڤ خۆیدەدات بەکردارەکان، بۆ هاوسەرانیش هەمان شت ڕاستە.

مانا لەگەڵ لەدایک بووندا دروست نابێت بەڵکو بەرهەمدەهێنرێت ،هەربۆیە مرۆڤ خۆی مانا دەداتە شتەکان و کردارەکان. ماناکان ئەو بەهایانەن کە بەهۆیانەوە ژیان دەکرێت و لایەنەکانی پێداویستی پێ پڕدەکرێتەوە(تیری،٢٠١٠:٥١). بەوپێیەی خۆشەویستی دروست نابێت بە پێویستییەکی سۆزداری بە تەنیا، بەڵکو دەروونناسەکان پێیان وایە لەپاڵ پێویستی خۆشەویستی کۆمەڵێک بنەمای تر بوونیان هەیە، وەکو هەستکردن بە ئارامی و بەها و نرخ و گرنگی خود، خۆشەویستی بەستراوەتەوە بەدانە بەدانەی ئەو پێویستیانەوە کە وا دەکات وەکو پاڵنەرێکی ناوەکی زۆربەی وشە و کردارەکانی لەسەر بنیات بنێرێت، لەبەر ئەوەی هاوسەران لەڕووی ڕۆحیەوە دەتوانن لەماناکان تێبگەن، کە ئەمە نهێنی خۆشەویستی دەردەخات بەشێوەیەک لە قووڵایی دەروندا بوونی هەیە و، پەیوەستە بە هەستە ناوەکییەکانی خودی مرۆڤەوە و لەلای هەر تاکێک شێوازێکەو جیاوازە، بەتایبەت

هیچ هێزێک ئەوەندەی خۆشەویستی کاریگەر نییە بۆ دروستبوونی گۆڕانکاری لە خودی مرۆڤدا و هەربۆیە ئەمە وادەکات هاوسەران بەردەوام ڕێگای نوێ و درێژکراوە لەبەردەمیاندا بکرێتەوە بۆ تێگەیشتن لە بیرکردنەوەکانی یەکتر(صادق،بدون سنة:١٠).

لێرەوە هاوسەران هەرکات فێری تێگەیشتنی ماناکان بوون ،ئەوا لەیەکتر تێدەگەن وفێری ئەوە دەبن کە هەریەکەیان بزانن بەچی دڵ خۆش دەبن و ،ئارەزووی چی دەکەن وچۆن مامەڵە لەگەڵ بارودۆخەکانی یەکتر بکەن ،چونکە ماناکان خۆیان لەناو کۆمەڵێک گوفتارو ڕەفتاردا دەبینەوە کە هەریەکێک لەهاوسەران ئاڕاستەی یەکتری دەکەن.

خۆشەویستی ڕاستەقینە پێویستی بەشارەزایی و کۆمەڵێک ڕێگاو شێوازی تایبەتی هەیە بۆدەربڕینی ، بەتایبەت لەنێو ئەو هەموو سەرقاڵی و ئەرکانەی ژیانی ڕۆژانەی هاوسەران کە وا دەکات کەمتر کاتیان بۆ یەکتر هەبێت. خۆشەویستی زیاتر گرنگتر دەبێت،لەبەرئەوەی مرۆڤ درک بەوە دەکات، کە دەربڕینی خۆشەویستی وەکوخۆراکپێدانە بەڕوحی یەکتر، ئەمەش سیفەتێکی بەرزترە لە خۆراکی جەستەیی(مظاهری،٢٣٨:١٩٩٤). واتە چێژەکەی وەکو خۆراک وایە بۆ جەستە.

هەر بۆیە دەربڕینی خۆشەویستی لە نێوان هاوسەران خۆی دەبینێتەوە لە هەردوو شێوازی زارەکی و نازارەکی، چونکە خۆشەویستی هاوسەری مامەڵەکردنە لەگەڵ ژیانی واقعی ودوور لەخەیاڵ ،بۆیە پێویستی بەهاوکاری هەردوولایەن هەیە.

ماناکانی خۆشەویستی و دەربڕینەکانی لە لای هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکە جیاوازو جۆراوجۆرن، بە تایبەت لەکۆمەڵگەی کوردیدا بەپێی باگراوندی کەلتوری و ڕۆشنبیری و ئاستی خوێندن و پیشە و ماوەی هاوسەرگیری هەریەک لە هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکە باسیان لە گوزارشت و ڕەفتاری جیاوازکرد بۆ تێگەیشتن ودەربڕینی خۆشەویستی، بەگشتی چەند مانایەکیان دەست نیشانکرد. لە ڕووی دەربڕینی زارەکی هەندێک پێیان وابوو کە بەتەنیا بە وتن پێیان دەوترێت ،بەڵام هەندێکی تریان پێیان وابوو کە بەکردار بۆیان دەسەلمێندرێت.

لێرەدا بەپێی وتەی لێتوێژراوان دوو شێوازی سەرەکی دەربڕینی خۆشەویستی دەخەینەڕوو.

١-دەربڕینی خۆشەویستی بەشێوەی زارەکی

ڕێگای دەربڕینی خۆشەویستی بەکارهێنانی وشەی بونیادنەر و دروستکەرە، لەبەرئەوەی پیاهەڵدانەکان و نرخاندنەکان بە وشە ئامرازێکی بەهێزی خۆشەویستین، خۆشەویستیش هەست وسۆزە ئەگەر بڕیاربێت خۆشەویستی دەربڕێت، ئەوا پێویستە ووشەی سۆزداری بەکاربهێنرێت، ئەمەش پەیوەندی بەشێوازی قسەکردنەوە هەیە،بەشێوەیەک ئەگەر گوزارشتی خۆشمدەوێ

لەدەربڕیندا هەست وسۆزو نەرم ونیانی لەگەڵدابێت دەتوانێت ببێتە دەربڕینێکی بەهێزی مانای خۆشەویستی(تشابمان،٢٠١٠:٣٢).

هەربۆیە هەموو ئەو وشە و دەربڕینانەی کە گوزارشت بوون لە هەست و سۆز و تایبەت بوون لەلای هاوسەران و لە ژیانی ڕۆژانەیاندا بەکاریان دەهێنا بەرامبەر یەکتر، ئەو وشانە بوون لەڕووی ناوەڕۆکەوە هەمان مانای خۆشەویستیان دەدا وەکو***(گوڵەکەم، دڵەکەم ،ماڵەکەم ، هەموو کەسم ،ژیانم ،ئەی خۆشەویست، ئازیزی دڵ،ڕۆحی من)***، بەڵام بەوتەی لێتوێژراوان وشەی ***(خۆشم دەوێیت)*** زۆرترین کاریگەری بەجێدەهێڵێت.

هەروەها هەندێکی تر ئاماژەیان بە وشە و دەستەواژەی جۆراوجۆر دەکرد، چونکە پێیان وابوو کە خۆشەویستی تەنیا بە وتنی زارەکی ماناکەی دەرناکەوێت ، بەڵام وشەکان ئارامی دەبەخشن، دەیان وت هەندێک جار لەوانەیە زۆر بێزاربین بەهۆی کێشەیەکەوە یان ڕەفتارێکەوە، بەڵام کاتێک گوێیان لەو دەستەواژەیە دەبێت هەست بەئارامی دەکەن.

بەهۆکاری ئەوەی خۆشەویستی ئاماژە دەکات بۆشتێکی نەبینراو هەستێکە لەڕۆحەوە.بوونی وا دەکات لەهەر پەیوەندییەکدا پابەندیی هەبێت(سلیجمان،٢٠٠٥:٢٣١) ،هەروەها هەر کەسێکیش شێوازی تایبەت بەخۆی هەیە لەدەربڕینی ئەوهەستەی کە بۆ هاوسەرەکەی دەریدەبڕێت.

بوونی وشەکان هەستی نزیکایەتی زیاد دەکەن،لەبەرئەوەی خۆشەویستی هاوسەری ،پەیوەندییەکە پێویستی بە بەردەوامی پێدان هەیە، ئەگەر ئەو دەربڕینانە نەبێت، پەیوەندییەکە وەکو (طلاق العاطفی) دابڕانی سۆزداری لێدێت کە ئەم دابڕانە هۆکارەکەی لە ئەنجامی فشار و سەرقاڵییەکانی ژیانی هاوسەران و نەبوونی دەربڕینی هەست و سۆز بۆ یەکتر دروست دەبێت ،زۆربەی کات وا دانراوە کە جیابونەوەی هاوسەران لە یەکتر بەڕەسمی و لە دادگا دەبێت تۆمارکرابێت ، بەڵام لەڕاستیدا شکستی هاوسەرگیری لەو دابڕانە سۆزدارییەدایە کە لە ماڵێکدا ڕوودەدات بەبێ هەست وسۆز ڕۆژەکانی تێدا تێدەپەڕێنرێت(هادی،٢٠١٢:٤١).

لەلایەکی تریشەوە هەندێک لە لێتوێژراوان پێیان وابوو کە لەنێوان هاوسەراندا، هاوسەرگیری خۆشەویستی دروست دەکات ،بەهۆی ئەوەی بەیەکەوە پابەندن لەماڵێکداو پێکەوە ژیان دەکەن ،بەڵام ئەوەی وادەکات خۆشەویستی کەمبێتەوە قورسایی ژیان و پێداویستییەکانە .

هەروەکو هەندێکیش لەو هاوسەرانە باسیان لەنازناو دەکرد وەکو(دانانی ناوێک بۆ بانگکردنی یەکتر و، تۆمارکردنی ناوەکەیان لە مۆبایل وسۆشیال میدیای خۆیان و دانانی مۆسیقایەکی جیاواز بۆ ناوەکانی یەکتر) وەکو هێمایەک بۆ خۆشەویستی نێوانیان و هەروەها بۆ ئەوەی هەمیشە یەکتریشیان

لەبیربێت، چونکە پێیان وابوو دەربڕینی خۆشەویستی لەلای هەر یەکێک تایبەتە بەو شێوازەی کە خۆیان پێیان خۆشەو ئارەزووی دەکەن.

بەڵام هەندێکی تر پێیان وابوو کە خۆشەویستی کردارێکە بەڕاستی پێویستی بە ئاگالێبوون هەیە هەستێکە بە درۆ دەرنابڕێت، هەرکات ئەو هەستە کەمبکات بەتایبەت لەنێوان هاوسەراندا زوو هەستی پێدەکرێت.

لێرەدا نمونەی هەندێک لە لێتوێژراوان دەخەینەڕوو:

- لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت: (***هاوسەرەکەم پێم دەڵێت ڕوناکی ماڵم ئەگەرتۆ نەبویتایە من ئەم کەسەی ئێستە نەدەبووم ، بۆ من ئەم قسەیە وزەم پێدەدات)*** لەبەرامبەردا منیش پێیدەڵێم (***کە ئەو بۆمن بەسە***)(٢).

- لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت: ***(هاوسەرەکەم ناوناوە خاتوون، کاتێک جەڕەسی خاتوون دێت ناتوانین وەڵام نەدەینەوە، جا بۆ هەواڵپرسین بێت یان ناردنی لیستی ڕۆژانەبێت تاقەتی بۆڵە بۆڵیشمان نییە، گرنگ ئەوەیە داواکاری جێ بەجێ بکەین)***(١٥).

- لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:***(هاسەرەکەمم بە ناوی شاژن خەزن کردوە،ئەویش بە پاشا ناوی خەزن کردووم هەرکاتیش تەلەفونی ئەو هات خۆشحاڵم پێ ی واهەست دەکەم بەردەوام لەگەڵمە***)(١٦).

- لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(هاوسەرەکەم نازانێ خۆشەویستی دەرببڕێت، ئەو تەنانەت هەموو ئەوشتانەش نابینێ کەمن ئەنجامی دەدەم ،چونکە پێیوایە هەر خۆی هیلاکە، ئەوەندە زوو زوو مزاجی دەگۆڕێت کەنازانم خۆشی دەوێم یان نا ، تاکە شت دڵی پێ خۆش بکەم منداڵەکانمن)***(١).

- لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:***(خۆشەویستی واتە بینینی ئەو وەکو ئەوەی کە هەیە بێ داواکاری لە گۆڕینی ڕەفتار و هەڵسوکەوتی ئەوکات ماناکەی دەردەکەوێ ،نەک موبالەغەکردن لە وشەکان و کۆمەڵێک قسەی باق وبریق، هاوسەرەکەشم باوەڕی بەوەنییە کە من کۆمەڵێک قسەی پێبڵێم بە قەناعەتەوە نەبێت، ئێمە ڕێکەوتوین لەسەر مانای شتەکان لەگەڵ یەکتر سەیری یەکتر بکەین، دەزانین کەدەبێ چی بکەین وچی نەکەین ،لە بەرامبەردا هاوسەری ژیانم زۆر بۆم دوپاتدەکاتەوە کە منی خۆش دەوێت)***(١٧).

- لێتوێژراوێکی پیاو: ***(ئێمە کەمتر وشە بەکاردەهێنین بۆ دەربڕین، بەڵکو لە یەکتر تێدەگەین پێیدەڵێم دایکی منداڵان ،کاتێک بزانم حەزی لە چییە بۆی دەکرم ،ئەگەر پارەشم نەبوو تاوەکو پارەی بەردەستم دەبێت دەوەستم و بۆ مانگێکی تر پێشکەشی دەکەم***)(٢٢).

-لیتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:(***خۆشەویستی هاوسەران شتێکە ناوترێت پێویستی بەووتن نییە،یانی ئەو نازانێ کە من ئەوم خۆشدەوێت ؟ پێویستە تێبگات تا ئەم تەمەنە پێکەوەین مانای وایە کە خۆشم دەوێت، ئێستە ئەم شتانە زیادی کردووە، ئەگەرنا جاران دایک و باوکمان زۆر یەکتریان خۆشدەویست و بەساقە و بەقوربانی یەکتریش نەدەبوون)***(٢٣).

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی مانای خۆشەویستی بەزارەکی کە لێتوێژراوەکان جەختیان لێکردوە پێویستییەکی بنەڕەتییە بۆ دەربڕینی خۆشەویستی و بەردەوامبوونی پەیوەندی هاوسەری. دەربڕینی خۆشەویستی بەوشە و هێماکان کە هاوسەران لەسەری ڕێکەوتوون، هەستی نزیکایەتی وپتەوی زیاد دەکات لە پەیوەندییەکەیاندا.

هەروەها بەوتەی لێتوێژراوانی نموونەی توێژینەوەکە ماناکانی خۆشەویستی خۆی لەوکارلێکەدا دەبینێتەوە کەلەنێوان هاوسەراندا هەیە،بەجۆرێک لە خۆشی و ناخۆشیەکاندا پاڵپشتی و هاوکاریان دەکات لە بەردەوام بوونی پەیوەندییەکەیان ،ماناکان قوولن لەلای هەر نموونەیەک لێکدانەوەیەکی جیاوازی هەیە ،شتێک نییە بڵێین ئەگەر وشەی گوڵەکەم لەلای هەر هاوسەرێک بەکاربێت مانای خۆشەویستییە، بەڵکو تا چەند وشەکە هەستی ئاسودەیی دەبەخشێت لەو کاتەدا یان بە چ شێوازە دەنگێک دەردەبڕدرێت.

٢-دەربڕینی خۆشەویستی بەشێوەی کرداری

کردارەکان و ڕەفتارەکان ئاماژەدارن بۆ سەلماندنی خۆشەویستی ،بە کردنی کارێک یان جێبەجێکردنی ڕەفتارێک یاخود هەر ئاماژەیەک بێت بۆ دەربڕینی هەستی هاوسەران بەرامبەر یەکتر ،جا لە یارمەتیدانی کاری ناوماڵ، یان کاری دەرەوە بێت. هەروەکو دەرکەوتوە لە ٪٩٣ پرۆسەی پەیوەندیکردن نازارەکییە، بەو شێوەیەش دەربڕینی جەستە٪٥٥ و تۆنی دەنگ٪٣٨ وشەکان ٪٧) دەگرێتەوە (هندی،٢٠١٠:١٩).

دەربڕینی خۆشەویستی لەلایەن هەریەکێک لە هاوسەران ڕێگاو شێوازی خۆی هەیە،چونکە هەریەکەیان لەڕێگەی تێڕوانینیان بۆ کارەکانی یەکتر ئەو شێوازە خۆشەویستییە دەبینن کە دەیانەوێت هەیانبێت یان دەیبەخشن بەیەکتر، زۆربەی کات خۆشەویستی نەدەوترێت نە دەتوانرێت ببینرێت و تێکەڵاوی شێوازی ژیان دەبێت ،بەجۆرێک ئەو هاوسەرانەی زۆرترین کاتیان لە دەرەوەی ماڵەکانیانەو سەرقاڵن تێڕوانینان بۆ دەربڕینی خۆشەویستی بۆ هاوسەرەکانیان جیاوازە لە کەسێک کە کەمتر سەرقاڵە و کاتەکانی زۆرتر لەماڵەوەیە.

خۆشەویستی پرۆسەیەکی وابەستەیی سۆزدارییە و دەرکەوتەی هەیە کە تیشک دەخاتە سەر پەیوەندی نێوان دوو لایەن، کە هەستکردنە بە سەلامەتی، کاتێک هەردووکیان لە تەنیشت یەکترەوەن

و پەیوەندی ئینتیمی لە نێوانیاندا هەیە، ئەوا هەردووکیان بەشداری دەکەن بۆ دۆزینەوەی حەزوو ئارەزوو ویستەکانیان بۆ ناسینی ئەویتر ، هەریەکەیان بە دەربڕینی دەموچاویان، یان کردارێک کە نیشانی یەکتری دەدەن ئاماژەن بۆ خۆشەویستی و ئالوگۆڕی بیرۆکە و بۆچوون ودەربڕینی هەستەکانیان و بۆ سەرنجڕاکێشانی یەکتر (شلبی و سعدالدین،٢٠١٩:١٠٥).

خۆشەویستی بە یەکێک لە دڵسۆزترین هەستەکان دادەنرێت کە مرۆڤ ئەزموونی ژیانی تێدا دەکات و تێیدا نیشتەجێی دەبێت، هەستێکی ڕاستەقینە و قووڵە کە ناتوانرێت بشارێتەوە، بەڵام لەوانەیە بەزەحمەت دەرببڕێت، هەندێک جار نزیکبونەوە لە هاوسەرو دانیشتن لە تەنیشتی یەکتر و سەیرکردن بە قووڵی و تەماشاکردنی چاوی لەکاتی گفتوگۆو سەرنجدانی بەتامەزرۆییەوە هەموو ئەمانەش نیشانەی دەربڕینی خۆشەویستین (الجابر،٢٠٢١).

لەلای هەندێک لە لێتوێژراوانی هاوسەرە(ژن و پیاوەکان) کە خاوەن کار بوون و پێویستیان بە کاتی زۆر هەبوو بۆ کارەکانیان، لە دەربڕینی خۆشەویستی بۆ هاوسەرەکانیان پێیان وا یەکە خۆشەویستی دەبڕین هەر بە وشەو کردارنییە هەندێک جار کات بەسەربردن بەیەکەوە دەبێتە هۆی نزیکایەتی ،لەبەرئەوەی بەیەکەوە بوون گفتووگۆی زیاتر دروست دەکات، بەهۆی ئەوەشەوە تێگەیشتنیان زیاتر دەبێت لە بارەی هەستەکانیان بۆ یەکتر.

بەڵام ئەو هاوسەرانەی کە زۆرتر لە ماڵەوە بوون بەتایبەت ژنە هاوسەرەکان پێیان وایە بۆ دەربڕینی خۆشەویستی بۆ هاوسەرەکانیان لە کردنی کارێک بە دڵی هاوسەرەکەیان دەردەکەوێت جا لە خواردن ئامادەکردن بێت ،یان پۆشینی جلێک بێت یان ماڵ ڕازاندنەوە بێت بەدڵی هاوسەرەکەیان، واتە کارێک دەکەن کە هاوسەرەکەیان پێیخۆشە بە هۆکاری ئەوەی کاتیان هەیە و لەماڵەوەن.

هەروەها بە وتەی لێتوێژراونی ژن پێیان وایە کە هاوسەرەکانیان لەڕووی باوەش پێداکردن و ماچ کردن لە کاتی هاتنەوە بۆ ماڵەوە و، دەستخۆشی کردن لە کاتی چێشت لێنان و نان خواردن ،یان بەئاماژەکانی دەموچاویان خۆشەویستی دەردەبڕن بۆیان ، بەڵام پیاوان لەڕووی کردارییەوە پێیان وایە هاوسەرە ژنەکانیان هەموو ئەو ئەرک وکارانەی کە لە دەرەوەو ماڵەوە ئەنجامی دەدەن لەپێناو ماڵ ومنداڵەکەیاندا مانای خۆشەویستییە و پێزانینیان هەیە بۆ ئەرکەکانی هاوسەرە ژنەکانیان.

لە خوارەوە نموونەی هەندێک لە لێتوێژراوان دەخەینەڕوو:

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت: ***(مانای خۆشەویستی ناوترێت من کاتێک دێمەوە لەماڵەوە هاوسەرەکەم دەبینیم پێم وایە بەختەوەرترین کەسم ،چونکە من بۆ ئەوان کاردەکەم ئەویش سەرقاڵی منداڵەکانمانە ،خەریکی ئەرکی ماڵە ،لە کاتێکدا دەتوانێت نەیکات ،ئەوە مانای خۆشەویستییە لە ڕووی دەربڕینەوە وشەکە بۆتە ڕۆتین هەرڕۆ ی بڵێم خۆشم دەوێ ی، من ئەو کارەدەکەم کە ئەو حەزی پێیەتی***

یارمەتی دەدەم لە دانانی سفرەو لابردنی، لە بەرامبەردا هاوسەرەکەم پێم دەڵێت من زۆرخۆشحاڵم کە تۆ هاوسەرمی یارمەتیم دەدەیت)(١٩).

– لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت: ***(لەڕاستیدا خۆشەویستی بە واتای خود خۆشەویستی، چونکە هەتا وەکو نەتوانین خۆمان خۆش بوێت ناتوانیین بەرامبەرەکەشمان خۆش بوێت، من و هاوسەرەکەم پێزانینمان هەیە بۆ یەکتر لەبەرامبەر ئەرکەکانی هەریەکەمان لە دەرەوە و لە ماڵەوە ،هاوسەرەکەم هەموو جارێک بۆ کارەکانم پێزانینی هەیە، بەڵام بۆم دەرنابڕێت زۆر حەزم بە دەربڕینە ، بەڵام لای کەس و لەهیچ جێگەیەک لێی نابینم ،بۆیە هەست ئەکەم سروشتی پیاو بەگشتی وابێت)***(٣).

– لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:(***خۆشەویستی سەلماندن مانای بۆ ماوەیەکی درێژ کاتت لەگەڵدا بەسەرببات، ناو بەناو گوڵ و شیرینی و دیاریت پێشکەش بکات، لە پێناوت دا زۆر قورسایی و ئەرک جێبەجێ بکات، لە لیستی یەکەمدا بیت لەلای و دەست نەدات لە ئازادییەکانت منیش بەهەمان شێوە، ئەوەی تێبینی دەکرێت پیاو کەمتر دەردەبڕێت بەهۆکاری کەلتور و کۆمەڵگە)***(٤).

دەربڕین چ بە کردار چ بە وشە لەنێوان هاوسەران یارمەتی یەکتر دەدات لە بەهێزبوونی پەیوەندیەکەیان ولە متمانە بە خۆبوون و هەستکردن بە خود و دروست بوونی هەستی نزیکایەتی(الحميمية) کە پێکهاتەیەکی بنەڕەتی خۆشەویستییە و لەبەشی تیۆریدا پێکهاتەکانی خۆشەویستیمان خستوەتە ڕوو.

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی بوونی مانای خۆشەویستی بەپێی تایبەتمەندی کەسی و ئاستی خوێندن و ماوەی هاوسەرگیری لە کۆمەڵگەی کوردی لە شاری سلێمانی دەگۆڕێت، لەلای ئەو هاوسەرانەی ئاستی خوێندنیان بەرز بوو مانای دەربڕینی خۆشەویستی لەڕووی کرداریەوە بە لەیەکتر تێگەیشتن دادەنرا ، بەڵام ئەوانەی خوێندنیان تەواو نەکردبوو مانای دەربڕینی خۆشەویستیان بە وشە و کردار دادەنا پێیان وابوو کە دەبێت پێیان بگوترێت خۆشم دەوێیت.

ژنان بە شێوەیەکی گشتی حەزیان بەوە بوو کە بەوشە پێیان بوترێت خۆشم دەوێیت.

هەروەها پیاوان کەمتر گرنگیان بە دەربڕین دە دا، ئەمەش دەرکەوت پیاوان لەبەر کەلتور و پاراستنی کەسایەتی خۆیان دەربڕینیان کەمە بۆ هاوسەرەکانیان تەنانەت نایانەوێت لە لای کەس و کار بە ئازادی باسی یارمەتیدانی هاوسەرەکانیان بکەن لە کاری ماڵ، بەگوێرەی دەربڕینی هاوسەرە ژنەکان ئەوە ئاساییە پیاو کەمتر هەست دەربڕێت ،لەبەرئەوەی ئەوان ئەو ڕەفتارانەیان لە باوک و برایان نەبینیوە کەهەستیان دەرببڕن ئەمەشیان گەڕاندەوە بۆ پەروەردە و کەلتوری کۆمەڵگە کە هەر لە منداڵییەوە، منداڵە کوڕەکان بەشێوەیەک پەروەردە دەکرێن کە پیاوی ماڵن پێویستە بڕیاریان هەبێت، فێری هاوکاری و کاری ناوماڵ ناکرێن.

هەروەها دەربڕینی خۆشەویستی بەپێی ماوەی هاوسەرگیری جیاوازی هەبوو لە لای هاوسەرە ژن و پیاوەکان، بەجۆرێک هەتا ماوەی هاوسەرگیرییەکەیان درێژتر بوو بڕو شێوازی دەربڕینی خۆشەویستی دەگۆڕا ، چونکە ماناکانیان لە کردارەکانی یەکتردا دەبینییەوە.

تەوەرەی دووەم :بەهای خۆشەویستی لە ئاراستەکردنی پەیوەندی هاوسەرێتی دا لەلای هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکە.

یەکێک لە خەسڵەتی بەهاکۆمەڵایەتییەکان وابەستەبوونە ، چونکە وەکو ڕەفتار و بیرکردنەوەکان خۆیان دەردەخەن و کاریگەرییان لەسەر هەڵسوکەوت و کەسایەتی تاک دەبێت، بە جۆرێک هەر بەگوێرەی ئەو جۆرە بەها سەرەکییەی کە لە لای هەرتاکێک بوونی هەیە، هەڵسەنگاندنیش بۆ یەکتر دەکەن (شارون، ٢٠١٠:٢٥٨)،ئەمە بۆ هاوسەرانیش ڕاستە ،چونکە هەر هاوسەرێک بەگوێرەی ئەو بەهایەی لە لای بوونی هەیە مامەڵە لەگەڵ هاوسەرەکەیدا دەکات، بۆیە لەسەرەتادا تێگەیشتن لە بەها سەرەکییەکانی یەکترو وڕێزگرتن لێی دەبێتە هۆی نزیکبونەوەیان لەیەکتر لەڕووی بیرو بۆچون و لە یەکتر تێگەیشتنەوە.

هەروەها بەهاکۆمەڵایەتییەکان لەبنەمادا لە هەستەکانەوە سەرچاوە دەگرن، هەستەکان بواری سادە و ئاسانن کە هەندێک شت بەشێوەیەکی بەهادار نومایش دەکەن و هەندێکیش بێ بەها، بەم شێوەیەش هەستەکان توانای دادوەریکردنیان لە ژیانی کۆمەڵایەتیانەی مرۆڤدا هەیە و لەشێوەی زمانی جەستەییدا نرخ بۆ ئەو شتانە دادەنێن کە مرۆڤ ئەزموونیان دەکات، لە هەمانکاتیشدا هەستەکان سەرچاوەیەکی ڕاستەقینەن بۆ بەردەوامیدان بەو پەیوەندییانەی بەشێوەیەکی پێویست لەگەڵ مرۆڤێکی تردا دەبەسترێت(سیوەیلی،٢٠١٣:٤٧).

لەبارەی بەهای خۆشەویستی ڕاستەقینەی نێوان هاوسەرانەوە بە وتەی بەشداربوانی نموونەکەمان بە زۆری جەختیان لەسەر کۆمەڵێک بنەما دەکرد وەکو (ڕێزگرتن ، لەیەکتر تێگەیشتن، متمانە ،گرنگیپێدان، پشتگیریکردن، بەئارامی مامەڵە کردن لەگەڵ یەکتر، قبوولکردنی جیاوازییەکان وتایبەتمەندییە کەسییەکان، بوونی هاریکاریکردن لە پەروەردەکردنی منداڵ ، کاری سەر بەخۆ و بوونی داهات ، لە بیر نەکردنی ڕۆژە گرنگەکانی ژیانی هاوسەری و ئەنجامدانی کاری هاوبەش).

ئەو بنەمایانەی کە لەپێشەوە باسکران وەکو نیشانەی هاوسۆزین (التعاطف) کە پەیوەندی هاوسەری بەهێز دەکەن و کارلێکی ئەرێنی پەرەپێدەدەن و، دیدگاکانی هاوسەران نزیک دەکەنەوەو، پاڵیان پێوە دەنێن بۆ هاوکاری و یەکگرتن و لەیەکتر تێگەیشتن ،هەروەها وایان لێدەکات هەریەکەیان بەرگەی ئەویتر بگرن (مرسی،٢٠٠٨:١٤٣)، کە بەبێ بوونی ئەو بنەمایانە پەیوەندی هاوسەری و خۆشەویستی بەردەوامی نابێت، چونکە هەریەکێک کە هاوسەرگیری دەکات بە ئامانجی خۆشبەختی دەیکات ،کاتێک بزانێت تووشی کێشە و بێڕێزی دەبێت هاوسەرگیری ناکات، بەڵام کاتێک ژیانی

واقیعی دەست پێدەکات و ڕووبەڕووی ئەو بنەمایانە دەبنەوە زۆرترین کاریگەری لەسەر هەست وسۆزی هەر هاوسەرێک دەبێت.

به وتەی لێتوێژراوان بوونی هەریەک لەو بنەمایانە لەپەیوەندی هاوسەریدا خۆشبەختی و خۆشەویستی دەهێنێت و ، ڕازی بوونی هاوسەری بە دوا دادێت. هەوڵ دەدەین هەر یەکەیان وەکو تەوەر باسبکەین کە لە وتەی لێتوێژراوەکانەوە بەدەست هاتوون.

١-ڕێزگرتنی یەکتر

ڕێزگرتنی نێوان هاوسەرەکان بەهایەکی گرنگە و پێویستی بە پارێزگاری و لەبەر چاوگرتنی هەیە، لەبەرئەوەی پارێزگاری لە متمانە بە خود دەکات، واتە هەست بە قەدرزانینی خود، کاتێک لەلای هاوسەران هەستکردن بەو قەدرزانینە هەبوو بەردەوام کاردەکەن بۆ پارێزگاریکردنی ،هەروەها هاوسەران ناتوانن بەردەوامبن لە پەیوەندییەک کە بزانن هەستەکانیان گرنگی و بایەخی نییە لای ئەویتر، وەکو بەبێ ڕێزگرتن لەیەکتر خۆشەویستی بوونی نابێت، لێرەوە ڕێزگرتن دەردەکەوێت لەکاتی گفتوگۆکردن و ڕێزگرتن لەکەس وکاری یەکتر و لە تایبەتمەندی کەسێتی ولە ئامانج و ئارەزووەکانی یەکتر (العمر،٢٠٢٢).

واتە ڕێزگرتن بنەمایەکە لەسەر ئەوە بونیاد نانرێت کە دەبێت بەرامبەر ڕێز بگرێت ئەوکاتە ڕێزی بگیرێت، بەڵکو لێتوێژراوان دەیان وت ڕێز لەسەر بنەمای ئەوەیە کە هەریەکێک لەهاوسەران خاوەنی تایبەتمەندی خۆیەتی پێویستە ڕێز لەوتایبەتمەندییانە بگیرێت.

به وتەی لێتوێژراوان ڕێزگرتنی نێوان هاوسەرەکان خۆشەویستی دروست دەکات، بەڵام ئەگەر ڕێزگرتن نەبێت، ئەوا بێگومان خۆشەویستی بوونی نابێت.

ژیانێکی هاوسەرگیری شایستە بە ڕێزگرتنی هەریەک لە هاوسەران بۆ ئەویتر بەردەوام دەبێت، چونکە ڕێزگرتن پەیوەندی بە شێوازی تێڕوانینەوە هەیە، پێویستە هەریەک لە هاوسەرەکان دان بە مافی ئەوی دیکەدا بنێت و، ئەو مافانەش ئەو تایبەتمەندییانە دەگرێتەوە کە لە شێوەی ڕێزگرتن دا دەردەکەوێت، وەکو ئەرکێکە بۆ هەردوولا، لە ڕەفتار و وتەی باش و مامەڵەی باش و گوێڕایەڵی بۆ یەکتر و بەشداریکردن لە بیرۆکەی هاوبەش و هاوکاری لە کارەکانی تایبەت بەیەکترو پەروەردەکردنی منداڵ و بەڕێوەبردنی خێزان دا ڕەنگدەداتەوە (تشا بمان،٢٠٠٩:٤٥).

لەلای لێتوێژراوان ڕێز یەکێک بوو لە بنەما سەرەکییەکانی بوونی خۆشەویستی ، چونکە پێیان وابوو بە ڕێزگرتن زۆربەی کێشە و ناکۆکییەکانیان کەمدەبێتەوە و پەیوەندییەکەیان بەهێز دەبێت، وایان لێدەکات کە نەتوانرێت سنوری پەیوەندییەکەیان تێپەڕبێت و کەسایەتی یەکتری پێ لەکەدار بکرێت، لەبەرئەوەی مرۆڤ چەند ڕێز لەبەرامبەرەکەی بگرێت ئەوەندە خۆی پێی بەرزدەبێتەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا هەندێک لە لێتوێژراوان پێیان وابوو ڕێزگرتن بوونی نییە لە پەیوەندییەکەیاندا ،لەبەرئەوەی پێزانینیان نییە بۆ ئەرک و کارەکانی یەکترو، بەهۆی ئەوەشەوە پەیوەندییەکی تەندروستیان نییە ،هۆکاری بەردەوامبوونی پەیوەندییەکەشیان تەنیا بوونی منداڵە.

لە خوارەوە نموونەی هەندێک لە لێتوێژراوان دەخەینەڕوو:

- لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت: ***(مانای خۆشەویستی لە ڕێزگرتن دا دەردەکەوێت، چونکە ڕێز بە واتای نەشکاندنەوە لە بەرچاوی منداڵ و ،ماڵی خەسوو ، ماڵە باوان ، هەروەها ڕێزگرتن لە کاتێکدا دەردەکەوێت کە بڕوای بە بۆچوونەکانی تۆ هەبێت کە بزانێ هەڵەش بیت، پاشان گفتوگۆی لەسەر بکەیت و بەهۆیەوە بگەیتە ڕێکەوتن لەسەر ئەو بیر و بۆچوونە جیاوازانە ،بە بڕوای من ڕێزگرتن لە هەڵسوکەوت و شێوازی گفتوگۆدا دەردەکەوێت)***(١١).

- لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:(***ڕێزگرتن زۆر مانای هەیە هەر ئەوە نییە بڵێ ی ڕێز هەیە، دەبێت بە تەواوی هەست بە وجودی خۆم بکەم، لە کاتێکدا لە زۆرشتدا پشتم ناگرێت، بۆیە ئەمە ڕێز نییە، بەڵکو ڕێز ئەوەیە کاتێک کە نەخۆشم لەگەڵم بێت، کاتێک پێویستم پێی بێت لەلام بێت)***(١٠).

- لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت: ***(ڕێزگرتنی هاوسەر ئەرکێکە دەبێت جێ بەجێیبکەین، چونکە هەرماڵێک ڕێزی تێدا نەبوو ئەو ماڵە وەکو دۆزەخە، ڕێز هەر لە چوونەماڵەوە و سەلامکردن و جوابدانەوەدا دەردەکەوێت، من کاتێکی زۆر لە دەرەوەم، بەلام بڕۆمەوە ماڵەوە هاوسەرم بەباشی پێشوازیم لێ بکات بەڕووی خۆش دەرگام لێ بکاتەوە، دەبینیت ماڵ گەرمە خواردن ئامادەیە ئەو پەڕی ڕێزگرتن و خۆشەویستییە نییە بەڵێ ،چونکە لە پێناو من و منداڵەکانم ئەو کارە دەکات، ئەوە منیش هاندەدات کە بەخۆشەویستییەوە تامەزرۆبم بگەڕێمەوە)(٢٠)***

- لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(ڕێزگرتن بە واتای پێزانینی ئەوەی من دەیکەم بۆ ئارامی خێزانەکەم لەلایەن هاوسەرەکەمەوە، بەلام هاوسەرەکەم بەردەوام دەڵێت کە ئەو هیلاکترە لە من بەتەنیا کارەکەم نیوەی کاتی ئەوە، بەلام هیلاکییەکانی تری من نابینێت)***(٧).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:(***ڕێزگرتن زۆرشت لە ژیانی هاوسەری دەگۆڕیت زۆرخۆشە ڕێز لە بۆچونەکانت بگرێت، من هیچ لە هاوسەرەکەم نابینم کەمنی خۆش بوێت، چونکە بیروڕام وەرناگرێت بۆکارەکانی ،تەنانەت بۆسەردانیکردنی ماڵان ،تەنیا خۆی بڕیاردەدات زۆر لەو ڕەفتارەی بێزارم،هەرچی خۆی پێی خۆش نەبێت بۆ من و منداڵەکەم نایکات)***(١٢).

لێرەدا دەگەینە ئەو ڕاستییەی کە ڕێزگرتن وەکو بەهایەک لە مامەڵە و وتەی باش و پێزانین بۆ کارەکانی یەکتردا دەردەکەوێت ،کە بنەمایەکی بەهێزی پتەوە بۆ بوونی بەهای خۆشەویستی لەلای

هاوسەران و،بەنەبوونیشی بۆشاییەکی گەورە لەڕووی دەرونیەوە دروست دەکات، چونکە ڕاستەوخۆ پەیوەندی بەکەسایەتییەوە هەیە ،مرۆڤ کاتێک هەست بەبوونی ڕێزگرتن دەکات هەست بەقبوولکراوی و دڵخۆشی و نزیکایەتی دەکات. لەلای هەندێک لە هاوسەرەکان ڕێزگرتن بنەمای سەرەکی بوو، بەڵام لەلای هەندێکی تریان ڕێزگرتن بوونی نەبوو، پەیوەندییەکی بەهێزیشیان نەبوو، بەهۆیەوە لە ڕووی دەرونیەوە نائارام بوون.

٢- لەیەکتر تێگەیشتن و بەرپرسیارێتی

لەیەکتر تێگەیشتنی نێوان هاوسەران تێگەیشتنە لە پێداویستییە ناوەکی و دەرەکییەکانی نێوانیان لەڕووی هەست ،فکر ،ئامانج ،ئارەزوو ،خولیاکان و بارودۆخەکانی یەکتر.

هەروەکو فرۆم ئاماژەی پێدەکات خۆشەویستی لەبەرپرسیارێتی جیاناکرێتەوە (صالح،٢٠١٩:١٨)، ئەمەش بەومانایەی هاوسەران بتوانن لە پەیوەندییەکەیاندا بەرپرسیارێتییەکانی یەکتر هەڵبگرن و مانای خۆشەویستیش بەیەک ببەخشن، کە وەکو بنەمایەک بۆ خۆشەویستی دەردەکەوێت، ئەویش پابەندبوون دەگرێتەوە هەروەکو لەبەشی تیۆریدا ئاماژەمان پێداوە،چونکە هەندێک لە هاوسەران پێیان وایە کە هاوسەرەکەیان هەستی بەرپرسیارێتی هەبوو لە بەرامبەریدا واتە لەوە تێگەیشتووە کە پێویستە پابەندی ئەو پەیوەندییە ببێت.

لێتوێژراوانی نموونەکە پێیان وایە لەیەکتر تێگەیشتن وەکو خاڵی دەستپێکە بۆ گونجانی هاوسەری و دروستبوونی پەیوەندییەکی سەرکەوتووی تەندروست ، بەهۆکاری ئەوەی کاتێک لەبەرامبەرەکەت تێدەگەیت باشتر دەیناسیت ،دەتوانیت باشتر لێی نزیک بیت لەڕووی بیر و بۆچون وهەستەکانەوە.

بەوتەی لێتوێژراوان لە یەکتر تێگەیشتن بنەمای پەیوەندییەکی سەرکەوتووە، چونکە مرۆڤ هەندێک کات هەست بەبێزاری دەکات و لەو کاتانەدا گرنگە تێگەیشتن هەبێت بۆ کەمکردنەوەی ئازاری بارودۆخە ناخۆشەکان و هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی لە بەرامبەر یەکتر.

تێگەیشتن لە پێداویستییە سۆزدارییەکانی ژن وپیاو خۆشەویستی هاوسەری گەشە پێدەدات ،بۆ نموونە ژن پێویستی بە ڕێزگرتن هەیە ،لەبەرامبەردا پیاو پێویستی بەڕێزلێنانە، هەروەها ژن پێویستی بە نرخاندن لە کارەکانی هەیە ،بەڵام پیاو پێویستی بە سەرسام بوون هەیە، لەکاتێکدا ژن پێویستی بە چاودێری و گرنگیپێدان هەیە، پیاو پێویستی بە بڕوابون پێی هەیە، ژن پێویستی بە تێگەیشتن هەیە، پیاو پێویستی بەڕازی بوون لێی هەیە(النعیمی،٢٠٠٠:٢٥٢).

بەوتەی لێتوێژراوان، هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی لەسەر بنەمای لە یەکتر تێگەیشتنە ،چونکە کاتێک هاوسەران لە یەکتر تێگەیشتن ئەوا لە ڕووی بیروباوەڕ و ئارەزوو خواست و بەرژەوەندییەکانیان هەست بە بەرپرسیارێتی زیاتر دەکەن ، زیاتر پابەندی ئەرک ورۆڵی هاوسەری دەبن.

لێتوێژراوەکان جەختیان لەسەر گرنگی و بایەخی لە یەکتر تێگەیشتن کرد لە پێداویستی و داواکارییەکانی یەکتر، چونکە لەیەکتر تێنەگەیشتن گەورەترین کێشەیە لەنێوان هاوسەران بەو پێیەی هاوسەران هەریەکەیان بەبیر و بۆچوونی خۆیان بیر لە پەیوەندیی هاوسەریان دەکەنەوە.

لە خوارەوە نموونەی هەندێک لە لێتوێژراوان دەخەینە ڕوو:

- لێتوێژراویکی ژن دەڵێت:***(هاوسەرەکەم لێم تێدەگات لە خولیاو کارەکانم، پاڵپشتیم دەکات ، هەرچەندە یارمەتیم نادات لە زۆربەی کارەکان، بەڵام لەبەرئەوەی ئەو لەمن تێدەگات من دەستم کراوەیە بۆ ئیش و کاری ماڵ و کاری خۆم، ئەگەر ئەوتێگەیشتنە نەبوایە من نەمدەتوانی سەربکەوم و هەنگاو بنێم ، گرنگ نییە یارمەتیت بدات بەجەستە یاخود نا، تێگەیشتن سەرچاوەی پەیوەندییە)***(٨).

- لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت: (***لە پەیوەندی هاوسەریدا ئەوەندەی تێگەیشتن گرنگە ،خۆشەویستی گرنگ نییە، ئەو بتوانێت بەرپرسیارێتی هەندێک لە کارەکان هەڵبگرێت، خۆشەویستی خۆی دروست دەبێت ،تەنانەت منیش تێبگەم کە ئەو ئەمڕۆ هیلاکە بۆیە خواردنی ئامادەنەکردوە، بێزارە ، پێویستە لە هۆکاری ماندوێتییەکەی تێبگەم جەوی بۆ بگۆرم ، ئەو کاتە خۆشەویستی پەیوەندییەکەمان زیاتر پتەو دەکات)***(٢١).

- لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت : (***هاوسەرەکەم تێناگات لەوەی کە من وەکو ژن چەندە هیلاکم بەمنداڵەکانەوە، ئەو هەر لەسەر ڕیتیمی خۆیەتی بەئاهـ هەڵکێشانەوە بەردەوامبوو ،گوناهە نان و ژن دەست هەموو کەسێک بکەوێت ،هەروەک وتی ئەو پیاوە پێویستە من هەموو شتێکی بۆبکەم لە کاتێکدا دایک و خوشکی ئەوە بۆ مێردەکانیان ناکەن ،هەر لە دەرەوەن کە پێی دەڵێم دەڵێت: من ژنم هێناوە خزمەتم بکات)***(٨).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(لەکاتی بوونی کێشە پیاو حەز دەکات بچێتە بۆشایی خۆیەوە وحەز بەتەنیای دەکات، بەڵام ئەمە بەواتای ئیهمالکردن نییە ، لەبەرامبەردا ئافرەت حەزی بە(تەپ تەپەیە) ،حەز دەکات کێشەکانی بۆ دایک وخوشک و هاوڕێکانی باسبکات، لەبەرئەوە زۆربەی کات ناکۆکییەکان لەو خاڵەدا دەست پێدەکەن ، بۆیە نە تەنیای پیاو نەقسەکردنی ژن کێشە نین کاتێک لەیەکتر تێبگەن، بۆیە پێویستە بە ووریایەوە مامەڵە لەگەڵ ئەم خاڵەدا بکەن ،بۆنمونە ژن بچێتە لای کەسێکی شارەزا وەکو نێوەندگیرێکی بێلایەن ،جا توێژەرێک بێت یان هەرکەسێک بێت)***(٤).

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی بەوتەی بەشداربوانی توێژینەوەکەمان بەرپرسیاریتی و لەیەکتر تێگەیشتن لە بیروباوەڕ وپێداویستی و خواستەکانی یەکتر، پاشان پشتگیری هۆکاری سەرکەوتنی پەیوەندی هاوسەرییە و بنەمای پەیوەندییەکی بەهێزی خۆشەویستییە لە لای هەردوو ڕەگەز، چونکە لەیەکتر تێگەیشتن هۆکاری قبوولکردنەو و قبوولکردنیش هۆکاری گونجانە وگونجانیش هۆکاری بەردەوامییە.

٣-متمانە و ڕاستگۆیی

متمانە باوەڕبوون و پشت بەستنە بە تواناکانی یەکتر، کە لە ڕاستگۆیی و هاوکاریکردنی یەکتریدا دەردەکەوێت ، لە هەرپەیوەندییەکدا بوونیان هەبێت وادەکەن کە هەست بە بەختەوەری و بەهێزبوون بکرێت لەو پەیوەندییەدا ،هەروەها متمانە هەستە ئەرێنییەکان بەهێز دەکات، بواری بیرکردنەوە فراوان دەکات و ، لەڕێگەیەوە کێشە و ناکۆکییەکان کەمدەکاتەوە یان چارەسەریان دەکات (لیندینفیلد،٢٠١٥:١٥).

متمانە باوەڕێکە، بنەمای ڕاستگۆییە لە ڕێگەیەوە هەریەک لە هاوسەران هەست دەکەن کە تەواوکەری یەکترو هاوبەشی خۆشی و ناخۆشییەکانن ،بەهۆی ئەوەی توانایان زیاد دەکات بۆ ئەنجامدانی هەرکارێک کە لەیەکتری داوا بکەن، بۆ نموونە کاتێک پیاو بزانێت ژنەکەی متمانەی پێیەتی ،پیاوەکە زیاتر ئامادە دەبێت بۆ گرنگیدان بە ژنەکەی و نزیکبونەوە لێی ،هەربۆیە متمانە تەنیا بە وشە دەرنابڕدرێت و لە کردەوەکانی یەکتردا دەبینرێت (مبیض،٢٠٠٣:١٧٤).

هەرکاتێک هاوسەران بەئازادانە بتوانن باس لە ژیانی ڕۆژانە وهەستەکان و کێشە و گرفتەکانیان بۆ یەکتر بکەن و، بزانن متمانە بوونی هەیە لە نێوانیان ئەوا بەڕاستگۆیی هەستەکانیان بۆیەکتر دەردەبڕن، بەهۆی ئەمەوە پەیوەندی هاسەری و خۆشەویستییان گەشەدەکات (گری،٢٠١٥:١٩٦). واتە متمانە کاردەکات لەسەر دروست بوونی گفتووگۆ بەڕاستگۆیی لەنێوانیاندا.

زۆربەی لێتوێژراوەکان متمانە لەلایان خاڵی سەرەکی بوو بۆ بوونی خۆشەویستی وبەردەوامی پەیوەندی و، گەشەکردنی کەسایەتی و گونجانی خێزانی، بە هۆکاری ئەوەی زۆر قورسە ژیانکردن لەگەڵ کەسێک متمانەت پێی نەبێت، گومانت هەبێت لە هەنگاوەکانی ژیانی، پێویست بکات بۆ هەموو ڕەفتارو کردارێکت پاساوی بۆ بهێنیتەوە.

هەروەها پێیان وابوو ئەو متمانەیە بۆ هەموو پەیوەندییەکانی ژیان گرنگە، بەتایبەتی پەیوەندییە نزیکەکانی وەکو هاوڕێیەتی و خزمایەتی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هەندێکیان پێیان وابوو لەئێستادا کەمبوونەوەی متمانە و نەبوونی ڕاستگۆیی لە نێوان هاوسەران بەهۆی سەرقاڵی و بوونی تۆڕەکانی پەیوەندی وسۆشیال میدیا ،کێشەی دروست کردووە بۆ هاوسەران.

له خوارەوە نموونەی هەندێک لە لێتوێژراوان دەخەینەڕوو:

- لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:(***من و هاوسەرەکەم لە ڕێگەی متمانەوە توانیومانە بگەینە ئەم ڕۆژە، چونکە ئەو متمانەی بەتواناکانم هەیە و هانم دەدات، منیش دەتوانم پێش بکەوم و سەفەربکەم ،لە کاتێکدا هاوسەرەکەم ئەرکی ماڵی لەئەستۆ گرتووە ،بەڕای من متمانە باشترین کارێکە لە نێوان هاوسەران بۆ بوونی خۆشەویستی)*** (١٩).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت :(***نازانم هاوسەرەکەم چی دەکات، شتم پێناڵیت، متمانەی بە من نییە، منیش متمانەم بەو نییە، چونکە بەردەوام کاتێک پرسیار دەکەم، پاسا و دەهێنێتەوە بۆ قسەکانم، بێ متمانە هیچ پەیوەندییەک سەرکەوتوو نابێت زۆر بێزارم، بەڵام مەجبورم تەحەموول بکەم ، کورد وتەنی لەم کۆمەڵگەیەدا ئەوەی هەیە پیاوان بڕیار دەدەن ،ئێمە دەبێت تەحەمول بکەین لەبەر قسەی خەڵک، لە ئێستادا زۆر هۆکار هەیە بۆ کەمبوونەوەی متمانە، بەهۆی سۆشیاڵ میدیا و تۆڕەکانی پەیوەندی و ،کاری زۆر لەدەرەوەی ماڵ نازانی چۆن متمانە دروست بکەیت)*** (٩).

- لێتوێژراویکی ژن دەڵێت:(***هاوسەرەکەم متمانەی پێم نییە ، پێیوایە کە دەبێت هەمووشتێکم بزانێ وەکو لەگەڵ کێ قسە ئەکەم، چی دەکەم، چی ناکەم، سەیری مۆبایلەکەم دەکات ،بۆ ئەوەی بزانێ چیدەکەم ، کێ پەیوەندیم پێوە دەکات، من دەمەوێت سەربەخۆبم ، هەوڵی هەڵەکردن نادەم، بەڵام لە بێ متمانەیش خنکاوم)*** (٣).

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی بە وتەی لێتوێژراوان لەلای هەردوو ڕەگەز متمانە یەکێکە لە خاڵە هەرە بەهێزەکانی خۆشەویستی بۆ بوونی پەیوەندییەکی سەرکەوتوو، نەبوونی متمانەش پەیوەندییەکی لاوازو پڕ لە کێشە دروست دەکات و،کاردەکاتە زۆربەی لایەنەکانی ژیانی خێزانی و نائارامی دەرونی.

هۆکاری سەرەکی بێ متمانەیی لەئێستادا بوونی تۆڕەکانی پەیوەندی وسۆشیاڵ میدیایە کە وایکردوە پەیوەندی خۆشەویستی و هاوسەری بەرەو لاوازی وسەرهەڵدانی کێشە وناکۆکی بڕوات.

لێتوێژراوان پێیان وابوو لە ئێستادا ئەو ژیانەی کە هەیانە ڕاستی نییە ، هەمووشتێک لەبەردەم هاوسەراندایە بۆ تێرکردنی حەزەکانیان ،هاوسەرە ژنەکان زۆر لەو لایەنەوە بێ متمانە بوون بەرامبەر پیاوەکانیان کە بوونی ئەو مۆدێلانە و تجمیل وایکردوە پیاوەکانیان گلەییان لێبکەن، لە بارەی ئەوەی ئەوان وەکو ژنانی ناو سۆشیال میدیا جوان نین.

٤-گرنگیپێدان

گرنگیپێدان پێداویستی خۆشەویستییە لەلای ژن وپیاو،یەکێکە لەو بنەمایانەی لە هەموو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکاندا جەختی لەسەر دەکرێت، هەر ڕەفتار و مامەڵەیەکیش پێویستی بە جۆرێک لە گرنگی و بایەخ پێدان هەیە،وەکو گروپی هاوڕێیان و خزمان و دایک ومنداڵ.

لەڕێگەی گرنگیپێدانەوە، پەیوەندییەکان بەهێز و بەهێزتر دەردەکەون ،بەپێی ڕادەی ئەو گرنگییەی تاک دەیبەخشێتە پەیوەندییەک یان کردارێک که ئەنجامێکی چاوەڕوانکراوی لێی هەبێت ، چەندە تاک ڕەفتارێکی لەلا خۆشەویست و ویستراو بێت ئەوەندە زیاتر لە لیستی یەکەمی گرنگیپێدانەکانیدا دایاندەنێت و چێژیان لێوەردەگرێت، وەک لەکارێک کە کەم بایەخ بێت (تابت،٢٠١٣:٩)، لە پەیوەندی هاوسەرانیشدا هەمان شت ڕاستە.

زۆربەی لێتوێژراوەکان گرنگی پێدانی هاوسەرەکانیان بەلاوە گرنگ بوو، ژنان و پیاوان هەریەکەیان بەشێوەی خۆیان باسیان لەو ڕەفتارانە دەکرد کە هەریەکەیان چاوەڕوانیان هەبوو بۆ ئەوەی بۆ یەکتری ئەنجامبدەن.

بەو پێیەی ژیانی هاوبەش لەسەر گرنگیپێدانی هەریەک لەهاوسەران بەویتر پابەندە ، وەکو گرنگیپێدان بە هەستەکان و لەبەرچاوگرتنی ئارەزووی یەکتر لەڕازاندنەوەی ماڵدا و پاکوخاوێنی و جل و بەرگ، ئەمەش بەهۆی جیاوازی لە حەزو ئارەزووەکانیان ، لەبەرئەوە تێگەیشتن لە ئارەزوو پێداویستییە کەسییەکانی یەکتر پێویستە،هەتا وەکو بزانن چۆن گرنگیپێدان پێشکەش یەکتر بکەن (مبیض،٢٠٠٣:١٧٤)، ئەگەر تێنەگەیشتن لە حەز و ئارەزوەکانی یەکتر هەبێت، هاوسەران نازانن چۆن گرنگی بەیەکتر بدەن ،کە هۆکارێکە بۆدروست نەبوونی پەیوەندی بەهێز.

هەندێک جار لەوانەیە ژن یان پیاو گرنگی بەهەندێک لایەنی یەکتر بدەن کە لەبنەڕەتدا پێویستی بەگرنگیپێدان نەبێت ،بەڵکو دەبێتە هۆی ناکۆکیان لەجیاتی نزیک بونەوە لەیەکتر، بۆنموونە هەندێک جار وارێکدەکەوێ یەکێک لە هاوسەران زۆر حەزی لە قسەکردنە ، لەبەرئەوە بەردەوام قسە بۆ هاوسەرەکەی دەکات و پرسیاری زۆری لێدەپرسێت و وادەزانێت لەبەرئەوەی خۆی وایە پێویست دەکات هاسەرەکەشی بەوجۆرە بێت، بەردەوامیش لەلای کەس و کارەکەی دەڵێت کە هاوسەرەکەم کەم قسەدەکات، خۆی لەبنەڕەتدا ئەو پێداویستی خۆی تەواو دەکات ،نەک گرنگیپێدان کە ئەمەش دەبێتە هۆی بێزارکردنی یەکتر.

لێتوێژراوەکان زۆرتر جەختیان لەسەر پێویستی گرنگیپێدان دەکرد بۆ لەیەکتر تێگەیشتن بەو پێیەی ژنان و پیاوان گرنگی پێدانەکانیان جیاوازە ژن حەز دەکات بەردەوام دەستخۆشی لێبکرێت(ستایش بکرێت)،دیاری پێشکەش بکرێت بەبێ بۆنە و پرسیاری کارو ،جل وبەرگی لێبکرێت و لەسەر

چۆنیەتی ئامادەکردنی خواردنەکانی ڕای بۆدەرببڕێت، واتە ژنان لەگرنگیپێداندا هاندانیان دەوێت دەیانەوێت پیاوان لە ووردەکاریانەدا ڕای خۆیان بۆدەرببڕن.

پیاوانی نموونەی توێژینەوەکەو پێیان وایە لە گرنگی پێداندا بڕیاریان وەربگیرێت ، پێزانین بۆ کارەکانیان بکرێت هەوڵەکانیان بەرز بنرخێنرێت، پرسیان پێبکرێت بۆ کاری تایبەت، وەکو گەورەی ماڵ مامەڵەیان لەگەڵ بکرێت، چونکە وەکو پیاوی ماڵ هەست بە خاوەن بڕیار و شکۆی خۆیان دەکەن و حەزیان بە پشتگیریکردنی ژنەکانیان هەیە بۆ کاروبارەکانی خۆیان، واتە ژنان بەس لێپرسینەوە نەکەن لەکوێ بویت کەی دێتەوە.

بەڵام هەندێکی تر لە لێتوێژراوان پێیان وایە پیاو و ژن پێکەوە هەریەکەیان پێویستیان بەگرنگیپێدانی یەکتر هەیە ،بۆهەردووکیان ،پێشکەشکردنی دیاری وەکو کڕینی گوڵێک، یان بۆنێک ،هەواڵ پرسین لەکاتی کارکردن بەناردنی نامەیەک و دووپاتکردنەوەی خۆشەیستی بۆ یەکتر، هەموو ئەمانە پەیوەندی هاوسەری بەهێز دەکەن . ئەمەش دەکەوێتە سەر چۆنییەتی گرنگی پێدان وتێڕوانینی هەریەکەیان بۆ ژیانی هاوبەشیان، کە پێویستە گرنگی بدرێت بەو لایەنانەی کە خۆیان بەلایانەوە گرنگی وبایەخی هەیە.

لەخوارەوە نموونەی هەندێک لە لێتوێژراوان دەخەینەڕوو:

لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(ژن پێویستی بە گرنگیپێدان هەیە ،ئەگەر نەبوو ئاژاوە و ناکۆکی ئامادەیە، ئەگەر هەبوو شوێنی زۆر شت دەگرێتەوە، چونکە ژن بەس گرنگی پێبدرێت لە زۆر مافی خۆی خۆشدەبێت، بەڕاستی ژن بونەوەرێکە بە گرنگی گەشە دەکات، بە ئیهمالکردن ووشک دەبێت ، ئەمەش پەیوەندی بەتێڕوانینەوە هەیە بۆ ژیان هەرکەسەو بەپێی ئیشەکەی کارەکەی کەسایەتییەکەی خۆی، بەڕای من پێشکەشکردنی گوڵ بۆ هاوسەرێک کە کارەکەی کرێکاری بێت و لە ڕۆژێکدا بۆنەیەک هەبێت وپارەی کڕینی دیاری پێنەبێت ناکرێت بڵێین دیاری لەلای ئەم هاوسەرانە گرنگیپێدانە ، لێرەدا گرنگیپێدانی ئەوان بۆ یەکتر بە ووتەیەکیش بێت پێشکەش یەکتری بکەن دەبێت ،بۆیە گرنگیپێدان دەکەوێتە سەر تێڕوانینی هاوسەران بۆ ژیانیان)***(٤).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت :***(گرنگی پێدان کارێکی ناوێت کە بۆت بکات و قورس بێت بەس بەگرنگییەوە لەکارەکانت بڕوانێت و گوێت بۆبگریت ، هەست بەبەهاکەی دەکەیت وات لێدەکات کە بڕوات بەخۆت بێت ،چونکە متمانە بەخود زۆرشتت بۆ دەکات ، من وەکو ژنێک کاتێک بزانم گرنگیم پێنادات تاقەتی ماڵ ومناڵم نابێت)***(١١).

– لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت: ***(گرنگیپێدان لە نێوان ژن و پیاو پەیوەندی زۆر بەهێز دەکات، بۆ نموونە کاتێک دەزانم هاوسەرم ئەو شتە دەکات ،کە من حەزم پێیەتی ئەمە هەستێک بەمن دەدات کە ئەو***

لەبەر من ئەوکارانە دەکات خۆشی دەوێم ،یاخود پرس و ڕاوێژم وەردەگرێت لەسەر کارەکانی خۆی، بڕیارەکانم بەهەند وەردەگرێت هەموو ئەمانە بوونی خۆشەویستین)(١٨).

لێرەدا دەگەینە ئەو ڕاستییەی کە گرنگیپێدان لەلای لێتوێژراوانی نموونەکە بەپێی ژنان وپیاوان جیاوازی نییە، هەریەک لەهاوسەرە ژن و پیاوەکان حەز بەگرنگیپێدان دەکەن، بەڵام بەپێی جیاوازی سروشتی کەسایەتییان جیاوازی هەیە, ژنان حەزیان بە کڕینی دیاری و دەربڕینی وشە و گوێگرتن هەیە ،پیاوانیش حەز بە گرنگیپێدان دەکەن لە وەرگرتنی بڕیار وپشتگیریکردنیان و هاوبەشی پێکردنیان لە کارەکانی ژنەکانیان. گرنگیپێدان هۆکاری بەهێزبوونی پەیوەندی هاوسەرییە و متمانە زیاد دەکات هەستی هاوسۆزی و پەرۆشی بۆیەکتر بەرزدەکاتەوە .

٥- بە ئارامی مامەڵەکردن لەگەڵ یەکتر

ئارامی واتای ئەو وەڵامە سۆزداری و دەرونییانە دەگەیەنێت کە مرۆڤ دەتوانێت خۆی بە شێوەیەکی ئەرێنی لەگەڵ بارودۆخە جیاوازەکانی ژیاندا بگونجێنێت، جا ئەم گونجاندنە لە ڕێگەی نێوەندگیرییەوە واتە(بوونی منداڵ)، یان توانایان بۆ گۆڕانکاری و وەرگرتنی ئاسانترین چارەسەرەکان بێت لەکاتی کێشەو گرفتەکانی نێوانیان، یان بۆ ڕازی بوونی ژیانی هاوسەریان بێت (الشقورة،٩:٢٠١٢) ، ئەمە وادەکات کە هاوسەران زیاتر گرنگی بە ئارامی دەرونیان بدەن ،چونکە ژیان بێ کێشە و گرفت نییە، هیچ کەسیش بێ هەڵە و کەمو کوڕی نییە، زۆربەی کات هاوسەران بەهۆی سەرقاڵیان بە ژیانی ڕۆژانە و ئەرکەکانیان لەدەرەوەی ماڵ وایان لێدەکات کە نائارامبن لە مامەڵەکردنیان بەرامبەر یەکتر، هەروەها کاتێک ڕووبەڕووی ناکۆکی دەبنەوە ناتوانن کۆنترۆڵی خۆیان بکەن، هەربۆیە ئارامی مامەڵە کردنە لەگەڵ داواکاری و پێداویستییەکانی یەکتر.

ئەندامانی نموونەی توێژینەوەکە جەختیان لەوە کردەوە کە پێویستە کۆنترۆڵی مامەڵەکردن هەبێت لەلای هەر هاوسەرێک. هەندێک لە بەشداربووە ژنەکانی نموونەکە ئەوانەی کە ژنی ماڵەوەو بێکاربوون ، پێیان وابوو مامەڵەی هاوسەرەکانیان زۆر توندە لەکاتێکدا ژنەکان ئارامن ، بەپێچەوانەی ئەو هاوسەرە ژنانەی کە کاری دەرەوەیان هەبوو، پێیان وابوو خۆیان و هاوسەرەکانیان ناتوانن بەئارامی گفتووگۆ بکەن و خۆیان کۆنترۆڵ بکەن ، بەهۆی فشارەکانی ژیانیان هەڵچوونیان لەگەڵ یەکتردا زۆرە، زۆربەی کات لەسەر بچووکترین ئەرکەکانی ناوماڵ کێشە و دەمەقاڵێیان بۆ دروست دەکات، ئەمەشیان گەڕاندەوە بۆسروشتی کارو ئەوژینگەی کاری تێدا دەکەن ،لێرەوە ئارامی دەردەکەوێت بۆ بەهێز بوونی پەیوەندی هاوسەری و بوونی خۆشەویستی.

لە خوارەوە نموونەی هەندێک لە لێتوێژراوان دەخەینەڕوو:

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(کاری دەرەوە زۆر فشارم لێدەکات، ناتوانم بە ئارامی مامەڵە بکەم، دەبێت فریا ماڵ و منداڵ و هاوسەر بکەوم ، بۆیە زۆر تورە دەبم لە کاتی ئەنجامدانی کارەکانی ماڵ، پەیوەندییەکی باشم نییە، هاوسەرەکەشم هەمانکار دەکات هەردووکمان لە پێناو منداڵ و ماڵەکەمان کاردەکەین ،بەڵام تورەشین بە پێکەنینەوە)***(١٢).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:(***ئارامی رەفتارێکە، دەبێت هاوسەران بیپارێزن ،چونکە کار لە پەیوەندی دەکات من زۆر تورە دەبم، بەڵام زووش هەوڵ دەدەم خۆم کۆنترۆڵ بکەم، هەست دەکەم بەهۆی کارەکەمەوەیە ، پێم خۆش نییە وابم، هاوسەرەکەشم نیگەرانە بەڵام ئە و کاری لەمن سوکترە بۆیە وایە)***(١٣).

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:***(پیاو زۆر هیلاکە لە دەرەوە ، بۆیە کارەکانی رۆژانەی زۆر کاری تێدەکات ئەمەش وادەکات کە تورەبێت، بەڵام کاتێک ژن ئارام بێت کێشەکان حل دەکرێن، بەس ناکرێت تا درەنگانێک ئێمە لەدەرەوە بین ، خانم هیچی ئامادە نەکردبێت بە پێکەنینەوە تورەبوون لێرەوە دەست پێدەکات، پێم وایە گونجان گرنگە بۆ ئارامی مامەڵەکردن)***(١٦).

لێرەوە دەگەینە ئەوڕاستییەی کە بە ئارامی مامەڵەکردن لەگەڵ یەکتر پێویستی پەیوەندی هاوسەی وبوونی خۆشەویستییە، ئارامیش مامەڵەیەکە بە پێی جۆری ئیش و کەسایەتی هاوسەران دەگۆڕێت لەلای ئەوهاوسەرە ژنانەی کاریان نەبوو پێیان وابوو هاوسەرە پیاوەکانیان نائارام وتورەن، بەڵام لەلای ئەو هاوسەرە ژنانەی کاریان هەبوو، کاتی زۆر لە دەرەوەبوون پێیان وابوو خۆشیان و هاوسەرەکانیشیان تورەن و،توانای خۆکۆنترۆڵ کردنیان نیە لە مامەڵەکردنیاندا لەگەڵ یەکتر.

٦-قبووڵکردنی جیاوازییەکان و تایبەتمەندییە کەسییەکان

هەریەک لە هاوسەران خاوەنی کەسایەتی و ژینگەی کۆمەڵایەتی و پەروەردەیەکی جیاوازی خێزانین ،بەو هۆیەوە گرنگە لە پەیوەندیدی هاوسەرێتیدا ئەو جیاوازیانە قبووڵبکرێت ،چونکە هۆکاری دروست بوونی پەیوەندییەکی بەهێز و بونیاتنەرە ، لەبەرئەوەی هەریەکەیان لەگەڵ ئەو جیاوازییانە گەورەبوون، کاتێک هەوڵ دەدەن بۆ گۆڕینی ئەو جیاوازیانەی کەهەیانە لەنێوانیان بۆ گونجاندنیان لەگەڵ بیروباوەڕی یەکتر، ئەمە کێشەیەکی گەورە دروست دەکات لە نێوانیان ،هەروەها هەریەکەیان خاوەنی کۆمەڵێک ئامانج و خولیا و تایبەتمەندی کەسیین کە پێویست دەکات رێزو پارێزگاری لێبکەن و، هەوڵبدەن هاوکاری یەکتر بکەن لە بەدەستهێنانیدا یاخود بەلایەنی کەمەوە رێگری لە پێشکەوتن و بەدەستهێنانیانیدا نەکەن (الصبوة وسید،٢٠١:٢٠١).

زۆربەی هاوسەران کاتێک دەچنە ناو پرۆسەی هاوسەرگیرییەوە پێیان وایە کە دەبێت هەموو رەفتارو بیرکردنەوەکانیان هاوشێوەی یەکتر بن، بۆ ئەمە زۆرترین ناکۆکی دروست دەبێت کاتێک

جیاوازییەکان دەبینن ڕووبەڕووی دەبنەوە، نازانن چۆن مامەڵەی لەگەڵدا بکەن، بەڵام جیاوازییەکان لەزۆر لایەنەوە بەردەوامی بە پەیوەندی دەدەن بەو پێیەی ژن بە خەسڵەتی ژنانەی خۆی وپیاو بەخەسڵەتی پیاوانەوە یەکتری کێش دەکەن بۆ لای یەکتر،بەڵام ئەگەر هەرلایەنێکیان بۆ ڕازیبوونی یەکتر واز لە خودێتی خۆیان بهێنن ئەوا خۆشەویستی بوونی نامێنێت، بەڵام کاتێک پیاو هەستی ژنانە لەناخی هاوسەرەکەیدا بەهێز دەکات ئەوا ژن زیاتر کێش دەکات بەلای خۆیدا، بەهەمان شێوە ژن کاتیک هەستی پیاوانە لەپیاوەکەیدا بە بەهێزی دەبینێت ئەوا زیاتر بەلای خۆیدا کێش دەبێت ، واتە بەووردبونەوە لە جیاوازییەکانی یەکتر خۆشەویستی هەمیشەی دروست دەبێت (گری،٢٠١٥:١٩٦).

لەوانەیە خۆشەویستی وەڵامی هەمووشتێک نەداتەوە، بەڵام ئارامی و ژینگەیەک دروست دەکات کە بتوانرێت وەڵامێک بۆ هەموو ئەو جیاوازی و تایبەتمەندییانە بدۆزرێتەوە کەلە نەبوونیدا دروست بوون، هەربۆیە خۆشەویستی ئارامیە و،لە ئارامیشدا دەتوانرێ گفتووگۆ بکرێت لەسەر هەموو جیاوازییەکانی نێوانیان بەبێ ئەوەی ڕەخنە لەیەکتر بگرن وهەستی تاوانباری دروست بکەن، دووکەسی جیاواز دەتوانن پێکەوە فێری ژیانکردن ببن بەتواناکانی هەردووکیان باشترین پەیوەندی پەرە پێبدەن (تشابمان،٢٠١٠:١٣٥).

بەوتەی لێتوێژراوان پێویستە تایبەتمەندی کەسی لە پەیوەندی هاوسەرێتیدا بپارێزرێت ،چونکە تایبەتمەندی گرنگە و بەبێ گرنگیپێدان پێی وادەکات هەریەکەیان بەرەو لاوازی کەسایەتی بڕۆن، بۆ گەشەکردنی خود پێویستە هەریەکەیان بەبێ ئەوەی کار لەپەیوەندی یەکتر بکەن هەوڵی بەرەوپێش چوون بدەن و گونجان دروست بکەن .

لە خوارەوە نموونەی هەندێک لێتوێژراوان دەخەینە ڕوو:

-لێتوێژاوێکی ژن دەڵێت: ***(من لەگەڵ هاوسەرەکەم ڕێز لە جیاوازییەکانی یەکتر دەگرین ،ئەو حەزی لەیاریکردن نییە ، بەڵام من ڕاهێنەری وەرزشیم ،بەلامەوە ئاساییە ئەو یاری نەکات ئەوە تایبەتمەندی خۆیەتی)***(١٤).

- لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:***(من حەزم بە سەیران نییە لە بەهاراندا ،خێزان و منداڵەکانم لەگەڵ ماڵی باوکیان دەڕۆن ، بەڵام لە وەرزەکانیتردا دەیانبەمە دەرەوە، هەروەها حەزم بە بازاڕکردن نیە بۆیە ئەوان هەرخۆیان دەڕۆن ،خێزانم قبووڵیەتی سوپاسی دەکەم، لە هەمانکاتدا حەزم بە مەلە کردن نییە، بەڵام خێزانم حەزی پێیەتی بۆیە بەخۆشحاڵییەوە دەیانبەمە مەلەوانگە، ڕێز لە هەموو بۆچوونە جیاوازەکانی دەگرم بۆی هەستی قبوولکراوی پێببەخشم)***(٢١).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(هاوسەرەکەم، گوێ بە تایبەتمەندییەکانم و حەزو خولیاکانم نادات ، نایەوێت بزانێت من حەزم بە چییە ، بەس گوێ بەخۆی دەدات لە پێناو من و منداڵەکانم هیچ ناکات،***

قبوڵی ئەوەم کردوە کە زۆر جیاوازە لە ئێمە لە پێناو منداڵەکانم من قوربانیم داوە، بەڵام نائارامم لەڕووی دەرونییەوە)(١٠).

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت : ***(پێویستە ژن لەوە تێبگات کە پیاوان تایبەتمەندی خۆیان هەیە، ناکرێت هەموو شت بەیەکتر بڵێین ، دەبێ هەندێ نهێنی و جیاوازی هەبێت، ئەگەر لە هەمووشتێکدا وەکو یەک بین کەسمان خۆمان نین ، بەڵکو نواندن دەکەین بۆ یەکتر، لەبەرئەوەی من حەزم بە کتێب خوێندنەوە نییە، بەڵام هاوسەرەکەم زۆر حەزی لێیە، ناکرێت لەبەر من نەیخوێنێتەوە)(٢٢).***

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی بەوتەی لێتوێژراوان، قبوولکردنی جیاوازیی و تایبەتمەندییە کەسیەکان هۆکاری سەرکەوتنی پەیوەندی و بوونی خۆشەویستییە لەنێوان هاوسەراندا ،چونکە قبوولکردنی تایبەتمەندی و مامەڵە کردنە لەگەڵ جیاوازییەکانی یەکتردا بەبێ مەرج ، بەهۆی ئەو قبوولکردنە بێ مەرجەوە تێگەیشتن دروست دەبێت کە تێگەیشتن دروست بوو، بە واتای بوونی پەیوەندییەکی قووڵ و هاوسەنگی هاوسەری دێت، لەمەشەوە خۆشەویستی ڕاستەقینە بوونی دەبێت و پەیوەندییەکە بەردەوامی دەبێت.

٧-پشتگیریکردن

پشتگیری، یەکێکە لەپێداویستی ژنان و پیاوان، بەوپێیەی هەریەکەیان پێویستییان بە پشتگیری سۆزداری هەیە بۆ یەکتر لەڕووی ماددی ومەعنەوییەوە، لەبەرئەوەی هەریەکەیان کەسایەتی جیاوازیان هەیە، بەپێی ئەو جیاواز بوونەش پێویستیان بەپشتگیری هەیە ، ئەمەش هەرکات وەکو هاوبەشێک بزانن پشتگیری یەکتر دەکەن باوەڕ بوونیان بە تواناکانیان زیاد دەکات ،لەمەشەوە بەردەوامی بەدەست دەهێنن (التحریر،٢٠٢٢) ، بۆ نموونە کاتێک پیاو لەئیش وکارەکانی سەرکەوتووە پێویستە ژن هاندانی هەبێت بۆ کارەکانی، لەکاتی شکست دا ژن بتوانێت متمانەی بەخۆی بۆ بەرزبکاتەوە، هەروەها ژنانیش پێویستیان بە گوێگرتن و پاڵپشتی هەیە.

پشتگیری هانی گفتوگۆی نێوان هاوسەرەکان دەدات، بۆ دروست بوونی تێگەیشتنێکی قووڵ لە یەکتر ،ئەم تێگەیشتنە قووڵە خۆشەویستی و سۆز و ڕێز دروست دەکات کە وەکو پشتگیری و هاندانی یەکتر لەکاروبارەکانی ژیانیان دادەردەکەوێت و لە بەهێزکردنی تواناکانیاندا ڕەنگدەداتەوە ،هەروەها هۆکارێکیشە بۆ کەمکردنەوەی بێزاری و نائومێدی.

خۆشەویستی دەژی ودەمرێت، بەڵام ئەوەی خۆشەویستی زیندوو دەکاتەوە گفتوگۆیە لەسەر هەموو بابەتە بچووکەکانی ناوخێزان ،پاشان پشتگیری بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان وهاندانی یەکتر بۆ پێشکەوتن وبەردەوامی (ماضی،٩:٢٠٠٨) . واتە گفتوگۆ وایان لێدەکات بزانن چۆن گوێ لە لایەنی بەرامبەر بگرن و چۆن پشتگیری و هاندانی پێویست پێشکەش بە یەکتر بکەن.

لێتوێژراوە پیاوەکانی نموونەی توێژینەوەکە پێیان وایە ژنان بەتوانان دەتوانن زۆر کاربکەن، بەڵام پێویستیان بەپشتگیری هەیە جا چ مەعنەوی بێت یان ماددی، بە هۆکاری کەلتورو کۆمەڵگە کە بۆ زۆرشت ڕێگری لەژنان دەکات یان ئەگەر ڕێگری نەکات بە قسەی خەڵک لەکە دەکەوێتە سەرکەسایەتییان، بۆیە هەمیشە پێویستییان بە پشتگیری پیاوان هەیە ،ئیتر ئەوکەسە باوک بێت یان برا یان هاوسەر بێت.

لە پەیوەندی هاوسەرێتی دا خاڵی سەرەکی بۆ بەردەوام بوون و پەیوەندییەکی سەرکەوتوو پشتگیریە بۆ یەکتر، پشتگیری لە تواناکان و ڕەفتارەکان و بیرۆکەکانی یەکتردا دەردەکەوێت، وەکو بنەمایەک بۆ پابەند بوون بە پەیوەندی نێوانیان کە بنەمای خۆشەویستییە،خۆشەویستیش بەهۆی گفتوگۆ گەشەدەکات و لەڕێگەی پشتگیریەوە تواناکانیان زیاد دەکات بۆ بەدەست هێنانی قبوولکراوی لەڕووی کۆمەڵایەتیەوە.

لە خوارەوە هەندێک نموونەی توێژینەوەکە دەخەینەڕوو:

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(گرنگترین شت لە ژیانی هاوسەرێتی دا پشتگیرییە، چونکە ژن و پیاو تواناکانیان جیاوازن ، زۆرگرنگە کە پشتگیریکردن هەبێت ، بۆیە من دەتوانم لە ڕاهێنەری بەردەوامبم، کاتێک دەبینم هاوسەرەکەم هانم دەدات، پێم دەڵێت: پێم خۆشە کە بتبینم ببیتە ڕاهێنەری نێودەوڵەتی ، لەکاتێکدا ئەگەر ئەو پشتگیریم نەکات ناتوانم ماڵ جێبهێڵم و بچمە هۆڵی ڕاهێنان)(١٤).***

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:**(پشتگیریکردنی هاوسەر شتێکە وزەت پێدەدات ، لەبەر ئەوەی ژیانی هاوبەش بەیەک لایەن ناڕواتە سەر، ئەگەر تۆبزانی هاوسەرت بەلایەوە گرنگ نییە تۆ قازانج بکەی ،یان زەرەر ئەو هەر لەسەر داواکارییەکانی خۆی سوربێت و پشتگیریت نەکات ،چۆن دەتوانی لەگەڵی بەردەوام بیت ،هەرچەند بۆ پیاو ژن پشتگیری دوپاتکردنەوەی پەیوەندییە لەگەڵ یەکتر)(١٥).**

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:**(پشتگیری لە نێوان ژن و پیاو هاندانە بۆ دەرخستنی تواناکانی یەکتر، تۆ پشتگیری خێزانت دەکەیت لە قسەکانیدا لە پشتی دەوەستیت ، ئەویش بەهەمان شێوە ، نەک ڕووبەڕوی قسەی ناخۆش و قسە و قسەڵۆکی یەکتر ببنەوە ، بەڕای من ئەگەر ژن وپیاو یەکتریان بوێت لە هەموو خۆشی و ناخۆشی وسەرکەوتنێکدا پشتگیری یەکتر دەکەن بەگفتوگۆکانیان هانی بەردەوامی یەکتر دەدەن)(١٨).**

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی کە پشتگیریکردن بەوتەی لێتوێژراوان پێداویستی بنەڕەتی پەیوەندی هاوسەرییەو سەرچاوەی خۆشەویستییە لەلای ژنان وپیاوان، لەبەرئەوەی ژیانی هاوبەش بە بوونی پشتگیری بەردەوام بێت ،پەیوەندی هاوسەریش یەکێکە لەو پەیوەندییانەی کە پێویستی بە

هەماهەنگی ژن وپیاو هەیە ، بەوتەی لێتوێژراوانی ژن پشتگیری هۆکاری سەرەکی متمانەیە لە لایان ،چونکە پشتگیری واتە پشت و پەنا و هۆکاری سەرکەوتن وبەردەوامی .

٨- بوونی پلان لە هاوکاریکردن و پەروەردەکردنی منداڵ

منداڵ یەکێکە لەو تایبەتمەندییەی کە بوونی دایک وباوک دەسەلمێنێت، لە هەمانکاتدا وادەکات کە هەریەکەیان پەیوەندییەکی باشترو بەهێزیان هەبێت، یاخود ببێتە هۆی دروست بوونی کێشەو ناکۆکی ،لەبەرئەوەی پێداویستییەکانی منداڵ لە بەخێوکردنیدا کار لە پەیوەندی هاوسەران دەکات، زۆرترین سەرقاڵییان بۆدروست دەکات کە ڕۆڵ وئەرکی هاوسەریان بەرامبەر بەیەک لەبیر بچێتەوە بۆیە ئەگەر پلانێک نەبێت بۆ پەروەردەکردن و گونجاندنی لەگەڵ ئەرکی دایک وباوک کێشەو ململانێکان زیاتر دەبن.

هەروەک لە بەشی تیۆریشدا ئاماژەمان بە شێوازی وەرگرتن وبەخشینی خۆشەویستی دا ، دەتوانیین بڵێین کە هەموو منداڵێک پێویستی بە هەست وسۆز و گرنگیپێدان هەیە ، بۆ ئەوەی لایەنی هەست وسۆزی جێگیر بێت وهەست بکەن کە ئەوان لەلایەن کەسانی دەوروبەرەوە خۆشەویستن ،پێویستە زۆرگرنگی بەو لایەنەیان بدرێت ،لایەنی هەست وسۆز لەلایەن دایک وباوکەوە بۆیان پڕبکرێتەوە لەسەرەتای منداڵیدا کە سەرچاوەی دروست بوونی کەسایەتی و ڕەفتارەکانیانە ،ئەگەر ئەوهەست وسۆزەیان بۆ تێربکرێت ،ئەوا لەژیانی خێزانیشیاندا دەتوانن خۆشەویستی ببەخشن.

ئەرکی بەخێوکردن وپەروەردەکردنی منداڵ لەخێزاندا هەموولایەنێکی ژیانی ماددی وکۆمەڵایەتی وسۆزداری دەگرێتەوە ،لەم کارەدا پێویستە دایک وباوک پێکەوە ئەو بەرپرسیارێتییە هەڵبگرن، بەهۆکاری پەروەردەکردنی منداڵ کارێکی ئاسان نییە و، بەتەنیا دابینکردنی خۆراک وپێداویستییەکانی ڕۆژانەی نابێتە هۆی پەروەردەکردنی ، ئەگەر دایک ئەرکی بەخێوکردن وخۆراک پێدان و پاکو خاوێنی وپێدانی سۆز وخۆشەویستی بکەوێتە ئەستۆ ،ئەوا باوک لە پێدانی سۆزی باوکایەتیدا ڕۆڵی لە هی ژن کەمترنییە (الحداد،٢٠٠٣:٤٤). بۆ ئەمەش وا پێویست دەکات هەریەک لەدایک و باوک ئەو پرۆسەی پێگەیاندنە لە ئەستۆ بگرن و کاتێکی زۆری بۆ تەرخانبکەن.

بوونی خۆشەویستی لە نێوان هاوسەران و گرنگیپێدانیان بۆیەکتر بنەمایەکی بەهێزو گرنگە لەبەرئەوەی لەنەبوونیدا ناتوانن وەکو پێویست بەشداربن لە دابینکردنی هەست وسۆز بۆ منداڵەکانیان ئەمەش کاریگەری هەیە لەسەر ڕەفتاری منداڵ لەداهاتوودا و لەسەر پەیوەندی هاوسەری خۆشیان لە ئێستادا.

هەربۆیە تێبینی هەندێک لەهاوسەران دەکەین لەکۆمەڵگەدا بەهۆی منداڵەوە یەکتریان فەرامۆش کردوە، سەر ئەنجام پەروەردەیەکی تەندروستی سۆزداری بۆ منداڵەکانیان دابین نەکردووە، ئەو منداڵانەش زۆرترین کێشەی کۆمەڵایەتییان بۆدروست بووە.

بوونی منداڵ دەکەوێتە سەر ڕوانینی دایک وباوک بۆ منداڵەکە بەوتەی لێتوێژراوان ئەگەر وەکو بوونێکی هاوبەش لێی بڕوانن دەبێتە هۆی دروست بوونی (مەیل) سۆز کە پێکهاتەیەکی خۆشەویستییە و لە بەشی تیۆریدا خستومانەڕوو، ئەگەر وەکو شت لێی بڕوانن پێیان وابێت وەکو لایەنێک زیاد بووە لەپەیوەندییەکان دەکرێت ببێتە هۆی دورکەوتنەوە یان لەیەکتر.

بەوتەی لێتوێژراوان بوونی منداڵ لەپەیوەندی هاوسەرێتی دا دوولایەنە ،لەلایەک دەبێتە هۆی بەهێز بوونی پەیوەندی ، لەلایەکی تر دەبێتە هۆی زیادبوونی ململانێ بێگومان ئەمەش بەپێی کەسایەتی هاوسەران و پیشە وکاتی کارکردن وتێڕوانینیان بۆ ژیان دەگۆڕێت.

پەروەردەکردن و چاودێریکردنی منداڵ بە هاوبەشی ڕەزامەندی و بەرپرسیارێتی هاوسەران لەبەرامبەر یەکتریدا زیاد دەکات ،چونکە بەبوونی پلان دەتوانرێت لەنێوان ئەو هەموو فشاری پیشەو منداڵ و بەرپرسیارێتییەی ژیانی هاوسەری دروستی دەکات، کات دابنرێت بۆ گەشەکردن و بەهێزکردنی خۆشەویستی بۆ یەکتر (مبیض،٢٠٠٣:٢٤٤).

بەوتەی لێتوێژراوانی ژن ئەوانەی کاری دەرەوەیان نەبوو پێیان وایە کە منداڵ هۆکاری دورخستنەوەیان بووە لە هاوسەرەکانیان وکاری کردوەتە سەر بڕی پێویست گرنگیپێدانیان بۆ یەکتر لەبەرئەوەی خێوکردنی منداڵ زیاتر لەئەستۆی دایکە و باوک زۆرتر لە دەرەوەیە ئەمە وادەکات کەزۆر هیلاک بن بە دابینکردنی پێویستییەکانی منداڵەکانیان و جێبەجێکردنی ئەرکی قوتابخانەو ماڵەوە ، کاتیان بۆ هاوسەرەکانیان کەم بوەتەوە.

بەڵام هەندێکی تر لە لێتوێژراوانی ژن ئەوانەی کاریان لە دەرەوە هەبوو پێیان وابوو لەگەڵ هاوسەرەکانیان پێکەوە گرنگی بەمنداڵەکان دەدەن و بیر لە پلانێک دەکەنەوە بۆ پەروەردەکردنیان، هەرچەندە بەخێوکردن وچاودێریکردن بە پلەی یەکەم لەئەستۆی دایکە ، بەڵام لەو ڕوانگەیەوە هاوسەرەکانیان گرنگی بەمنداڵەکانیان و پێزانینان بۆ ژنەکانیان هەیە ئەمەش هانی ژنەکان دەدات کە هەست بەهیلاکی نەکەن وگرنگی بەهاوسەرەکانیشیان بدەن.

دەتوانین بڵێین بوونی منداڵ لە پەیوەندیدا بەپێی تێڕوانین بۆی ڕۆڵی هەیە لەسەر بەهێزبوون یان لاوازبوونی ،بۆ نموونە ئەگەر بوونی منداڵ لە نێوانیان بۆ چارەسەرکردنی کێشەبووبێت ،ئەوا بێگومان کێشەکان قووڵتر دەکاتەوە، یاخود لەکاتێکدا بڕیاری منداڵ بوون درابێت کە لە گەرمەی

دروست بوونی هەستی خۆشەویستی و ڕێز و تێگەیشتنیان بووبێت بۆ یەکتر، ئەوا ڕەنگدانەوەی خۆشەویستی نێوانیانە و دەتوانن پێکەوە منداڵێکی تەندروست وسەلامەت پەروەردە بکەن.

لە خوارەوە نموونەی هەندێک لە لێتوێژراوان دەخەینەڕوو:

- لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(منداڵ یەکێکە لەنیعمەتەکانی خودا، بەڵام ئەوەندە پێویستی وکات دەبات کە تاقەتی هاوسەرەکەم نییە کاتێک دێتەوە ،ئەوەندە هیلاکم خواخوامە بخەوم، لەڕووی خۆشەویستییەوە منداڵ زۆرترین کاتی بردووم کاتم بۆ هاوسەرەکەم نییە، هەموو شتێک هەرخۆمم ژنی ماڵ و دەرەوەم، من لەگەڵ هاوسەرەکەم لە ئەساسدا هەڵبژاردنم هەڵە بوو لە بەربێکەسی لەماڵی برا گەورە بووم ،بۆ ئەوەی لەو ژیانە ڕزگارم بێت هاوسەرگیرم کرد،بەڵام هەمان ژیان هاتەوە ڕێگام ، مێردەکەم منداڵەکانیشی ناوێت ، تەنانەت ئەگەر حەزی لەمیوە بێت بەس بەشی خۆی دەهێنێتەوە ، من لەبەر منداڵەکانم تەحەمول دەکەم ،ئەوان هەموو کەسی منن)***(١٠).

- لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت :***(منداڵەکان زۆرترین کات دایکیان سەرقاڵە پێیانەوە، وەکو پێویست کاتی تایبەتیمان نەماوە بۆ یەکتر، ئەمەش وادەکات هەندێک جار دەمە قاڵی دروست ببێت لە نێوانمان ، بەکورتی دورخستنەوە دروست دەکات وەکو سەرەتای هاوسەرگیری نامێنێت پەیوەندییەکە، بەڵام پابەندی زیاد دەکات)***(١٩).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(منداڵ واتە بەرهەمی پەیوەندی ، بوونی پلان کارەکە ئاسان دەکات ، زۆرترین گفتوگۆ دەکەم لەگەڵ هاوسەرەکەم لەبارەی منداڵەکان،لەلایەک هەم نزیک بوونەوەیە لەیەکتر، لە لایەکی تریش پەروەردەی منداڵەکان ڕێکدەخەین)***(١٣).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:(***هاوسەرگری ئەو کاتە دەست پێدەکات کە منداڵ هاتە ناو پەیوەندییەکە ،چونکە ئەوەندە سەرقاڵت دەکات ، نازانی چۆن کێشەکانی بۆ حل بکەیت هەتا منداڵم نەبوو نەمدەزانی ژیان ئەوەنە قورس دەبێت ، ئەگەر هاوسەرەکەشم یارمەتیم نەدات ئەوا ناتوانم بەهیچ جۆرێک کات بدەم بە هاوسەرەکەم)***(٦).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:(***منداڵ هەموو کات دەبات،فریا خۆم ناکەوم، جا ئەویش هاتوەتە سەر و بۆڵە بۆڵی پیاو زیادی کردووە و، هەرنازانم خۆی هەر ژن هیلاکە کوا پیاو هیلاکە بەڕای من داماو ژنە)***(١١)

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی بوونی منداڵ لەنێوان هاوسەران بۆ پەیوەندییەکان دوولایەنەیە لەلای هەندێک پەیوەندی بەهێز دەکات ،لەلای هەندێکی تریان کار لەپەیوەندییەکە دەکات، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ تێڕوانینی هاوسەران سەبارەت بەبوون و نەبوونی منداڵ لە پەیوەندییەکەیاندا ،

لەلای هەندێک هاوسەر،کاتێک تێگەیشتن لەیەکترو ڕێزو متمانە هەبێت لەنێوانیان بوونی منداڵ لەپەیوەندییەکان هۆکاری خۆشەویستییە، بەپێچەوانەی ئەو هاوسەرانەی کە منداڵ بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانیانە.

هەروەها لەم توێژینەوەیەدا لەلای هاوسەرە ژنەکانی نموونەکە بەپێی ئاستی ڕۆشنبیری تێڕوانین بۆ بوونی منداڵ جیاوازی هەیە، لەلای ئەوانەی ژنی ماڵ بوون منداڵ پەیوەندییەکەیانی لاوازکردووە ،بەڵام لەلای ئەوانەی ئاستی ڕۆشنبیریان بەرز بوو، بوونی منداڵ هۆکاری بەهێز بوونی پەیوەندییەکەیان بوو. دەکرێت بڵێین بیرکردنەوەی هاوبەش وتێڕوانین بۆ بوونی منداڵ کار لەخۆشەویستی دەکات، بەجۆرێک هەتا نزیکبونەوە وبیرۆکەی هاوبەش و ڕوانین بۆمنداڵ وەکو هاوبەشێک بێت لەنێوانیان ،نەک هۆکارێک بێت بۆبەیەکەوە بەستنەوەیان، هۆکاری پەیوەندی بەهێز و بوونی خۆشەویستی دەبێت و دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی ڕۆتینی ژیانی هاوسەری بەپێچەوانەشەوە هەر ڕاستە.

٩- ئەنجامدانی کاری هاوبەش و کات بەسەربردن پێکەوە

هاوسەرگیری لەبنەڕەتدا بونیاد دەنرێت لەسەر هاوکاری وئەنجامدانی ئەرک ورۆڵە نوێیەکان کە بەهۆی ژیانی هاوسەری دەکەوێتە ئەستۆیان، لەبەر ئەوەی ژیانی هاوبەش پڕە لە هەمە چەشنی ئەرک و ڕۆڵ (الحداد،٢٠٠٣:٤٤).

هەربۆیە ئەنجامدانی کاری هاوبەش و کات بەسەربردن بەیەکەوە بنەمایەکی گرنگن بۆبەردەوامی پەیوەندییەکی بەهێز و تۆکمە، کاتێک کارێکی هاوبەش لەگەڵ هاوسەرەکەت ئەنجامدەدەیت هەست بە بایەخی دەکەیت بە هۆکاری ئەو ووردەکاریانەی کە لە پێداویستی ژن و پیاو هەیە، پیاوان بۆ هەندێک کار لێهاتوون، ژنانیش بۆ هەندێک کار، بۆنموونە ژنان زیاتر بەتەرکیزن پیاوان لەڕووی هێزەوە بەهێزترن (مبیض،٢٠٠٣:١٢).

بەوتەی لێتوێژراوانی نموونەی توێژینەوەکە لەئێستادا بەهۆی ئەو گۆڕانکارییانەی لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا ڕویداوە، ژن وپیاو پێکەوە هەردووکیان سەرقاڵن کاتیان بۆ یەکتر کەمە ،وا پێویست دەکات هەردووکیان هەوڵبدەن پێکەوە کاربکەن ، هەربۆیە پێیان وایە ئەوکاتانەی لەماڵەوەشن خەریکی کاری دەرەوەن ڕەنگە بەیەکەوە بن لەماڵێکدا بەجەستە، بەڵام بەڕاستی بەیەکەوە نەبن،بۆیە گرنگە لەپێناو مانەوەیان بەیەکەوە و بەردەوامی پەیوەندییەکەیان هەندێک کات بۆ یەکتر تەرخانبکەن ویان کارێک و،چالاکیەک پێکەوە ئەنجامبدەن.

بەوتەی لێتوێژراوان بۆ هەستکردن بەخۆشەویستی ودڵنیایی دەکرێت هەندێک کاری هاوبەش ئەمجامبدەن وەکو پێکەوە چون بۆ بازاڕ، پێکەوە گۆڕینی دیزاینی ماڵ ،پێکەوە چون بۆ سەردانی

قوتابخانەی منداڵەکان، ئەم پێکەوە بونانە پیاو هەست بەپیاوەتی خۆی دەکات ،ژنیش هەست بەژن بوونی خۆی دەکات. لەهەر پەیوەندیەکدا ئەگەر کارلێکی هاوبەش وئاڵوگۆڕ نەبێت ئەو پەیوەندییە بەهێز و پتەو نابێت .

لێتوێژراوانی ژن وپیاو پێیان وایە کە دەبێت هەفتانە یان مانگانە کاتێکیان هەبێت پێکەوە بۆ ئەنجامدانی هەندێک کاری هاوبەش یان کات بەسەربردن ئەگەر کەمیش بێت .

لێرەدا هەندێک لەنمونەی لێتوێژراوان دەخەینە ڕوو:

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(مەرجی پەیوەندی بەریەککەوتن و نزیکایەتییە، ئەگەر ئەمە نەمێنێت چۆن هەست دەکەیت کە خاوەن هاوسەری، بەڵی زۆربەی کاری شت کڕین و بەڕێوەبردنی ماڵ دەکەم ،بەلام هەندێک شت بەجێدەهێڵم بۆ هاوسەرم ، بەس بۆئەوەی هەست بکەم کەئەو پیاوی ماڵە و بەخێوکارمانە)***(٢).

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:(***خۆی کاری هاوبەش بنەمای نزیکایەتییە لەپەیوەندیدا، بەلام کاتێک من سەرقاڵم خێزانم پێداویستییەکانی ژیان دابین دەکات، تەنانەت سەرچاککردنی کوڕەکان خۆی دەیانبات ،بەردەوامیش دەڵێت من هەست دەکەم بێوە ژنم ، هەوڵدەدەم کاتیان بدەمێ بەلام فریا ناکەوم لەگەڵ ئەوەش هەندێک کاری بچوک وەکو چاککردنی پلاکێکی کارەبا ،گۆڕینی گڵۆپێکی سووتاو لە کاتی پشوودا بیانکەم بە یارمەتی خێزانم، هەم یارمەتیم دەدات هەمیش پێکەوەین ، هەڵبەت کە خۆی نەیکردبوو، بەپێکەنینەوە)***(١٨).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(بوونی کات گرنگە ئەزانی بۆ ،ئەگەر کات نەبوو گفتووگۆ نامێنێت، ئەگەر گفتووگۆ نەما چۆن دەزانی هاوسەرەکەت حەزی بە چییە، چی کاری تێکردووە، چی دەگوزەرێت، پاشان کاری هاوبەش دەکەوێتە سەر کاتی ئەو ئەگەر هەردووکتان لەماڵەوە ئیشتان نییە بۆ کردن پێکەوە خواردن ئاما دەبکەن ، چێژی لێ ئەبینن، یان بەبێ هۆکار دانیشن و باسی هەندێک گۆڕانکاری بکەن کە بەتەمان بیکەن ، ئەم کارانە ئاسانن ، بەلام کە دەڵێن کاری هاوبەش واتە ئەنجامدانی چالاکیەک کەدەکرێ هەردووکتان حەزی پێبکەن ،سەرنج لەسەر چالاکییەکە با نەبێت ،بەڵکو پێکەوە ئەزموونی ئەو چالاکییە بکەن کە ئەنجامی دەدەن، کاتیک تەواوبوو بڵێ چەندە بۆت گرنگ بوو ، لەلای خەڵک کاری هاوبەش وا باوە کە دەبێت پیاو ماڵ گسک بدات ، ئێ کە بیکات عەیبە نییە ،ئەگەر نەشی کات هەر تاوان نییە ، تێگەیشتن زۆر گرنگە هەبێت ،دواتر خۆی خۆشەویستی دێت)***(١٤).

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی بەوتەی بەشداربووانی نموونەی توێژینەوەکە ،کاری هاوبەش وکات بەسەربردن پێکەوە لە نێوان ژنان و پیاوان نزیکی لەڕووی بیرکردنەوە ، هەستکردن بە

دڵنیایی ومتمانه و پێزانین زیاد دەکات، بەوپێیەی بنەمای خۆشەویستی نزیکایەتیه ، ئەگەر هاوسەران کارێک نەکەن بۆ دروست بوونی کات و یارمەتیدانی یەکتر ، خۆی دروست نابێت، کەواته تێگەیشتن و تێڕوانین و ئاگایی بۆ دروست بوونی نزیکایەتی لەهاوسەریدا بنەمان بۆ بوونی خۆشەویستی و پەیوەندییەکی سەرکەوتوو بەردەوام.

١٠-لەبیر نەکردنی ڕۆژە گرنگەکانی ژیانی هاسەری و بەخشینی دیاری

دیاری بەخشین هێمای قەدرزانین و ڕێزگرتنه له پەیوەندی هاوسەریدا، وەک سوپاس و سوپاسگوزاری دەردەبڕێت بۆ ئەو دۆخ و کردارانەی که ڕەنگه سادەبن، بەڵام کاریگەرییەکی ڕوون و بەرجەستەیان لەسەر لایەنی بەرامبەر دەبێت، تا دیاری له نێوان ئەو دوو لایەنەدا زیاتر بێت، خۆشەویستی گەورەتر دەبێت و هاوئاهەنگی بەهێزتر دەبێت (هندی،٢٠١٠:٣١).

بەوتەی لێتوێژراوان بەخشینی دیاری له نێوان هاوسەران یەکێکه لەو چالاکییانەی کەپەیوەندییەکەیان بەهێزدەکات بەتایبەت لەو ڕۆژانەی کەهەریەکەیان یادگارییەکیان تیایدا تۆمارکردوە، وەکو ڕۆژی لەدایکبوون وڕۆژی مارەکردن وڕۆژی هاوسەرگیری وڕۆژی منداڵبوون.

لەلای هاوسەرانی نموونەکە زۆربەیان یادکردنەوەی ئەو ڕۆژانەی که بەلایانەوە گرنگه وەکو گرنگیپێدان ڕەچاو دەکرێت، که هاوسەران یەکتریان لەبیرنەکردوە پێویست دەکات یادی بکەنەوە و دیاری پێشکەش به یەکتر بکەن و ڕۆژێکی جیاوازییان هەبێت،یاخود لەو ڕۆژانەدا سەفەر بکەن جلێکی تایبەت لەبەربکەن ڕەسم بگرن، بەتایبەت لەئێستادا زۆر یادکردنەوەی ئەم بۆنانەو بڵاوکردنەوەیان لەتۆڕە کۆمەڵایەتییەکان چاولێکەرییەکەی زۆری دروست کردوە، وایکردووە کێشەو ناکۆکیش دروست بێت لەنێوانیان بەتایبەت که پیاوان کەمتر حەز بەو یادکردنەوانه دەکەن لەچاو ژنەکان.

ژنه لێتوێژراوەکانی نموونەکه پێیان وایه که خۆشەویستی بەکڕینی دیاری و لەبیرنەکردنی ڕۆژه تایبەتەکان زیاد دەکات، بەپێچەوانەی پیاوان که پێیان وایه له بیرکردنی ئەوڕۆژانه بەهۆی سەرقاڵییەوەیه نەک نەبوونی خۆشەویستی،هەروەها پێیان وابوو له بیرنەکردنی ئەوڕۆژانه گرنگن لەناو خێزاندا نەک بۆدەرەوەی ماڵ، پێویست به ڕەسم گرتن و بڵاوکردنەوەو دانانی وێنه ناکات ،هەر کەسێک هاوسەری خۆش بوێت ناهێڵێت له تۆڕەکان وێنەی بڵاو ببێتەوەو جل و بەرگی تایبەت بپۆشن ، ئەگەر بۆڕوحی یەکتری بکەن ئەوا له ماڵەوه پیرۆزبایی دەکەن.

لەخوارەوە نموونەی هەندێک له لێتوێژراوان دەخەینەڕوو:

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(له بیرکردنی ڕۆژی هاوسەرگیری ،ڕۆژێکه نابێت له بیر بچێت ،چونکه یادگارییەکه دووباره بونەوەی نییه، ئەگەر هاوسەرەکەم بیریشی نەبێت خۆم پێیدەڵیم، بەڵام وا***

خۆشترە کە بە سوپرایز دیاریم بۆ بهێنێت ، بەتایبەت بۆ لە دایکبوونی منداڵ و یادکردنەوەی هاوسەری ، چونکە ئەو هەستەم پێدەبەخشێت کە من گرنگم و خۆشەویستم)(٢).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:(***هەندێک ڕۆژ هەیە ،یادگارییەکی زیندووە پێویستە لەبیر نەکرێن ،چونکە هەست بەگرنگیپێدان دەکەم، کاتێک هاوسەرەکەم لەو ڕۆژانەدا هەدیەم پێشکەش بکات ،گرنگ نییە گران بەها بێت ،با گوڵێک بێت ،بەڵام پێم خۆشە ئەگەر بیری بێت، بەس بیری نییە)***(١٠).

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت(***ژنەکان ، زۆر گرنگی بەو بابەتە دەدەن ، ئێمەی پیاوان زۆر حەزمان پێی نییە، هەمووشی چاولێکەرییە لە تۆڕەکانەوە فلان کەس گوڵی بۆهات ،یادی لەدایکبون و شووکردن و جیابونەوەی نیوەی کوردم لەبەرە، من هاوسەرەکەم خۆشدەوێت و ئەو ڕۆژانەشم لاگرنگ نییە)*** (٢٢).

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:(***ڕۆژەکان گرنگن ، بەڵام پێویست بەو گەورەکردنە ناکات ، هەموویم لەبیرە بەڵام شتەکان لە ئێستادا زیاد لە پێویست گەورەکراون ،ناکرێت هەر ڕۆژە و بەزمێک بەهۆی لەدایک بوون و منداڵ بوون ونازانم چی و چی)***(٢٣).

لێرەوە دەگەینە ئەوڕاستییەی بەوتەی لێتوێژراوانی نموونەکە لەبیرنەکردنی ڕۆژە گرنگەکانی ژیانی هاوسەران وبەخشینی دیاری لەلای هاوسەران هۆکارێکە بۆ دروست بوونی خۆشەویستی بوونی نزیکایەتی،ئەمەش بەپێی ڕەگەزو تێڕوانین بۆی لەلای نموونەکە دەگۆڕێت ،بەجۆرێک بۆ ژنان یەکێکە لەپێداویستییەکانی هەستکردن بەخۆشەویستی،بەڵام لەلای پیاوان لاسایکردنەوەو چاولێکەرییە ، لەکاتێکدا لەڕووی خۆشەویستییەوە بۆ ژنەکان لەبیرنەکردن و یادکردنەوەی ئەو ڕۆژانە گرنگن و دەربڕینی خۆشەویستین و هۆکاری بەهێزن بۆ دووپاتکردنەوەی خۆشەویستی و پابەندی هاوسەری.

١١-کاری سەربەخۆ و بوونی داهات

کاری سەربەخۆ بۆ ژنان بە گشتی کاریگەری ئەرێنی لەسەر گۆڕانی ڕەوتی کۆمەڵایەتی و بژێوی خێزانی هەیە. یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی کاری ئافرەتان لە دەرەوەی ماڵەوە دابینکردنی بژێوی یاخود یارمەتیدانی هاوسەرە سەرەڕای ئەوەی ژن ڕۆڵی زۆری لە ناو ماڵدا هەیە ، بەڵام سەربەخۆیی لە کار و داهاتی یارمەتی دەدات بۆ بەدیهێنانی ئارەزووەکانی وئامانجەکانی بەسەربەخۆیی. زۆرێک لە خێزانەکان پێیان وایە چوونە دەرەوەی ژنێک بۆ کارکردن لە بەرامبەر داهاتێکی داراییدا پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ناو خێزانەکە باشتر دەکات، چونکە ژنە کارکەرەکە زیاتر پشت بە خۆی دەبەستێت بەهۆی توانای ئابوورییەوە دەتوانێت بژێوی ژیانی خۆی و خێزانەکەی دابین بکات وڕۆحی هاوکاریش زیاتر بکات (صالح،٢٠٢٢:٣٠)

بوونی داهات کاریگەری هەیە لەسەر باشتر کردنی پەیوەندی هاوسەری ،بەهۆی ئەوەی لەژیانی ئێستاشدا ،جگە لە پێداویستییە سەرەکییەکان زۆر پێداویستی جوانکاری زیاد بووە بەهۆییەوە خەرجی خێزانەکانیش زیادبووە، ئەگەر خێزانەکان داهاتیان باش بێت کێشەکان کەمتر دەکاتەوە. بۆیە بەووتەی لێتوێژراوان پێیان وایە ئەگەر هەردوولایان کارنەکەن ناتوانن بەبەراورد بەزیادبوونی پێداویستییەکان ژیانیان ڕێکبخەن.

بەوتەی لێتوێژراوەکان، زیادبوونی ئەو پێداویستییە جوانکارییانە کە گرنگ نین پەیوەندی بەتێڕوانینی تاکەکان خۆیانەوە هەیە ،هەندێک لەلێتوێژراوان لەگەڵ زیادبوونی ئەوپێداویستییە جوانکارییانە نین، بە پێچەوانەشەوە هەندێک هەیە کێشەی سەرەکی بۆ دروست کردوون لە بەدەست هێنانیانی ئەوپێداویستییە جوانکاریانەدا، هەربۆیە لەلای ئەو هاوسەرە ژنانەی کە خۆیان خاوەنی موچەو داهاتی سەربەخۆی خۆیانن پێیان وایە کە دەتوانن زۆر پێداویستی هەیە لەژیانی هاوبەشیان بەبێ ئەوەی کاریگەری لەسەر هاوسەرەکەیان هەبێت دابینی بکەن،چونکە خۆیان پارەی خۆیان هەیە، بەڵام ئەو ژنانەی کە خاوەنی داهاتی خۆیان نەبوون، پێیان وایە کە هاوسەرەکانیان ناتوانن پێداویستییە جوانکارییەکانیان بۆ دابین بکەن و پیاوەکانیان پێیان دەڵێن گرنگ نین.

بەوتەی لێتوێژراوان کاتێک پلانی گونجاو بۆ پارەدابنرێت ئەگەر کەمیش بێت دەتوانرێت زۆربەی پێداویستییەکان دابین بکات،بەڵام لەمڕۆدا ڕۆژ بەڕۆژ مۆدێل وکەل وپەلی نوێ زیاد دەبێت ئەگەر خۆت ڕازی نەبیت بەو بەشەی خۆت ئەوا زۆر کێشەو ناکۆکی دروست دەکات.

لێتوێژراوان پێیان وایە ،پارە دەتوانێت هۆکاری بەختەوەری بێت یان بەدبەختی ، ئەویش بەبوونی پلان گونجاو بۆ بەکارهێنانی لەدابینکردنی پێداویستییە بنەڕەتییەکان وجوانکارییەکان ،چونکە هەردووکیان گرنگن توانای گونجاندنی هاوسەران زیاد دەکەن بەهۆی ئەوەشەوە بەردەوامی وخۆشەویستی زیاد دەبێت .

لە خوارەوە نموونەی هەندێک لە لێتوێژراوان دەخەینەڕوو:

-لێتوێژراوێکی ژن بەناوی دەڵێت:***(پارە هەموو شتێک نییە لە نێوان هاوسەران، بەڵام ناشکرێ بڵێین جێگەی خۆشەویستی دەگرێتەوە ،با من هاوسەرم خۆش بوێت، ئەگەر جێگە و شوێنی نیشتەجێ بوون و خواردن و لانیکەم هەندێک پێداویستی سەرەکییمان نەبێت، خۆشەویستی هیچ نییە ، بەڵام لانیکەم ژیانێکی سادە بەبوونی خۆشەویستی دەڕوات بەڕێوە ، کەواتە پارە بۆ دابینکردنی پێداویستی کەمالیات زەروورنییە ئەوەندەی بۆ بژیوی گرنگە، ئەگەر تێگەیشتن و ڕێز و پشتگیری هەبێت پەیوەندییەکی باش دروست دەبێت).***

هەروەها دەڵێت:***(پلانی پارە زۆر باشە لەنێوان هاوسەران لەسەری ڕێکبکەون ،من وهاوسەرم یارمەتی یەکتر دەدەین ، ئێستا باوی ئەم بەناو مۆدێل و هونەرمەندانەیە هەرچی بخۆن وسەفەری هەرکوێ بکەن یەکسەر بڵاوی دەکەنەوە من دڵنیام ئەمانە بەس ژیانی ڕاستی خۆیان نییە و هاوسەرانیش چاویان لێدەکەن و کێشە بۆ خۆیان دروست دەکەن، خۆزگە تێگەیشتن دەبوو لە بەکارهێنانی ئەو تۆڕانە ،شتێکیش بڵێین بۆ ئەو هاوسەرانەی کە هەردووکیان خاوەن کارن باشتر دەتوانن هاوکاری یەکتر بکەن لە بوونی داهاتی خێزان، بەتایبەت ژن دەتوانێت زۆر هاوکاربێت)***(٦).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(پارە سەرچاوەی ژیانە ،ئەگەر بزانیت چۆن مامەڵەی لەگەڵ بکەیت خۆشبەختی دەهێنێت، پێچەوانەکەشی هەر ڕاستە دەکرێ بۆ دوو هاوسەر ناکۆکی و کێشە بێت ،بۆ دووانی تر گرنگ نەبێت ،من لەگەڵ هاوسەرم کێشەمان هەیە لەسەر پارە تازە گەنجیم دەڕوات، دەمەوێت بەدڵی خۆم سەفەر بکەم، جل بکڕم، خۆم جوان بکەم بەڵام هاوسەرم دەڵێت پێویست نییە لەکاتێکدا پارەشی هەیە)***(٨).

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:***(تێگەیشتنی ژن و پیاو بۆ پارە زۆر گرنگە ،ژنان داواکارییان زۆرە وا دەزانن پیاوان سۆپەرمانن دەبێت هەموو شتێک ئامادە بکەن ، من هەندێک پێداویستی هەیە لەگەڵی نیم، ژن خۆی قبووڵ نەبێت بە جوانکاری خۆی جوان بکات، ئەو جوانییەمان ناوێت، شتێک هەیە پێتی بڵێم ژنان و کچانی ئێستا هەموو لەیەک دەچن، کاتێک پیاو بڵێ من لەگەڵ ئەوشتەدانیم ،پێمان دەڵێن توندوتیژین، ژن خۆی سەرچاوەی توندوتیژییە هەرئەوەنە ئەڵێم)***(٢٠).

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی کە بوونی پلان بۆ پارە ولە یەکتر تێگەیشتن ،سەرچاوەی سەرەکی پەیوەندییەکی تەندروستە لەنێوان هاوسەران، لە هەمانکاتدا نەبوونی تێگەیشتن زۆر کێشە و ناکۆکی دروست دەکات،خۆشەویستی ڕۆڵی هەیە لە تێگەیشتن بۆ دانانی پلان ،بەڵام وەکو ئەوەی کە ببێتە هۆی چارەسەرکردنی کێشەکانی پارە و داهات، بە وتەی لێتوێژراوان کە پێداویستییە بنەڕەتییەکان نەبێت ،خۆشەویستی دابینی ناکات، بەڵام خۆشەویستی لەکەمکردنەوەی زیادەڕۆیی لە سەرفکردنیدا و هاوکاریکردنی هاوسەران بەیەکەوە بۆ دانانی پلان ڕۆڵ دەگێڕێت .

لەلای هاوسەرە ژنەکان کە کاری خۆیان نەبوو پێیان وابوو کە هاوسەرەکانیان زۆر پێداویستیان بۆ پڕناکەنەوە لەو بارەیەوە نەگونجان هەیە لەنێوانیان ،بەپێچەوانەی هاوسەرە ژنەکانی ئەوانەی خاوەن کار بوون پێیان وابوو ،لەبەرئەوەی داهاتیان هەیە و یارمەتی هاوسەرەکانیان دەدەن ، زیاتر هۆکاری گونجاندنیانە لەگەڵ یەکتر و،کەمتر ناکۆکیان هەیە لەسەر پارە و چارەسەری کێشەکانیان دەکات، بەڵام خودی پارە بەتەنیا خۆشەویستی دروست ناکات. دەتوانیین بڵێین بوونی پارە و داهات

و تێڕوانین وهۆشیار وئاگایی پێویسته بەجۆرێک پارە ووزەی هێزە ڕۆڵی هەیە لە بەردەوامی پەیوەندی هاوسەری و بوونی خۆشەویستی.

تەوەرەی سێیەم: ڕۆڵی خۆشەویستی لە پتەوکردنی پەیوەندی هاوسەران لەڕووی کۆمەڵایەتی دەرونی و سێکسی لە ڕوانگەی هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکە.

خۆشەویستی وەک پەیوەندییەک ڕۆڵی هەیە لەبە هێزکردنی کۆی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان ،چونکە دەبێتە هۆی یەکبونێکی سۆزگەراییانەی بەهێز لەگەڵ کەسێکی ترداو ،دەبێتە هۆکاری دروست بوونی پەیوەندی کۆمەلایەتی پەسەندکراو کەتیایدا کەسی یەکەم هەموو وزەو توانای خۆی بەکاردێنێت بۆ بەختەوەرکردنی کەسی دووەم(سیوەیلی،٢٠١٣:٢٨)، دەتوانین بڵێین لە هەر جۆرە پەیوەندییەکدا کەدروست دەبێت کاتێک خۆشەویستی بوونی هەبێت ئەوا پەیوەندییەکان زیاتر بەرەو ئەرێنی بوون دەچن.

هەروەها گەشەسەندنی سۆزداری مرۆڤ پێویستی بە دەرکەوتنە لە هەستە ناوەکی ودەرەکییەکانیدا بەشێوەیەکی ڕوون ، کە ئەمەش ڕەنگدەداتەوە لە ڕێگەی توانای دامەزراندن وکارلێکردن و پاراستنی پەیوەندی کەسی لەگەڵ کەسانی تر و، توانای هەستکردن بە هەستی یەکتر، بەو پێیەی هاوسەرگیری پەیوەندییەکە کە بەرپرسیارێتی و پابەندبوون لە دروست بوونیدا هەڵدەگرێت، لەو دروست بوونەدا هاوسەران دەخاتە ناو پەیوەندییەکی کەسی و نزیکەوە (النجفي،٢٠٠٨:٢٥١).

ژیانی کۆمەلایەتی لەسەر پەیوەندییەکان بەردەوامی پێدەدرێت هەربۆیە منداڵان لە تەمەنی بچووکیانەوە لەناو خێزانەوە کە سەرچاوەی پێگەیاندنی کۆمەلایەتیانە فێری ڕەفتار و هەڵسوکەوتەکان دەبن، لەژیانی گەورەییشیاندا پێویستیان بە بوونیادنانی ژیانێکی تەندروست دەبێت، لە پەیوەندی هاوسەریشیاندا پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان ڕۆڵ وبایەخیان هەیە لە بەردەوامی پێدانی پەیوەندییەکەیان، چونکە مرۆڤ بەسروشت کۆمەڵایەتییە.

بەوتەی لێتوێژراوانی نموونەکە لە پەیوەندی هاوسەرێتیدا، ئەم پەیوەندییە پێوستی بە وەڵامدانەوە هەیە بەرامبەر بە داواکارییەکانی یەکتر بۆ گونجان و گەڕان بەدوای پارێزەرێکدا بۆ پاراستنی یەکتر لە بەرامبەر هەر لاوازییەک یان کەموکوڕییەک، کەلەوانەیە لەناو خودی خۆیاندا هەیانبێت. هەروەکو لەبەشی تیۆریشدا پەیوەندی هاوسەریمان ڕوونکردوەتەوە.

ئەم ئامانجە دابەشی هەرسێ پەیوەندی کۆمەڵایەتی ودەرونی و سێکسی کراوە لەخوارەوە وەکو تەوەر خراوەتەڕوو:

١- پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان

پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لە کۆی ئەو کارلێکانەوە سەرهەڵدەدەن کە لە ڕێگەی پەیوەندی نێوان تاکەکانەوە بوونیان هەیە ،بۆ ئەوەی ئەو پێداویستیانە تێر بکرێن کە بەدوایدا دەگەڕێن، بۆیە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان سەرچاوەیەکی گرنگن بۆ پرۆسەی هاوسەرگیری و ژیانی کۆمەڵایەتی وبەجێهێنانی ئەرک ورۆڵەکانی ژیانی هاوسەری(فكرة،٢٠١٧:٤٩٨) .

پەیوەندی هاوسەران بەو پێیەی لەهەموو کۆمەڵگەیەکدا پابەندی هەندێک لەکەلتورو داب ونەریت دەبێت چەندین پەیوەندی تری لێدروست دەبێت لەژێر ناونیشانی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان وەکو پەیوەندی بەخزمان وهاوڕێیان و ئەوکەسانەی لە چواردەوریاندان لەژینگەی کارو کۆمەڵایەتییاندا (الهادی،١٩٨٩:١٣). بێگومان هەموو ئەمانەش کاریگەری لە سەر پەیوەندی هاوسەری دەبێت.

پەیوەندی هاوسەران ،گرنگی و تایبەتمەندی خۆی هەیە بەوپێیەی پەیوەندییەکە زۆرترین کاریگەری لەسەر ژیانی هاوبەش هەیە گرنگە هاوڕێکی و هەماهەنگی لە نێوان هاوسەرەکاندا هەبێت بۆئەوەی یەکێک بەرهەم هێن نەبێت و ئەوی تر بەکاربەر ، یاخود یەکێکیان سۆز و خۆشەویستی بۆ بەرامبەرەکەی هەبێت و ئەوی تریان نەیبێت، هەروەک چۆن هاوسەران پێویستیان بەجل و بەرگ و خواردن و خەوتن هەیە و پێویستیشیان بە ئاڵو گۆڕکردنی سۆز و گرنگی پێدان لەلایەن یەکترەوە هەیە(سمعان،٢٠٠٧:٢٤١).

لەگەڵ ئەوەشدا پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان کار لە بەردەوامی پەیوەندی هاوسەری دەکەن، بەنەبوون وکاڵ بوونەی ئەم پەیوەندییانە کاریگەری جێدەهێڵن لەسەر پەیوەندییەکانی خێزان لەنێو ئەندامان ودەرەوەی خێزانەکەدا ، بە تایبەت لە ئەمڕۆدا تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بوونەتە بەشێکی سەرەکی ژیانی مۆدێرن و، لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا بەکارهێنەری ئەو تۆڕانە بە شێوەیەکی بەردەوام لە زیادبووندان ،هەروەک چۆن تۆڕەکان یارمەتی تاک دەدەن لە پەیوەندیدا بێت لەگەڵ کەسانی تردا ، لەڕێگەی وێنە و نامە نووسین و، وەرگرتنی زانیاری نوێ کارلێک بکات لەگەڵ دەوروبەرەکەی ،بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا کاریگەری نەرێنیان هەیە(عبو،٢٠٢٠:٢٨١) ،بۆنموونە زۆرێک لە ئەندامان چەند کاتژمێرێکی زۆر لەبەردەم شاشەی ئەلیکترۆنی بەسەر دەبەن و پەیوەندییەکانیان لە پەیوەندی ڕووبەڕوو گۆڕاوە بۆ پەیوەندی ناڕاستەوخۆ و (مەجازی) بەهۆی تەکنەلۆژیاوە، لەو چوارچێوەیەدا کاتێک بەکارهێنانی زیادەڕەوی تێدا دەکرێت، ئەوا کاریگەری لەسەر پەیوەندییە کۆمەڵایەتی و خێزانییەکانیش دەبێت.

لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا توانای مرۆڤ بۆ دروستکردن و بەردەوامبوونی بەندە لەسەر ئەوەی تا چەند پەیوەندی باشی هەیە لەگەڵ خۆی و ئەندامانی تری کۆمەڵگە ، بۆ خۆشگوزەرانی بە شێوەیەکی تاکەکەسی و بەکۆمەڵ بەوەش جیهانی کۆمەڵایەتی گەشەدەکات ،بۆیە گرنگی تێگەیشتن لە دروستکردنی پەیوەندی بەهۆی ڕەفتاری لێهاتوو لە هەموو پەیوەندییەکاندا هەبێت، بەتایبەت لەئەمڕۆدا ئەوانەی کاردەکەن بەشێکی زۆری ژیانیان لە پیشەکانیاندا بەسەر دەبەن، لەبەرئەوە لێهاتوویی لە پەیوەندیکردندا زۆر گرنگە بۆ تەندروستی پەیوەندییەکۆمەڵایەتی وخێزانییەکان ،هەموو ئەمانە توانای خۆگونجاندن بەرزدەکەنەوە (Hargie,2019:1).

لێتوێژراوان پێیان وایە لەئێستادا پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان بەجۆرێک کاڵبونەتەوە کە ناتوانرێت وەکو جاران بەهێز بکرێنەوە و، وای لێهاتووە ئەندامانی کۆمەڵگە لەڕێگەی تۆڕەکانی پەیوەندییەوە هەواڵپرسین و بۆخۆشی وناخۆشیەکانی یەکتر بکەن ، لەکاتێکدا جاران چەندین گەڕەک وکۆڵان خێزانەکان بۆ سەردانیکردنی یەکتر دەڕۆیشتن. لەبەشی تیۆریدا بیروڕای زاناکانی کۆمەڵناسیمان ڕوونکردەوەتەوە بەتایبەتی (باومان وبیک)لەسەر شل بونەوەی پەیوەندییەکۆمەڵایەتییەکان.

هەندێک لەلێتوێژراوان پێیان وایە دەکرێت هاوسەران لەبەر خاتری یەکتر و بەهۆی بوونی خۆشەویستی پەرە بەپەیوەندییەکانیان بدەن لەگەڵ خزمان، ئەویش بەتێگەیشتنی هەرلایەنێکیان لە پێداویستی یەکترو چۆنیەتی پەرەپێدانی ئەو پەیوەندییانە.

بەوتەی لێتوێژراوان پاراستن و چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ ئەم پەیوەندییانە و هاوسەنگ ڕاگرتنی لەگەڵ یەکتر بنەمایەکی سەرکەوتووە بۆ پەیوەندی هاوسەران بەتایبەت لەژیانی پێکەوەییانداو لە وەرگرتنی بیروڕاو گفتوگۆ کردن لەسەر وردەکارییەکانی ژیانیان و چۆنیەتی بەهێزکردنی ئەو پەیوەندییانە لەگەڵ دەرەوەوی خۆیان و ماڵەباوانیان.

بەو پێیەی هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکەمان جەختیان لەوە کردەوە پەیوەندییەکان بەگشتی لە کۆمەڵگەی کوردی بەشێوەیەکی گشتی جیاوازە لە کۆمەڵگەکانیتر کەلتورو داب ونەریتەکان ڕۆڵی بەرچاویان هەیە لەپەیوەندیدا ،چونکە هەندێک گۆڕانکاری بەگشتی لەژیاندا ڕوویداوە ،پێیان وایە زۆرکێشە و ناکۆکی نێوان هاوسەران لەئێستادا پەیوەندی بە گۆڕانکارییەوە هەیە بەهۆی ئەو گۆڕانکارییانەی کەدێتە ناو کەلتور وژیانی کۆمەڵایەتی نوێ، سەردانیکردنی ماڵان کەمیکردوە ، لەڕۆژگاری ئەمڕۆشدا خێزانەکان دەیانەوێت سەربەخۆ بژین دوور لەماڵە باوانیان ،کە ئەمە بوەتە کەلتورێکی باو، بەگشتی خێزانەکان سەربەخۆن لە بڕیارو چۆنیەتی ژیانکردنیان ،هەر بۆیە پەیوەندییەکانی دەرەوەی خێزان کەمترین کێشە بۆ هاوسەران دروست دەکات ،بەڵام بەهێزکردن و

پەرەپێدانی پەیوەندییەکان لە نێوان هاوسەران پەیوەندی بە خودی خۆیانەوە هەیە بە چ ڕێگەیەک و چۆن دەیپارێزن.

لەخوارەوە نموونەی هەندێک لە لێتوێژراوان دەخەینەڕوو:

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:*(سەردانیکردنی مالان و خزمانمان زۆرکەمەمە بەس کۆبونەوەی هاوڕێیانمان هەیە پێکەوە زۆر کۆدەبینەوە، لەجەژنەکاندا سەردان دەکەم بە پێویستی نازانم کاتەکانی تر،چونکە ئەوانیش نایەن ،منداڵەکەشم لەگەڵ منداڵی هاوڕێکانمدا یاری دەکات، خۆی کۆبونەوە لەگەڵ هاوڕێیانیش وەکو جاران نەماوە هەریەکەو، خەریکی مۆبایلە و ژیانی سۆشیال میدیایە ،بەڵام بەڕاستی تێکەڵاوی لەگەڵ خزم و هاوڕێیان هۆکاری دڵخۆشی و فێر بوونی شتی نوێیە لە ژیاندا ،مرۆڤ بەتەنیا ناتوانێت بژیت و بەردەوام بێت)*(١١).

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت :*(سەردانیکردنی ماڵان کەمی کردووە، بەڵام تۆ ماڵە خوشک ودایکی خۆت و هاوسەرت هەر دەچیت، بۆ ماڵە پور و خزمە دوورەکان مەگەر بۆنەیەکی وەکو جەژن و شایی وتازییە بێت ، بەتایبەت ئێمە زۆر مەشغوڵین ، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی دەرەوەی خێزان بە گشتی کەم بووە ، بەڵام لەبەر هاوسەرەکەم دەچینە دەرەوە لەگەڵ هاوڕێیان ،هەروەها لەناو خێزان دا پەیوەندی پتەو بێت و هاوکاری و تێگەیشتن و دابەشکردنی کارەکان هەبێت ئەوە گرنگە چۆن ئەڵێی هەرکەسەو پەیوەستە بەماڵی خۆیەوە، بەڵام ئێستا مۆبایل وتۆڕەکان هەیە دەتوانی هەواڵی هەموو کەسێک بزانیت)*(١٦).

-لێتوێژراوێکی ژن بەناوی دەڵێت:*(بەڕای من پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان کەخۆی دەبینێتەوە لە کۆبونەوەکانی خێزان بەگشتی لەسەر سفرە و، هاوکاری لە پەروەردەی منداڵ و جێبەجێکردنی ئەرک و بەرپرسیارێتی و خەرجی ماڵدا، ئەمەش دەرخەی ئەو ڕاستییە کە هاوکاری دەبێتە هۆی بەهێز بوونی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی نێوان هاوسەران ، لەکۆنەوە وتراوە کە ژیان لە هەرەرەوەزیدایە، بەڵام لە ئێستادا من لە چوار کاتدا نان دەدەم بە منالەکانم ، یەک دەڕوات ویەک دێت، دوای هەریەکەو خەریکی ئیشی خۆیەتی منداڵەکان دەخوێنن دوای سەیری مۆبایل دەکەن، هاوسەرەکەم ،خۆم هەمووومان مەژغوڵین)*(٣).

لێـــرەوە دەگەیـــنە ئەو ڕاســـتییەی کە زۆربەی لێتوێژراوەکـــان پێیـــان وایە پەیوەنـــدییە کۆمەڵایەتییەکانی هاوسەران لەنێو خۆیان دەرەوەی خۆیان هۆکاری بەهێزبوونی ژیانی هاوسەرین ،بەهـۆی ئەم پەیوەنـدیانەوە هاوکـاری وخۆشەویسـتی زیـاد دەبێـت،بەڵام کەمبـونەوەی پەیوەنـدییە کۆمەڵایەتییەکانی دەرەوەی خێزان بەڕادەیەکی زۆر هەستی پێدەکرێت بە هۆکاری مۆدە و گۆڕانکاری ژیانی کۆمەڵایەتی و سۆشیال میدیا، تاکگەرایی باڵی کێشاوە بەسەر پەیوەندییەکاندا.

٢-پەیوەندی دەرونی

پەیوەندییە دەرونیەکانی هاوسەران بەواتای هەستکردن بەئارامی و ڕازی بوون دێت لەهەموو لایەنەکانی ژیانی هاوسەری ،کەئەمەش گونجانی هاوسەری بەدواداديێت.

کاتیک هاوسەران هەست بە لێکتێگەیشتن وهەست بە بوونی خۆیان دەکەن لەڕووی دەرونییەوە ئـارامن، ئەمە دەردەخەری ئەو ڕاستـیەیە کە هەرتاکێـک لەدەرونیـدا ئـارەزوو دەکـات لەو شـوێنە بەردەوام بێت کە هەست بەخۆشویستراوی دەکات، لە بەر ئەوەی ئارامی لەڕووی دەرونیەوە خۆی پـاڵنەرێکە بەهـیچ پێداویسـتییەکی مـاددی پڕنـاکرێتەوە، بەڵام خۆشەویسـتی ئەوە دەسـتەبەردەکات (الشعال،٢٠١٠:٤٣).

هەروەهـا دەتـوانیین لەڕێـگەی ئەم پێـنج پێکهـاتەیەوە لەکەسـێتی مـرۆڤ تێـبگەین کە هەر پێکهاتەیەکیان کاریگەریان لەسەر یەکتر دەبێت:

أ- بیر (الأفکار) :بیروباوەڕ و وێنەی دەرونی ویادەوەری دەگرێتەوە.

ب-هەست وسۆز(العواطف)

پ- ڕەفتار (السلوک)

ت- کاردانەوەی جەستەیی (ردود الفعل الجسدية)

ج- ژیـنگەی کـۆمەڵایەتی (البيئـة الاجتمـاعيە) لە ڕابـردوو ئێسـتادا دەگـرێتەوە.((بادیسـکی وغرينبرغ،٢٠٠١:١١).

ئەم پێنج لایەنەی مرۆڤ بەرپرسن لە پێکهێنـانی کەسێتی و هەر لایەنێک کـاریگەری لەسـەر لایەنەکانی تری ژیانی مرۆڤ هەیە ،بۆ چۆنیەتی خۆگونجاندنی لە ژینگەی کۆمەڵایەتیدا، بۆ نموونە گۆڕانکاری لە ڕەفتاردا کاریگەری لەسەر شێوازی بیرکردنەوە و هەستەکان وکاردانەوە جەستەیی وهەسـتە سـۆزدارییەکان هەیە، هەروەهـا کاتێـک ژیـنگە بگۆڕێـت دەبێـتە هـۆی گۆڕانکـاری لە بیرکردنەوەدا و ئەمەش کاریگەری لەسەر ڕەفتارەکان و کاردانەوە جەستەییەکان هەیە،بۆیە تێگەیشتن لە چۆنیەتی کارلێکی ئەم پێنج لایەنەی ژیان یارمەتیدەر دەبێت بۆ تێگەیشتن لە سروشتی کێشـەکان و ئەو پەیوەندییەی لەگەڵ بەرامبەردا دەبەسترێت.

ئەم لایەنانە لەپەیوەندی هاوسەرێتیدا کاریگەری بەرچاویان هەیە، بەو شێوەیە کاتێک ژینگەی هاوسەری نا ئارامەو تێگەیشتن و ڕێزو متمانە نییە و هەست بەنەبوونی سۆز هەیە وجەستە هیلاکەو ماندووە.

لێرەوە سروشتی پەیوەندییە دەروونییەکانی هاوسەران هەموو لایەنەکانی ژیانیان کاری تێدەکات ،لەبەرئەوەی ئەوان تێگەیشتنیان نییە بۆ ئەو لایەنانە هەموو شتێک دەبەستنەوە بە لایەنی بەرامبەرەوەو پێیان وایە ئەگەر هاوسەرگیری بکەن دەبێت بەزوویی خۆشبەخت وئارام بن ،هەندێک جار هاوسەران لەژیانی پێکەوەییان بێ کێشەن ،بەڵام یەکێکیان خۆی بیروباوەڕ و ژینگەکەی جیاوازە کە لێوەی هاتووە، بە پێچەوانەی ژینگەی ئێستای ناتوانێت تێبگات و ، بارودۆخەکانی پێ قبووڵ نابێت ،لەبەر ئەوەیە وا دەزانێت کێشە لە هاوسەرەکەیەتی نەک خۆی، بۆیە زۆر گرنگە تێگەیشتن بۆ هەموو لایەنەکانی کەسێتی هەبێت تاکو بتوانن بەردەوامی هاوسەری بەدەست بێت.

ئەوەی بە پەیوەندی دەروونی دادەنرێت بریتییە لە هەستکردن بەپەرۆشی قووڵ بۆ مرۆڤێکی تر بەبێ ئەوەی هیچ ئارەزوو پێویستییەک بۆ دەرکەوتنە جەستەیی یان سێکسییەکانی هەبێت،ئەمە زیاتر لە هاوڕێیەتیدا دەناسرێت (دانیال،١٩٨٠:١٠٥) ،بۆ هاوسەرانیش هەمان شت ڕاستە و هەستی پێدەکەن کاتێک بەڕۆحیان یەکتریان خۆش دەوێت ،ئەگەر وانەبێت دەبوایە پاش نەمانی ئارەزوی سێکسی یاخود نەخۆش کەوتنی یەکێک لە هاوسەران پاش ماوەیەک جیابونەوە ڕوویبدایە.

هاوسەران پێکەوە ژیانێک تەواودەکەن نەک یەکتری کۆنترۆڵ بکەن ،لەبەرئەوەی هەریەکەیان ئەزموونی ژیانی خێزانەکانیان کردووە کە چۆن ژیاون، کاتێک لە هاوسەرگیریەکەیاندا بەپێی چاوەڕوانییەکانی خۆیان لەپەیوەندییەکە دەڕوانن هەریەکەیان دەیانەوێت بەتێگەیشتنی خۆیان پەیوەندییەکە ئاڕاستە بکەن.

دەتوانین بڵێین هاوسەر کەسێکە ژیانی تایبەت بە خۆی هەیە، ووردبونەوە لە پێکهاتەکانی لایەنی کەسێتی و قبووڵکردنی وەکو تاکێک پێویستە بە هەموو جیاوازی و تایبەتمەندییەکانیشیەوە.

هەر بۆیە پەیوەندییە دەروونییەکان بونیادی ڕازیبوون و لێبوردەیی وبەدەست هێنانی ئارامی و سوپاسگوزارین ،چونکە کاتێک ڕازی بوون بە دەست دێت ،هاوسەران لێبوردەییان بەرامبەر یەکتر زیاتر دەبێت و ، پەیوەندییە دەروونییەکانیشیان باشتر دەبێت، ڕازی بوون بەمانای قبووڵکردنی تاک وەک خۆی و شێوازی ژیانی کەتیایدا ژیاوە لەگەڵ خێزانەکەی و هاوڕێ و هاوکارەکانی لەکارەکەی و،ڕەزامەندی لەدەستکەوتەکانی ڕابردوویی و گەشبینی بەرامبەر بە داهاتوی (الفليكاوى،٢٠٠٩:١٨)، هەروەک هاوسەران پێویستیان بە لەیەکتر تێگەیشتن هەیە لەو لایەنانەی ڕازی بوون کە پێشتر باسمان کرد

بەوتەی لێتوێژراوان کێشەو ناکۆکی لەکاتی لەیەکتر ڕازی نەبووندا دروست دەبێت لە شێوازی ژیان وڕەفتاردا ،بەپێچەوانەوە کە ڕازی بوون هەبوو خود قبوولکردن هەیە ،کەخود قبوولکردن هەبوو ، ئارامی دەروونی ئامادەیی دەبێت و پاشان سوپاسگوزاریی بەدەست دەهێنرێت.

بەوتەی لێتوێژراوانی نموونەکەمان پەیوەندی هاوسەری دەبێت ئەو ڕەزامەندییەت بۆ دابین بکات کە لەژیاندا ئارام وبێ کێشەبێت، ژیان بەکێشەو ململانێ بەردەوامی نابێت ، ئەوەی کەمی دەکاتەوە نزیکییە لەڕووی بیروبۆچون وتێڕوانینەکانیانەوە، ئەگەر هاوشێوەش نەبن، پێویستە ڕێزو لەیەکتر تێگەیشتن هەبێت بۆ بیرۆکەکانی یەکتر.

لەخوارەوە نموونەی هەندێک لەلێتوێژراوان دەخەینەڕوو:

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت :***(من لە ڕووی دەرونیەوە، کاتێک ئارامم کە هاوسەرەکەم لێم تێبگات ئەوەندە لێپرسینەوە نەبێت، ئازادییەکانم سنوردار نەکات)***(٢٢).

- لێتویژراوێکی ژن دەڵێت:***(لەڕووی دەرونییەوە من کاتێک ئارامم کە هاوسەرەکەم پشتگیریم بکات و، ڕێزی بۆچونەکانم بگرێت، هەروەها ئەو ڕێگە لە بیرکردنەوەکانم نەگرێت، تێبگات هەریەکەمان ژینگەکەمان جیاوازە، ئەزموونی مناڵی زۆر گرنگە، هاوسەرگیری ڕێک هەموو شتەکان تەواو پێچەوانەی ماڵە باوانە ، مرۆڤ کاتێکی دەوێت تاڕادێت یان نزیکبوونەوە لە بیروباوەڕەکانی هاوسەرەکەی دروست دەکات)***(١٣).

-لێتویژراوێکی ژن دەڵێت: ***(هەموو دونیا کێشەی هەبێت بەس لە ماڵی خۆتدا نەبێت تۆ ئارامیت ،دەزانی بۆ هاوسەر زۆری ژیانی تۆ داگیر دەکات ، بەڵام لە لای ئەو ئارامی نەدۆزیتەوە لەلای کێ دەیدۆزیتەوە پێشت بڵێم کە قبوڵکردنی دەوێت تاڕادەیەکی زۆر دەبێت بەهێزبێت)***(٩).

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی بە وتەی لێتوێژراوان خۆشەویستی ڕێگا بەهاوسەران دەدات بگەن بە ئارامی دەرونی وڕازی بوونی هاوسەری بە تێگەیشتن لە کەسایەتی خۆیان و ، چۆنیەتی خۆگونجاندنیان و ڕێزگرتنی تایبەتمەندییەکانیان، کە بەهۆیەوە هەستی ڕازی بوونی دەرونی و خۆشەویستی بەدەست بهێنن، لەبەرئەوەی هەر وشەیەک یان کردارێک هاوسەران ئاسودە بکات وهەست بەدڵنیایی بکەن،کاریگەری لەسەرکۆی پەیوەندی ولایەنەکانی ژیانیان دەکات.

٣- پەیوەندی سێکسی

هەروەک لەبەشی تیۆریدا باسی ئەوەمان خستووەتەڕوو پەیوەندی سێکسی لەنێوان هاوسەران پێداویستییەکی سەرەکییە لەژیانی هاوسەرێتیدا، ئەمەش بەوتەی لێتوێژراوانی ژنان و پیاوان سێکس ڕۆڵی هەیە لە بەهێزکردنی پەیوەندی هاوسەری ،چونکە ئەگەر ئەو پەیوەندییە نەبێت هەریەک لەژن وپیاو پێویستیان بەو ئەرک و بەرپرسیارێتییە نییە بیخەنە سەرشانیان ،هاوسەرگیری بۆ تێرکردنی ئەو ئارەزووەیە .

بەوتەی لێتوێژراوان تێگەیشتن و پڕکردنەوەی ئەو ئارەزووە لەلای ژنان وپیاوان جیاوازی هەیە ،بەتایبەت لەدوای چەند ساڵێک وبوونی منداڵ لەنێوانیان، ژنان پەیوەندی سێکسی لە پێناو بەدەستهێنانی خۆشەویستی هاوسەرەکانیان ئەنجامدەدەن، لە بنەڕەتەوە ژن بەئامانجی بوونی خێزانێکی سەربەخۆ هاوسەرگیری دەکات، لەپێناو مانەوە و گرنگیپێدان و هەستکردن بە ئارامی و دڵنیایی، بە تایبەت لەکۆمەڵگەی کوردیدا کە قسە و قسەڵۆکی خەڵک ئەوەندە زۆرە هەر زوو کە کچ گەورەبوو، قسەی خەڵکی لەسەرە بۆ هاوسەرگیری ناکات ،بچیتە ماڵی خۆی وا باشترە ماڵێکی هەبێت ، پاڵنەری هاوسەرگیرییەکەی سێکس نییە بە پلەی یەکەم، بەڵام کاتێک دەکەوێتە ناو پرۆسەکە سێکس پەیوەندییەکی بەیەکەوە بەستنە لەنیوان خۆی وهاوسەرەکەی لە پێناو بەدەستهێنانی خۆشەویستی .

بەوتەی لێتوێژراوان سێکس لەلای پیاو پاڵنەری سەرەکی تێرکردنی ئارەزووەکانییەتی هەرچەند سەرقاڵ بێت، کاری قورس بکات کێشەی هەبێت ،نائارام بێت ،سێکس وەکو ئارامکەرەوەیەکە بۆی، بەڵام ئارەزووی ژن لەژێر کاریگەری ڕووداوەکانی دەوروبەریەتی، ئەگەر منداڵی نەخۆش بێت، هیلاک بێت، کێشەی هەبێت ناتوانێت بەدوای تێرکردنی ئەوئارەزوویدا بێت.

هەروەک جیاوازی هەیە لە پێداویستی ژن وپیاو بۆ پەیوەندی سێکسی ژن لەپێناو دەستکەوتنی خۆشەویستی سێکس دەکات ،بەڵام پیاو لەپێناو تێرکردنی ئارەزووەکەیەتی (مارشال،٢٠١٢:٦٨).

خۆشەویستی ڕۆڵی هەیە لەبەهێزکردنی پەیوەندی سێکسی هاوسەران، بەوتەی لێتوێژراوانی ژن و پیاو ئەگەر خۆشەویستی و پێکەوە بەستنێکی بەهێز نەبێت، ناتوانرێت بەردەوامی بەو پەیوەندییە بدرێت ،چونکە تێرکردنی ئارەزوو لە دەرەوەی خێزانیش دەکرێت، بەتایبەت لەڕۆژگاری ئەمڕۆدا چەندەها شوێن وسەنتەرو سایتەکان هەیە کە ئەو ئارەزووە پڕدەکاتەوە ،بەڵام لەنێوان هاوسەران جگە لە پەیوەندیی جەستەیی پەیوەندییەکی ڕۆحییە کە هەستی پارێزراوی دابین دەکات بۆ هەریەک لەهاوسەران.

لە خوارەوە هەندێک لە نموونەی لێتوێژراوان دەخەیەنەڕوو:

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(لە نێوان هاوسەراندا بەتایبەتی دوای منداڵ، پەیوەندی سێکسی بەرە و لاوازی دەڕوات ،بە تایبەت کە زۆر هیلاک بیت ،ئێمەی ژنان وەکو پیاوان نین ،بڕوابکە من خوا خوامە کە چومە سەرجێگا بخەوم، بیردەکەمەوە بەیانی چۆن منداڵەکانم بەرم بۆ قوتابخانە چی لێبنێم ،پرۆسەکە پێویستی بەمێشکێکی ساف هەیە کەمن نیمە ، بەڵام پیاو وانییە ئەو کاتەی هیلاکە ئارەزووی زیاترە ، ئەمەشم لە زۆرێک لە هاوڕێکانم بیستوە،ژن لەبەر ئەوەی دڵی مێردەکەی ڕابگرێت سێکس دەکات، کەمجار هەیە لەبەرتێرکردنی ئارەزووەکانی بێت)***(١٣).

-لێتوێژراوێکی پیاو دەڵێت:***(پیاو بۆیە ژن دەهێنێت بۆئەوەی پارێزراوبێت لەگوناهـ ،بۆ بوونی ماڵ ومنداڵ وتێرکردنی ئارەزووەکان،خۆ ئەگەرخێزانم گرنگیم پێنەدات لەولایەنەوە بۆچیمە)***(٢٠).

-لێتوێژراوێکی ژن دەڵێت:***(پیاوان گرنگی بە سێکس دەدەن، ئەگەر بڵێین ناتوانیین یان مجالمان نییە، واهەست دەکەن کە ئێمە لەو لایەنەوە ساردین، نا ژن کاتی دەوێت پێویست دەکات ئیسراحەت بێت ،ئەو پرۆسەیە پێویستی بە لێکتێگەیشتن هەیە، پێویستە هەردوو لامان چێژی لێوەربگرین، بەڕاستی ئەگەر هاوسەرەکەت خۆشی بوێیت ،لە بارودۆخەکەت تێدەگات، دەیەوێت تۆش وەکو ئەو چێژ ببینیت، ئەگەرنا هەرخۆیی و بەس ئەوە خۆشەویستی نییە)***(٤).

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی بەوتەی لێتوێژراوانی نموونەکە پەیوەندی سێکسی بنەمای بەهێزی دروستبوونی پەیوەندی هاوسەرییە و لە ژێر کاریگەری خۆشەویستیدایە ،چونکە ڕازی بوونی سێکسی پەیوەندی بە بوونی خۆشەویستییەوە هەیە، بەهۆکاری ئەوەی کاتێک خۆشەویستی ڕاستەقینە بوونی هەبوو، هەردوو هاوسەر (پیا و ژن)کاردەکەن بۆ بەدەستهێنانی ڕەزامەندی لەپەیوەندییەکەدا ،پیاو گوێ بە هەستەکانی ژنەکەی دەدات، لەکاتی نەخۆشی و ناڕەحەتییەکانی ئارام دەگرێت و بەتەنیا هەوڵنادات بۆتێرکردنی ئارەزووەکەی خۆی ، لەبەرامبەردا ژنیش کاتێک بزانێت هاوسەرەکەی ئەوی بەلاوە گرنگە زیاتر ئامادە دەبێت بۆ پڕکردنەوە و تێرکردنی ئارەزووی خۆی و پیاوەکەی لە هەرکاتێکدا کە بیەوێت.

باسی دووەم

دەرئەنجام و ڕاسپاردە و پێشنیازەکانی توێژینەوەکە

یەکەم: دەرئەنجامەکانی توێژینەوەکە

لێرەدا هەوڵدەدرێت بۆ دەرخستنی دەرئەنجامەکانی توێژینەوەکە بە پاڵپشتیکردنی ئەنجامەکان ولەژێر ڕۆشنایی ئەوئامانجانەی کە توێژینەوەکە دیاریکردوون،هەروەها لەگەڵیدا هەوڵدەدرێت بەراوردی دەرئەنجامەکانی توێژینەوەی بەردەست بکرێت لەگەڵ دەرئەنجامەکانی توێژینەوەکانی پێشوو وەک چۆن لەخوارەوە ئاماژەیان پێکراوە:

١-دەرخستنی دەرئەنجامەکانی تایبەت بەماناکانی خۆشەویستی لە ڕوانگەی هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکەوە.

خۆشەویستی پێویستییەکی بنەڕەتییە بۆ بەردەوامبوونی پەیوەندی هاوسەری، مانای خۆشەویستی لەنێوان هاوسەران دەردەکەوێت لە وشەو کردارەکانیاندا کە بەرامبەر یەکتر ئەنجامی دەدەن، بەجۆرێک ئەگەر وشەیەکی دیاریکراو لەنێوان هاوسەران بەکاربێت بۆ دەربڕینی هەستی خۆشەویستی نێوانیان ئەوا جۆرو شێوازی دەربڕینەکەی ڕۆڵ دەبینێت لە بەخشینی هەستی ئاسودەیی، بوونی خۆشەویستی پێویستی بە دەربڕینە چ بەکردار یان وشە ، کە متمانە بەخۆبوون و هەستی نزیکایەتی لێدەکەوێتەوە (الحميمية). ئەم دەرئەنجامە هاوڕایە لەگەڵ لە تیۆرەکەی ستیرنبرگ دا کەپێکهاتەی سەرەکی خۆشەویستی بە نزیکایەتی داناوە و کە دروست دەبێت بەهۆی دەربڕینی هەست وسۆزو وگەرم وگوڕی لە پەیوەندییەکەیاندا. هەروەها ئەم دەرئەنجامە هاوڕایە لەگەڵ توێژینەوەکەی(کیتلو، ٢٠١٦)،کە لە دەرئەنجامدا بۆی دەرکەوتووە یەکێک لەنیشانەکانی بوونی خۆشەویستی لەنێوان هاوسەران هەستکردن بەنزیکایەتییە.

ماناکانی خۆشەویستی بەپێی گۆڕاوەکانی ،ئاستی ڕۆشنبیری و خوێندەواری و ڕەگەز و ، ماوەی هاوسەرگیری جیاوازە، **بەجۆرێک لە لای ئەو هاوسەرانەی کە ئاستی ڕۆشنبیریان بەرزو خوێندەواربوون مانای دەربڕینی خۆشەویستیان بە تێگەیشتن دادەنا لە ئارەزوو و پێداویستی وهەستەکانی یەکتر، لەبەرامبەردا ئەوهاوسەرانەی ئاستی ڕۆشنبیریان نزم و نەخوێندەواربوون مانای دەربڕینی خۆشەویستیان بە وشە و کردار دادەنا واتە پێویست بوو هاوسەرەکانیان بە وشەیەک یان کردارێک خۆشەویستیان بۆ بسەلمێنن.**

دەرکەوت لە ڕووی جۆری دەربڕینی خۆشەویستی بەپێی ڕەگەز جیاوازی هەیە، ژنان جیاواز لە پیاوان بەشێوەیەکی گشتی حەز دەکەن بە وشە دەربڕینیان بۆ بکرێت، بەڵام پیاوان بەهۆکاری باوک

سالاری و داب و نەریتی کۆمەڵایەتی و ئەو پەروەردەیەی کە هەر لە منداڵیەوە پێی گەورە دەبن کاریگەری هەیە لەسەر چۆنیەتی و چەندێتی دەربڕینی هەستی خۆشەویستیان بۆ هاوسەرەکەیان.

ئەم دەرئەنجامە هاوڕایە لەگەڵ توێژینەوەکانی (کیتلو،٢٠١٦)،(خاطر،٢٠٢٠)،(شلبی و السعدالدین،٢٠٢٠) کە پێیان وایە خۆشەویستی هاوسەری بەپێی ڕەگەز جیاوازی هەیە .

دەرکەوت کە ماوەی هاوسەرگیری کاریگەری هەیە لەسەر بەردەوامی دەربڕینی خۆشەویستی لەنێوان هاوسەران، بەجۆرێک مەودای هاوسەرگیری پێچەوانە دەگۆڕێت ، واتە چەندە ماوەی هاوسەرگیرییەکە درێژتربێت، دەربڕینی بڕ و شێوازی خۆشەویستی دەگۆڕێت، بۆی هەیە دەربڕین کەمتر بێت ، بەڵام خۆشەویستییەکە بەهێزتر بێت ،ئەم دەرئەنجامە هاوڕایە لەگەڵ توێژینەوەکەی (عیشە علة و طاهر،٢٠١٦)کە دەرکەوتووە ،تێربوونی سۆزداری بەپێی ماوەی هاوسەرگیری بۆ بەرژەوەندی ئەوانە بووە کە(٨) ساڵ بەرەو ژوور هاوسەرگیریان کردووە.

٢- دەرخستنی دەرئەنجامەکانی تایبەت بە بەهای خۆشەویستی لە ئاڕاستەکردنی پەیوەندی هاوسەرێتیدا لە ڕوانگەی هاوسەرانی نموونەی توێژینەوەکەوە.

ڕێزگرتن وەک بەهایەک بنەمایەکی بەهێزە لە دروستبوونی پەیوەندی هاوسەری و بەردەوامی خۆشەویستی ، کە ڕێزگرتن بەرامبەر بە بیروبۆچوون و ماڵەباوانی یەکترو پێزانین بۆکارەکانی یەکتردا دەردەکەوێت ، بەپێی کەسایەتی (ژن و پیاو) و ئەو بەهایەی لەلای هەر هاوسەرێک هەیە دەگۆڕێت ،کە ئەمەش ڕەنگدانەوەی هەیە لە چۆنیەتی مامەڵە کردنیان لەگەڵ یەکتر لە ژیانی پێکەوەییان ،لەکاتێکدا ڕێز هۆکاری سەرەکی دروست بوونی خۆشەویستییە، وەکو(فرۆم)پێیوایە ڕێزگرتن بنەمای بایەخدانە بە گەشەکردنی کەسێکی ترو قبوولکردنی وەکو خۆی بۆ دروست بوونی خۆشەویستی ڕاستەقینە.

بەرپرسیارێتی و لەیەکتر تێگەیشتن بنەمایەکی بەهێزی پەیوەندی هاوسەری وبوونی خۆشەویستیە لەلای ژن و پیاو . تێگەیشتن لەسروشتی تایبەتمەندییەکانی ژن بۆ پیاوەکەی یان پیاو بۆ ژنەکەی، هۆکارێکە بۆ دروست بوونی خۆشەویستی و بەرپرسیارێتی کە هەستێکە لەلای مرۆڤ بوونی هەیە هەرکات هاوسەران هەستیان بە بەرپرسیارێتی کرد پەیوەندییەکەیان بەهێز دەبێت و پابەندبوونیان زیاد دەبێت ، کە پێکهاتەی سێیەمی خۆشەویستییە بەپێی تیۆرەکەی (ستیرنبرگ) و، پێیوایە بەرپرسیارێتی پابەندبوونی هاوسەرانە بەو پەیوەندییەی نێوانیان کە قووڵی پەیوەندییەکەیان دەگەیەنێت ،چونکە بەرپرسیارێتیان بەرامبەریەکتر هەیە.

دەرکەوت متمانە بە تواناو لێهاتوویی و کەسایەتی و بوونی سەربەخۆیی مامەڵەکردن بنەمایەکی بەهێزی پەیوەندی هاوسەرییە و سەرچاوەکەی باوەڕبەخوود بوونە ،کاتێک هاوسەران باوەڕیان

بەخۆیـان هەبێت،دەتوانن متمـانە بەیەکتـر بـکەن ئەمەش هۆکـاری ڕاسـتگۆییە لەنێوانیـان ،کـاتێکیش ڕاستگۆ بوون خۆشەویستی هاوسەری زیاتر دەبێت ئەم دەرئەنجامە هـاوڕایە لەگەڵ تـوێژینەوەکەی (حمودی ،٢٠٠٦)، کە گەیشتووە بەوەی متمانە هۆکاری سەرکەوتنی پەیوەندی هاوسەرێتییە.

بەپێچەوانەشـەوە نەبوونی متمـانە هۆکاری کێشـە خێزانییەکانە ،لەئێسـتادا هاوسـەران متمانەیـان بەیەکتـر نەمـاوە ، بەهۆکـاری سۆشـیال میـدیا و تۆڕەکۆمەڵایەتییەکـان کە بەهـۆییەوە خۆشەویسـتی کەمیکردووە و، پەیوەندییەکانیش لاوازتربوون و چاولێکەری زیادیکردووە. ئەم ئەنجامە یەکدەگرێتەوە لەگەڵ بیـروڕای (باومـان) کە دەڵێت: تۆڕەکـانی پەیوەنـدی خۆشەویسـتیان شـل کـردوەتەوە، چـونکە بەهـۆی ئەو تـۆڕانەوە پەیوەنـدییەکان جێگیـر نەمـاون و بـوون بە کـاتی وتێـپەڕو کە هۆکـاری کەمکردنەوەی متمانەن بەیەکتر.

گرنگیپێـدان بنەمـایەکی پەیوەنـدی هاوسـەرییە بـۆ ژنـان و پیـاوان ،بەهـۆی ئەوەی پەیوەنـدی هاوسەری بەگرنگیپێدان گەشە دەکات و هەستی هاوسۆزی و بە دەنگەوەهاتن بۆیەکتر زیاد دەکات و بەردەوامی بە پەیوەندییەکە دەدات، لەو لایەنەوە بۆ پیاوان گرنگیپێدان لە وەرگرتنـی بڕیـارو پـرس پێکردنی ژن لە کاروبارەکانی ژیانی تایبەتی و خێزانیدا گرنگە ،کە وەکو ڕێزلێنان بۆیان دەردەکەوێت، لەبەرامبەردا ژنان لە کڕینی گوڵ وپێشکەشکردنی دیاری و گوێگرتن و دەربڕینـی هەسـتەوە بۆیـان گـرنگە و متمـانە بەخودیـان بەرزدەکـاتەوە، کە بنەمـایە بۆبـوونی خۆشەویسـتی ڕاسـتەقینە. ئەم دەرئەنجامە هاوڕایە لەگەڵ بیروڕای (فرۆم)کە دەڵێت: یەکێک لەبنەماکانی خۆشەویستی گرنگیپێدانی چالاکانەیە بۆ شتێک کەخۆش دەویسترێت.

بە ئـارامی مـامەڵەکردن لەگەڵ یەکتـر پێویسـتی پەیوەنـدی هاوسـەی و بەردەوامبـوونیەتی بۆماوەیەکی درێژ، ڕەفتارێکە ئەگەر هەبێت پەیوەندیەکی دروست بوونی دەبێت، خۆشەویستی زیاتر دەکات ، ئارامی لەژێر فشاری کار و ژینگەی کۆمەڵایەتیدایە ،بە جۆرێک بوونی کاری زۆر لەدەرەوە کـاریگەری هەیە لەسـەر چـۆنیەتی مـامەڵەکردن وبەپێچەوانەشـەوە . ئەم دەرئەنجـامە یەکـێکە لەو دەرئەنجامانەی کە توێژینەوەکانی پێشوو تیۆرەکان باسیان نەکردوە.

قبـووڵکردنی جیـاوازیی و تایبەتمەنـدییە کەسـیەکان هۆکـاری سـەرکەوتنی پەیوەنـدی و بـوونی خۆشەویستییە لەنێوان هاوسـەراندا . قبـووڵکردنی تایبەتمەندی واتە لێبوردەیی ومـامەڵەکردن لەگەڵ جیاوازییەکانی یەکتردا بەبێ مەرج ، بەهۆی ئەو قبووڵکردنە بێ مەرجەوە تێگەیشتن دروست دەبێت، کە تێگەیشتن دروست بوو، بە واتای بوونی پەیوەندیەکی قووڵ و هاوسـەنگ و کوالیتی بەرز و ڕازی بوو دەگەیەنێت، کە هۆکـارێکە بۆ بـوونی خۆشەویسـتی ڕاسـتەقینە .ئەم دەرئەنجامە هـاوڕایە لەگەڵ توێژینەوەکەی(شلبی وسعدالدین ،٢٠٢٠) کە گەیشتووە بەوەی پەیوەندی ئەرێنی لەنێوان خۆشەویستی

و نەرمی دەرونی وکوالیتی پەیوەندی هاوسەریتیدا هەیە. هەروەها هاوڕایە لەگەڵ توێژینەوەکەی (Hightower,1999) کە گەیشتووە بەوەی کوالیتی پەیوەندی هاوسەری لەلای ژن پیاو پەیوەندی بە هەڵوێستی هەریەکەیانەوە هەیە سەبارەت بەخۆشەویستیان بۆ یەکتر.

پشتگیریکردن لە توانا ماددی ومەعنەوییەکان پێداویستیەکی بنەڕەتییە بۆ بەردەوامی پەیوەندی هاوسەری و بوونی خۆشەویستی لەلای ژنان و پیاوان، بەتایبەت بۆ ژنان لەم توێژینەوەیەدا بەهۆی کەلتورو داب ونەریتی کۆمەڵایەتی لەکۆمەڵگەدا پێویستیان بەپشتگیری ماددی ومەعنەوی هەیە، بۆ ژنێک کە کار بکات یان کاری نەبێت ،پشتگیری هۆکاری سەرەکییە بۆ قبوولکراوی ومتمانە بەخود.

بوونی منداڵ لەنێوان هاوسەران هۆکارێکی بەهێزە بۆ دروست بوون و بەردەوامی پەیوەندی هاوسەری و پابەندبوون و بەجێهێنانی ئەرک و ڕۆڵی ژیانی هاوسەری ،لەبەرئەوەی منداڵ هاوبەشێکی بەهێزە لەنێوان دایک وباوک بەمەرجێک ڕوانینیان بۆی وەکو چارەسەری کێشەکانیان نەبێت ، لەهەمانکاتیشدا ڕەنگە منداڵ پەیوەندی لاواز بکات بەهۆی ئەو کاتە زۆرەی کە بۆ دابینکردنی پێداویستییەکانی ژیانی پێویستیەتی، زۆرتر سەرقاڵی بۆهاوسەران دروست بکات وکار بکاتە سەر پەیوەندیی سۆزداری و سێکسییەکانی نێوانیان ،بە تایبەت بۆ ژنان کە کاتیان کەمە بەهۆی ئەرکی دایکایەتییەوە .

ئەم دەرئەنجامە جیاوازە لەتوێژینەوەکانی پێشوو بەوەی بوونی منداڵ لەپەیوەندی هاوسەری وبوونی خۆشەویستی ڕۆڵێکی دوولایەنە دەگێرێت لە بەهێزبوونی پەیوەندی یان لاوازبوونی بەهۆی تێڕوانینی هاوسەران بۆ بوونی منداڵەکەیان. هەروەها جیاوازە لە توێژینەوەکەی(عیشە علە وطاهر،٢٠١٦) کە پێیوایە جیاوازی نییە لەتێربوونی سۆزداری و پەیوەندی بەمنداڵەوە.

بەپێی تیۆرەکەی (ستیرنبرگ) یەکێک لەپێکهاتەکانی خۆشەویستی تامەزرۆیی سێکسییە و، منداڵ ئەم تامەزرۆییە کەمدەکات بەتایبەت لەسەرەتاکانی تەمەنی بچووکیدا، بەڵام لایەنێکی تری خۆشەویستی پابەندبوونە ئەم لایەنە زیاد دەکات ، پێکهاتەی نزیکایەتی بەپێی تێڕوانینی هاوسەران بۆ بوونی منداڵ لەپەیوەندییەکەیان دەبێت، بۆ نموونە کاتێک هاوسەران تێڕوانینیان بۆ منداڵەکەیان وەکو بەرهەمی پەیوەندییەکی هاوبەش بێت و لەکاتێکدا منداڵیان بوویێت کە بنەمای پەیوەندییەکەیان لەسەر تێگەیشتن و ڕێز بونیاد نرابێت لەوکاتەدا نزیکایەتی دروست دەکات و گونجانی هاوسەری لێدەکەوێتەوە.

لەبیرنەکردنی ڕۆژە گرنگەکانی ژیانی هاوسەران وبەخشینی دیاری بەیەکتر، یەکێکن لە پێداویستییەکانی هەستکردن بەخۆشەویستی، هەرخۆی پێدانی دیاری بەیەکتر بەبێ بۆنە هۆکارێکە بۆ

نزیکبونەوەی زیاتری هاوسەران و دروست بوونی پەیوەندییەکی بەهێزی هاوسەری ،بەهۆکاری ئەوەی خۆشەویستی گەشە پێدەدات و هەستکردن بەگرنگی زیاد دەکات .

جیاوازی هەیە لە نێوان ژن و پیاودا لە لەبیرنەکردنی ڕۆژە گرنگەکانی ژیانی هاوسەری و بەخشینی دیاری ،بەجۆرێک بۆ ژنان یادکردنەوەی ڕۆژە گرنگەکانی ژیانی هاوسەری و پێدانی دیاری هۆکاری بەهێزن بۆ هەستکردن بە دەربڕینی خۆشەویستی لەلایەن هاوسەرەکەیەوە، ئەم دەرئەنجامە جیاوازە لە توێژینەوەکەی(Fishe&Arnold,1990)،کە گەیشتووە بەوەی ژنان زیاتر لە بۆنەکاندا حەز بە کڕینی دیاری وخۆشەویستی بەخشین دەکەن بە بەراورد بە پیاوان. لەم توێژینەوەیەدا ژنان حەز دەکەن دیاریان پێشکەش بکرێت.

ئەنجامدانی کاری هاوبەش و یارمەتیدان لەکارەکانی یەکتردا و کات بەسەربردنی هاوسەران بەیەکەوە بنەمای پەیوەندی بەهێزو بوونی خۆشەویستین و، هاوسەران لەیەکتر نزیک دەکاتەوە وپێزانینیان بۆ کارەکانی یەکتر زیاد دەکات ،لەمەشەوە قبوولکردن و گفتووگۆو سەرنج ڕاکێشانی جەستەیی وسێکسیان زیاد دەبێت و پەیوەندییەکی هاوسەنگ دروست دەبێت . ئەم ئەنجامە هاوڕایە لەگەڵ تیۆرەکەی ستیرنبرگ کەپێیوایە پێکهاتەیەکی خۆشەویستی نزیکایەتییە، نزیکایەتی لەڕووی بیرو بۆچون و گەرمی لە پەیوەندییەکەی نێوانیان بەتوندی وابەستەی یەکتریان دەکات کەسەرئەنجام سەرنج ڕاکێشانی جەستەیی و سێکسی و ڕازی بوونی هاوسەری بەدوادادێت ،لێرەوەش هەستی بەرپرسیارێتیان زیاد دەبێت و دەبێتە هۆی پابەندبوون کە پێکهاتەی سێیەمی خۆشەویستییە و بەواتای خۆشەویستییەکی تەواو دێت ، هەروەها هاوڕایە لەگەڵ توێژینەوەکەی (حمودی ،٢٠٠٦) کە گەیشتوە بەوەی پێزانین ویەکتر قبوولکردن و تێگەیشتن و ڕێز و متمانە و خۆشەویستی بنەمای پەیوەندی هاوسەری سەرکەوتوون.

یەکێک لە هۆکارەکانی گونجاندنی هاوسەری دابینکردنی پێداویستییە بنەڕەتییەکانی ژیانی هاوسەرییە لەم گونجاندنەدا بوونی داهات وکاری سەربەخۆ گرنگی خۆی هەیە ،لەبەرئەوەی یارمەتی دابینکردنی پێداویستییە بنەڕەتییەکان دەدات ، داهات و پارە وەکو بەهایەکی ماددی بنەمای بەهێزن بۆ بوونی پەیوەندیەکی هاوسەری سەرکەوتوو ،پاشان بوونی خۆشەویستی ،لەبەرئەوەی یارمەتی پڕکردنەوەی پێداویستییە بنەڕەتییەکانی وەکو خۆراک وجل وبەرگ وشوێنی حەوانەوە دەدات،کە بەبێ بوونی ئەو پێداویستیانە وهەست کردن بەئارامی خۆشەویستی بوونی نابێت.

ئەم دەرئەنجامەش هاوڕایە لەگەڵ بیروڕای(ماسلۆ)کە خۆشەویستی بە پێداویستی سێیەمی ژیان دادەنێت.

کاری سەربەخۆ بۆ ژنان و پیاوان گرنگی خۆی هەیە وکارلەبەردەوامی پەیوەندی وبوونی خۆشەویستی دەکات ،لەوەدا دیار دەکەوێت کە کاری ژن یارمەتی هاوسەرەکەی دەدات لە پڕکردنەوەی پێداویستییە بنەڕەتی وکەمالیاتەکانی بەتایبەت کە ژنان زۆرتر گرنگی بە بابەتە جوانکارییەکان دەدەن، بۆ پیاوانیش کاری خۆیان هەستی متمانە بەخود ودەستکراوەیی زیاد دەکات لە بەسەربردنی کاتەکانی لەگەڵ هاوسەرو منداڵەکانیدا.

بوونی پلان بۆ پارەو پڕکردنەوەی پێداویستییەکانی ژیانی هاوسەری گرنگە و،سەرچاوەیەکە بۆ دروست بوونی پەیوەندییەکی تەندروست وبەهێز، بەجۆرێک تێگەیشتن دروست دەکات، لەدەرئەنجامی ئەمەشەوە گونجاندن دروست دەبێت، کاتێک گونجاندنیش هەبوو خۆشەویستی ڕاستەقینە بوونی دەبێت ئەم دەرئەنجامە هاوڕایە لەگەڵ توێژینەوەکەی (حمودی، ٢٠٠٦) کەپێیوایە تایبەتمەندییەکانی پەیوەندی هاوسەری و بوونی خۆشەویستی لە ژێر کاریگەری هۆکارە ماددی وکۆمەڵایەتییەکاندایە.

٢- دەرخستنی ڕۆڵی خۆشەویستی لە پتەوکردنی پەیوەندییە دەرونی و کۆمەڵایەتی وسێکسییەکانی هاوسەران لەڕوانگەی نموونەی توێژینەوەکەوە.

پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی هاوسەران لەنێو خێزان دەرەوەی خێزاندا هۆکاری بەردەوامی و بەهێزبوونی ژیانی هاوسەرین ،بەهۆی ئەم پەیوەندییانەوە کارلێک و هاوکاری وخۆشەویستی زیاد دەبێت، بەڵام لە ئێستادا بەهۆی سەرقاڵی هاوسەران بەدابینکردنی پێداویستییەکانی ژیانی ڕۆژانەیان پەیوەندییەکانیان لاوازبووە، بەجۆرێک لەنێو خێزان و دەرەوەی خێزان هاوسەران کاتە بەتاڵەکانیان بە سەیرکردنی مۆبایل وتۆڕەکۆمەڵایەتییەکان بەسەردەبەن و، کۆبونەوەی خێزانیان لاوازبووەو سەردانیکردنی ماڵانیان کەمیکردوە، ئەمەش دەگونجێت لەگەڵ بیروڕاکانی (زیگموند باومان) کە دەڵێت : پەیوەندییە سۆزدارییەکان کە لە جیهانی گریمانەییەوە سەرهەڵدەدەن پەیوەندییەکان وەکو جاران بەهێز نین خۆشەویستی شل دەکەنەوە ،کە بەهۆیەوە پاڵیان پێوە دەنێت بۆسەربەخۆی لەبەرامبەر یەکتر و لەمەشەوە ئەگەری جیابونەوەیان زیاد دەبێت، هەروەها ئەم دەرئەنجامەمان هاوڕایە لەگەڵ بیروڕای أولریش بیک کە دەڵێت لە ئێستادا پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لە ڕووبەڕووەوە گۆڕاون بۆ پەیوەندی دوورو سۆشیال میدیا.

یەکێک لەهۆکارە بەهێزەکانی بەردەوامی هاوسەری و بوونی خۆشەویستی ئارامییە لەڕووی دەرونییەوە، کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە کەسایەتی وبیروبۆچون ئەو ژینگەیە خێزانییەوە هەیە کەتیادا گەورەبوون ،خۆشەویستی ڕێگا دەدات بە هاوسەران بگەن بە ئارامی دەرونی و گونجانی

هاوسەری بە تێگەیشتن لە کەسایەتی خۆیان و ڕێزگرتنی تایبەتمەندی و بیروبۆچوونی یەکتر کە هۆکارن بۆ چۆنیەتی خۆگونجاندنیان لەژیانی پێکەوەییان.

هۆکاری سەرەکی بەردەوامبوونی پەیوەندی هاوسەری و خۆشەویستی نێوان هاوسەران ،گونجانیانە لەپەیوەندیە سێکسییەکانی نێوانیاندا بەو پێیەی لایەنێکی گرنگی دروست بوونی پەیوەندی هاوسەری و بەردەوامبوونی خۆشەویستی ئارەزووی سێکسییە ،ئەم ئارەزووە هەستی تامەزرۆیی جەستەیی وسێکسی نێوان هاوسەران دەگرێتەوە کە پێکهاتەیەکی گرنگی خۆشەویستین، بوونی ئەم پەیوەندییە لەژێرکاریگەری تێڕوانینی هاوسەرە ژن و پیاوەکان دایە ،لەبەر ئەوەی سێکس لای ژن بۆ دەستکەوتنی خۆشەویستییە ئەگەر ڕازی بوون لە لایەنەکانی ژیانی هاوسەریدا وەکوڕێز و متمانەو گرنگی وپشتگیری هەبێت، ئەوا ژن زیاتر هەوڵی گونجاندنی لایەنی سێکسی دەدات لەگەڵ هاوسەرەکەیدا ، بەپێچەوانەی پیاوانەوە کە سێکس بۆ تێرکردنی ئارەزووەکانیانە.

ئەم دەرئەنجامە هاوڕایە لەگەڵ تیۆری ستیرنبرگ کە دەڵێت پێکهاتەی دووەمی خۆشەویستی هەستی تامەزرۆیی جەستەیی وسێکسی نێوان هاوسەرانە بەجۆرێک ڕازیبونی ئەم لایەنە هۆکاری بەهێزی خۆشەویستی وبەردەوامی پەیوەندییە ،چونکە سێکس غەریزەیە و پێویستی بەتێربوون هەیە.

ئەم دەرئەنجامە یەکدەگرێتەوە لەگەڵ توێژینەوەکەی (کیتلو ،٢٠١٦) کە گەیشتووە بەوەی چەمکی خۆشەویستی لەلای هاوسەران بوونی تامەزرۆیی و نزیکی هاوسەرانە لەڕووی جەستەیی و سێکسی و ژیریانەوە.

دووەم: ڕاسپاردەکانی توێژینەوەکە

لێرەدا هەوڵدەدەین چەند ڕاسپاردەیەک ئاڕاستەی لایەنی پەیوەندیدار بکەین تاوەکو بتوانن سود لە دەرئەنجامەکانی ئەم توێژینەوە ببینن بۆسود گەیاندن بە کۆمەڵگەو خێزان.

١-دامەزراندنی سەنتەرێک بۆ نێوەندگیری هاوسەران لەسەر ئاستی حوکمی بە بەشداری شارەزایان و پسپۆڕان، بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی هاوسەران و باشترکردنی پەیوەندی هاوسەران.

٢-ڕێکخراوەکانی بواری ژنان و ڕێکخراوە مەدەنییەکان و وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی ، هەوڵبدەن بۆ زیادکردنی سیمینارو ۆرک شۆپ بۆ تەمەنی گەنجان پێش هاوسەرگیری لەزانکۆ وپەیمانگەکان بەهاوکاری وەزارەتی خوێندنی باڵا، بەجۆرێک بتوانن زانیاری پێویست بدەن بە تاکەکان بۆ شارەزابوون لە مامەڵەکردنی ژیانی هاوسەریان لە داهاتوودا.

٣-هەوڵبدرێت لەدادگا پێش مارەکردنی هاوسەران لەلایەن توێژەران و ڕێنمایکاران و پارێزەران بە پاڵپشتی حکومەت، خولێکی چەند ڕۆژی لەسەر ژیانی هاوسەری و، ڕۆڵ وئەرک وبەرپرسیارێتییەکانی سەرشانیان بۆ ڕوون بکرێتەوە، بۆئەوەی بتوانن لەماوەی ژیانی هاوسەری بۆ خۆگونجاندن وپاشان لە چارەسەرکردنی کێشەوگرفتەکانیاندا سودی لێوەربگرن

٤- میدیاکانی حکومی و ئەهلی ڕۆڵ بگێڕن لە پێشکەشکردنی بەرنامەی خێزانی و بانگهێشتکردنی شارەزایان وپسپۆڕان بۆ ڕێنماییکردنی هاوسەران و چارەسەرکردنی کێشەکانیان ئەگەر هاتوو ڕووبەڕوویان بویەوە،هەروەها لەڕێگەی وەزارەتی ڕۆشنبیری وحکومەتی هەرێمی کوردستان هەوڵبدرێت کۆمەڵێک بەرنامەی تەلەفزیۆنی سنورداربکرێت لە کەسانی مۆدیل وهونەرمەندان کە بە ئاشکرا باس لە جیابونەوەی هاوسەری وخیانەت وسوکایەتی بە پیرۆزییەکانی خێزان دەکەن ،کەئەمە هۆکاری سەرەکی زۆربەی کێشەکانی نێوان هاوسەرانە لە ئێستادا بەتایبەت جیابونەوە زۆر ئاسایی کراوە لەلای تاکەکانی کۆمەڵگە ،کەئەمە زیانی زۆر بە ئەندامانی کۆمەڵگە و خێزان بەگشتی دەگەیەنێت.

سێیەم: پێشنیازەکانی توێژینەوە

لەژێر ڕۆشنایی زانیاری و ئەنجامەکانی توێژینەوەکەدا، توێژەر چەند پێشنیازێک دەخاتەڕوو بۆ توێژەرانی دوای خۆی، ئەوانیش بریتین لە:

١- هەوڵبدرێت توێژینەوە لەبارەی بەهای خۆشەویستی بکرێت لەنێوان دایک وباوک ومنداڵدا.
٢_توێژینەوەیەکی چەندایەتی بکرێت لەبارەی بەهای خۆشەویستی لە پرۆسەی هاوسەرگیری لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا.
٣-توێژینەوەی زیاتر بکرێت لەسەر دەرئەنجامە خراپەکانی پێنەدانی سۆزو خۆشەویستی دایک و باوک بەمنداڵ لەناو خێزاندا.

٤-توێژەران هەوڵبدەن سود لە دەرئەنجامەکانی توێژینەوەکە ببینن ،بۆ توێژینەوەی زیاتر لەسەر پەیوەندییەکانی هاوسەران بەهۆکاری ئەوەی هەرلایەنێکی پەیوەندی هاوسەری وەربگرن پێویستی بە لێتوێژینەوەی زیاترە لەسەری بۆ تێگەیشتن لە چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ پەیوەندییەکانی هاوسەران بەتایبەت کە بنەمای پرۆسەی پێگەیاندن و بونیادنانی خێزانن.

٥-توێژینەوە بکرێت لەسەر خۆشەویستی پێش قۆناغی هاوسەرگیری.

لیستی سەرچاوەکان

یەکەم :سەرچاوە کوردییەکان

١-کتێبە کوردییەکان

١-ئەبراش،ئیبراهیم(٢٠١٢): میتۆدەکانی توێژینەوە لەکۆمەڵناسی،و. دیدار ئەبوزێد، هەولێر ،کتێبخانەی ئاوێر.

٢-ئەلفەوال،سەلاح مستەفا(٢٠٢٠): سیمبولەکانی هزری کۆمەڵناسی هاوچەرخ، وتوانا فەرەیدون،چاپی دووەم، سۆران،مێخەک.

٣-حسێن،محمد تەها(٢٠١٩) :سایکۆلۆژیای خۆشەویستی بەراورد كارییەک لەنێوان هەڵچوون و عەقلانییەتدا، چاپی یەکەم،هەولێر، چاپخانەی ناوەندی فێربوون.

٤-خمش، مجدەدین خیر(٢٠١٢): کۆمەڵناسی بابەت ومیتۆد ،و عبدالله خورشید وئەوانیتر، ،هەولێر، چاپخانەی ڕۆژ هەلات.

٥- دیلانی، تیم (١٣٩٥): تیۆرەکلاسیکەکانی کۆمەڵناسی، و. خالید شێخانی، چاپی یەکەم، سنة،چاپخانەی بیریار .

٦-دریع، الفوزیە،(٢٠١٩): پرسیارەکانی خۆشەویستی، و.عبدولا زەنگەنە، چاپی یەکەم ،بەرگی یەکەم سلێمانی،چاپخانەی ئەندێشە.

٧-زێباری، طاهرحەسۆ (٢٠١٨): ڕێبازەکانی توێژینەوە لە کۆمەڵناسیدا، و.شەهلا وەلی جبار،چاپی یەکەم، هەولێر،نوسینگەی تفسیر.

٨-زێباری،طاهر حەسۆ(٢٠١٧): تیۆری هاوچەرخ لەکۆمەڵناسیدا،چاپی دووەم،لەبلاوکراوەکانی کۆمەڵەی کۆمەڵناسان ودەروونناسانی کوردستان.

٩-سالح،قاسم حسین (٢٠٠٢) : مرۆڤ لەڕوانگەی فرۆیدەوە ، و. عەبدولموتەلیب عەبدولا، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی.

١٠-سمعان، عبدالحلیم (٢٠٠٧) :سایکۆلۆژیای ژیانی هاوسەرێتی،و. سۆزان جەمال، چاپی یەکەم، بەبێ شوێنی چاپ،چاپخانەی کارۆ.

١١-سیوەیلی،ڕێبوار(٢٠١٣) : لەپەیوەندییەوە بۆخۆشەویستی خوێندنەوەیەکی کۆمەڵناسیانەی پەیوەندی خۆشەویستی، چاپی چوارەم،هەولێر،چاپخانەی ڕۆژهەلات.

١٢-شارۆن،جوێل(٢٠١٠) :دەپرسیاری کۆمەڵناسی،و.هێمن شەریف،چاپی یەکەم ،سلێمانی،چوارچرا.

١٣-شواني،محمد(٢٠١٥):سەرەتايەک بۆنوسينى توێژينەوە لەکۆمەڵناسيدا،چاپى يەکەم، هەولێر، چاپخانەى هێڤى.

١٤-عمر،معن خليل(٢٠٠٧): کۆمەڵناسى خێزان ،و. ئارام ئەمين جەلال،چاپى يەکەم،دهۆک، چاپخانەى خانى.

١٥-فەتحى،نەبى(٢٠٢١): زانست و ميتۆدى توێژينەوەى زانستى(چۆنايەتى) شێوازى شيتەڵکارى ناوەڕۆک،چاپى يەکەم،زانکۆى سۆران، چاپخانەى تاران.

١٦-ألقصير مليحة عونى وأحمد،صبيح عبدالمنعم(٢٠٠٢): سۆسيۆلۆژياى خێزان ،و. صابير بکر بۆکانى، چاپى يەکەم ، چابخانەى داناز.

١٧-قەرەچەتانى،کريم شريف(٢٠٠٧):سايکۆلۆژياى گشتى، هەولێر،چاپخانەى حاجى هاشم.

١٨-کريپ، ئيان (٢٠٠٨): تيۆرى کۆمەڵايەتى لەپارسۆنزەوە تا هابرماس،و. ڕێبين ڕەسوڵ ئيسماعيل،چاپى يەکەم، بەبێ شوێنى چاپ ،چاپخانەى ڕوون.

١٩-گرى،جان(٢٠١٥): پێويستى ژنان و داواکارى پياوان، بەبێ ژمارەى چاپ، سلێمانى، چاپخانەى چوارچرا.

٢٠-گيدنز ،ئەنتۆنى (٢٠٠٩): کۆمەڵناسى، و.حەسەن مستەفا،چاپى يەکەم ، هەولێر،چاپخانەى ئاراس.

٢١-محمد،فەرمان عەبدوڵا(٢٠٠٨): خۆشەويستى لەنێوان خۆپەرستى وخۆنەويستيدا ، چاپى يەکەم، هەولێر،چاپخانەى وەزارەتى ڕۆشنبيرى.

٢٢-مستەفا،يوسف حەمە صالح (٢٠١٩): کەسايەتى وسروشتى مرۆڤ،چاپى دووەم،سلێمانى، ئەنديشە.

٢٣-ميرانى، ڕەشاد(٢٠٢١): مرۆڤناسى، هەولێر، چاپخانەى ڕۆژهەلات.

٢٤-ناصر،ابراهيم(٢٠٢٠): زانستى کۆمەڵناسى پەروەردەيى،و.دانا نادر محمد،چاپى سێيەم، هەڵەبجەى شەهيد ، چاپخانەى هەژارموکريانى.

٢-توێژينەوەکانى ماستەرو- دکتۆرا کورديیەکان

٢٥-أحمد،بەسۆز عبدالکريم(٢٠٢٢):ڕۆڵى ليژنەى ئاشتەوايى لە ئاڕاستەکردن و گونجاندنەوەى خێزاندا،ماستەرنامەى بڵاونەکراوە،کۆلێژى زانستە مرۆڤايەتييەکان ،بەشى کۆمەڵناسى ،زانکۆى سلێمانى.

٢٦-أحمد ،نەبەز ئەزوەر (٢٠١٧):ڕەنگدانەوە جەستەيى ودەرونى وکۆمەڵايەتييەکانى ئەشکەنجە لەسەر زيندانيانى سياسى، ماستەر نامەى بڵاونەکراوە، کۆلێژى زانستە مرۆڤايەتييەکان، بەشى کۆمەڵناسى ، زانکۆى سلێمانى.

٢٧-جافر ،مروان مضهر (٢٠٢٥): خۆگونجاندنی هاوسەری لە خێزانی کوردیدا،ماستەرنامەی بڵاونەکراوە، ،کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان، بەشی کۆمەڵناسی،زانکۆی سلێمانی.

٢٨-جبار،شەهلا ولی(٢٠١٩): شێوازی ژیان لە شارە نوێکانی نیشتەجێبوون، تێزی دکتۆرای بڵاو نەکراوە، کۆلێژی ئەدەبیات ، بەشی کۆمەڵناسی ،هەولێر،زانکۆی سەلاحەدین.

٢٩-خدر،نوزاد علی(٢٠٢٢): قەیرانی ئابوری وڕەنگدانەوەی لەسەرخێزان، ماستەر نامەی بڵاونەکراوە، کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان ،بەشی کۆمەڵناسی ، زانکۆی سلێمانی.

٣٠-صالح،ئاڤان فقی(٢٠٢٢): ئاستەنگە کۆمەڵایەتییەکانی پێش ژنانی خاوەنکار ،ماستەرنامەی بڵاونەکراوە، ،کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان، بەشی کۆمەڵناسی ،زانکۆی سلێمانی.

٣١-قادر،ئەڤین احمد،(٢٠١٥):بنەماکانی هەڵبژاردنی هاوسەر لەکۆمەڵگەی کوردیدا،ماستەرنامەی بڵاو نەکراوە، ،کۆلێژی ئەدەبیات ،بەشی کۆمەڵناسی ،هەولێر، زانکۆی صەلاحەدین.

دووەم: سەرچاوە عەرەبییەکان

١-کتێبە عەرەبییەکان

٣٢-أبراهيم،زكريا (١٩٧٨) :الزواج والاستقرار النفسى، الطبعة الثانية، الفجالة، مكتبة المصر.

٣٣-أبراهيم،زكريا(بدون سنة): مشكلة الحب، الطبعة الثالثة، مصر ،دارالمصرية للطباعة.

٣٤-أبو أسعد،أحمد عبداللطيف و الختاتنة ،سامى محسن (٢٠١٤): سايكولوجية المشكلات الأسرية،الطبعة الثانية، عمان،دارالميسرة.

٣٥-أبو أصبح،صالح و عصفور،محمد وأخرون (٢٠١٠): ثقافة الحب والكراهية،منشورات،عمان،جامعة فيلادلفيا.

٣٦-أبوراس،المهندس على(٢٠٠٩):السعادة الزوجية،الكتب الألكترونية:www.noor-book.com .

٣٧-أبوغزال معاوية محمود(٢٠١٥) :علم النفس العام، الطبعة الثانية، عمان ، دارالوائل.

٣٨-أحمد،سمير نعيم(٢٠٠٦): النظرية فى علم الاجتماع ،الطبعة الثانية، القاهرة، دارالمعارف.

٣٩-الأحمر،احمد سالم(٢٠٠٤): علم الاجتماع الاسرة بين التنظير والواقع المتغير،الطبعة الأولى، ليبيا، دارالكتاب الجديد.

٤٠-أدلر،الفريد(٢٠٠٥): معنى الحياة، ت.عادل نجيب بشرى،الطبعة الأولى ،القاهرة، المشروع القومى للترجمة.

٤١-أريك فروم (٢٠١٣): كينونة الانسان ،ت. محمد حبيب، الطبعة الاولى، اللاذقية_سورية، دار الحوار.

٤٢-أريك فروم (٢٠١٩): الحب الحياة، ت. حميد لشهيب،الطبعة الاولى،لبنان ،جداول للنشروالترجمة.

٤٣-أريك فروم(١٩٨٩): الانسان بين الجوهر والمظهر،ت.سعد زهران، سلسلة الكتب ثقافية شهرية،عالم المعرفة١٤٠،الكويت ،المجلس الوطني لثقافة.

٤٤-أريك فروم(٢٠٠٠): فن الحب بحث فى طبيعة الحب وأشكاله، ت.مجاهد عبدالمنعم،مجاهد، بيروت، دارالعودة.

٤٥-أستيتيه،دلال ملحس و عمر، موسى سرحان(٢٠١٢): المشكلات الاجتماعية،الطبعة الاولى،عمان،داروائل للنشر.

٤٦-أسماعيل ، قبارى محمد (بدون سنة): قضايا علم الاجتماع المعاصر، السكندرية، مصر،دارالكاتب.

٤٧-أماني عبدالفتاح على (٢٠١٢): مهارات الاتصال والتفاعل والعلاقات الإنسانية، الطبعة الثانية، القاهرة، مكتبة الأنجلو المصرية.

٤٨-أميل دوركايم (١٩٦٦) :علم الاجتماع والفلسفة، ت.حسن أنيس، الطبعة الأولى، القاهرة، مكتبة الأنجلو.

٤٩-أميل دوركايم (١٩٩٨): قواعد المنهج فى علم الأجتماع ،ت.محمود قاسم محمد بدوى،الاسكندرية،دارالجامعية.

٥٠-أولريش بك وإليزابيت بك(٢٠١٤): الحب عن بعد، أنماط حياتية في عر العولمة، ت. حسام الدين بدر، بيروت، منشورات الجمل.

٥١-باديسكي ، د. كريستين و غرينبرغر ،د .دينيس (٢٠٠١): العقل فوق العاطفة، ت. مأمون المبيض، الطبعة الأولى، بيروت، المكتب الاسلامى.

٥٢-باومان أ،زيجمونت (٢٠١٦): الحب السائل، ت. حجاج أبو جبر، الطبعة الاولى ، بيروت ، الشبكة العربية للأبحاث١١.

٥٣-باومان ب،زيجمونت (٢٠١٦): الحداثة السائلة، ت. حجاج ابو جبر ،الطبعة الاولى، بيروت، الشبكة العربية للأبحاث.

٥٤-بدوى، أحمد ذكي(١٩٧٠):معجم مصطلحات العلوم الاجتماعية، بيروت، مكتبه لبنان.

٥٥-البطوي،محمد سعيد رمضان(٢٠٠٩):الحب فى القرأن ودورالحب فى الحياة الانسان،الطبعة الأولى، دمشق،دارالفكر المعاصر.

٥٦-بلميهوب كلثوم (٢٠١٠):الأستقرار الزواجى دراسة سيكولوجية الزواج، الطبعة الأولى، مصر،المكتبة المصرية.

٥٧-تشابمان، غارى(٢٠٠٩): العلاقات الزوجين بين الحمات، ت.خورى عصام داود، الطبعة الاولى، الأردن، مكتبة أوفير.

٥٨–تيرى، إيغليتون(٢٠١٠): معنى الحياة، ت. عهد على ديب،الطبعة الأولى،ديمشق، دارالفرقد.

٥٩–تيماشيف،نيقولا (١٩٨٣): نظرية علم الاجتماع، الطبعة الثامنة، للقاهرة،دارالمعارف.

٦٠–ثيودورايك(٢٠٠٥): سايكولوجية العلاقات الجنسية،ت. ثائرديب، الطبعة الأولى ،سورية ،دارالثقافة والنشر.

٦١–الجوارى ،عبدالستاراحمد(٢٠٠٦): الحب العذرى نشأته وتطورة ،بيروت، المؤسسة العربية للدراسات والنشر.

٦٢–جولمان،دانيال (٢٠٠٠): الذكاء العاطفي، ت .ليلى الجبالى، الكويت، سلسلة عالم المعرفة٢٦٢.

٦٣–حسن عبدالله،محمد(١٩٨٠): الحب فى تراث العربى،سلسلة كتب ثقافية(٣٦)،القاهرة،عالم المعريفة.

٦٤–الحسن،احسان محمد (١٩٩٩): موسوعة علم الاجتماع، الطبعة الأولى، لبنان،الدار العربية للموسوعات،

٦٥–الحمودى،محمدسرحان على(٢٠١٩): مناهج البحث العلمى،الطبعةالثالثة،يمن، دارالكتب الجمهورية اليمينية.

٦٦–حميدان،سالم سليم(٢٠١٤): التحليل الموضوعي والاتجاهات الحديثة لتنظيم المعرفة، كلية الأداب والعلوم الانسانية، الدراسة الألكترونى https://www.academia.edu

٦٧–الحورانى،محمدعبدالكريم(٢٠٠٨): النظريةالمعاصرة فى علم الاجتماع ،الطبعة الأولى، الاردن،دارمجدلاوى للنشر والتوزيع.

٦٨–الخالد،الغسان(٢٠١٥): الهابيتوس العربى قرأسوسيو_معريفية فى القيم والمفاهيم ،الطبعة الاولى،منتدى بيروت،دار المعارف.

٦٩–الخباص،محمدعوض(٢٠٠٨): الهدي النبوي في بناء العلاقات ،الطبعة الأولى،عمان، دارالكنوز.

٧٠–الختاتنة،سامى محسن و نوايسة ،فاطمة عبدالرحيم (٢٠١١): علم نفس الاجتماعى، الطبعة الاولى،عمان،دارحامد.

٧١–خلفية،عبدالله بن حسين و الهراس ،المختار وأخرون (٢٠١٩): حالة الزواج فى العالم العربى،الطبعة الأولى، القطر،المعهد الدوحة الدولى للأسرة.

٧٢–خليفة،عبدالطيف محمد (١٩٩٢): إرتقاء القيم، السلسلة كتاب ثقافية شهرية ١٦٠ يناير،الكويت، عالم المعريفة.

٧٣–الخولى ،سناء الحسين(١٩٨٥): الزواج والعلاقات الأسرية، مصر، جامعة الاسكندرية.

٧٤-الخولى،سناء حسين (٢٠١٠): الأسرة والحياة العائلية، الطبعة الاولى، عمان ،دارالميسرة.
٧٥-دانيال،أنا (١٩٨٠): المرأة والحب ،ت.كليرفيهم ،القاهرة، دارالمعارف.
٧٦-داود،عبدالبارى محمد (٢٠٠٥): الحب الأسرى وأثره ونفسية الطفل،الطبعة الاولى،القاهرة،المكتبة ايتراك .

٧٧-دويدج ،نورمان (٢٠٠٩): الدماغ وكيف يطور بنيتة وأداه، ت .رفيف غدار، الطبعة الاولى، الكويت ، الدارالعربية للعلوم.

٧٨-دياب، فوزية (١٩٨٠): القيم والعادات الاجتماعيه، بيروت،دارالنهضه العربيه.

٧٩-رزوق اسعد (١٩٨٧):موسوعة علم النفس، الطبعة الثالثة، بيروت، المؤسسه العربية للدراسات والنشر.

٨٠-رشوان.حسين، عبدالحميدأحمد(٢٠١٣):الحب والجنس والحياة الإجتماعية دراسة فى علم الاجتماع الحب،سلسلة الكتب علم الاجتماع،مؤسسة شباب الجامعة.

٨١-رشوان،حسين عبدالحميد (٢٠٠٣):الأسرة والمجتمع ،دراسة فى علم اجتماع الأسرة،أسكندرية،مؤسسة شباب الجامعية.

٨٢-الرقاد،هناء خالد (٢٠١٧): نظريات الشخصية و قياسها، الطبعة الاولى، عمان دارالمأمون.

٨٣-الزعبى،احمد محمد(بدون سنة): علم النفس الاجتماعى، بدون الطبعة ،عمان، دار الزهران.
٨٤-الزيود ،اسماعيل محمد (٢٠١١):علم النفس الاجتماعى،الطبعة الاولى،عمان ،داركنوز.
٨٥-سعد،سعاد جبر(٢٠١٥):الصراع القيمى واثرة فى التربية، الطبعة الاولى،الأردن ،مكتبة الاسكندرية التزويد.

٨٦-سليمان،السيد على(٢٠٠٩): الحب بين الفلسفة والعلم الدراسات فى علم النفس والمجتمع، ارياض، المكتبة الصفحات الذهبية.

٨٧-سليمان،سناء محمد(٢٠١٣): سيكولوجية الحب والانتماء،الطبعة الاول،القاهرة،عالم الكتب.

٨٨-سمالوطى توفيق نبيل (١٩٨٤): المنهج الاسلامى فى دراسة المجتمع،دارالشروق، الطبعة الثانية،جدة، العربية السعودية.

٨٩-السمالوطى، توفيق نبيل(١٩٨١): الدين وبناء الاجتماعى، الطبعة الاولى،جدة،دارالشروق.

٩٠-سميث،شارلوت ،سيمور(٢٠٠٩): موسوعة علم الانسان ،ت. علياء الشكرى و محمود عودة وأخرون،الطبعةالثانية،القاهرة، المركز القومى للترجمة.
٩١-سوانى،سمير(٢٠١٥): سألونى عن الحب والرومانسية، الجزء الاول، القاهرة، مؤسسة بيتر.

٩٢-السيد، الحسين بن حسن(٢٠١٥): معايير اختيار شريك الحياة و أثرها في تحقيق التوافق الزواجي،الطبعة الاولى، المكة المكرمة ،الجمعية المودة للتنمية البشرية.

٩٣-السيد،صفاء اسماعيل(٢٠٠٥):بطارية اختبارات الإختلالات الزوجية (دليل البطارية)، جامعةالقاهرة،دارالغريب.

٩٤-الشايب كايد(٢٠٠٢):سيكولوجيا الحب والحرمان،الطبعة الأولى،عمان ،دارفضاإت.

٩٥-صادق ،عادل(١٩٩٩):متاعب الزواج، الطبعة الاولى، القاهرة،دارالشروق.

٩٦-صالح،قاسم حسين (٢٠١٩): سايكولوجيا الحب،الطبعة الاولى،العراق، دارالكتب العلمية.

٩٧-طربية ،مأمون(٢٠١٢): السلوك الاجتماعى للأسرة ،الطبعة الاولى ، بيروت، دارالنهضةالعربية.

٩٨-طلعت،منصور واخرون (١٩٧٨):أسس العلم النفس العام ،القاهرة، مكتبة الأنجلو المصرية .

٩٩-عبدالله، شيخ حسان محمود(٢٠١٤):المشاكل الزوجيه بين الشرع و العورف ،بيروت، دارالأميرة .

١٠٠-العريشى،جبريل بن حسن و الدوسرى،سلمى بنت عبدالرحمن(٢٠١٥):الشبكات الاجتماعية والقيم رؤية تحليلية، عمان ،دارالمنهجية للنشرو التوزيع.

١٠١-العظيم،جلال صادق(٢٠٠٧): فى الحب والحب العذرى، الطبعة الثامنة،سورية، دارالثقافة و النشر.

١٠٢-العلى،صالح(٢٠٠٥):مهارات التواصل الاجتماعي(أسس ،مفاهيم وقيم) الطبعة الأولى،عمان، دار الحامد النشرو التوزيع.

١٠٣-عمر، معن خليل(٢٠٠٠): معجم علم الاجتماع المعاصر، عمان ،دار الشروق .

١٠٤-عمر،معن خليل(٢٠٠٤):مناهج البحث فى علم الاجتماع،الطبعة الأولى، عمان، دارالشروق.

١٠٥-عمر،معن خليل(٢٠٠٥): نظريات معاصرة فى علم الاجتماع ،عمان، دارالشروق.

١٠٦-غالب،بن طاهر(٢٠١٤): الخدمة الاجتماعية مفهوم الشامل،الطبعة الاولى، عمان،دارالمكتبة الحامد .

١٠٧-غنيم،السيد الرشاد و عمر، السيد نادية واخرون(٢٠٠٨) :النظرية المعاصرة فى علم الاجتماع، مصر، دارالمعرفة.

١٠٨-الفخرانى،خالد ابراهيم (٢٠١٤): علم النفس العام، جمعية جودة الحياة المصرية،جامعة الطنطا.

١٠٩-فرويد،جين واخرون (١٩٧٩):العلاقات الزوجية،بيروت،بيروت، المكتبة الهلال.

١١٠-فريدمان،هارود س وشستک ميريام (٢٠١٣):الشخصية النظريات الكلاسيكية والبحث، ت.أحمد ريمو الطبعة الأولى،بيروت ،دارالمنضمة العربية للترجمة.

١١١-فياض،حسام الدين محمود(٢٠١٨): مؤسس علم الاجتماع الحديث اميل دوركايم المنهج التفسيرى فى دراسة الضواهر الاجتماعية كأشياء(دراسة فى علم الاجتماع البنائى)،الطبعة الاولى،مكتبة نحو علم اجتماع تنويرى.

١١٢-القائمى،على(١٩٩٤): الاسرة وقضايا الزواج، الطبعة الأولى، بيروت، دارالنبلاء.

١١٣-لقرنى،محمد مسفر و الغالى،سهير عبدالحفيظ (٢٠٠٤):العلاج الأسرى و مواجهة الخلافات الأسرية، لبنان،مكتبة الرشد.

١١٤-قنصوة،صلاح (٢٠١٠): النظرية القيم فى الفكر المعاصر ،لبنان، الطابعةالشوير.

١١٥-كحالة،عمر رضا(١٩٧٨): الحب ، الطبعة الاولى، سوريا، مؤسسة الرسالة.

١١٦-كمال ،على(١٩٩٤): الجنس والنفس فى الحياة الانسانية، الجزء الاول، الطبعة الثالثة، الاردن، المؤسة العربية الدراسات والنشر.

١١٧-الكندرى،احمد محمد مبارك(١٩٩٢):علم النفس الأسرى، الطبعة الثانية، كويت ،مكتبة الفلاح .١٢٤

١١٨-Coter,Peter (٢٠١٠): الحب والكرة والحسدوالغيرة التحليل النفسى للأنفالات، ت.سامرجميل رضوان،الطبعة الاولى ، غزه الفلسطين ،دارالكتب الجامعى.

١١٩-اللأمينى،الشيخ ابراهيم(١٩٩٤): كتاب الزواج فنون اختيار الشريك،الطبعة الاولى،دارالتعارف للمطبوعات.

١٢٠-اللبوانى،كمال (٢٠٠٠): اقتصاديات السعادة، دمشق ،دارالشموس للدراسات و النشر.

١٢١-ليندينفيليد، جايل(٢٠١٥):الثقة العاطفية خطوات بسيطة لبناء ثقتك، الطبعة الأولى،السعودية،مكتبة الجرير.

١٢٢-مارشال،أندروج(٢٠١٢):الخيانة الزوجية ، ت. جوان صفير فغالى، بيروت،دارالكتب العربي.

١٢٣-ماضى،جمال(٢٠٠٨): الحوار الزوجى،الطبعة الأولى، الاسكندرية، دارالفناء

١٢٤-مأمون مبيض(٢٠٠٣):التفاهم الحياة الزوجية ،الطبعة الثانية ،عمان، المكتبة الاسلامى.

١٢٥-محمد،شيخ وياسر الدوسرى(١٩٦٦): مقاربات فى الحداثةو مابعد الحداثة(حوارات منتقات من الفكر الالمانى المعاصر)، بيروت، دارالطليعة.

١٢٦-مرسى، كمال ابراهيم(٢٠٠٤): الزواج وبناء الأسرة،الطبعة الأولى، الكتاب الثانى، الكويت، دارالقلم.

١٢٧-مرسى،صفاء اسماعيل(٢٠٠٨):الاختلالات الزوجية (الأسباب والعواقب-الوقاية والعلاج)،الطبعة الأولى،القاهرة، دار إيترك للطباعة والنشر.

١٢٨-مسعود،احمد طاهر(٢٠١١): علم الاجتماع العام ،الطبعة الاولى، عمان ،دارمجليس الزمان.
١٢٩-مضاهرى، الشيخ حسين(١٩٩٤):اخلاقيات العلاقة الزوجية، الطبعة الأولى، سوريا، دارالتعارف.

١٣٠-منصور عبد المجيد سيد و أحمد الشربينى(٢٠٠٠):الأسرة على مشارف القرن ٢١ . القاهرة ، دار الفكر العربي .

١٣١-الموسى،محمود(٢٠٠٦): الحب فى علاقات الزوجية، بيروت ،مؤسسة البلاغ.

١٣٢-نجاتى،محمد عثمان(٢٠٠١): القرأن وعلم النفس، الطبعة السابعة، القاهرة، دارالشروق.

١٣٣-النجفي،حسين بستان(٢٠٠٨): الإسلام والأسرة (دراسة المقارنة علم الاجتماع الأسري،ت.على الحاج حسن،الطبعة الأولى، بيروت، مؤمن قريش.

١٣٤-النسيم الخورى(٢٠٠٨): الزواج و مقاربة نفسية واجتماعية، ،الطبعة الاولى، بيروت ،دارالمنهل البنانى.

١٣٥-نصري،هانى يحى(٢٠١٥): علم النفس دراسة الحواس الداخلية عبر السلوك اليومى للانسان،بيروت ،دار الأرقم .

١٣٦-نظمي،فارس كمال (٢٠٠٧): الحب الرومانسى بين الفلسفة وعلم النفس،الطبعة الاولى ،أربيل ،دارأراس.

١٣٧-النعيمي،كمال طارق(٢٠٠٠): سايكولوجية الرجل والمرأة، الطبعة الأولى، بيروت، دارإحياء.
١٣٨-هادى،أنوار مجيد (٢٠١٢): الطلاق العاطفي وعلاقته بفاعلية،الطبعة الاولى، لبنان،دار النهضة العربية.

١٣٩-هريدى،عادل ،محمد(٢٠١١): نظريات الشخصية، الطبعة الثانية،القاهرة ،دارالهندسية .

١٤٠-هندى،عادل(٢٠١٠):مهارات التواصل بين الزوجين،الطبعة الأولى، القاهرة، مؤسسة اقرأ.

١٤١-وستر مارك، ادوار(٢٠٠١): الموسوعة التأريخ الزواج، ت. مصباح الصمد والأخرون، الطبعة الاولى ،بيروت،المؤسسة الجامعية الدراسات والنشر٦٧.

٢-توێژینەوەکانی ماستەرو دکتۆرا-عەرەبی

١٤٢-تابت،سميرة(٢٠١٣):أسس دعم التواصل الأسرى ،رسالة ماجستير غير المنشورة،كلية علوم الانسانية و الاجتماعية،قسم علم الاجتماع،جامعة قاصدى مرباح ورقلة.

١٤٣-الحسنية سيد على (٢٠٠٥): دورالقيم الاجتماعية فى الوقاية من الجريمة،رسالة ماجستير غير المنشورة،قسم علوم الاجتماعية،جامعة ،نايف.

١٤٤-حسين، خديجة سعد محمد(٢٠٠٨) :الكدر الزوجى وعلاقته ببعض سمات الشخصية لدى المتزوجبين بمحلية كرر،رسالة ماجستير غير المنشورة، كلية الأداب، قسم علم النفس ،جامعة الخرطوم .

١٤٥-سفيان، أبوعطيط(٢٠١٢): القيم الشخصية فى التغير الاجتماعى وعلاقتها بالتوافق المهنى،أطروحة دكتورا غيرمنشورة، كلية العلوم الانسانية و الاجتماعية، جامعة منتورى، قسنطنية.

١٤٦-الشقورة يحى عمر شعبان(٢٠١٢): المرونة النفسية وعلاقتها بالرضا عن الحياة لدى طلبة الجامعات الفلسطينية بمحافظات غزة، رسالة ماجستير غير المنشورة، علم النفس من كلية التربية،جامعة الأزهر،غزة.

١٤٧-عواودة،نداء عبدالرحمن احمد (٢٠١٩): المهارات الزواجية وعلاقتها بالرضا الزواجي لدى المتزوجات حديثا في محافظة رام الله والبيرة،رسالة ماجستيرغير المنشورة، كلية الدراسات العليا ،فلسطين، (جامعة القدس المفتوحة).

١٤٨-فائزة ،قرطى(٢٠١٦): الزوجان والعلاقات الأسرية، رسالة ماجستير غير المنشورة، كلية العلوم الاجتماعية، قسم علم الاجتماع، جامعة وهران٢.

١٤٩-فيروز، بن علو(٢٠١٥):تعدد الزوجات وأثرة على التماسك الأسرى ،رسالة غير منشورة، قسم علم النفس ولأرطوفونيا ،كلية العلوم الاجتماعية،جامعة وهران.

١٥٠-قمحية،جهاد نعيم عبدالرحمن(٢٠٠٣):البناء القيمى لدى طلبتة الجامعات الفلسطينية،رسالة غير المنشورة،كلية الدراسات العليا، جامعة النجاح، فلسطين.

١٥١-لصبوة محمد نجيب وسيد أميرة فايق أمين(٢٠١٤) :الفرق بين الأزواج و الزوجات المنفصلين وغير المنفصلين عاطفيا فى بعض متغيرات القابلية للتغيير الإيجابي والقابلية للتقبل العاطفى المنبئة بنجاح العلاقة الزواجية، رسالة ماجستير غير المنشورة، قسم علم النفس، جامعة القاهرة.

١٥٢-لموفق،ثلجة(٢٠١٩):أثر العلاقات العاطفية السابقة للزواج فى ظهور الإضطرابات النفسية لدى عينة من المتزوجين، اطروحة غير المنشورة ، كلية العلوم الاجتماعية ، قسم علم النفس،جامعةباتنة١.

١٥٣-مخمير، هشام بن محمد إبراهيم(٢٠١٤): توافق الزواجي وعلاقته بالاستقرار الاسري لدى عينة من المتزوجين، رسالة غير المشورة ،قسم علم النفس، كلية الأداب،جامعة أم القروى، مكة المكرمة.

١٥٤-نادية، بلعباس (٢٠١٦): أنماط الاتصال وعلاقتها بجودة الحياة الزوجية، أطروحة غير المنشورة، كلية العلوم الاجتماعية ،قسم علم النفس،جامعةالوهران٢.

٣-گۆڤارەعەرەبییەکان

١٥٥- خاطر،نورا محمدخاطر(٢٠٢٠) أثرالمتغيرات الديموغرافية على الحب الزواجي، مجلة الإرشاد النفسي،المجلد٦،العدد١٠،ص ، ص٢٦_٤٧.

١٥٦-أم الخير،مسعود(٢٠١٥):الزواج والاسرة ، مجلة الأداب والعلوم الاجتماعية،المجلد٢،العدد ١٢،جامعة البليدة ،الجزائير،ص،ص ١٧٠_١٩٨.

١٥٧-بكوش الجموعى مؤمن(٢٠١٤): مقاربه نفسية اجتماعية،مجلة الدراسات والبحوث،جامعةالوادى، العدد ٨.

١٥٨-الحدينى،وفاء مسعود(٢٠١٥):ديناميات العلاقة الزواجيه لدى الزوج المعتمد على المواد النفسية وزوجته، ،مجله الارشاد نفسى،مجلد ٤٢ الجزء الثانى ،ص ص٨١٣-٨٧٢.

١٥٩-حياصات ،ناديا أبراهيم(٢٠١٩):العلاقة الحميمة بين الزوجين فى المناطق الحظرية من وجهة نظر الزوجة دراسة على نساء متزوجات فى محافظة العاصمة(عمان) المجلة الألكترونية الشاملة متعددة المعرفة لنشر الأبحاث التربوية،العدد سابع العشر.

١٦٠-السيد، نهى محمد أحمد. (٢٠٢٠): سوسيولوجيا ما بعد الحداثة: زيجمونت باومان أنموذجا.مجلة البحث العلمي في الأداب، المجلد٢١ ، العدد٤ ،٧٦ – ١٠٠.

١٦١-شلبى، أشرف محمد على وسعدالدين، محمدحسين محمد(٢٠٢٠):الحب والمرونة النفسية كمتغيرات منبئة بجودة العلاقة الزوجية لدى عينة من الأزواج والزوجات من مرحلة الرشد،المجلةبكلية الأداب،العدد٣٨، ص١٠١-١٣٦.

١٦٢-عبو ،فوزية(٢٠٢٠):مواقع التواصل الاجتماعي وأثرها على العلاقات الزوجية،المجلة الجزائرية،المجلد٣، العدد٢،ص ص (٢٨٠_٢٩٢).

١٦٣-عيشەعلة ،بن طاهر التيجانى(٢٠١٦): الأشباع العاطفى بين الزوجين والرضا عن الحياة لدى أستاذة التعليم العالى دراسة ميدانية فى الأرشاد الأسري،مجلة الباحث فى العلوم الانسانية و الإجتماعية،المجلد٨،العدد٢٦،ص١٢٤-١٤٤.

١٦٤-فكرة،عبدالعزيز(٢٠١٧): العلاقة الاجتماعية من المنظور سوسيولوجى، مجلة علوم الاجتماعية والانسانية، المجلد ١،العدد١٠،ص،ص٤٩٣-٥٠٨.

١٦٥-الفيلكاوي،حليمة إبراهيم (٢٠١٩): التسامح و الأمتنان بين الزوجين وعلاقته بالشعور بالرفاهة النفسية للأسرة ، المجلة علوم التربوية ،العدد ١.

١٦٦-كتلو كامل حسن(٢٠١٥):السعادة و علاقتها بكل التدين والرضا عن الحياة والحب لدى عينة من الطلاب الجامعين المتزوجين،الدراسه العلوم التربية، الجامعة الاردنية، المجلد ٤٢ العدد٢،ص،ص٦٦١-٦٧٩.

١٦٧-كيتلو،كمال(٢٠١٦): العلاقات الحب الرومانسية لدى عينة من الطلبة الجامعيين المتزوجين (و علاقتها ببعض المتغيرات)،المجلة العربية نفسانيات، العدد٥٠-٥١.

١٦٨-للطفية ،طبال و أسماء،ريتيمى (٢٠١٥):الدلالة سيوسيولوجية للقيم ،مجلة كلية الأداب والعلوم الاجتماعية،المجلد٨،العدد٢،ص٥٦-٧٩.

١٦٩-مبارك،بشرى عناد،(٢٠١٢):الاغتراب الاجتماعى و علاقتة بالحاجة الى الحب لدى شرائح اجتماعية مختلفة من العراقيين المقيمين فى بعض الدول العربية،مجلة كلية الأداب، العدد ٨٥،ص٣٥٩_٣٩٨.

١٧٠-محمد، سيد اسماعيل(٢٠٢٠): أهمية أكتساب وتنمية بعض القيم الاجتماعية للطلاب كليات التربية بمصر فى المواجهة تداعيات بعض المتغيرات المجتمعيةالمعاصرة، كلية التربية،الجامعة الأزهر، مقالة ٣، مجلد١٠٧،العدد١.

١٧١-محمد،همت بسيوني عبدالعزيز (٢٠٢٢): تغير مفهوم الحب في ظل الحداثة السائلة ، مجلةالدراسات الانسانية والادبى، علم الاجتماع – كلية الأداب - جامعة كفر الشيخ ، لعدد (٢٦).

١٧٢-المرشدى،عماد وناصر،عقيل خليل(٢٠١١) :الحاجة الى الحب لدى المراهقين وعلاقتها بالذكاء الوجدانى،مجلة كلية التربية الأساسية للعلوم التربية والأنسانية،المجلد ١،العدد٦.

١٧٣-الناصر، عائشة (٢٠١٥): التواصل غير اللفظي بين الزوجين وعلاقته بتواصلهما الوجداني، جامعة دمشق، كلية التربية ،سوريا قسم الإرشاد النفسي،العدد٢٢،ص٨٤-١٧٨.

٤-ماڵپەرە عەرەبییەکان

١٧٤-عبدالجابر،هديل(٢٠٢١): التعبير عن الحب بطريقة غير مباشرة موقع التالى٢٠٢١/٢/١٠. https://mawdoo3.co.

١٧٥-هيئة التحرير(٢٠٢٢):الدعم والثقة بين الزوجين وشفيرة الزواج الناجح، موقع الألكترونى التالى(٢٠٢٢/١١/١٥)https://www.annajah.net

١٧٦- فؤاد شيماء(٢٠١٧)إبقاءالحب حيا،الكتب الألكترونية،https://ktobati.com

١٧٨-هندبنت مصطفى الشريفى،www.alukah.net،مفهوم العلاقه الزوجية،٢٠١٦/٣/٢٩.

١٧٩-عمرعـــــرين(٢٠٢٢): الاحتـــــرام والتقـــــدير بـــــين الـــــزوجين :معلومـــــات قـــــد تهمك٢٠٢٢/١٠/٨١https://osruty.com/s/

١٨٠-صـــادق ،عـــادل(٢٠١٠) حـــب بـــلا زواج بـــلا الحـــب ،الكتـــب الألكترونـــي. https://www.google.com/

١٨١-صادق،عادل(بدون سنة): المعنى الحب، الكتب الألكترونى

https://books-library.net/free-461703881-downloa:

١٨٢-فرح ،عبدالله (٢٠١٩): الحب الافتراضي، مقاربة سوسيولوجية ، مركز نهوض الدراسات والنشر مقالة.https://www.academia.edu/41160158

١٨٣-الكفافي،اســـماعيل عبـــدالفتاح (٢٠٠٥): موســـوعة القـــيم والاخـــلاق الاســـلامية، المنوفيـــة. https://books.google.gp/books الكتب الألكتروني.

سێیەم: سەرچاوە ئینگلیزیەکان

.

١٨٤-Beck Ulrich and Elisabeth, Beck-Gernsheim (1995): The Normal Chaos of Love ,Mark Ritter and Jane Wiebel ,Polity press, in Association with Blac well Publishers Ltd.

١٨٥-BIau P M. (1964): Exchange and power in social life. New York: Wiley, Department of Sociology, University of Chicago. IL.

١٨٦-Braun, V. & Clarke, V. (2012): Thematic Analysis. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (Eds.), APA Handbook of Research Methods in Psychology: Research Designs: Quantitative, Qualitative, Neuropsychological, and Biological Washington DC: American Psychological Association,Vol.2 ,(pp. 57-71).

١٨٧-Davics Mark, Ackar Michele (1992): Intimacy, Passion and Commitment in Adult Romantic Relationships: A Test of the Triangular Theory of Love , Journal of Social and Personal Relationships, Otterbein University.
Department of Psychology, Yale University, U.S.A

١٨٨-Gary Ferraro, Andretta , Susan (2010): Cultural Anthropology An Applied Perspective , Eighth Edition United States of America : Wadsworth.
George, Carol (2010) Attachment Theory,Corsini Encyyclopedia of pyscholpgy, http://dx.doi.org/10.1002/9780470479216.corpsy0094.

١٨٩-Gidden,Anthony(1992): Transformation of intimacy: love, sexuality and eroticism in modern society. California: StanfordCA.
١٩٠-Giddenes,Anthony (1990):The Consequences of Modernity. Cambridge, Polity and Stanford, Calif, Stanford University Press, Cambridge, Polity.
١٩١-Gillis Val (2003): Family and Intimate Relationships: A Review of the Sociological Research, Published by South Bank University ©Families & Social Capital ESRC Research Group.
١٩٢-Gottman,Jhon m(1999):The Seven Principles For Marriage Work ,phd and silver New york,Crownpubisher.

١٩٣-Hargie,Owen(2019) :The Handbook of Communication Skills, Fourth Edition Edite Routledge New York Routledge,Taylor&Francis.

١٩٤-Hatfield, E & Rapson, R. L. (2008): Passionate love and sexual desire: Multidisciplinary perspectives, In J. P. Forgas (Ed.). Social Relationships: Cognitive, Affective and Motivational Processes. Psychology Press:New York.
١٩٥-Hightower, James R,(1996):love style and marital quality, PhD of education, university of Arkansas, United states.
https://www.researchgate.net/publication/319591,008.

١٩٦-Jamieson, Lynn.(1999): Intimacy transformed? A critical look at the ‘pure relationship, Sociology , V. 33, N 3,p.p477_494.
١٩٧-Karandashev, Victor (2015): A Cultural Perspective on Romantic Love, OnlineLove،Readings inPsychologyandCulture,V.5,N.4.
https://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol5/iss4/2/.

١٩٨-Kennair, Leif Edward Ottesen (2020) Universality of the Triangular Theory of Love: Adaptation and Psychomet- ric Properties of the Triangular Love Scale in 25 Countries, The Journal of Sex Research.

١٩٩-Lee, John A.(1977): A Typology of styles of Loving - Personality and Social Psychology Bulletin, V.3 :pp173_182 http://journals.sagepub.com.
٢٠٠- Li, Zhaoxu & Yu, Fuyang (2009): Inquiring Love of This World: An Implicit Love Theory of Chinese University Students, Asian Culture and History.1(1) pp14-24

٢٠١-Little,Willam& Vyain Sally, and the Athers (2013): Introduction to Sociolog1st , Canadian Edition ,international licens

٢٠٢-Mack, Natasha&Woodsong Cynthia and the others (2005): Qualitve Research Methods:A Data Collectors Field Guide,USA,USAID From The American Pepole.

٢٠٣-Marzec,Magdalena, Lukasik Andrzej(2017): Love Styles in the Context of Life History Theory , Polish Psychological Bulletin,Vol 48,PP237-249.
Maslow, Abraham H.(1970): Motivation and Personality ,Row publishers ,Inc.

٢٠٤-Muninuzzaman, (2017): Compondence Transformation of intimacy and its impact in developing countries , Life Sciences, Society and Policy, Department of Sociology and Anthropology, Green University of Bangladesh, Begum Rokeya Sarani, Dhaka, Bangladesh
٢٠٥-Myers David G. (2010): Social Psychology , Published by McGraw hill connect learn succed , Americas. New york .
٢٠٦-Paul،Jhonson(2005):love,Heterosexuality and Society(Routledege Advancees in Sociology) Routledege: London and newyork. 13 Vol. 33.
٢٠٧-Rado,Marta k,Bari Dora and the Athers(2016): Distant love by Ulrich Beck and Elisabeth Beck-Gernsheim,2013, Cambridge,Polity Press) https://www.researchgate.net/publication/305273842.
٢٠٨-Ritzer ,George (2007) :The Blackwell Encyclopedia of Sociology, First Published, Blackwell Publishing Ltd.
٢٠٩-Rusu , Mihai S (2018): Theorising love in sociological thought: Classical contributions to a sociology of love, journal of Classical Sociology, University of Sibiu, Romania, V. 18 P3-20.
٢١٠-Scott,Ghon (2006): Sociology The Key Concepts, First publishe , ،New york Routledege Taylor&Francis.
٢١١-Sololski L. Krity pavkov W. Thomas Wplavkov The others(2013):The Social Construction of Love Throught intergenerational Process ,Contemporary Family An International journal,V34,N 1.
٢١٢-Sternberg, Robert J, Wies , Karin (2006) :The New Psychology of Love , Yale University press New Haven, London.

٢١٣-Sternberg. J, Robert (1997): Construct validation of a triangular Love scale, Euruopean journal of social psychology,volume27,issue3,p313-335.

٢١٣-Traver, Amy E (2022) :Sociology of the Family, SOCY-230,city university New york, canady academic work https://academicworks.cuny.edu/q0_oers/181

پاشکۆکان

پاشکۆی ژمارە(١)

زانکۆی سلێمانی
کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان
بەشی کۆمەڵناسی

فۆمی چاوپێکەوتن

بەناونیشانی (بەهای خۆشەویستی ورەنگدانەوەی لە پەیوەندی هاوسەراندا)

یەکەم :زانیارییە گشتییەکانی توێژینەوەکە:

رەگەز:

تەمەن:

ماوەی هاوسەرگیری:

ژمارەی منداڵ:

پیشە:

دووەم: زانیارییەکانی تایبەت بە ئامانجەکانی توێژینەوەکە:

١-هاوسەرەکەت چۆن خۆشەویستیت بۆ دەردەبڕیت؟ ئەی تۆ چۆن بۆی دەردەبڕیت؟
٢-چۆن دەزانیت کە هاوسەرەکەت خۆشی دەوێت ؟
٣-چۆن تایبەتمەندییە کەسییەکانتان رۆڵی هەیە لە پەیوەندیت بە هاوسەرەکەتەوە ؟
٤-خۆشەویستی نێوان خۆت و هاوسەرەکەت چۆن پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانت ئاراستە دەکات؟ واتا خۆشەویستی نێوانتان پاڵنەرە بۆ ئەنجامدانی پەیوەندی کۆمەڵایەتییەکانتان، یان پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان هۆکارێکن بۆ بە هێزبونی خۆشەویستی نێوانتان ؟
٥-تۆ و هاوسەرەکەت چۆن مامەڵە لەگەڵ کاتە تایبەتەکانی خۆتان دەکەن ؟
٦-چۆن مامەڵە لەگەڵ پرکردنەوەی پێداویستییە مادییەکانتاندا دەکەن ؟بۆ نموونە: جل و بەرگ، گۆڕینی ناوماڵ و پێداویستی یە جوانکارییەکان ؟ پێت وایە پێدا ویستە هەرە گرنگەکان چین بۆ ئەوەی بزانیت بەختەوەریت؟
٧-تۆو هاوسەرەکەت چۆن مامەڵە لەگەڵ پرکردنەوەی پێداویستییە سێکسییەکانی یەکتردا دەکەن؟
٨- بوونی منداڵ لە پەیوەندییەکەتاندا چ رۆڵێک دەبینێت؟ خۆشەویستی پاڵنەرە بۆ وەچە خستنەوە(مناڵ)؟ یان وەچە خستنەوە(مناڵ) هۆکارە بۆ بەهێزبونی خۆشەویستی نێوانتان؟چۆن (رۆڵی منداڵ لە بەهێزکردنی خۆشەویستی نێوان هاوسەران).
٩- ئەو هۆکارانە چین کە نزیکایەتی لە خۆشەویستی نێوان خۆت و هاوسەرەکەت زیاد دەکەن؟
١٠-بەردەوامی ژیانی هاوسەرگیریت چ گۆڕانێکی لەژیانتاندا دروست کردووە؟ پێت وایە بە بوونی خۆشەویستی توانای رووبەرووبونەوە لەگەڵ کێشەو گرفتەکانی ژیانی هاوسەرێتیدا هەبێت.

پاشکۆی ژمارە(٢)

نموونەی توێژینەوەکە ئەوانەی چاوپێکەوتنیان لەگەڵدا ئەنجامدراوە

ژ	ناو	ڕەگەز	تەمەن	ماوەی هاوسەرگیری	منداڵ	پیشە	کات بەخولەک
١	د،ڕ	مێ	٣٨ساڵ	٥ساڵ	٢منداڵ	فەرمانبەر	٦٥
٢	ن ،غ	مێ	٣٧ساڵ	٧ساڵ	٣	توێژەر	٥٠
٣	ش،م	مێ	٣٨ساڵ	١٦ساڵ	٤	کاری دەستی	٦٠
٤	ب،ک	مێ	٣٣ساڵ	١٢ساڵ	٢	ماستەرلە بواری ووزە گەردوونییەکان	٦٥
٥	ڕ،خ	مێ	٣٠ساڵ	١١ساڵ	٣	ژنی ماڵ	٦٠
٦	ب،ش	مێ	٣٢ساڵ	٩ساڵ	٢	ڕاوێژکاری یاسای	٦٠
٧	س ،ز	مێ	٣٨ساڵ	٩ساڵ	٤	مامۆستای زانکۆ	٦٠
٨	ئ،م	مێ	٤٠ساڵ	٢٠ساڵ	٤	ژنی ماڵ	٥٥
٩	هـ،ف	مێ	٣٨ساڵ	١٢ساڵ	٣	پەرستار	٥٠
١٠	ش،ک	مێ	٣٦ساڵ	١٠ساڵ	٣	مامۆستا	٦٥
١١	ب،د	مێ	٢٥ساڵ	٩ساڵ	٤	ژنی ماڵ	٣٠
١٢	ن،م	مێ	٣١ساڵ	٨ساڵ	٣	دکتۆر	٤٥
١٣	ن،خ	مێ	٤٠ساڵ	١٦	٣	ڕاوێژکاری دەرونی	٦٥
١٤	ت،غ	مێ	٢٨ساڵ	٤ساڵ	١	ڕاهێنەری وەرزشی	٥٥
١٥	ب،ص	نێر	٣٥ساڵ	٧ساڵ	٢	کاسب	٣٥
١٦	س،ڕ	نێر	٣٣ساڵ	٥ساڵ	٣	کاسب	٤٠
١٧	م،ڕ	نێر	٣٩ساڵ	١٠ساڵ	٢	مامۆستا	٥٥
١٨	ک،ن	نێر	٣٨ساڵ	١٦ساڵ	٤	فەرمانبەر	٣٠
١٩	هـ،م	نێر	٤٠ساڵ	١٥ساڵ	٣	خاوەنکاری خۆی	٤٠
٢٠	س،ک	نێر	٣٣ساڵ	٩ساڵ	٢	دوکاندار	٣٨
٢١	ح،م	نێر	٣٨ ساڵ	١٣ساڵ	٣	مامۆستا	٤٥
٢٢	ک،ص	نێر	٣٣ساڵ	٥ساڵ	٣	شۆفێر	٣٥
٢٣	ش،ک	نێر	٢٩ساڵ	١١ساڵ	٢	فەرمانبەر	٣٥

پاشکۆی ژمارە(٣)

ئاماری هاوسەرگیری وجیابوونەوە لە ساڵی ٢٠١٠- ٢٠٢٠

ساڵ	هاوسەرگیری	جیابوونەوە،طلاق
٢٠١٠	١٣٧٢٤	٢٤٣٠
٢٠١١	١٥٤١٤	٤٢٩٥
٢٠١٢	١٧٠٢٠	٤٠٨٨
٢٠١٣	١٤٩١١	٤٣٢٢
٢٠١٤	١٤٦٦٦	٤٠١٢
٢٠١٥	١٤٢٣٢	٣٨٥٥
٢٠١٦	١٠٩٣٧	٤٦٧٤
٢٠١٧	١٢٩٨٨	٤١٩٦
٢٠١٨	١٤٩٥٦	٤٠٨٥
٢٠١٩	١٦٦٠٧	٤٨٥٩
٢٠٢٠	١٦١٧٢	٣٠٠٢
کۆی گشتی	٣٢٣٢٥٤	٤٣٨١٨

حكومة اقليم كوردستان-العراق

وزارة التعليم العالي والبحث العلمي

جامعة السليمانية/ كلية العلوم الانسانية

قسم علم الا جتماع

قيم الحب وانعكاسها على العلاقة الزوجية

دراسة ميدانية في مدينة السليمانية

رسالة الطالبة

ديدار كمال رؤوف

مقدمة الى مجلس كلية العلوم الانسانية في جامعة السليمانية

كجزء من متطلبات نيل شهادة الماجستير في علم الاجتماع

بأشراف

ألاستاذة

د.نجاة محمد فرج

٢٧٢٣ كوردي　　　　　　　　　　٢٠٢٣ ميلادي

ملخص الدراسة

مما لا شك فيه أن الحب شعور متنوع، شعور قوي بالعاطفة، والانتماء، والميل، والعلاقة، والتواصل، والقرب، والمشاركة، والتآلف، ولفت النظر، والإعجاب، شعور يكمن في روح الإنسان، لأجل الحياة، ولا سيما الحياة التي لها أهداف وغايات، كالحياة الزوجية والعلاقة الزوجية.

وإنّ وجود الحب الحقيقي يقتضي وجود كمّ ليس بقليل من الدوافع والتشجيع والحاجات، وهي عند كل فرد تتعلق بشخصيته ووجهات نظره ودوافعه الداخلية التي يأخذها من بيئته الأسرية والاجتماعية، ويعطيها وينثرها على من حوله من البيئة نفسها، لذلك فإنّ إعطاء الحب ونثره ونشره يحتاج فهم هذه الدوافع والتشجيعات كي يمكن إدامة تلك العلاقة التي بنيت عليها بطريق سويّ.

كثيرا ما تثار فكرة مفادها أن الحب هو حب ما قبل الزواج، وأنه ينحصر في تلك المدة، وأن الزواج تقتل الحب وتُنهيه، لكننا في هذه الدراسة سرنا وراء إشكالية البحث وسؤاله المفترض: ما دور الحب في العلاقة الزوجية وما انعكاسه وأثره فيها؟ هل الحب هو الأساس وهو البناء لتقوية العلاقات بين الأزواج؟

وللجواب على هذه الأسئلة، ابتغينا أن نُظهِر عبر أهداف الدراسة لطائفَة معاني الحب وقيمه في توجيه العلاقة الزوجية، وتبيان قيمة الحب ومطالعه ودوره في مضمار تقوية العلاقات الاجتماعية والنفسية والجنسية بين الأزواج، وحاولنا من خلال هذه الغايات صرف الهمة في الوصول إلى جواب مقنع مناسب لأسئلة الدراسة واستكشافها، ومبتغانا إيصال الفائدة العلمية المرجوة للأزواج خصوصا وللمختصين في المجال الأسري عموما.

ولأجل ذلك، أجرينا هذه الدراسة متبعين المنهج الوصفي التحليلي، ومستندين إلى النظرية التحليلية للمواد العلمية، آخذين بعينة مبتغاة من مجتمع الدراسة ـ مدينة السليمانية/ إقليم كوردستان العراق ـ ومكونة من (٢٣) شخصا من الرجال والنساء المتزوجين والمتزوجات وعبر اشتراط وجود خصائص فيهم منها مدة الزواج والتي حددناها بـ(ثلاث سنوات وأكثر) وأن يكون لهم أولاد ولهم الرغبة في المشاركة في الدراسة ومستعدين لمقابلة الباحثة، وفي ختام الدراسة وصلنا إلى نتيجة تتمثل بأن معاني قيم الحب بين الأزواج تتباين وتختلف بحسب الجنس ومدة الزواج ووجود المِهَن والمستوى الثقافي وأسلوب التعبير عن هذه المعاني والعواطف، وأظهرت الدراسة أن العلاقة الزوجية تُبنى على (الاحترام والتقدير، وتفهّم الآخر، والثقة، والاهتمام، والمساندة، والتعامل بالهدوء، والمعاشرة بالمعروف، وقبول الاختلافات، وقبول الخصوصيات الفردية، ومساعدة بعضهما للبعض في تربية الأولاد، والعمل المستقل، ووجود الدخل، وعدم نسيان التواريخ ذات الأهمية في الحياة الزوجية، وإنجاز الأعمال المشتركة)، فضلا عن ذلك أثبتت الدراسة أن للحب دورا وأثرا في زيادة هذه المبادئ أو تنضيب مائها أي ضعفها وذلك بحسب وجهات نظر الأزواج ـ عينة البحث ـ وتصوراتهم وكيفية التعامل مع تلك المبادئ، وقد تبيّن لنا أن الحب يؤدي دورا أساسيا في تقوية العلاقات الاجتماعية والنفسية والجنسية بين الأزواج، وله أثر بالغ فيها ما يزيد من مدافعة الزوجين على الشغف بينهما، وذلك كله يجري على وفق التصورات وكيفية التعامل مع ملء العلاقات وتنميتها واقتناء الفُرَص واحدة تلو الأخرى لتنشيط تلك العلاقة الزوجية.

Iraqi Kurdistan Region

Presidency of Minsters Council

Ministry of Higher Education and Scientific Research

University Sulaymani /College of Humanities

Graduate Studies/Department of Sociology

The value of love and its reflection in spousal Relationship

The practical Research in Sulaimani city

This letter Written by student

Didar kamal rauf

Is dedicated to the board of the College of Humanities In University Sulaymani as a Part of the requirement to achieve Master Degree in Sociology

Supervised by

professor

Dr. Najat Muhamad Fr

2722. H **2023.D**

Study Abstract

Love is a varied emotion, a strong sense of affection , antimacy , inclination, connection, closeness, sharing, dependence or attachment, admiration, attraction and warmth existing in the human soul. Especially for a life that has a purpose such as marriage and spousal relationsh

The existence of real love requires several of motivations, needs and motivations, which are related to each individual's own personality, attitudes and core standards, which receives and gives from the family and social environment. Therefore, giving love requires an understanding of these incentives in order to continue the relationship in a balanced manner.

It is often said that love is only for pre-marriage and marriage wipes out love, but in this study we are looking at the question of the study problem: What is the reflection of love in the relationship between spouses? ,Is love the basis of strengthening spousal relationships?

To respond these questions through the objectives of our study, which are to reveal the meaning of love, to set out the value of love in guiding the spouse relationship, Demonstrating the value of love in strengthening social, psychological and sexual relationships between spouses in the study sample, to reach an appropriate answer to the study questions that will provide scientific benefits to spouses and experts in the filed family.

For this purpose, we made a qualitative fact-finding in the form of descriptive analysis, based on the method of subject analysis, by taking a purposeful sample from the research community, which is Sulaimaniyah. It consists of 23 spouses “couples of men and women” according to several characteristics such as marriage period that is more than (3) years, have children and wanted to interview us. As a result, we found that the meanings of love values between spouses differ according to gender, duration of marriage, occupation, level of culture and expression form. It was found that spouse relationships are based on (respect, understanding, trust, attention, support, calm treatment of each other, acceptance of differences and personal characteristics, cooperation in raising children, independent work and income, not forgetting the important days of life marriage and joint ventures). Love performs a role in increasing and decreasing these principles according to the personality views of spouses and how to deal with these principles in the sample of the study, and we found that love has a role in strengthening social and psychological sexual relationships between spouses this depends on how they deal with filling and developing their relationships.